

ESTUDIS ELECTORALS / 7

A cura de l'EQUIP DE SOCIOLOGIA ELECTORAL (U.A.B.)

El comportament electoral a l'estat espanyol (1977~1982)

*Bonachela / Elias / Flaquer
Mir / Montero / Pallarés
Tresserra / Vallès*

Barcelona, 1984

ESTUDIS ELECTORALS/7

El comportament electoral
a l'Estat espanyol
(1977-1982)

ESTUDIS ELECTORALS/7

A cura de l'EQUIP DE SOCIOLOGIA ELECTORAL (U.A.B.)

El comportament electoral a l'Estat espanyol (1977-1982)

Bonachela / Elias / Flaquer
Mir / Montero / Pallarés
Treserra / Vallès

Fundació Jaume Bofill/Edicions de la Magrana

Barcelona, 1984

Maqueta i disseny de la coberta: Marina Vilageliu

Primera edició: desembre de 1984

**© Fundació Jaume Bofill, Provença 324, 08037 Barcelona,
i Edicions de la Magrana, Apartat de Correus 9487, 08080 Barcelona**

Imprès a Nova-Gràfik, Puigcerdà, 127, 08019 Barcelona

ISBN: 84-7410-179-4

Dipòsit legal: B. 41.682 - 1984

Índex

1. Presentació	7
2. Distribució territorial del vot a Espanya entre 1977 i 1982: un comentari de geografia electoral Josep M. Vallès	13
3. El comportament electoral i la consolidació de la monarquia a Espanya (1977-1981). (Amb un post-scriptum obligat per les eleccions de 1982) Josep M. Vallès	55
4. Un anota introductoria sobre los tipos de abstención y la mo- vilidad de los abstencionistas José Ramón Montero Gibert	73
5. Las elecciones del 23 de mayo en el proceso de la comunidad autónoma andaluza Manuel Bonachela Mesas	93
6. Perfil de l'abstencionista en el referèndum constitucional de 1978 i a les eleccions municipals de 1979 als barris de Sant Gervasi i la Guineueta Josefina Elias	131
7. Osona, una comarca cap a la dreta? Anàlisi del comportament electoral: 1931-1936 i 1977-1982 Montserrat Treserra Pijoan	195
8. Vot i carisma: un estudi d'antropologia electoral Lluís Flaquer	253
9. El comportament electoral a Lleida ciutat (1979-1982): estruc- tura social i evolució. Anàlisi d'una enquesta d'opinió Francesc Pallarés i Porta	277
10. Eleccions a Lleida entre 1890 i 1936: una explicació de la ti- pologia electoral provincial Conxita Mir Curcó	327
Abstracts, english translation by Jacqueline Hall	349

1. Presentació

Aquest volum d'ESTUDIS ELECTORALS que presentem conté una miscel·lània de treballs sobre el comportament electoral dels ciutadans espanyols en el període que s'inicia amb les eleccions legislatives de 1977.

Hi trobareu, en primer lloc, una evolució geogràfica del vot a Espanya a les eleccions legislatives de 1977, 1979 i 1982 acompanyada d'una anàlisi política d'aquest període (Josep M. Vallès).

L'abstencionisme compta amb dos estudis: un de general sobre la seva significació i abast amb especial menció de l'abstencionisme conjuntural (José Ramón Montero) i l'altre sobre els abstencionistes de dos barris de Barcelona de característiques socio-econòmiques força diferenciades (Josefina Elias).

L'original procés autonòmic andalús és l'objecte d'un altre estudi on es pot seguir la reestructuració del ventall de forces polítiques en aquesta Comunitat Autònoma, amb la desaparició de l'escena política de UCD i PSA, forces que van jugar un paper clau en la primera etapa democràtica (Manuel Bonachela).

Els estudis d'abast comarcal estan representats en aquest volum per una anàlisi del comportament electoral a Osona en què s'intenta esbrinar les possibles causes de la dretanització de la comarca respecte als anys trenta (Montserrat Treserra).

L'estudi del comportament electoral a la ciutat de Lleida, en atènyer l'elector individual, ens permet una aproximació a la composició dels electorats dels diferents partits i a la seva evolució (Francesc Pallarés).

L'anàlisi del comportament electoral en un petit municipi de Girona és l'excusa per fer palesa la incidència de factors estrictament locals en algunes consultes electorals (Lluís Flaquer).

En la línia de recuperació dels resultats electorals històrics, que ha estat sempre una especial preocupació de l'Equip de Sociologia Electoral, trobareu en aquest volum un estudi de les eleccions a les comarques de Lleida des del segle passat fins a l'any 1936 (Conxita Mir).

D'entre una sèrie de conclusions totes elles força interessants en ressaltem unes quantes que ens semblen especialment significatives.

— Des del punt de vista metodològic sembla de tot punt imprescindible complementar els clàssics estudis ecològics —geogràfics i estadístics— amb sondatges i entrevistes en profunditat, sense oblidar mai la necessitat de tenir presents a l'hora d'interpretar uns resultats electorals els antecedents històrics. En aquest sentit són enriquidores les diferents perspectives aportades per sociòlegs, politòlegs i historiadors.

— El comportament electoral no pot per si sol assegurar o posar en perill l'estabilitat del sistema polític democràtic sinó que hi juguen altres variables com la relació élites-masses, el sistema de partits, els grups de pressió, la multidimensionalitat dels «cleavages», el grau de cultura política, etc.

— No es d'estranyar que a Espanya l'abstencionisme habitual i constant sigui més elevat que en altres països amb una sòlida tradició democràtica. Sembla una herència lògica del règim autoritari anterior que els votants constants representin només un 56 % de l'electorat enfront del 72 % de votants constants anglesos. En l'estudi micro-sociològic dels abstencionistes se'ns confirma que els grups minoritaris dintre de contextos fortament homogenis tendeixen a abstenir-se més perquè se'ls fa més palesa la seva manca d'incidència. També comprovem una vegada més que els joves, les dones i els que tenen professions menys qualificades s'abstenen normalment més si bé cal fer matitzacions ja que les mestresses de casa, contràriament al que s'ha dit, participen força mentre que les empleades i treballadores es mantenen en general més apàtiques la qual cosa sembla invalidar la idea que la dona participa més pel sol fet d'incorporar-se al món del treball.

— Així com a altres comunitats autònomes el fet de la desaparició de la UCD no va suposar un trasvàs important entre els dos blocs ideològics tradicionals de dreta i esquerra, a Andalusia, en enfonsar-se el PSA com a força de centre-nacionalista, l'electorat s'esbiaixa fortament cap a l'esquerra.

— L'estudi micro-sociològic sobre un poblet de Girona posa de relleu el paper de les élites locals i ens explica la lluita entre un tècnic vingut de fora, que compta amb el suport de la majoria de la població, i les élites locals tradicionals. Sense pretendre treure conclusions extrapolables aquesta crònica acaba amb el triomf d'aquestes darreres. Queda plantejat el tema de la viabilitat d'una influència perdurable d'un líder carismàtic que actua a contracorrent dels poders fàctics. Aquest poblet de Girona acaba votant com la majoria dels pobles del voltant...

— Un tema ple de suggeriments és l'intent d'explicació de la dretanització de l'electorat d'Osona i més concretament dels treballadors de la Conca del Ter, des de la Segona República ençà. Una possible causa que s'apunta és la millora de les condicions materials d'existència que condueix a una sensibilitat menys forta envers les reivindicacions socio-laborals (baix nombre de vagues, percentatges ínfims de sindicació) i a

un conformisme relativament satisfet que s'adiu molt amb el tarannà moderat dels osonencs. Junt amb això també s'ha detectat una reinterpretació de la història a partir del desastre de la guerra civil que ha conduït a una potenciació de les reivindicacions culturals i a un bandejament de tot allò que pugui representar una lluita entre dues Catalunyes. Sembla haver-hi un acord en un model de societat moderadament conservador per sobre de divisions de partits, capaç d'incorporar com a element clau una potenciació del sentiment i ideologia nacionalista per sobre dels conflictes de classe apaivagats per una certa abundància ja que Osona es un dels indrets de Catalunya menys afectats per l'atur.

— L'enquesta preelectoral realitzada a Lleida entre el 1981 i el 1982 posa de relleu dos grans blocs ideològics força estructurats: un de centre i de dreta, format per AP, CC-UCD i CiU, amb forta implantació entre les mestresses de casa, les capes mitjanes assalariades, els petits propietaris i els treballadors autònoms i, sobretot, entre l'electorat femení en general, i un altre blocs d'esquerra, format pel PSC i el PSUC, de composició fonamentalment obrera, jove i masculina.

La permeabilitat electoral entre aquests dos blocs és força reduïda actuant l'ERC com a cambra de comunicació entre ells. Aquesta reduïda permeabilitat ens indica un posicionament ideològic bastant definit per part de l'electorat. Malgrat el que acabem de dir, aquesta feble comunicació entre els dos grans blocs és compatible amb contínues transferències de vot entre els partits dintre de cada bloc i això també és un indicador evident que la identificació entre elector i opció política concreta no és encara gaire consolidada. En l'estudi històric de les comarques lleidatanes se'ns demostra que l'estructura de la propietat de la terra és el factor més influent en el comportament electoral si bé ni és l'únic ni actua de la mateixa manera arreu.

Aquest treball i el que segueix són de caràcter diferent i, en certa manera, complementari. El primer treball pretén descriure —com el seu nom indica— la distribució territorial del vot espanyol entre 1977 i 1982. El seu objectiu és fonamentalment expositiu, tot i que s'introdueixen algunes apreciacions valoratives i intents d'explicació de les modificacions i les continuïtats registrades.

Rosa Virós
Equip de Sociologia Electoral (UAB)
Setembre de 1984

2. Distribució territorial del vot a Espanya entre 1977 i 1982: un comentari de geografia electoral

Josep M. Vallès
Equip de Sociologia Electoral (UAB)
Professor de Dret Polític
Universitat Autònoma de Barcelona

Els dos treballs sobre el comportament electoral espanyol que presentem en aquest volum d'Estudis Electorals són de caràcter diferent i, en certa manera, complementari. El primer treball pretén descriure —com el seu nom indica— la distribució territorial del vot espanyol entre 1977 i 1982. El seu objectiu és fonamentalment expositiu, tot i que s'introdueixen algunes apreciacions valoratives i intents d'explicació de les modificacions i les continuïtats registrades.

El segon treball observa el comportament com a factor integrat en el sistema polític general i, més específicament, examina la seva possible influència sobre l'estabilitat de l'esmentat sistema polític. Aquesta aproximació obliga a anar més enllà de la descriptiva del fet electoral, intentant d'emmarcar-lo amb una part de l'aparell conceptual que la ciència política aplica a l'anàlisi dels sistemes polítics: relació entre comportament de les élites i comportament de masses, multidimensionalitat del conflicte polític, cultura política, etc. El resultat d'aquest examen és l'enumeració d'algunes hipòtesis sobre la posició del fet electoral, relativitzant la seva influència en el conjunt de la dinàmica de tot el sistema.

L'expressió del vot com a fenomen principal de la participació política de masses pot ser estudiada des de perspectives diverses. Una de les més tradicionals i més senzilles és la definició gràfica de la seva distribució territorial. D'aquesta definició gràfica —o cartografia— és possible formar hipòtesis de recerca per a la validació o la rectificació de les quals és necessària l'apellació a d'altres tècniques d'anàlisi.¹

Aquest treball preliminar és el que presentem en les pàgines que segueixen, quan comparem els mapes corresponents als resultats referents al Congrés dels Diputats de les tres primeres eleccions generals celebrades a Espanya (1977, 1979 i 1982) sota la Monarquia democràtica. El treball inclou, en primer lloc, una valoració global i sintètica de cadascuna de les tres eleccions i, després, un comentari de la distribució territorial de la participació i de la força electoral dels principals partits i coalicions d'àmbit estatal. Finalment, s'afegeix un breu comentari a les distorsions de la proporcionalitat produïdes pel vigent sistema electoral.²

Amb aquest material volem oferir un instrument de base per al posterior estudi en profunditat del comportament electoral espanyol, en la línia de treball empresa per l'Equip de Sociologia Electoral (UAB) en altres publicacions d'aquesta mateixa col·lecció.³

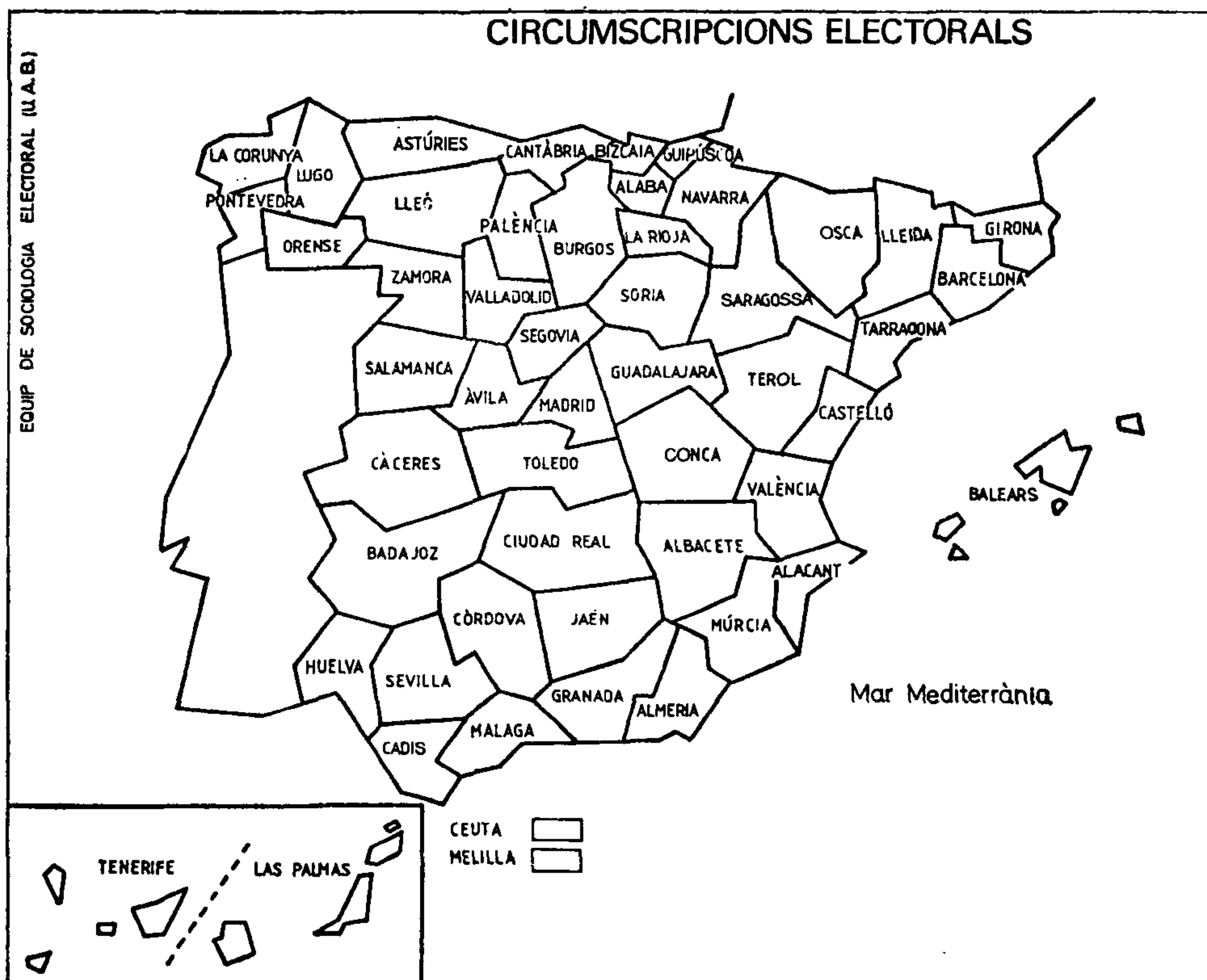
1. Aquesta combinació de tècniques d'anàlisi aplicada al cas espanyol va ser utilitzada, per exemple, a Josep M. Vallès, *Les eleccions del 1977 a Espanya: una aproximació geogràfica i estadística als resultats*, a *Estudis Electorals* 2, Publicacions de la Fundació Jaume Bofill, Barcelona 1981.

2. Una primera versió castellana d'aquest comentari va ser publicada a *Así hemos votado*, «Cuadernos de la Vanguardia», Barcelona, 29 d'octubre de 1982.

3. Per exemple, *Atlas Electoral de Catalunya 1976-1980*, Publicacions de la Fundació Jaume Bofill, Barcelona 1981.

1. ELS RESULTATS DEL 1977

La incertesa pre-electoral del 1977 es resolgué a la vista d'un quadre de resultats que —valgui la paradoxa— suscitava sorpresa per la seva «normalitat» mateixa. A desgrat dels averanys sobre llur «inexperiència electoral», els espanyols manifestaren pautes de comportament comparables a les de les societats amb una trajectòria electoral arrelada.

a) Una xifra de participació relativament elevada. Gairebé el 80 per cent dels electors varen fer ús de llur dret. Aquesta xifra de participació era comparable a la d'altres països europeus.

b) Un grau elevat de concentració del vot —UCD i PSOE emergiren com les formacions amb un major atractiu electoral, tot aplegant entre ambdues més del 60 per cent de les preferències.

c) L'orientació moderada del vot. L'electorat es pronuncià pels partits que es presentaven com a representatius de l'espai moderat, UCD en la seva ala dreta i el PSOE en la seva ala esquerra.

d) La irrupció poderosa de l'esquerra. L'esquerra aconseguia uns resultats superiors a les expectatives dels qui confiaven en el fet que la

transició política restaria controlada per un partit de centre-dreta en posició de clara hegemonia.

e) La representació desigual de les reivindicacions nacionals. A Euskadi i a Catalunya, els resultats electorals beneficiaren els partits que havien incorporat a llurs programes l'afirmació de la identitat nacional i del dret a l'autogovern. En altres comunitats, en canvi, tingueren una audiència menor.

f) La «regionalització» del comportament electoral. La divisió en districtes electorals —províncies administratives— amaga l'homogeneïtat relativa de comportament electoral que caracteritza la majoria de les comunitats històriques espanyoles: taxa de participació, distribució del vot entre dreta i esquerra, dispersió o concentració del vot entre candidatures.

2. ELS RESULTATS DEL 1979

La segona consulta electoral de 1979 fou convocada pel Govern amb unes intencions polítiques diferents: capitalitzar la seva actuació en el període constituent, avançar-se a la celebració de les eleccions municipals que s'anunciaven favorables a les esquerres i millorar la posició parlamentària d'UCD abans que els seus adversaris principals —PSOE o CD— guanyessin més terreny.

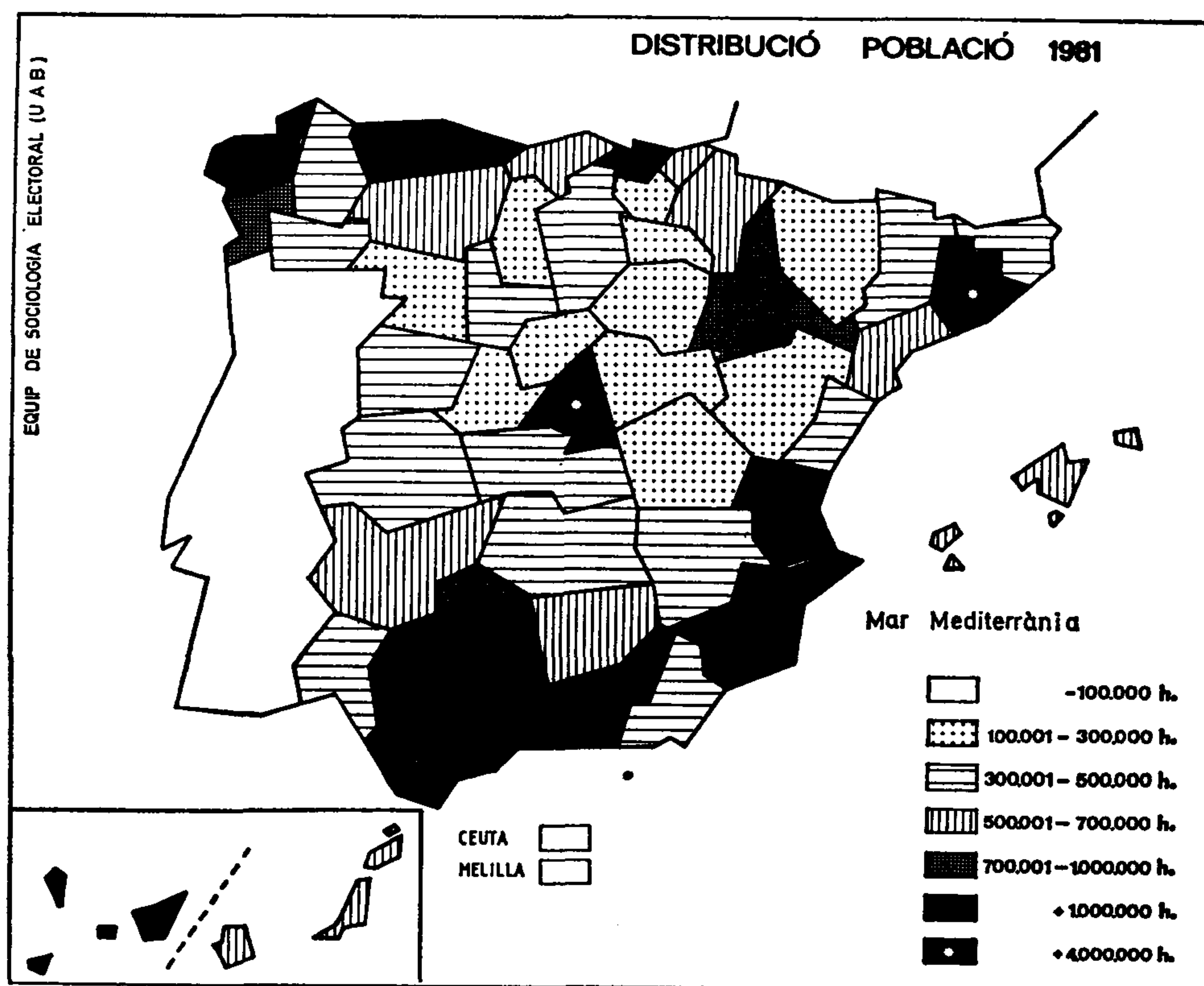
No obstant això, els resultats del primer de març de 1979 no confirmaren aquestes expectatives. Els aspectes més notables foren:

a) Un palès descens de la participació. El ritme accelerat de consultes entre el 1976 i el 1979 disminuí l'interès electoral, probablement poc estimulat per una actuació dels partits massa allunyats de la sensibilitat popular.

b) L'estabilitat en la pauta de distribució del vot. No es va alterar substancialment la tendència a concentrar el vot en dues grans forces alternatives de Govern: UCD i PSOE. El PCE es mantingué en la seva tercera posició, per bé que amb un lleu progrés. I CD (AP) perdia gairebé la meitat de la seva quota electoral.

c) L'equilibri dreta-esquerra. Tampoc no es modificà substancialment l'equilibri entre les dues ales de l'espectre polític. Quant als seus representants principals, ni UCD aconseguí de millorar substancialment la seva posició respecte al 1977, ni el PSOE va emergir com una imminent alternativa de Govern.

d) L'aparent «explosió» nacionalista. L'estabilització dels resultats de CiU i del PNB no autoritza semblant afirmació. Això no obstant, es produeix un fet espectacular: la irrupció del PSA i d'Herri Batasuna.

3. ELS RESULTATS DEL 1982

La desintegració provocada del partit en el Govern, l'amenaça crònica del *golpisme* i la crisi econòmica emmarcaren la dissolució anticipada de les Corts del 1979 i la convocatòria de noves eleccions que —segons alguns observadors— esdevingueren un plebiscit sobre la legitimitat del Partit Socialista per a ocupar el Govern. Els resultats de la consulta són notablement esclaridors, segons que hom pot deduir de les dades següents:

a) La recuperació de la participació electoral. Gairebé un vuitanta per cent dels ciutadans amb dret a vot es mobilitzaren, en acte d'afirmació democràtica. Adhuc Euskadi i Catalunya —tradicionalment abstencionistes— se sumaren a aquesta onada de participació.

b) El desplaçament electoral cap a l'esquerra. El relatiu equilibri entre dreta i esquerra de les consultes anteriors es va rompre aquesta vegada a favor de l'esquerra i a benefici del PSOE.

c) La reestructuració del sistema de partits. Al si de l'esquerra, el PSOE va recollir una part decisiva de l'antic electorat comunista. A la

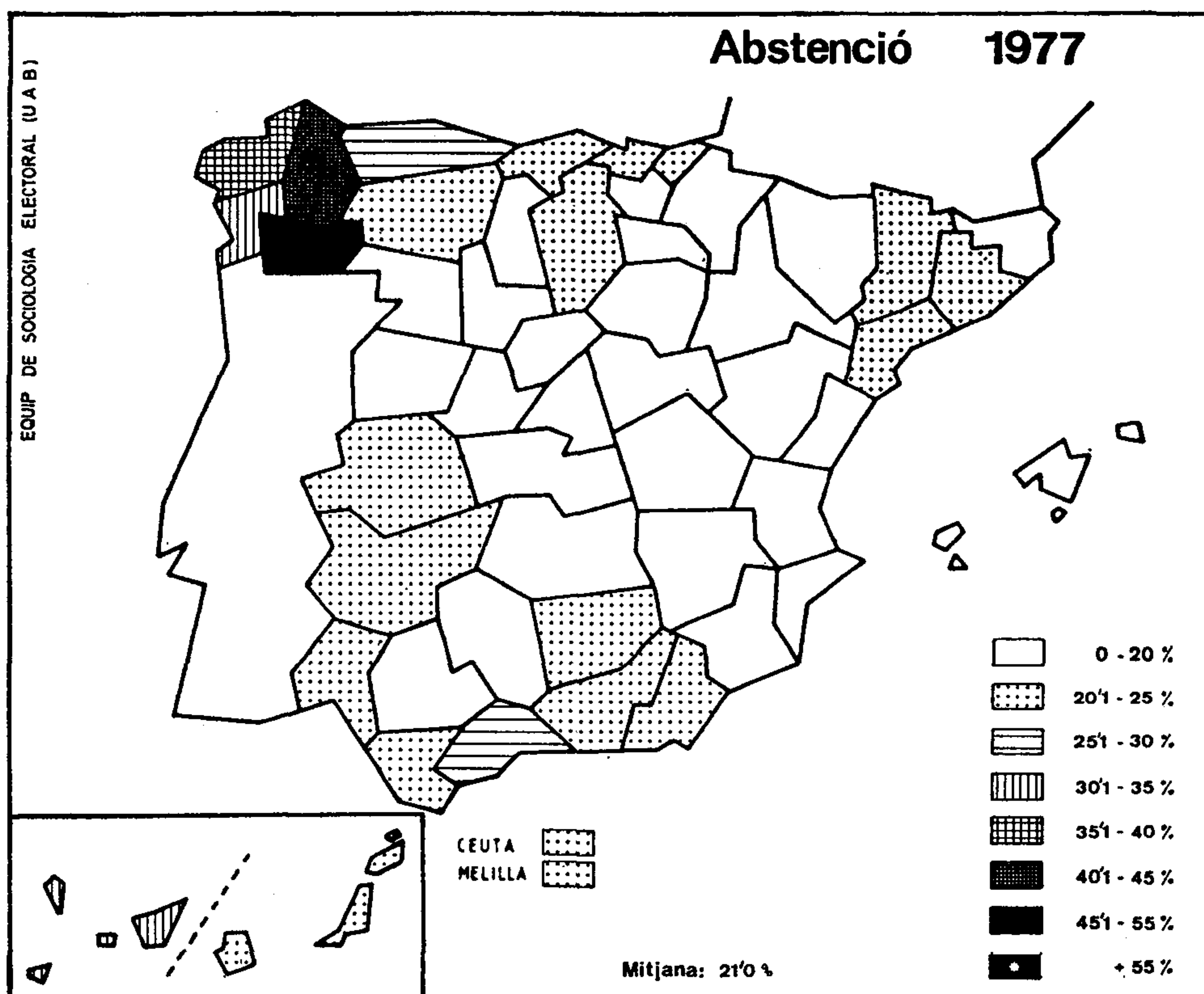
dreta, es ratifica l'esfondrament previst del «centre» a benefici d'un partit clarament conservador, el qual tracta de polaritzar el joc polític.

d) La «normalització» dels nacionalismes. Catalunya i Euskadi —amb el reforçament de llurs partits nacionalistes de dreta— confirmen un esquema polític diferenciat respecte a l'estatal, mentre que d'altres formacions nacionalistes desapareixen o disminueixen, a Andalusia i Canàries.

4. LA PARTICIPACIÓ ELECTORAL

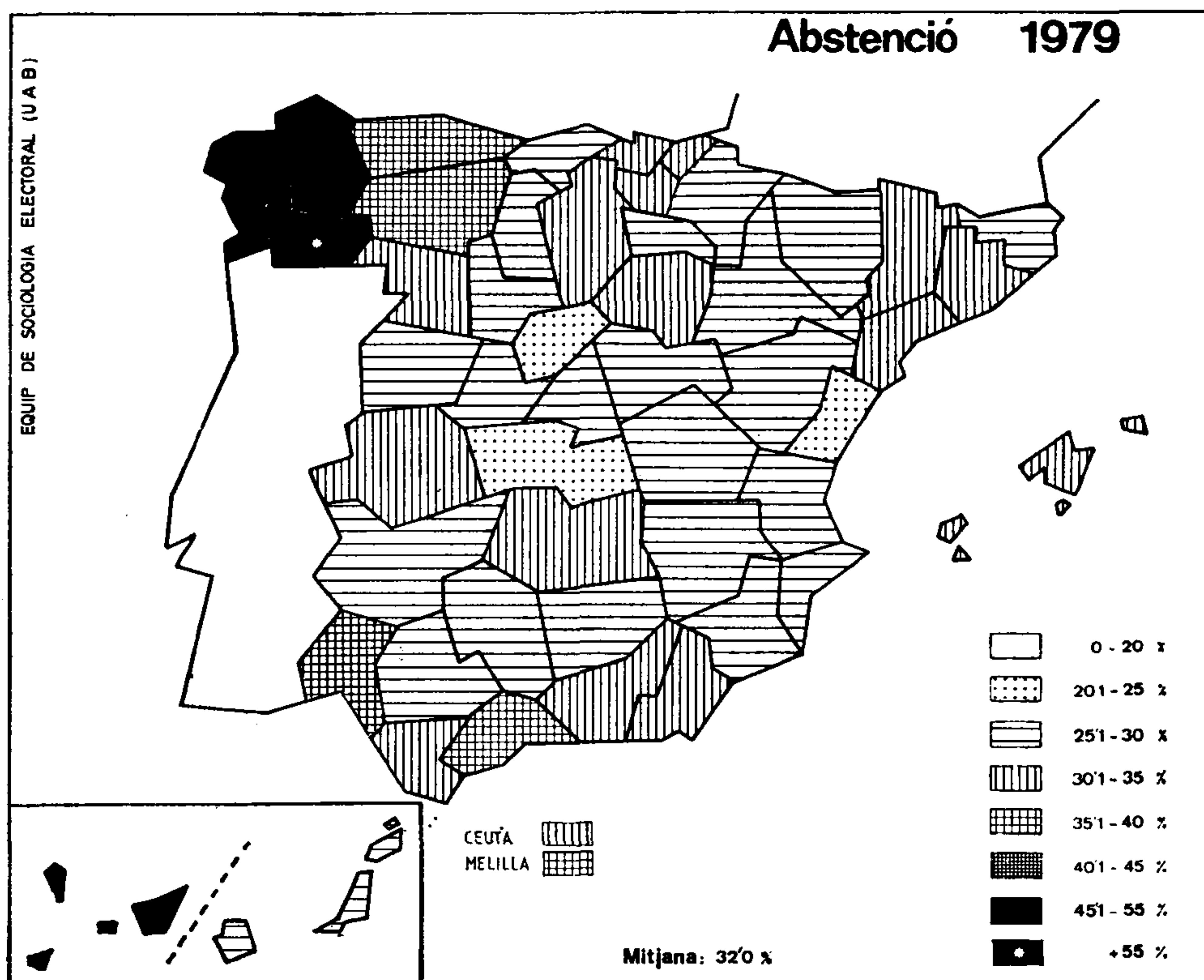
a) *La participació electoral entre 1977 i 1979*

Entre les eleccions legislatives del 1977 i les del 1979 es registra una forta caiguda de la participació, que havia tingut ja un clar antecedent en el referèndum constitucional del 1978, celebrat entre les dues eleccions parlamentàries (mapes 3 i 4). D'una participació del 79 per cent el 1977 es passa a un 68,4 el 1979, amb un descens global de gairebé deu punts.

Aquest creixement dels abstencionistes es reparteix de manera sensiblement anàloga per tots els districtes, en els quals es registra una inhibició electoral creixent. Això fa que les pautes de participació electoral es mantinguin relativament estables.

Així, hom comprova la definició persistent de zones palesament abstencionistes: Galícia, Astúries, Euskadi i Tenerife. En el cas de Galícia, s'hi produeixen les dues taxes majors d'abstenció del 1977 (Orense i Lugo) de tot l'Estat.

Dues zones d'abstenció mitjana es troben localitzades a l'Andalusia litoral (Huelva, Cadis, Màlaga, Granada, Almeria) i a Catalunya.

Finalment, es destaquen com a clarament participatives les poblacions del País Valencià, Castella-Lleó, Aragó, Castella-La Manxa i Madrid.

Tanmateix, és adient de notar que —entre 1977 i 1979— es registren increments forts d'abstenció en algunes de les zones que presentaren una participació més alta el 1977, amb la qual cosa disminueix el desequilibri entre districtes més i menys participacionistes. Així, per exemple, presenten augments d'11 o de més punts en l'abstenció, districtes com Valladolid, Segovia, Palència, Zamora, Terol, Sòria, etcètera, que havien

ofert alts índexs d'afluència a les urnes en les primeres eleccions de la Monarquia democràtica. En canvi, la disminució de la participació és relativament més reduïda en algunes zones de l'Espanya meridional, les quals havien presentat un comportament menys participatiu en la consulta del 1977.

¿És possible de fixar algunes explicacions a la relativa variació dels comportaments col·lectius? Pel que fa a Euskadi és relativament senzill recórrer a factors polítics. Per a Galícia, l'abstenció elevada i persistent sol justificar-se per raó d'elements d'estructura socio-econòmica, com s'esdevindria també en el cas de Tenerife i algunes zones de l'Espanya del Sud. Menys concloents són les explicacions per al cas de Catalunya —situada entre les comunitats amb una abstenció relativament elevada. Tampoc no són gens precises les interpretacions que poden explicar unilateralment el comportament altament participatiu de societats dissemblants com les dels País Valencià, d'una banda, i Castella la Vella, d'altra banda. La conveniència de recórrer a anàlisis més precises esdevé, en aquest tema, particularment necessària.

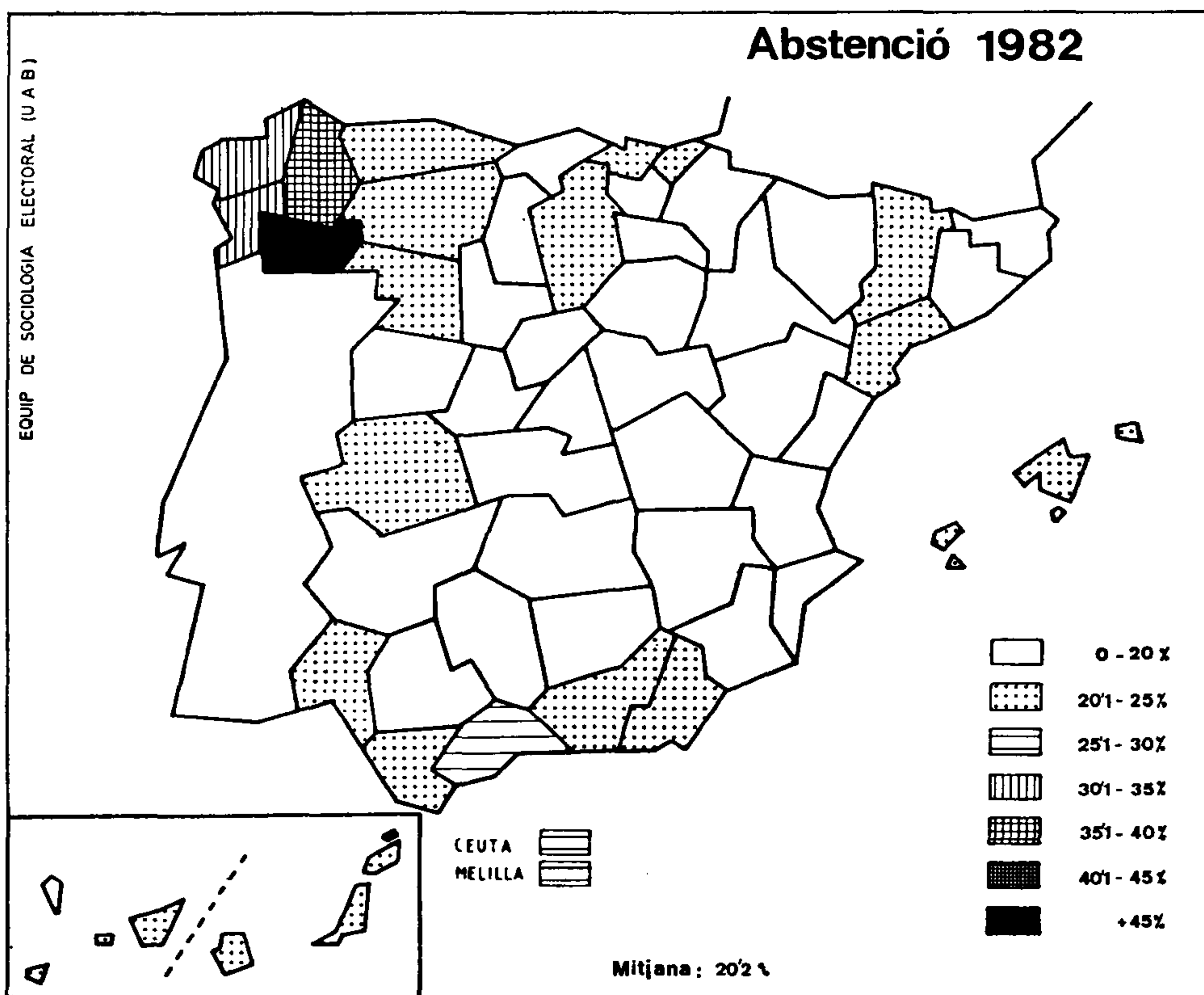
b) *La participació electoral del 1982*

Les dades del 1982, pel que fa a la participació, ens proporcionen, al mateix temps, elements de canvi i elements de continuïtat (mapa 5). El canvi més notable és la recuperació dels nivells de participació del 1977, tant en l'àmbit estatal com a cadascun dels districtes. Respecte al 1979, la mitjana estatal creix més d'11 punts, amb el qual fet l'abstenció es redueix del 32 per cent del 1979 al 20 per cent de les eleccions del 28 d'octubre. Aquesta taxa és perfectament comparable a la d'altres societats europees.

La disminució de l'abstenció es reparteix per igual en tots els districtes electorals. Ens trobem, doncs, davant un fenomen real en el comportament electoral, i no enfront de la ficció d'una mitjana estadística. Gairebé tots els districtes conserven la participació del 1977, i àdhuc es nota un augment en 27 districtes.

Si prenem com a referència les eleccions del 1979, les diferències de mobilització són a vegades espectaculars. Alguns dels increments més notables en la participació es produeixen justament en circumscripcions caracteritzades per una abstenció major que, d'aquesta manera, minoren distàncies respecte als altres districtes.

És el cas d'algunes províncies gallegues —amb augments de 14 i 13 punts, respectivament, per a Orense i Pontevedra—, Lleó (13 punts), Astúries (15 punts), Tenerife (19 punts), Alaba (14 punts), Biscaia (15 punts) o Huelva (17 punts). Però també es troben reduccions considerables de l'abstenció en districtes tradicionalment participatius o propers a la mitjana: vegeu Ciudad Real (14 punts), Valladolid (16 punts) o Àvila (15 punts), en què hauria servit de factor mobilitzador el fet d'ésser bressol del fundador de CDS.

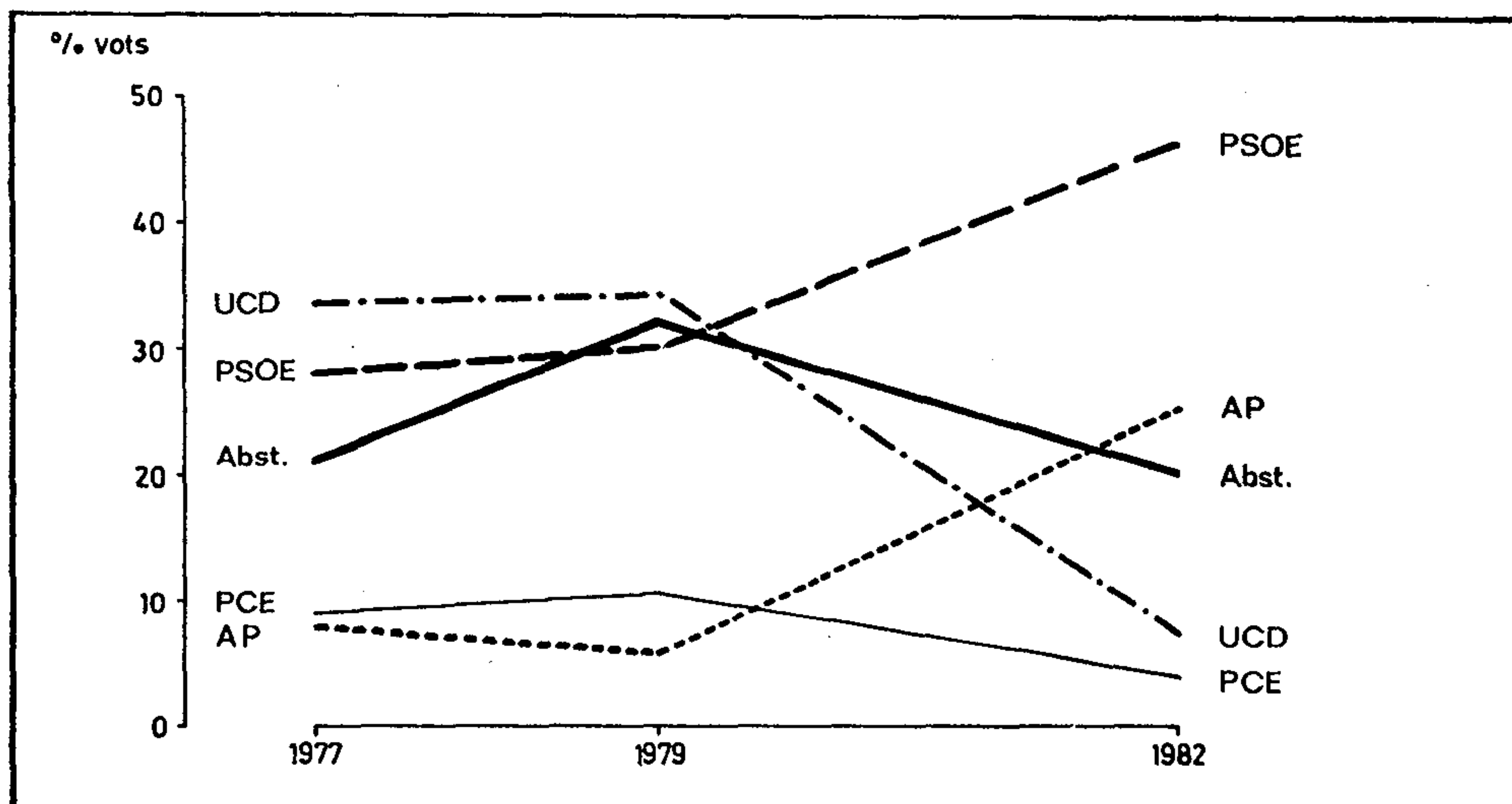
Entre aquestes modificacions, hom pot assenyalar com a significatiu políticament, l'augment de participació registrat a Euskadi i —dins l'àmbit català— a Barcelona, propers ara als nivells estatals en contra de llur tradició més abstencionista. En el cas d'Euskadi, la importància política d'aquest fet no pot escapar a la percepció dels observadors.

La continuïtat en les tres eleccions generals del 1977, 1979 i 1982 es manifesta en la distribució territorial de les diferents quotes de participació-abstenció (gràfic 1). Amb la novetat que ja hem remarcat quant als casos basc i català, hom pot afirmar que els mapes de l'abstenció repeteixen les mateixes zones clares i fosques, salvant les diferències de magnitud.

Entre les àrees més abstencionistes, continuen figurant, en primer terme, Galícia i Lleó, juntament amb Astúries. També cal incloure ací Canàries i l'Andalusia litoral. A l'altre extrem de l'escala, les zones amb una participació més alta continuen essent el País Valencià —malgrat les dificultats provocades per la recent inundació—, l'Espanya central i, com a fet sobresortint, Madrid. Amb una participació igual o superior al 85 per cent del cens figuren, per aquest ordre, Castelló, Toledo, Valladolid, Madrid i Alacant, seguides de prop per la majoria de les provín-

EVOLUCIÓ DEL VOT A ESPANYA

(% sobre cens electoral)

cies de la comunitat castellano-lleonesa i la castellano-manxega, que superen ordinàriament el 80 per cent de participació.

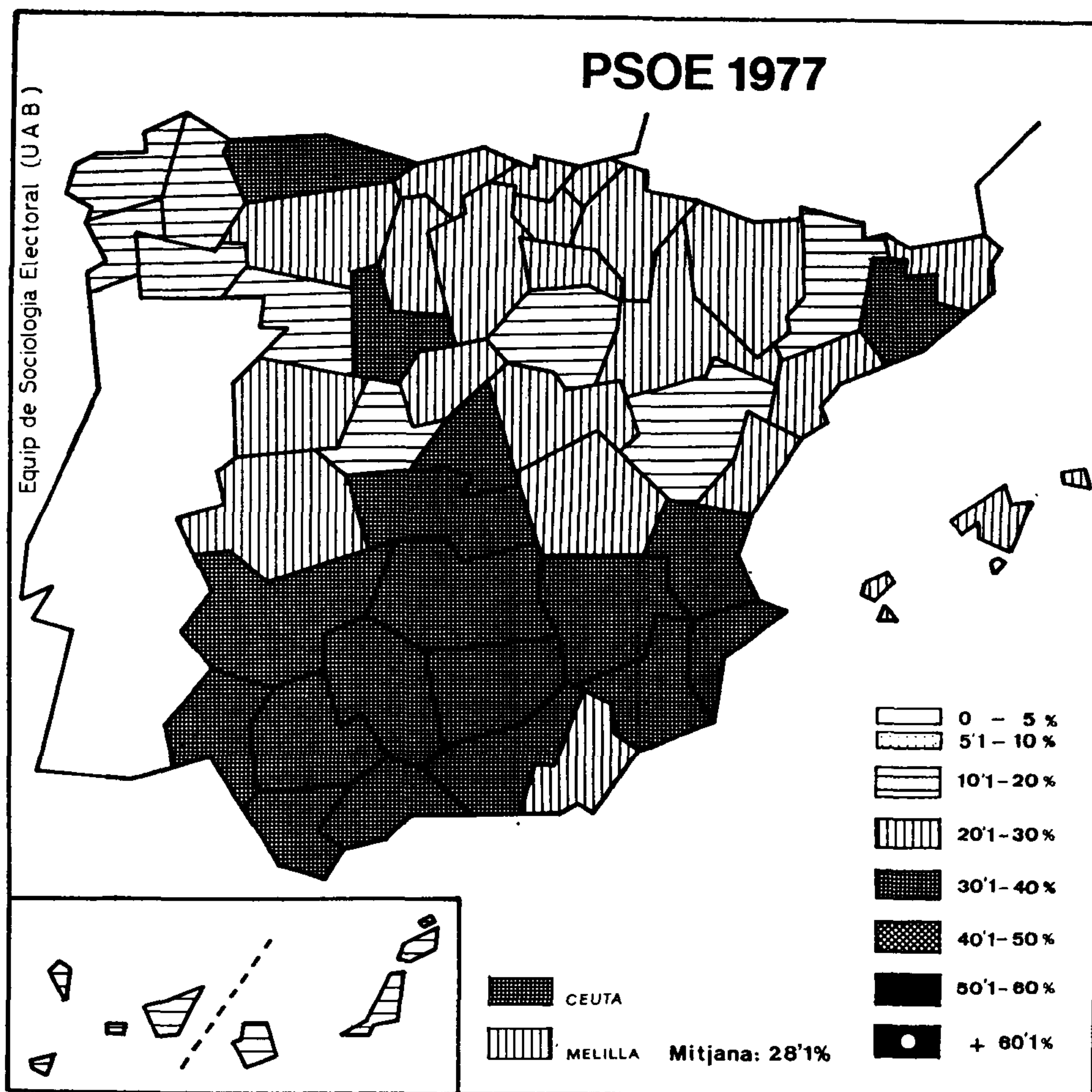
Aquest dinamisme major del nostre electorat pot atribuir-se, en principi, al caràcter més clarament bipolar del confrontament electoral, que alguns comentaristes han comparat a un plebiscit sobre la legitimitat del Partit Socialista per a ocupar el poder, tot mobilitzant els abstencionistes —tant de dreta com d'esquerra. En tot cas, resta encara per comprovar si aquesta taxa de participació es consolidarà en el futur, tal com s'esdevé en altres països o si, en canvi, romandrà subjecte a oscil·lacions.

5. EL VOT SOCIALISTA

a) *El vot PSOE de 1977 i 1979*

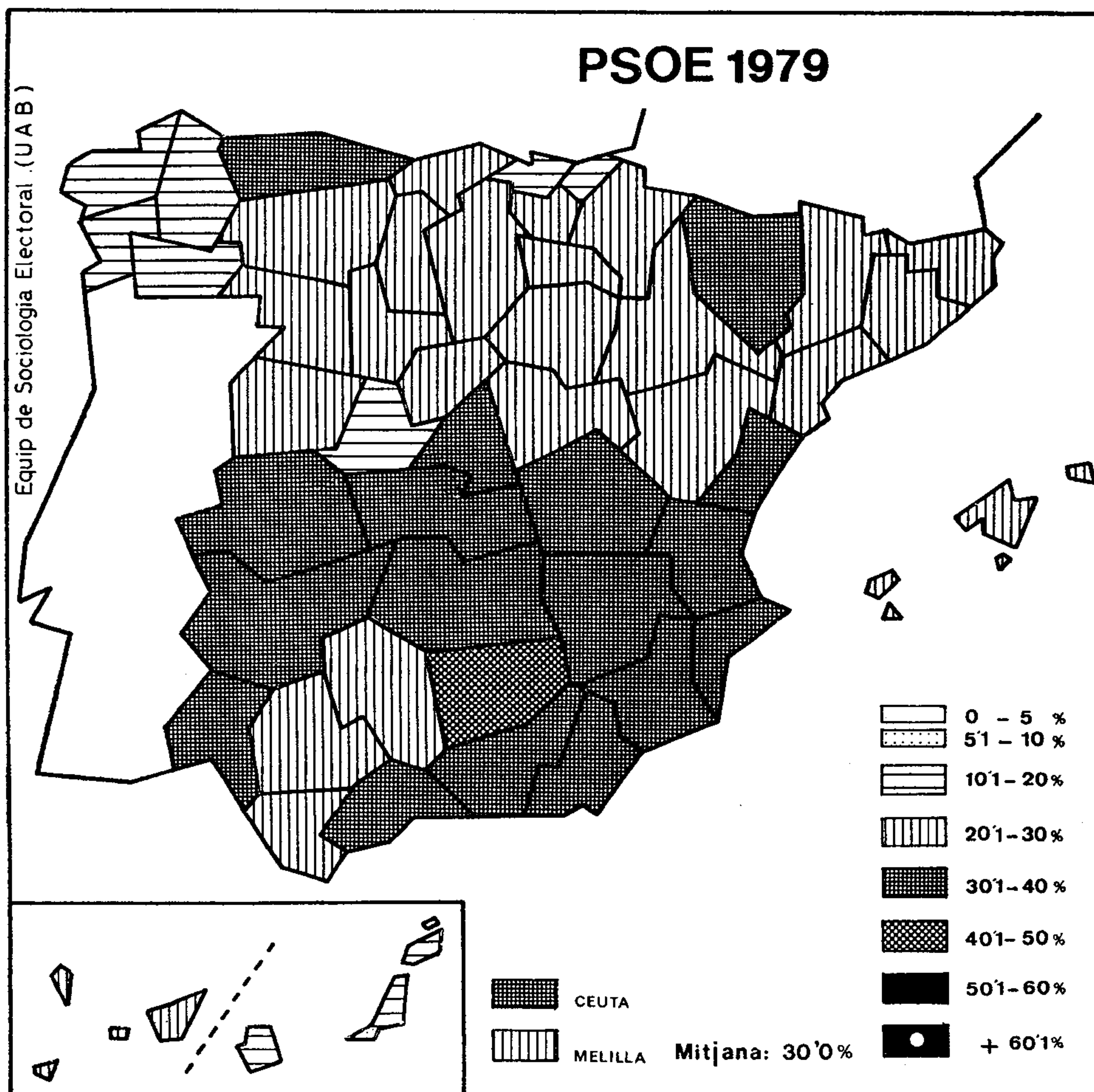
En les eleccions del 1977, els grups d'orientació socialista s'apleguen fonamentalment sota dos emblemes electorals: el primer correspon al PSOE que es coalitza a Catalunya amb el PSC, mentre que el segon representa l'aliança del PSP amb la Federació de Partits Socialistes (FPS). Només el primer de tots ells és present a totes les circumscripcions: aquesta és la raó per la qual la representació cartogràfica que oferim recull únicament els resultats del PSOE-PSC.

El vot PSOE del 1977 significa el 28,1 per cent del total estatal de sufragis emesos. El 1979, la quota s'eleva lleugerament i assoleix el 30 per cent, sense acumular el 4,4 per cent que el PSP-FPS havia reunit en les primeres eleccions democràtiques de la Monarquia (mapa 6).

La distribució del vot socialista es defineix de manera força precisa. Els seus resultats millors s'aconsegueixen sempre a l'Espanya meridional i mediterrània, ensems que a Madrid, Astúries i Valladolid al nord de la divisòria convencional de la vall del Tajo. Val a dir que La Manxa, Andalusia i el País Valencià es mostren particularment favorables a l'oferta socialista.

En canvi, Galícia i Canàries —on també es troben les taxes més elevades d'abstencionisme— són més hostils a la penetració del vot PSOE. En magnituds intermèdies se situen les circumscripcions de Castella-Lleó, Aragó, Euskadi, i Balears. Catalunya —a causa del pes de la província de Barcelona— ofereix als socialistes uns resultats molt positius, sense cap precedent històric.

Les eleccions del 1979 signifiquen per als socialistes un avenç pràcticament general a tots els districtes, amb uns increments de relativa consideració a gairebé 20 districtes: a cinc districtes s'eleva als deu punts, mentre que a la resta supera o voreja els cinc punts (mapa 7).

Tanmateix, aquest avenç gairebé general té una excepció important en dos àmbits que —per raons diverses— són particularment significatius per als socialistes. D'una banda, Euskadi i, d'altra banda, l'àrea an-

dalusa (Sevilla, Còrdova, Màlaga, Cadis), on millor acolliment havia tingut, el 1977, un PSOE amb un caracteritzat lideratge andalús. La competència del PSA és el factor determinant d'aquest descens localitzat. Les pèrdues d'Euskadi i Andalusia minven —en el còmput global— l'abast dels progressos que el vot socialista havia experimentat a pràcticament tot el territori estatal.

Podríem concloure que, entre el 1977 i el 1979, el vot PSOE progressa on havia estat menys intens el 1977, mentre que es manté estable o retrocedeix sensiblement en alguns dels seus baluards, el qual fet produeix un procés relatiu d'homogeneïtzació en la seva distribució territorial.

b) *El vot PSOE de 1982*

Cal considerar el creixement espectacular del vot socialista que registren les eleccions del 1982 —que passa del 30 per cent dels sufragis el 1979 al 47 per cent en els comicis del 28 d'octubre— com un pas més en l'avenç progressiu que el PSOE experimenta des de les primeres consultes de la democràcia, si passem per alt «l'ensopegada» que experimentà a Andalusia el 1979 (mapa 8).

L'increment dels seus vots es reparteix d'un cap a l'altre de la geografia política espanyola. En més de 30 districtes supera el 40 per cent dels vots emesos, i a 16 compta amb la majoria absoluta o la supera amb escreix, amb el rècord de Huelva (62 per cent). Se situa a primera posició en 43 del 52 districtes de l'Estat, bo i millorant de bon tros els resultats d'UCD de 1979.

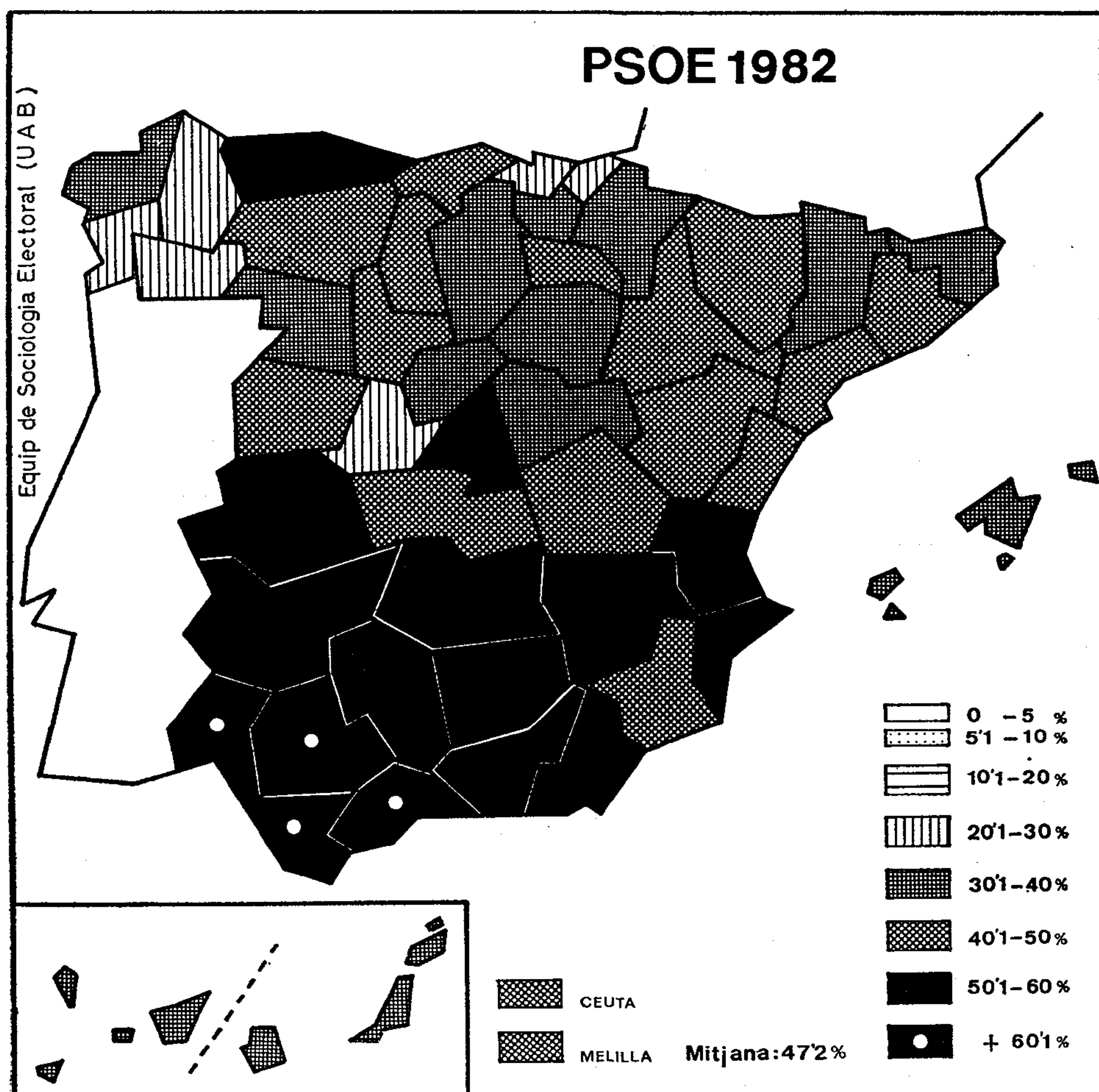
El creixement per districtes és d'una magnitud considerable, donat que en una desena els augments superen o rondegan el 20 per cent respecte a les eleccions anteriors. Les seves taxes d'increment més importants es produeixen a Andalusia —on recupera més de les pèrdues del 1979 a mans del PSA—, Canàries i Madrid.

Tot i que en una proporció numèrica més minsa, és políticament notable l'avenç socialista a l'Espanya castellano-lleonesa, la qual semblava resistir-se a la implantació del vot progressista: Salamanca, Valladolid, Lleó i Palència li són particularment favorables. El mateix fenomen té lloc a Aragó, on Osca i Terol superen ara el 40 per cent de vot socialista.

D'un valor semblant són els augments que experimenta al País Valencià o bé a Astúries —comunitats tradicionalment favorables al vot socialista—, que d'aquesta manera roman notablement reforçat.

Euskadi i Catalunya mereixen un tractament a part. En la primera, el vot socialista es recupera del retrocés del 1979: a Alaba i Biscaia sobrepassa àdhuc les cotes del 1977. A Catalunya, el PSC obté els millors resultats de totes les eleccions legislatives sota la Monarquia democràtica: és molt elevat l'increment socialista al districte de Barcelona (15 punts), amb l'efecte consegüent damunt la taxa mitjana catalana.

D'aquesta descripció per districtes resulta un mapa general on des-

taca la presència dominant del PSOE a tot el país, d'acord amb una distribució territorial que recupera els perfils marcats per les primeres eleccions del 1977: Andalusia, País Valencià, Astúries i Madrid com a centres de força socialista, que s'amplien a Extremadura i Castella-La Manxa i Aragó, factor determinat del capgirell en la distribució parlamentària d'escons a favor del PSOE.

Galícia, Euskadi, Canàries i algunes províncies castellanen esdevindrien les zones menys obertes al vot socialista, encara que hi rebi ara entre un terç i un quart de l'electorat.

L'augment de la participació, l'esfondrament comunista i andalusista i la conquesta d'una porció de l'antic electorat centrista contribueixen a aquest creixement espectacular del vot favorable al PSOE. L'explicació d'aquest desplaçament i el pronòstic sobre la seva eventual consolidació hauran de fonamentar-se en factors extraelectorals de la sociopolítica.

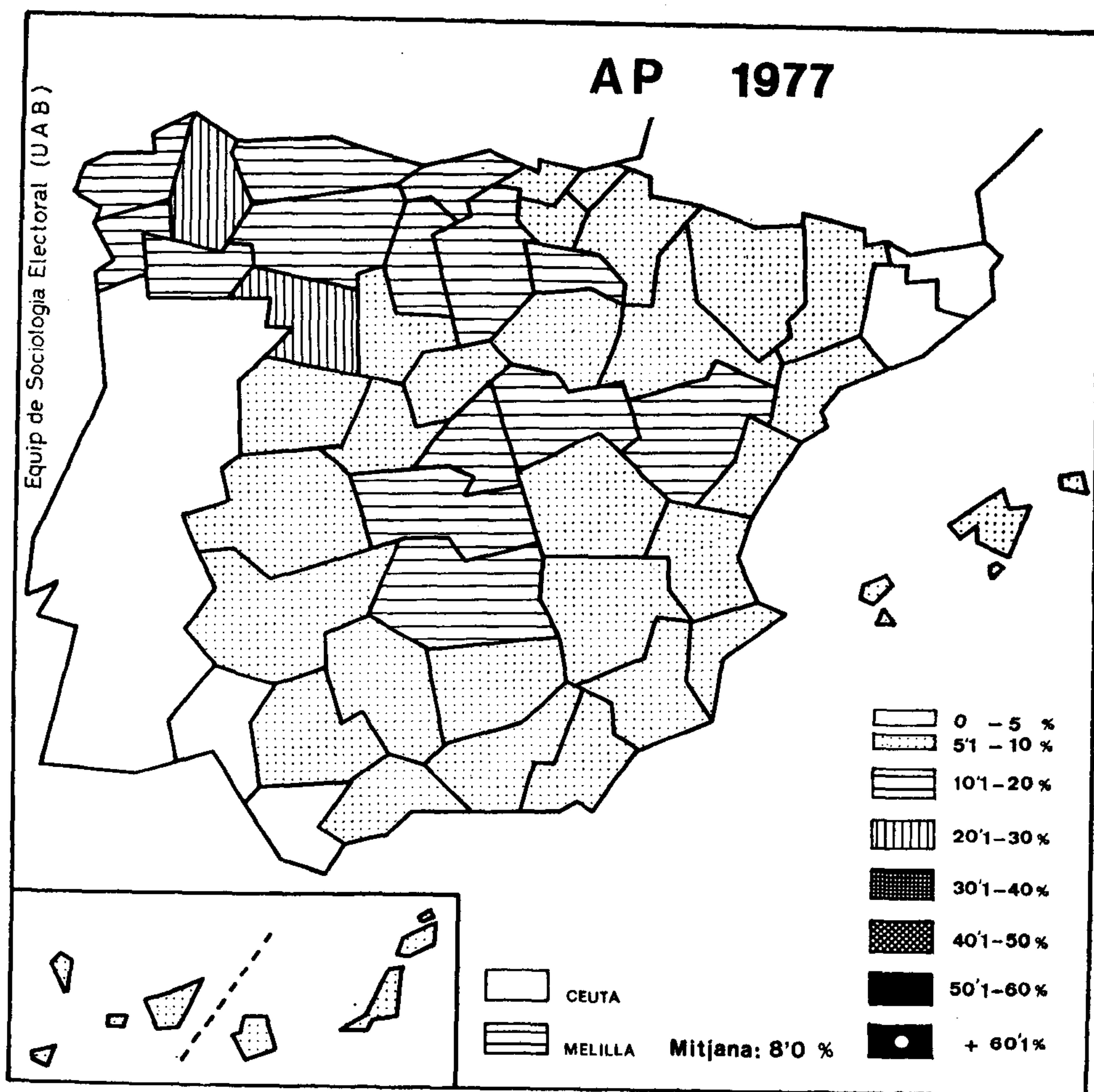
6. EL VOT D'ALIANZA POPULAR

a) *El vot AP-CD de 1977 i 1979*

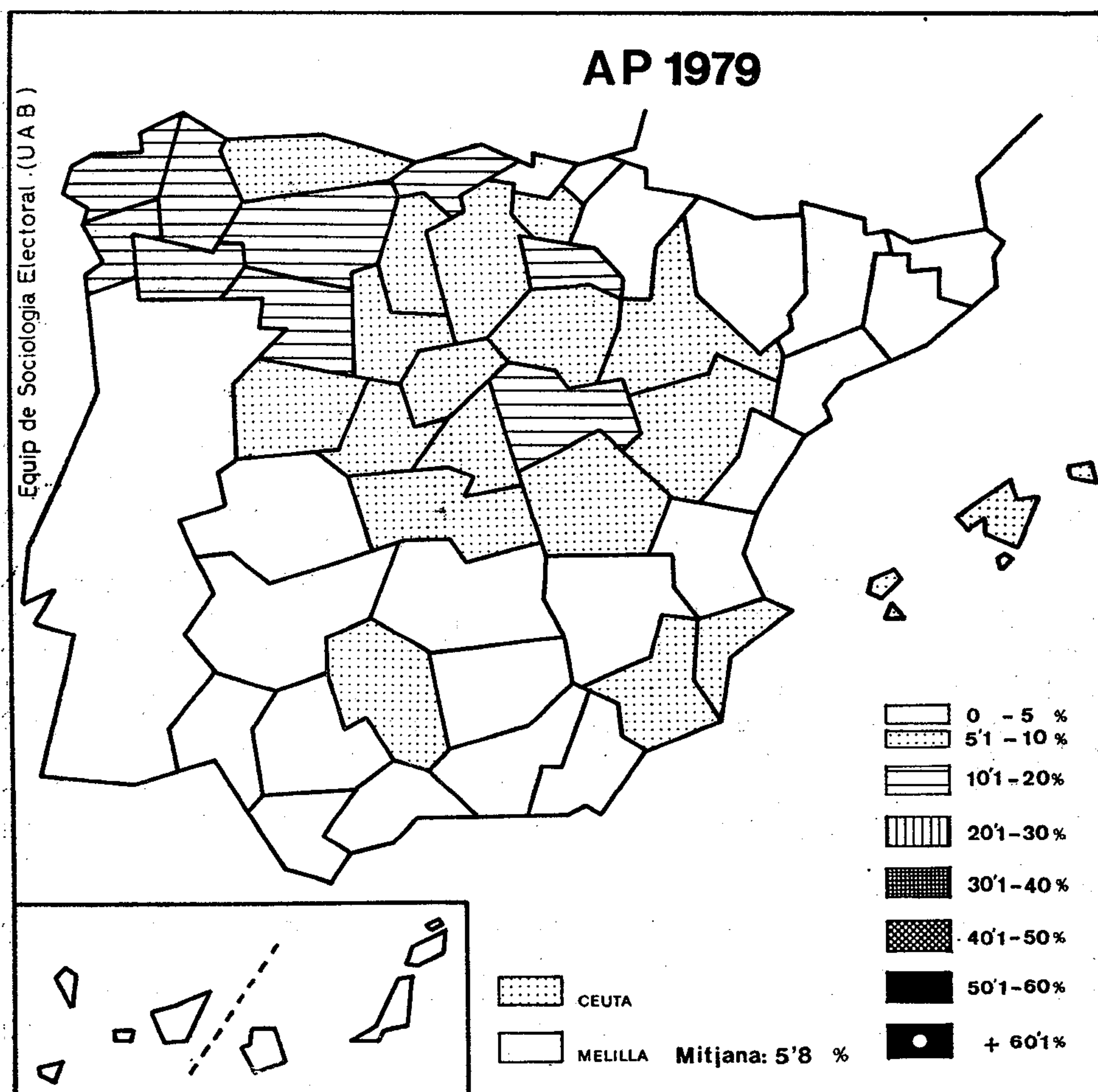
Els mapes presenten gràficament la implantació del vot confiat a Alianza Popular, formació que ha concorregut a les tres eleccions amb la característica comuna d'ésser dirigida per Manuel Fraga i de situar-se a la dreta de l'espectre polític.

Els febles resultats del 1977 (8 per cent dels sufragis a nivell estatal) davalla en quelcom més de dos punts en les eleccions del 1979 (5,8 per cent dels votants), i se situa en una cota electoral d'importància marginal (mapa 9).

En la parvitat dels seus resultats, la distribució territorial del vot es presentava el 1977 i el 1979 com a notablement desigual. A despit d'això,

és possible de reconèixer unes zones de major presència a l'Espanya del nord-oest (Galícia, Astúries, Lleó i Zamora) i les dues Castelles, a la qual cosa no són alienes les connexions personals d'alguns caps de llista d'AP. Els seus resultats més migrats es produeixen a Catalunya, Euskadi, País Valencià i Andalusia, mentre que les Comunitats restants se situarien en valors intermedis.

El 1979, la davallada generalitzada només tenia excepció a Orense, Sòria i Navarra, on augmentava la seva presència. Però el comportament general era de disminució, amb un accent particular als territoris on l'electorat li havia estat relativament més favorable el 1977. Així, registra davallades notables —per damunt dels cinc punts— a Burgos, Toledo, Zamora, Guadalajara, Ciudad Real, Terol, etc. (mapa 10).

Aquestes pèrdues es poden imputar a un doble moviment de fuga de vots en direccions oposades. D'una banda, cap a UCD que recull com a «vot útil» de la dreta una part relativament important dels votants d'AP en districtes d'orientació hegemònica conservadora. D'altra banda, cap a formacions d'extrema dreta —com la Unión Nacional de Blas Piñar— que recuperen el nucli més resistent del franquisme polític. Vegeu, a aquest propòsit, els resultats del grup «piñarista» a Burgos, Ciudad Real, Guadalajara, Palència, Toledo, etcètera.

Les pèrdues generalitzades d'AP, el 1979, donen lloc al fet que no aconseguixi, en 23 districtes, ni tan sols el cinc per cent dels vots emesos, mentre que, el 1977, eren només quatre els districtes que no li donaven la representació esmentada. A l'altre extrem de la seva escala, els 17 districtes que el 1977 li atorgaven més del 10 per cent dels sufragis, han esdevingut només 10 el 1979, tots situats al nord del Tajo i lluny de la façana mediterrània.

b) *El vot AP-PDP de 1982*

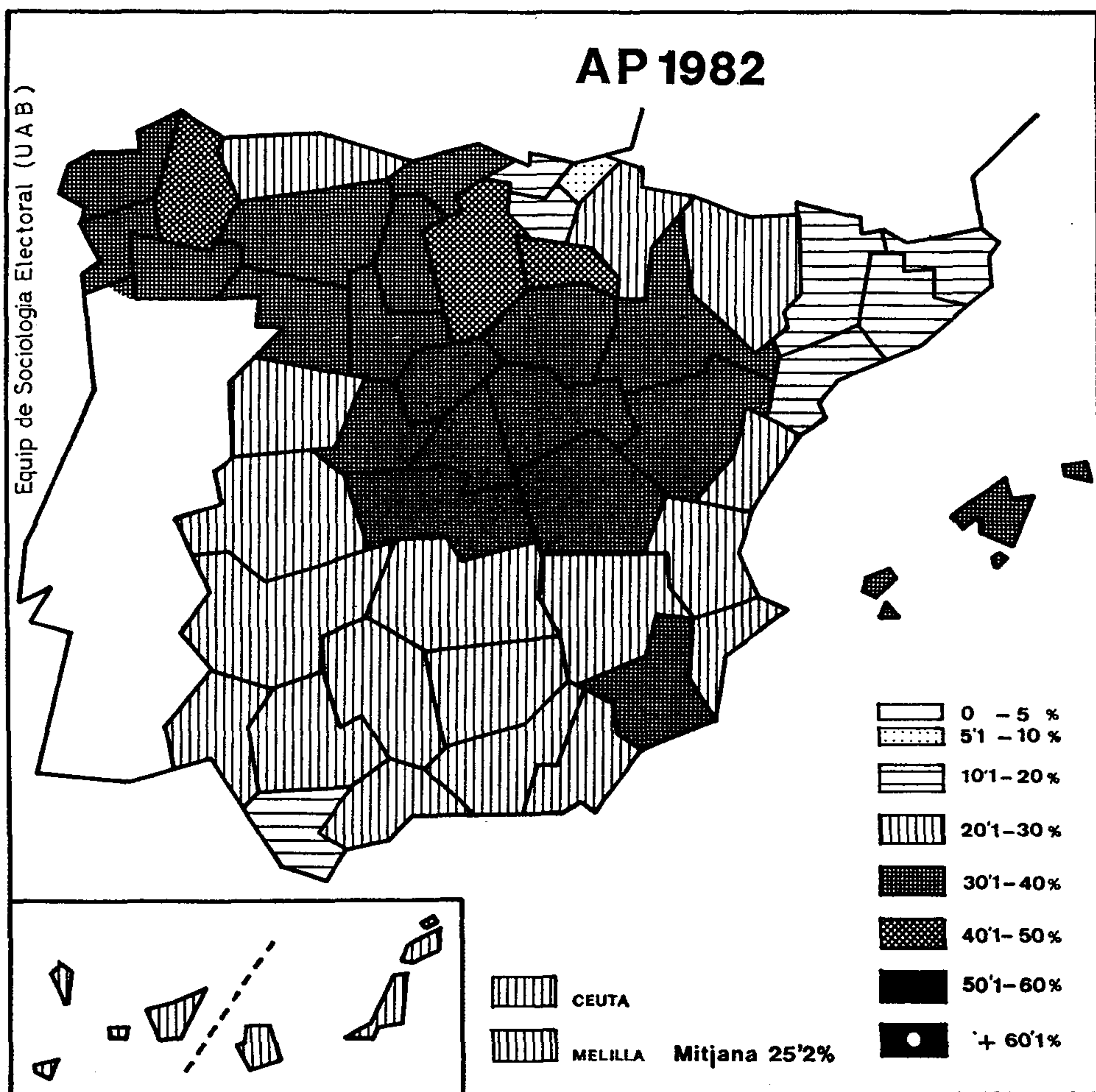
El ressorgiment electoral d'Alianza Popular, la qual —en coalició amb el PDP— encarna la nova actitud política de la dreta espanyola, és espectacular. La seva mitjana estatal passa del 5,8 per cent del 1979 a quelcom més del 25 per cent del total de sufragis del 1982.

A l'escala provincial, aquest augment es reparteix de forma relativament diversa. Tres districtes li atorguen més del 40 per cent dels sufragis (Lugo, Rioja, Burgos) i d'altres vint li confereixen més del 30 per cent dels vots. Només en 8 districtes assoleix el 20 per cent, però —llevat de Guipúscoa— sempre sobrepassa el 10 per cent. En canvi, el 1979 únicament ultrapassava el 10 per cent en deu districtes (mapa 11).

AP ocupa, doncs, la primera posició electoral a 7 circumscripcions i la segona posició a totes les restants, amb les excepcions de Catalunya i Euskadi, on els partits nacionalistes trenquen l'esquema bipolar que predomina a la major part de l'Estat.

Des del punt de mira de la implantació territorial, la presència d'AP és molt més consistent a les comunitats i als districtes més favorables des del 1977 al vot conservador. Així, tots els districtes que li confereixen més del 30 per cent dels vots, es troben situats al nord de la conca del Tajo, mentre que, en la façana litoral mediterrània, només Múrcia i les Illes li ofereixen resultats d'aquest ordre.

Destaca per la seva importància la posició d'AP-PDP a Galícia i en el nucli castellà de quatre districtes contigus —Rioja (41 per cent), Burgos (42 per cent), Cantàbria (38 per cent), Segòvia (37 per cent). Les seves posicions relativament més dèbils se situen, en contrast, a Catalunya, on els quatre districtes ofereixen un suport que comprèn del 13 per cent de Girona fins al 18 per cent de Tarragona. A Euskadi —on es presentava en coalició amb UCD— no ultrapassa tampoc mai el 20 per cent dels vots. Al sud, Extremadura i Andalusia li ofereixen resultats

que van del mínim de Cadis —19 per cent— al 23 per cent d'Almeria.

En una situació intermèdia o de transició, se situarien el País Valencià i Castella-La Manxa, amb valors que oscil·len —cap amunt o cap avall— al voltant del 30 per cent. És adient de recalcar, com una circumstància políticament molt important, el fet que el districte de Madrid atorga el 32 per cent a AP, a causa de la seva especial significació política.

Les posicions que acabem de descriure s'aconsegueixen mercès a avenços considerables en pràcticament tots els districtes. Experimenta augments de 30 punts o de més a Burgos, Cantàbria i Segòvia. Creix entorn del 25 per cent a Lugo, Palència, Rioja, Sòria, Guadalajara, Madrid, Toledo, Àvila, Conca, Alacant, Balears, Tenerife, Albacete i Múrcia. Ben al contrari, els seus progressos més minsos es produeixen, d'una banda, on comptava ja amb posicions millors —Galícia— o bé la seva presència

era pràcticament insignificant —Euskadi, Catalunya, algunes zones d'Andalusia.

Tanmateix, cal relacionar aquests augments amb les pèrdues d'UCD. En termes generals i a primer cop d'ull, les sagnies més importants de vot ucedista coincideixen amb els avenços més importants d'AP-PDP, localitzats justament en les àrees de major concentració del vot conservador, i tant el 1979 com el 1977.

No obstant això, és un fet notable que no totes les pèrdues de l'antic partit hegemònic UCD beneficien AP, puix la disminució ucedista és sempre, en termes de percentatge, superior al progrés aliancista. D'on la deducció —confirmada semblantment en anàlisis d'aproximació diferent— que la dissolució electoral del centre ha beneficiat també els socialistes a la major part d'Espanya. L'esquema bipolar, del qual AP representa un dels extrems, és el resultat temporal d'aquella dissolució.

7. EL VOT UCD

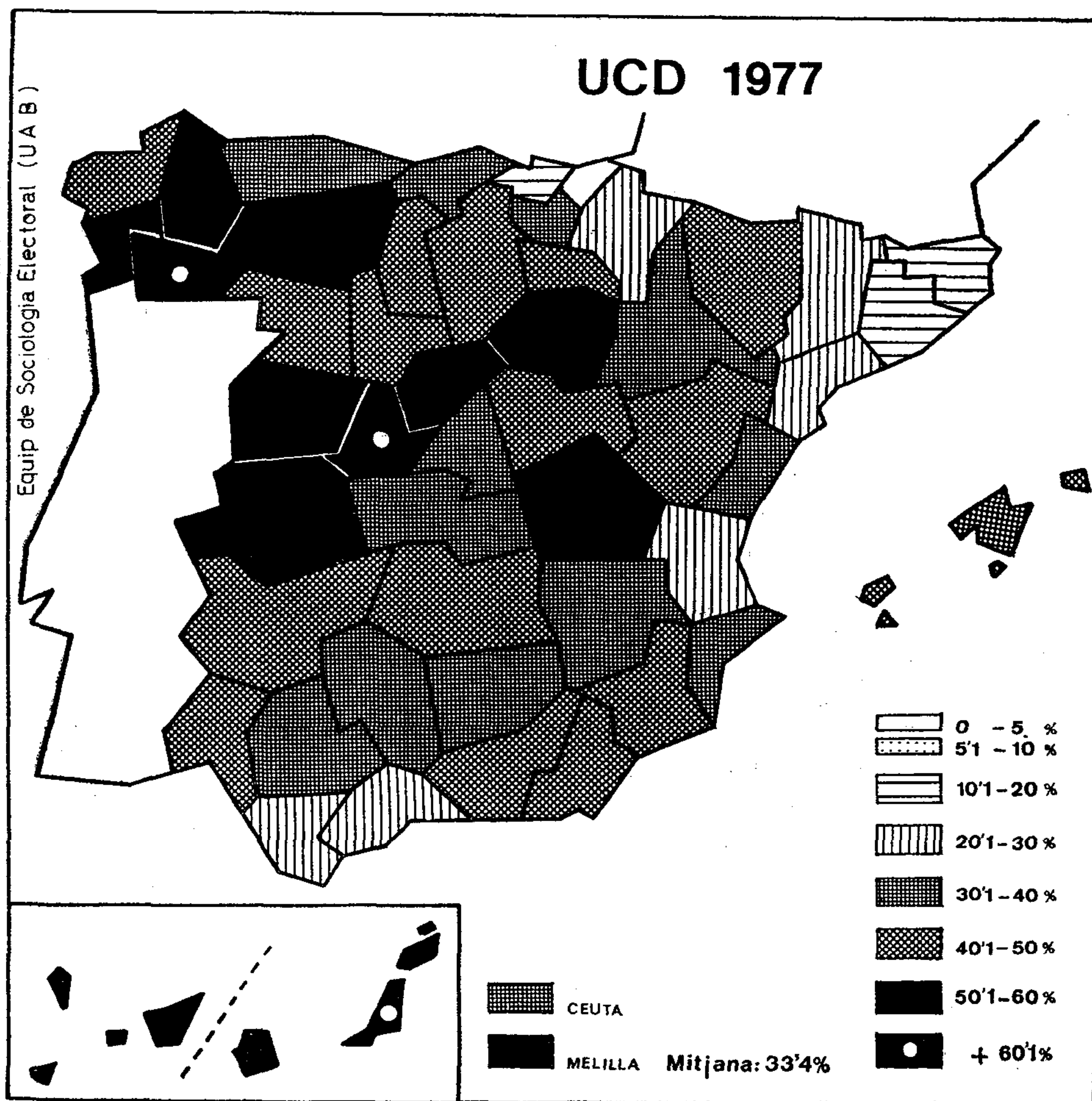
a) *El vot UCD de 1977 i 1979*

El vot UCD significa un percentatge pràcticament idèntic dels sufragis emesos el 1977 i el 1979: 34 per cent i 35 per cent, respectivament. L'estabilitat esmentada encobreix, com és lògic, una disminució respecte al total d'electors, a causa de la davallada de la participació electoral registrada entre les dues primeres eleccions legislatives. Amb un tal resultat general, UCD sembla que ha compensat, d'una banda, la capitalització del pilotatge de la transició i, d'altra banda, l'erosió que acompanya qualsevol partit de govern.

Respecte a la seva implantació territorial del 1977 (mapa 12), la presència d'UCD és altament homogènia, amb les excepcions d'Euskadi i Catalunya, on la presència de formacions nacionalistes amb una orientació centre-dretana (PNB i la coalició dirigida per Convergència) afebleix la força d'UCD com a partit principal del centre-dreta.

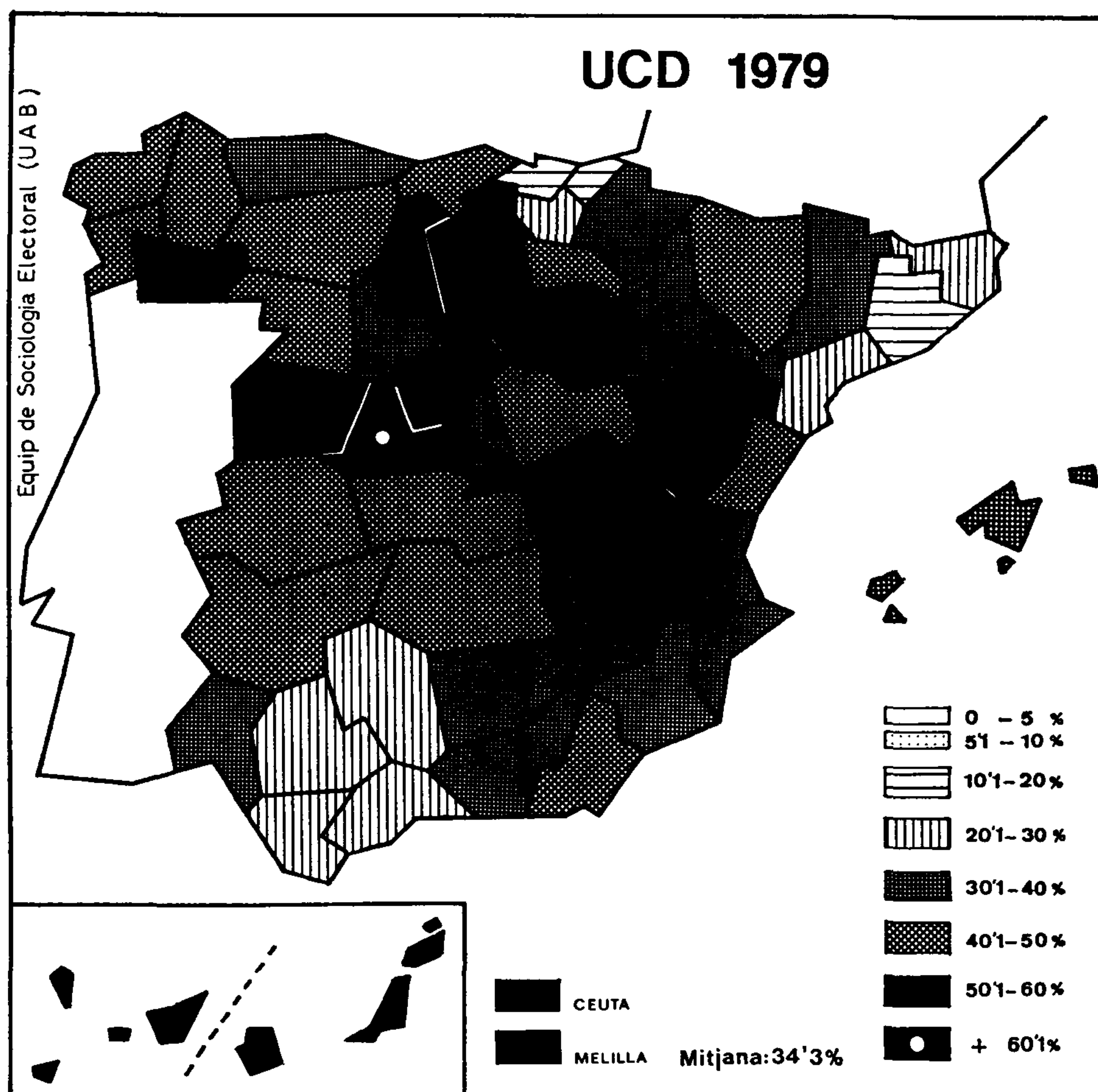
La força electoral d'UCD és particularment sobresortint a Galícia, Castella-La Manxa, Castella-Lleó, Canàries i Balears. Entre les seves cotes màximes, destaca la d'Àvila —districte nadiu d'Adolfo Suárez—, amb el 67,5 per cent dels sufragis. Però cal fer ressaltar que més de deu districtes, on ultrapassa el cinquanta per cent dels vots emesos, atorguen a UCD una clara posició hegemònica. Així mateix, en 37 províncies o districtes, UCD ocupa el primer lloc del ranking electoral, amb tot el que aquest fet comporta d'avantatge en la distribució d'escons regulada per la fórmula d'Hondt.

Les seves cotes relativament més baixes coincideixen amb l'Espanya perifèrica i meridional —Catalunya, Euskadi, Astúries, País Valencià, Andalusia (amb l'excepció de Huelva i Almeria). Aquesta feblesa és només relativa, puix que —llevat de Barcelona, Biscaia i Girona— el seu electorat representa en aquells districtes gairebé la quarta part del total electoral respectiu.

Més significativa és la comprovació que cap de les deu províncies més poblades de l'Estat, tret de La Corunya, no atorga a UCD la primàcia electoral. La gran base territorial de la UCD se situa, doncs, a l'Espanya del nord-oest i del centre.

Aquest esquema de distribució roman relativament estable el 1979 (mapa 13), amb algunes variacions dignes de menció. UCD reforça el seu electorat a Navarra, Aragó, Rioja, País Valencià i Catalunya. Els seus increments electorals s'obtenen en perjudici d'AP, del vot democristià del 1977 o de les candidatures independents que es presentaren aleshores en algunes circumscripcions. A Galícia, Lleó i gairebé a totes les províncies castellanques, el seu vot davalla. En canvi, conserva o disminueix la seva taxa de vot a Castella-La Manxa, Extremadura, Múrcia i Andalusia i, per consegüent, es debilita de manera relativa la seva implantació a l'Espanya meridional.

Aquestes variacions no alteren pas substancialment el mapa general del 1979.

La posició hegemònica d'UCD se situa en districtes en què reuneix més del 50 per cent dels vots, mentre que només cedeix dos primers llocs del 1977, bo i retenint encara la primacia en 35 províncies.

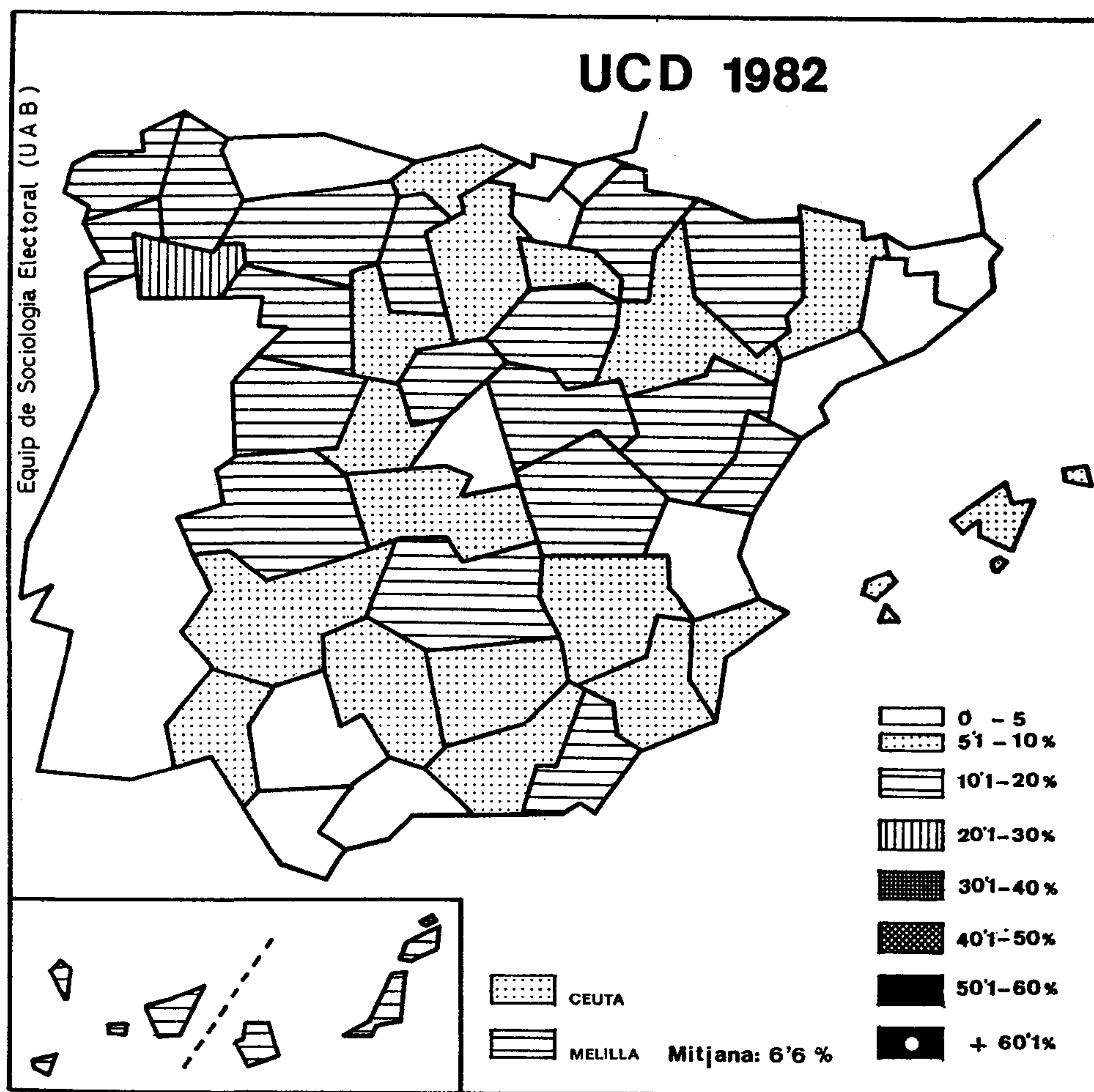
Així, doncs, el 1979, la situació d'UCD apareixia, des del punt de vista electoral, considerablement assentada i, àdhuc, incrementada després de la segona consulta general de la democràcia.

b) *El vot UCD de 1982*

Per això, el daltabaix electoral ucedista del 1982 és difícilment expli- cable si parem compte únicament a canvis en l'opinió. La desfeta dels

resultats del 28 d'octubre respon a la constatació d'una desfeta anterior: la denominada operació «*de acoso y derribo*» d'UCD, iniciada dos anys abans de la contesa electoral.

El reflex electoral de l'èxit d'aquesta operació és el mapa que presentem. La mitjana estatal davalla del 35 per cent del 1979 al 7 per cent del 1982. Si el 1979 superava el 50 per cent dels vots en 16 districtes, ara solament supera el 10 per cent en una vintena de districtes. Només a Orense ultrapassa el 20 per cent dels sufragis (mapa 14).

A l'altre extrem de l'escala, nou districtes li concedeixen menys del 5 per cent de llur favor electoral. Particularment cridaner és el resultat obtingut a les dues circumscripcions més grans de l'Estat: Barcelona i Madrid. A Barcelona, li correspon l'1,5 per cent; a la segona, el 3,3 per cent. El valor simbòlic de l'ensulsiada del partit del Govern en la capi-

tal política i administrativa de l'Estat palesa unes dimensions resonants.

La caiguda brutal dels seus electorats s'expressa també en les xifres següents: a gairebé trenta districtes perd el 30 per cent o més del seu electorat. La pèrdua és superior al 40 per cent en d'altres set (Rioja, Segòvia, Palència, Àvila, Balears, Terol, Burgos), tots plegats districtes d'orientació conservadora en les eleccions anteriors.

Mentre que el 1979 ocupava el primer lloc en 35 districtes, ara es troba relegada, si més no, a la tercera posició en tots els 35 districtes. Tret del cas d'Orense, on conserva una única segona posició, en mantenir també el seu resultat millor (30,6 per cent).

La distribució territorial d'aquesta modificació brutal del seu assentament conserva alguns incerts perfils que ens recorden els mapes del 1977 i 1979. Els seus resultats relativament millors es produeixen a Galícia, Tenerife, Lleó, les dues Castelles i Aragó. En canvi, el País Valencià —llevat de Castelló— i les Illes Balears resten assimilades a les àrees on el vot UCD fou relativament baix en les dues consultes anteriors.

Catalunya, per la seva banda, presència la pràctica desaparició d'UCD, àdhuc en els districtes —Lleida i Tarragona— en què havia aconseguit un millor acolliment.

A més, si hom para esment en la importància de l'ensulsiada d'UCD a les províncies amb més densitat de població —Barcelona, Madrid, València, Sevilla, Alacant, Màlaga, etcètera—, es capta perfectament la reducció en termes absoluts de la seva quota de sufragis, puix que on menys perd —relativament parlant— és també als indrets on menys tenia —en quantitats absolutes.

El fracàs electoral sense precedents d'UCD és al capdavant la ratificació per part de l'opinió d'un fracàs polític prèviament treballat des de diverses plataformes.

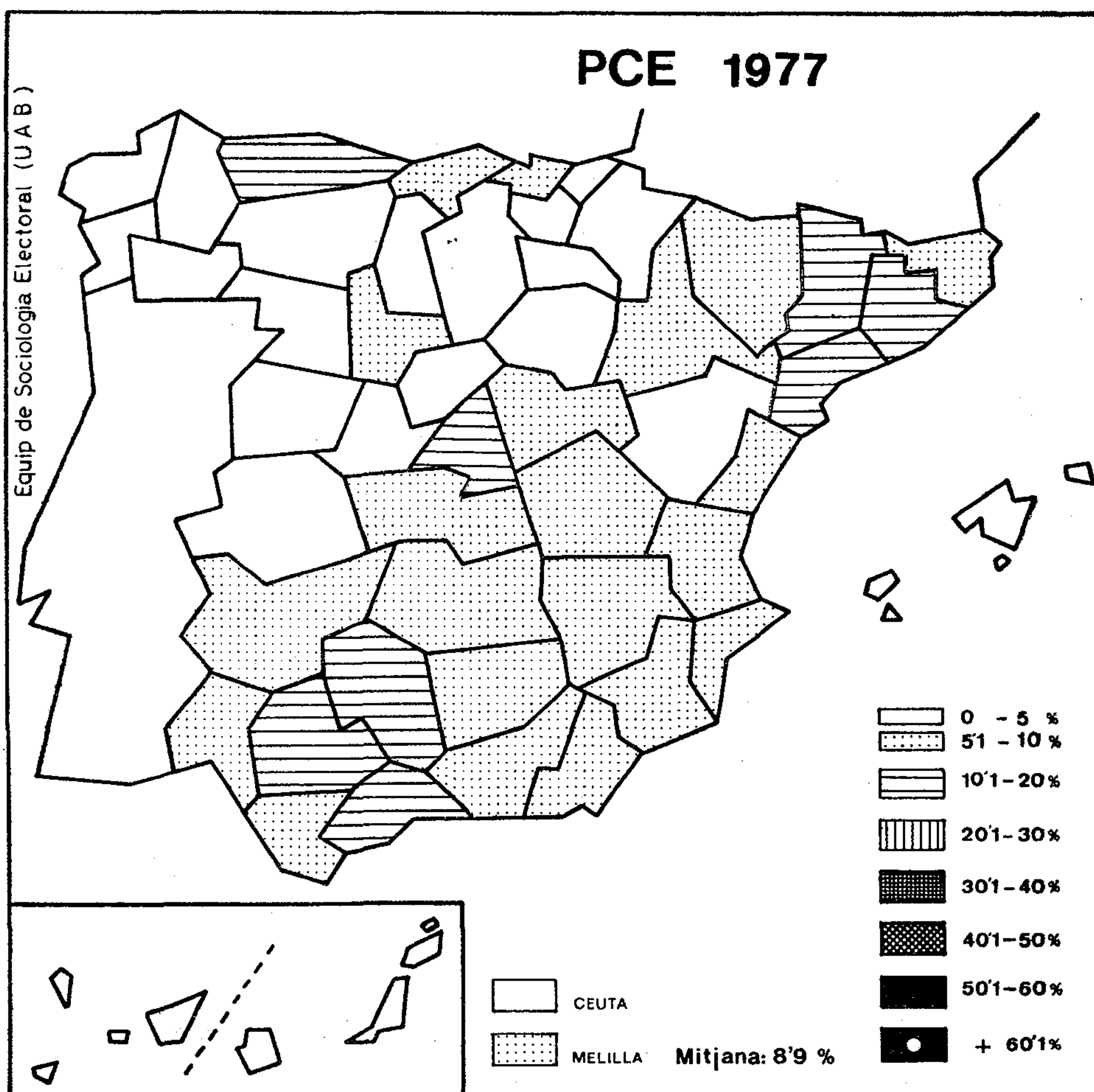
8. EL VOT COMUNISTA

a) *El vot PCE-PSUC de 1977 i 1979*

Els resultats es mantenen sensiblement estables entre el 1977 i el 1979. El 1977, la seva taxa estatal de participació en el conjunt de sufragis emesos és del 8,9 per cent, la qual puja el 1979 a un 10,6 per cent.

Però aquest resultat —políticament inferior al previst per algunes expectatives— encobreix una palesa diversitat d'implantació territorial.

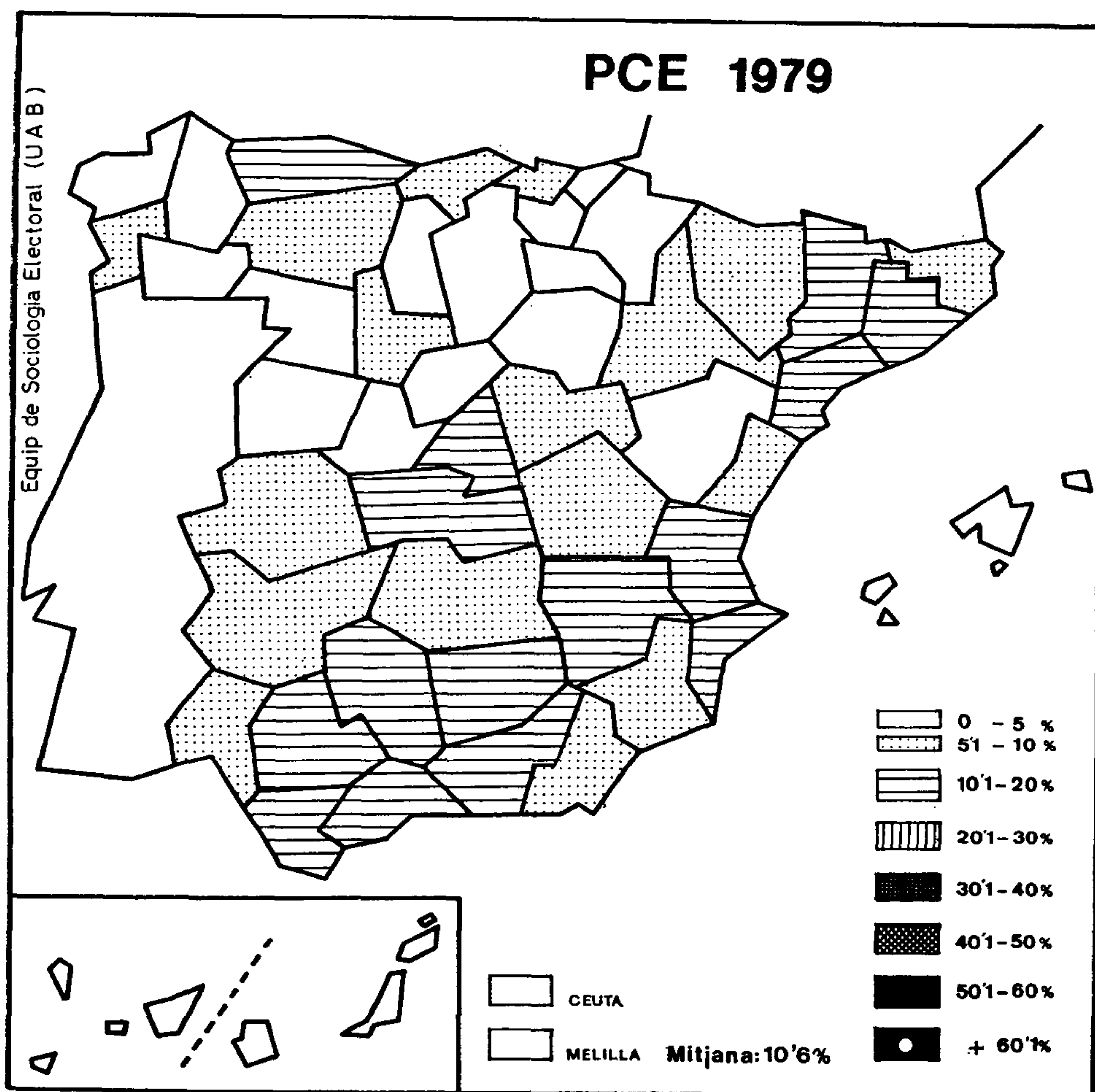
En efecte, només a tres circumscripcions supera el 15 per cent dels vots emesos (Barcelona, Tarragona i Còrdova), mentre que en altres dotze voreja o supera el 10 per cent. A l'altre extrem de l'escala, són quinze les circumscripcions en les quals no assoleix el tres per cent dels vots o només el supera lleugerament (mapa 15).

Des del punt de mira de la implantació geogràfica, el PSUC a Catalunya aconseguix el millor acolliment electoral, amb uns resultats que oscillen entre el 10 per cent de Girona i gairebé el 20 per cent de Barcelona. El segueixen les quatre províncies del nucli andalús (Còrdova, Sevilla, Màlaga i Cadis), Astúries, Madrid i el País Valencià.

Les seves cotes més baixes se situen a Galícia, Castella-Lleó, Canàries i les Illes Balears, amb uns resultats gairebé insignificants per a un partit d'àmbit estatal. Així mateix, són cridaneres les cotes baixes aconseguides a Euskadi.

En les eleccions del 1979, les oscil·lacions en els seus resultats per districte no són excessivament importants. Progressa lleugerament en 22 províncies, però el seu avenç més important són els quatre punts d'augment que registra a València i Albacete. Els altres progressos se situen generalment entorn o per dessota del 2 per cent (mapa 16).

Els avenços esmentats es distribueixen desigualment: tant a les zones en què les eleccions del 1977 li havien estat més favorables (País Valencià, Madrid, Albacete, Andalusia, Astúries), com en d'altres on havia experimentat les seves cotes més baixes (algunes províncies de Castella-Lleó i Aragó).

La seva taxa de participació en els sufragis emesos s'estanca o disminueix en 25 províncies. Es tracta d'àrees en les quals havia arrencat amb una vigoria més gran i igualment de zones on els seus primers resultats havien ja estat inicialment negatius (Galícia, Euskadi, Balears i Canàries).

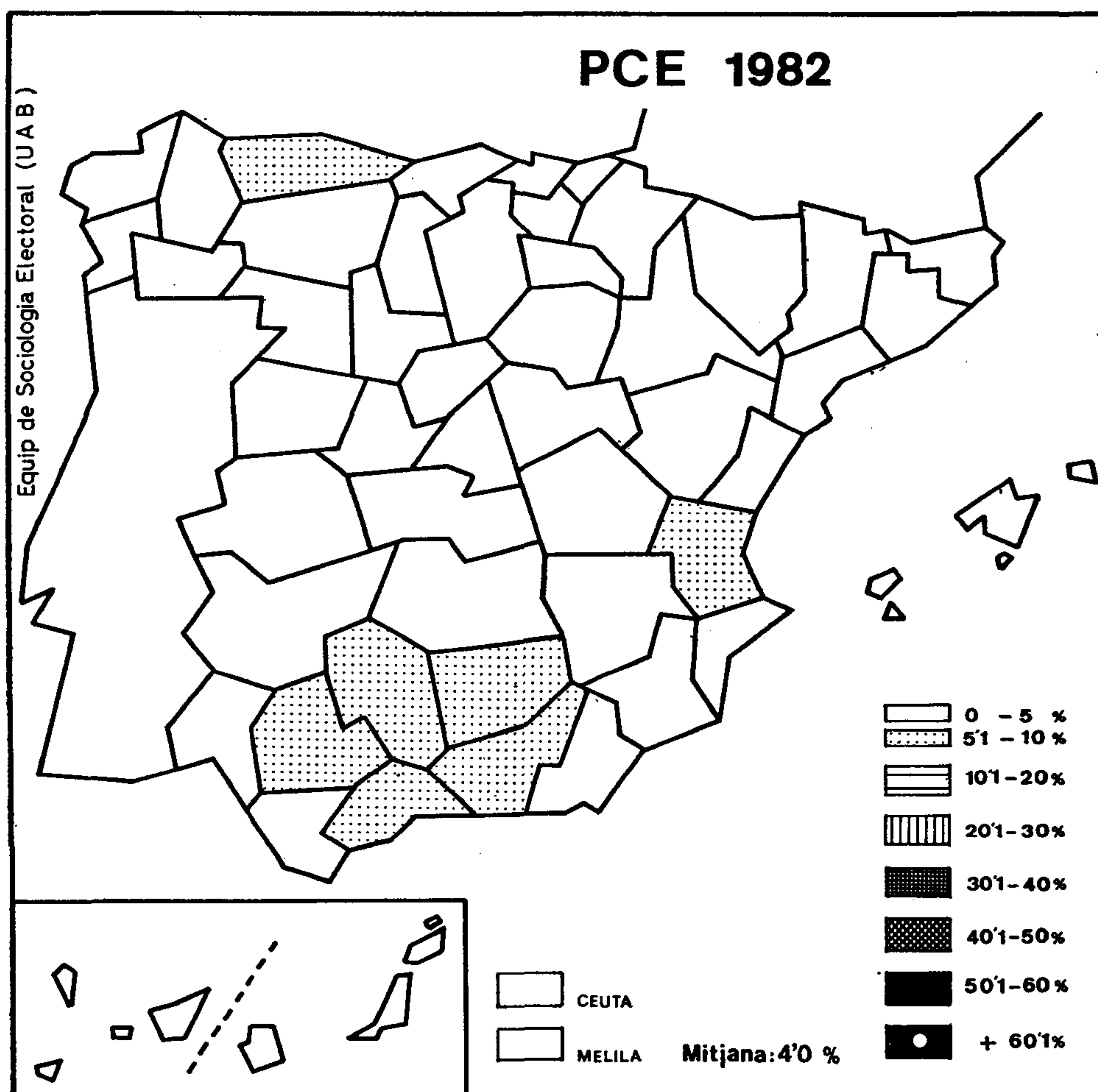
El mapa del 1979 és, per tant, sensiblement semblant al del 1977, amb la variació que representen els avenços del País Valencià i d'Andalusia com a dades més significatives.

La dificultat del PCE per tal d'ampliar de faísó significativa el seu

pes electoral sembla provocada per la seva mateixa pauta de distribució territorial: és considerablement dèbil a les àrees més resistents al vot d'esquerra —Galícia, Castella-Lleó i les Illes—, mentre que en els llocs on té expectatives més grans ha de competir amb el PSOE, el qual ha ocupat una posició dominant en les nacionalitats i les regions més favorables a les opcions d'esquerra.

b) El vot PCE-PSUC de 1982

Les eleccions del 1982 confirmaren negativament allò que eren expectatives incertes del PCE-PSUC amb vista a ampliar el seu vot, a partir dels baixos resultats del 1977 respecte al seu màxim competidor a l'esquerra. La dinàmica expansionista del PSOE i l'orientació bipolar de la competició electoral polvoritzaren l'electorat comunista.

La seva mitjana estatal del 1979 (10,6 per cent) restà reduïda a una tercera part, bo i allunyant-se del 5 per cent significatiu d'una certa presència electoral (4,6 per cent). Aquesta disminució té un abast general, per tal com són ara 33 els districtes —enfront dels 10 el 1979— en què no ultrapassa el 10 per cent dels sufragis (mapa 17).

És a Astúries i en alguns districtes andalusos on el PCE conserva encara una presència electoral relativa —Còrdova (8,6 per cent), Jaén (7,3 per cent), Granada (7 per cent), a desgrat dels retrocessos importants a Andalusia mateix, com són els deu punts negatius de Sevilla i de la mateixa Còrdova, els set punts negatius de Màlaga o els sis punts negatius de Cadis. Així, doncs, són cinc províncies andaluses —juntament amb Astúries i València— els únics districtes en què el PCE ultrapassa el cinc per cent dels sufragis emesos.

En canvi, tres àrees d'implantació respectable i, fins i tot, forta dels comunistes experimenten unes pèrdues decisives. Diem decisives, per la importància en termes absoluts del seu electorat en districtes de gran població: Barcelona, Madrid, València i Alacant.

A Barcelona —el districte amb una major presència comunista de tot l'Estat, juntament amb Còrdova— el PSUC sofreix una caiguda dramàtica de més de catorze punts, i el seu electorat resta reduït a menys del cinc per cent del total de la circumscripció.

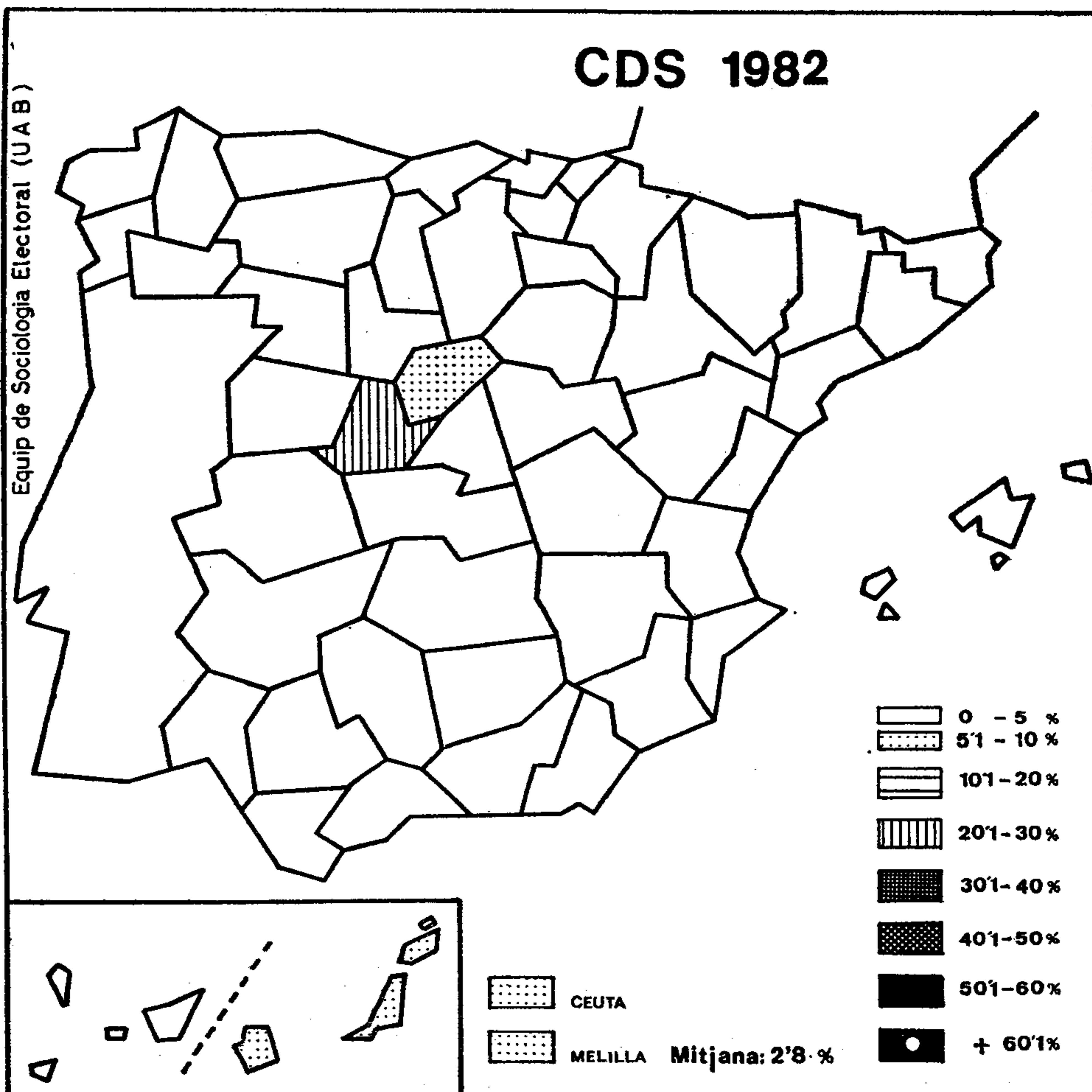
Aquest afebliment electoral extremat del PCE-PSUC es pot atribuir a l'efecte combinat de la seva pròpia crisi interna i de la dinàmica del PSOE, on s'entrellacen la pèrdua d'espai electoral amb la indefinició del seu espai polític.

9. EL VOT CDS DE 1982

L'empresa solitària de Suárez, amb el seu nou Centro Democrático y Social, ha tingut una collita electoral mínima. Amb el 2,8 per cent del total dels sufragis i els seus dos escons, se situa a la cua dels partits de pretensió estatal que figuraran en el nou Congrés.

Només supera el cinc per cent dels vots en cinc districtes (mapa 18). Destaca el 21,6 d'Àvila, com a prima a la condició de natiu que ostenta el líder del CDS. Després, cal davallar ja al 8 per cent de les places de sobirania (Ceuta i Melilla), al 7 per cent de Segòvia, o al 5-6 per cent insular de les Illes Balears i Las Palmas. Altres set districtes li atorguen entre el 4 i el 5 per cent dels vots: es tracta de províncies pertanyents a l'àrea castellana, junt amb Navarra i Osca.

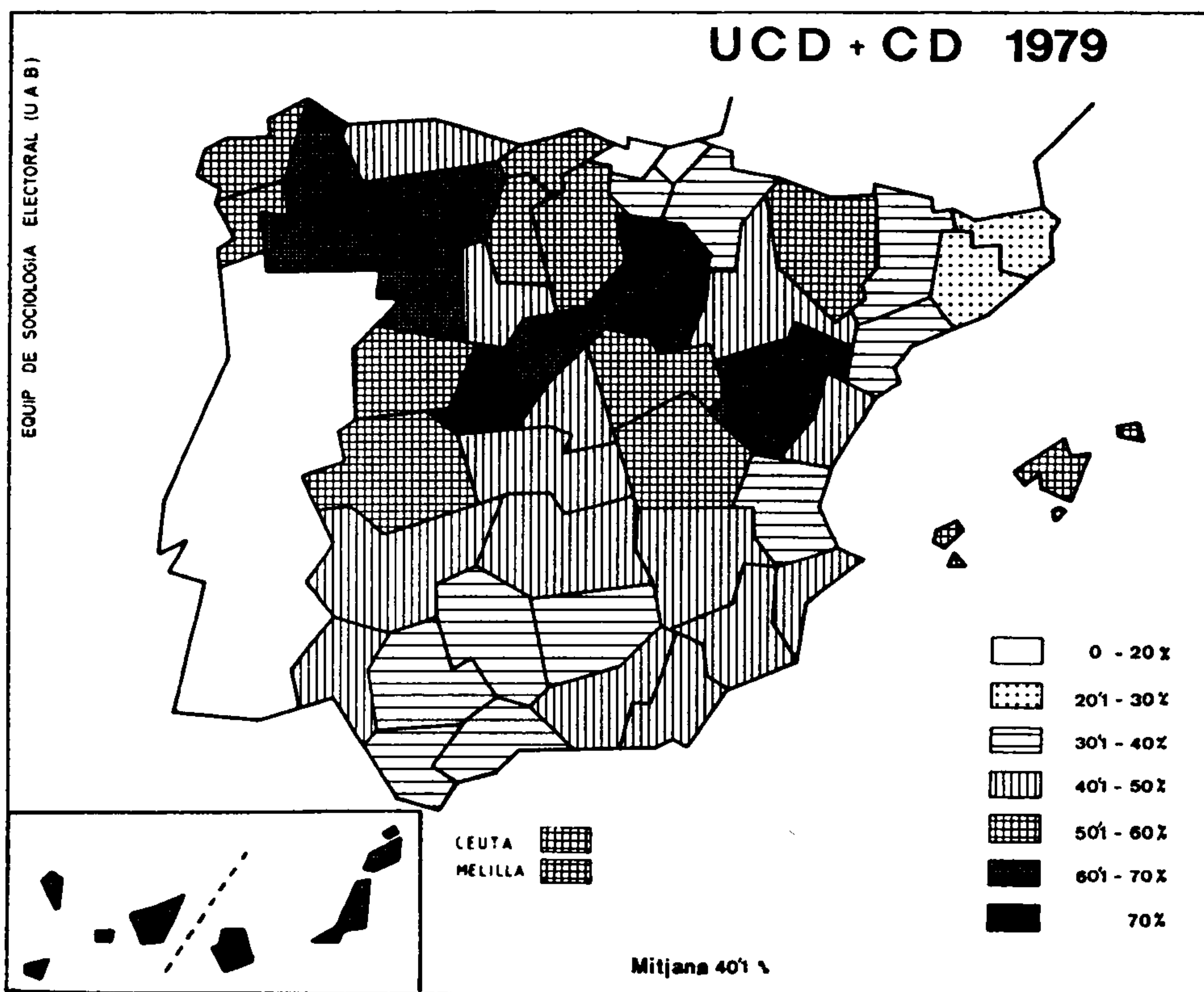
Com a signe revelador de la debilitat electoral del partit, hom pot assenyalar que 16 districtes li donen menys del 2 per cent de llur suport electoral.

10. EL VOT CONSERVADOR

a) *El vot conservador de 1977 i 1979*

La campanya política desenvolupada entorn de la *mayoría natural* obliga a plantejar-se la seva trajectòria electoral, tot i que interpretar l'agregació dels vots aconseguits per UCD i AP en les dues consultes del 1977 i el 1979 ofereixi el risc de l'esquematisme que comporta qualsevol simplificació. Cal advertir que no incorporem a aquesta agregació els vots d'altres formacions —extrema dreta, Federació Demòcrata-Cristiana o candidatures «independents»— que hom podria acumular a aquestes dades, encara que farem referència a llurs resultats quan ens sembli il·lustratiu.

El vot acumulat UCD-AP del 1977 representa el 41,4 dels sufragis emesos, que es redueixen, el 1979, al 40 per cent. Aquesta oscil·lació és menys significativa si parem esment en les variacions provocades per l'aparició o la desaparició —entre el 1977 i el 1979— d'altres candidatures de l'ala centre-dreta de l'espectre polític (mapa 19).

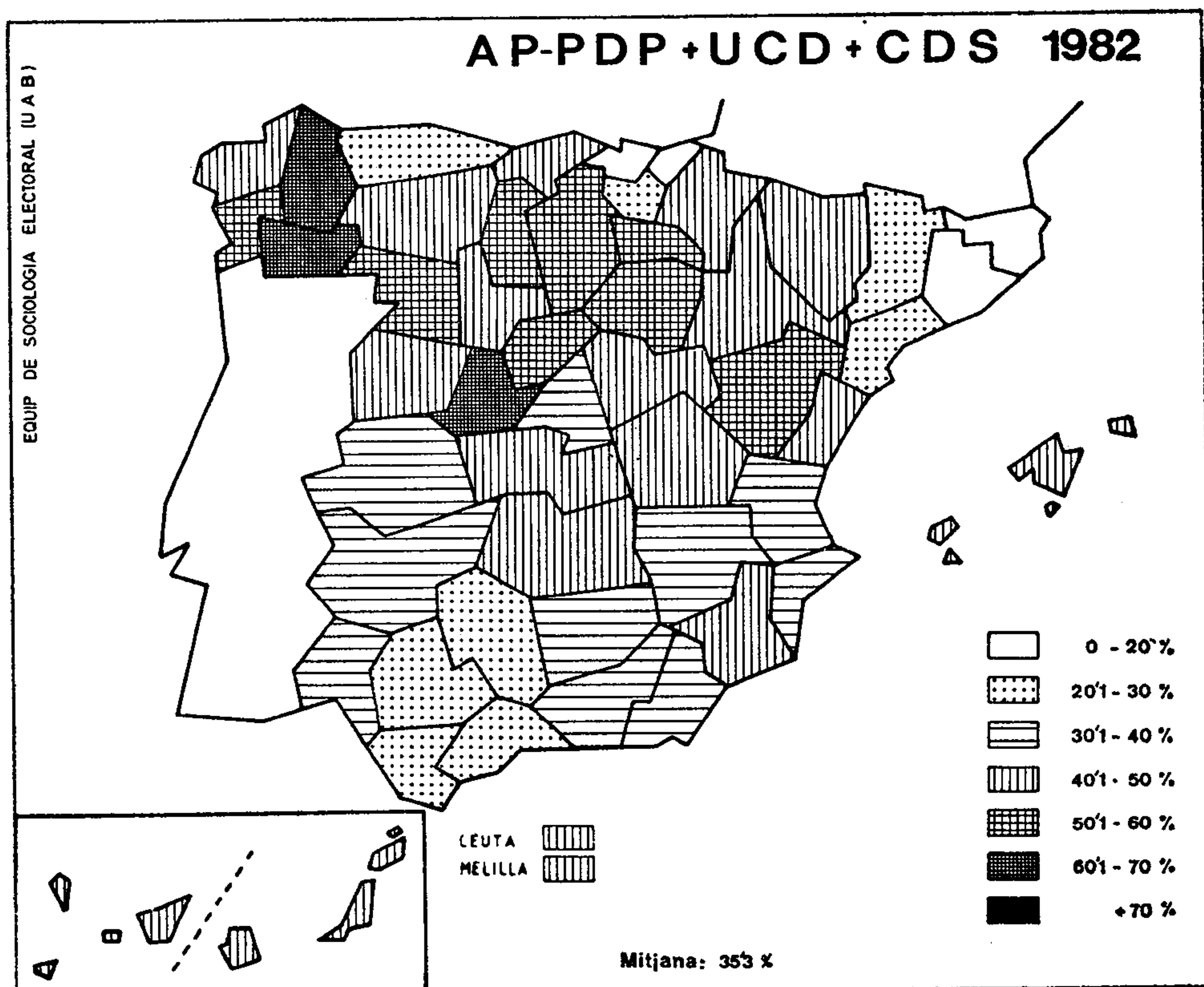
El mapa de l'agregació UCD-AP presenta —tant el 1977 com el 1979— uns perfils definits. Els seus resultats millors es produeixen al nord de la conca del Tajo, amb Castella-Lleó, Galícia i Canàries com a reductes més favorables per al conjunt de la gran dreta, que generalment sobrepassen la cota ben elevada del 60 per cent (mapa 20). A La Manxa, Múrcia i Andalusia, s'observa, en canvi, una disminució gradual de la presència conservadora, la qual té una força desigual a l'interior d'altres dues comunitats: Aragó i País Valencià.

Pel que fa a Catalunya i a Euskadi, cal relacionar la densitat baixa de vot reunit per les dues formacions que analitzem, amb l'existència de dos partits nacionalistes de caient moderat. Aquests ocupen, en part, l'espai electoral correlatiu a aquell que UCD i AP detecten en l'àmbit general de l'Estat.

Notem, a més a més, que la *gran derecha* o la *mayoría natural* són relativament menys puixants en els districtes que reuneixen els nuclis

urbans més importants del país, mentre que la seva força electoral major es registra justament a l'altiplà nord.

El 1979, el declivi del vot agregat UCD-AP és pràcticament general en tots els districtes, però és més palès a l'Espanya meridional (La Manxa, Andalusia, Múrcia), a causa, sobretot, de pèrdues d'AP no absorbides per UCD. La davallada s'estén també a Castella-Lleó i Galícia, però sense que això signifiqui un deteriorament important de la seva posició hegemònica.

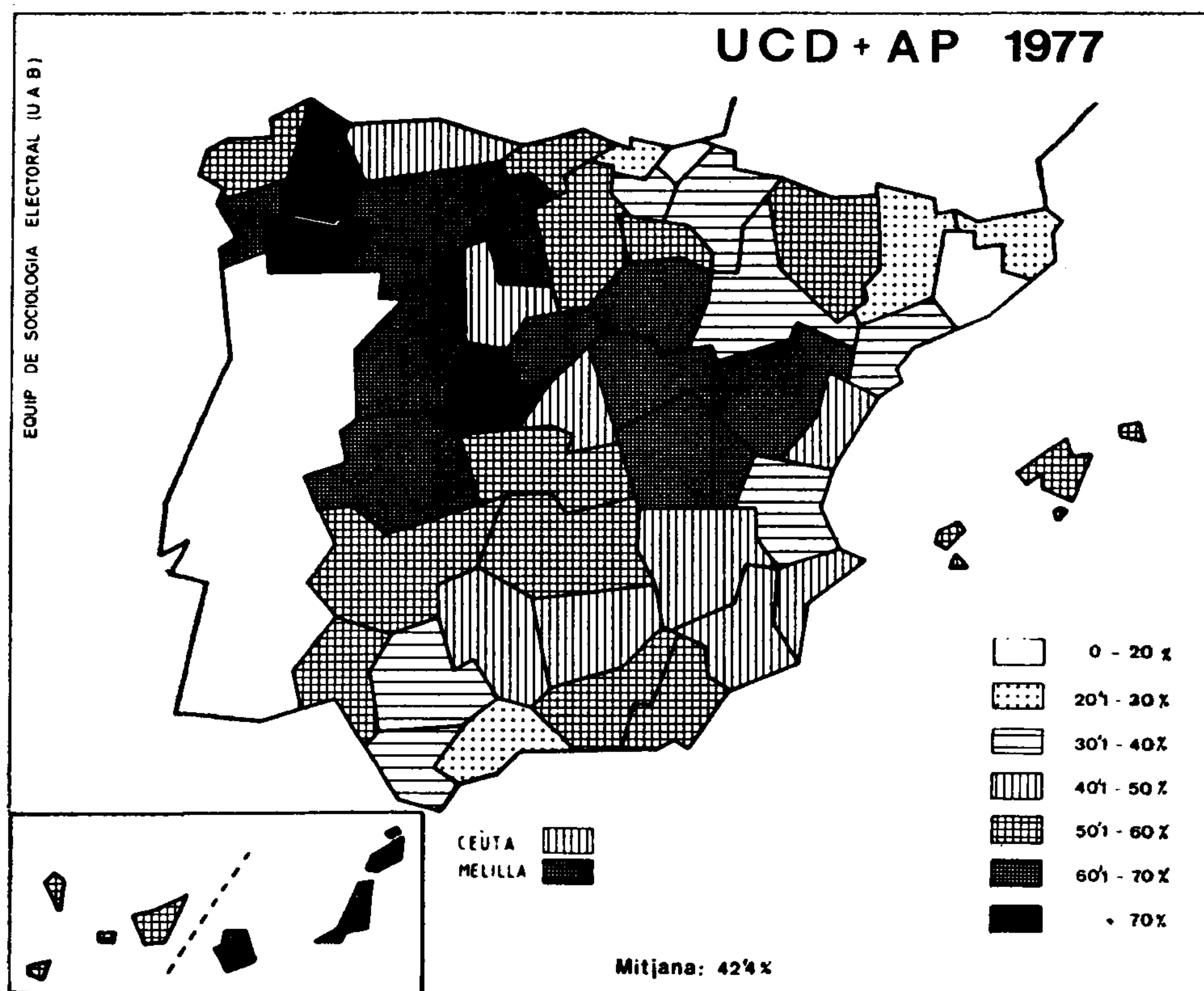
Ve a tomb de dir, a tall d'índex d'aquesta evolució desfavorable, que la majoria absoluta aconseguida per UCD-AP a 32 districtes, el 1977, es redueix el 1979 a 25 circumscripcions, totes localitzades —tret de Castelló— a la meitat centre-nord de la península.

b) *El vot conservador de 1982*

El 1982, la denominada *mayoría natural* canvia de composició interna amb l'ascens d'AP-PDP, però davalla en el seu conjunt si hi agreguem els percentatges de les tres grans formacions estatals del centre i la

dreita. En altres termes, la *mayoría natural* és menys majoria que mai, des del començ del període democràtic.

La mitjana estatal acumulada passa del 40 per cent del 1979 al 35 per cent del 1982. Aquesta diferència expressa el desplaçament de l'electorat espanyol cap a les posicions d'esquerra (mapa 21).

Els signes d'aquest declivi són, en primer lloc, la reducció a 3 districtes de percentatges superiors al 60 per cent dels vots, que el 1979 es produïen en una desena de districtes. Les 25 circumscripcions amb una majoria absoluta de vots favorables al centre-dreta han esdevingut ara al voltant d'una desena, d'acord amb els resultats disponibles.

Els retrocessos de la *mayoría natural* són pràcticament generals en totes les províncies, amb l'excepció de Saragossa i Múrcia que mantenen aproximadament el mateix percentatge, tot i que òbviament distribuït de manera distinta a la del 1979. En vuit districtes, la disminució supera o equival al 15 per cent del total de la circumscripció. Canàries, Extremadura i l'antic Regne de Lleó presenten les davallades més importants del vot conservador, amb el rècord (18 punts negatius) de Càceres.

Els districtes en els quals el declivi se situa al voltant dels 10 punts negatius són abundosos —entorn dels 15. Com a circumscripcions amb

una pèrdua més minsa de vots, cal assenyalar algunes de les que havien estat ja menys favorables al vot conservador (País Valencià, Andalusia), justament amb Catalunya i Euskadi, on la presència dels partits nacionalistes impedeix d'establir una comparança clara amb la resta de nacionalitats i regions espanyoles.

També en aquest punt cal subratllar el comportament electoral de Madrid, on la *mayoría natural* retrocedeix lleugerament —entorn dels dos punts— respecte a les eleccions anteriors. Palesa una fixació clara del seu electorat, si bé alterant totalment la seva composició interna.

Quant a la configuració territorial, el vot conservador continua fermament assentat, d'una banda, a Galícia —on les quatre províncies igualen o superen amb escreix la majoria absoluta de la dreta— i, d'altra banda, a Castella la Vella, juntament amb la Rioja i Cantàbria: ací també la major part dels districtes continuen donant —encara que en una mesura menor— un recolzament majoritari a l'orientació conservadora.

Per la seva banda, la novetat d'aquestes eleccions es manifesta especialment en l'antic Regne de Lleó, Extremadura i Canàries, puix que —tractant-se de comunitats amb una orientació dretana forta— han presentat els desplaçaments electorals més vigorosos cap a l'esquerra.

Finalment, continuen —ara més que mai— orientades vers l'esquerra, Andalusia, la Comunitat Valenciana i, en grau menor, Castella-La Manxa. Amb la qual cosa roman un patró de distribució territorial d'orientacions polítiques que ja s'havia dibuixat el 1977, en les primeres eleccions democràtiques.

Relació d'escons obtinguts per les diferents forces polítiques
(Congrés de Diputats)

	1977	1979	1982
UCD	165	168	12
PSOE-PSC	118	121	202
PCE-PSUC	20	23	4
AP-CD	16	9	106
PDC-GiU	11	8	12
PNB	8	7	8
EC-ERC	1	1	1
EE	1	1	1
PSP-US	6	—	—
UCD-CC	2	—	—
IND. CASTELLÓ	1	—	—
IND. SARAGOSSA	1	—	—
UN	—	1	—
PSA-PA	—	5	—
HB	—	3	2
UPC	—	1	—
PAR	—	1	—
UPN	—	1	—
CDS	—	—	2

Així, doncs, la confiança atorgada per l'electorat conservador a Alianza Popular coincideix amb l'encongiment del seu suport mateix. Caldrà veure si —sota la nova direcció— la dreta espanyola consolida i amplia el seu acolliment electoral.

La relació entre vots i escons o proporcionalitat electoral

La normativa electoral vigent —que s'ha integrat parcialment en la Constitució del 1978— altera el caràcter formalment proporcional del sistema. En comptes de concedir a cada partit o formació un percentatge d'escons equivalent al seu percentatge de vots, sol beneficiar els partits que —a cada districte, i al marge de llurs totals estatals— se situen en primer i segon lloc.

A les eleccions del 1977, foren UCD i PSOE —juntament amb Convergència i PNB— els principals beneficiaris del sistema. El 1979, només UCD, PSOE i PNB recolliren els avantatges d'aquest fenomen. El 1982, foren PSOE, AP i també els nacionalistes bascos els qui gaudiren d'una prima en escons, tal com es reflecteix en els gràfics adjunts.

Cal notar, no obstant això, que en aquesta avinentesa la prima del partit vencedor —PSOE— equival aproximadament en termes proporcionals a 11 punts, mentre que per a UCD fou de 13 i 14 punts, respectivament, el 1977 i el 1979.

Aquesta diferència deriva del fet que —en contra de l'opinió comuna— la desproporcionalització del sistema no es deu a la fórmula d'Hondt, sinó a la distribució d'escons per districtes, els quals —donat el desequilibri territorial d'Espanya— afavoreix les províncies menys poblades. L'existència de districtes amb menys de set escons —33 sobre un total de 52— constitueix la causa d'aquest efecte deformador, i no l'aplicació de la discutida regla d'Hondt.

Serà reformat el sistema electoral? Difícilment emprenen la reforma del sistema aquells als quals ha beneficiat. Així, s'esdevingué en les legislatures anteriors: veurem allò que s'escaurà en les noves Corts del 1982.

Espanya: Resultats Eleccions Legislatives del 15-VI-1977.
Per províncies (* sobre votants)

Província	Electors	Votants	% Absten.	% UCD	% PSOE	% PCE	% AP	% Altres
Alaba	153.080	128.644	16,0	30,2	26,9	3,2	6,2	33,5
Alacant	677.156	564.264	16,7	35,4	38,4	9,0	6,4	10,8
Albacete	211.249	171.488	18,8	37,5	32,7	8,0	9,3	12,5
Almeria	238.562	182.938	23,3	49,4	27,0	6,4	8,1	9,1
Avila	130.683	106.076	18,8	67,5	14,1	2,3	6,7	9,4
Badajoz	413.193	323.709	21,7	45,9	33,6	6,9	6,7	6,9
Balears	407.899	330.206	19,0	49,9	22,6	4,3	8,6	14,6
Barcelona	3.035.289	2.406.283	20,7	15,0	30,4	19,8	3,1	31,7
Biscaia	749.572	576.195	23,1	15,8	23,7	5,8	6,3	48,4
Burgos	238.885	198.503	21,1	44,8	22,2	2,4	14,3	16,3
Càceres	279.372	211.764	24,2	54,6	25,9	3,2	9,2	7,1
Cadis	559.590	426.822	23,7	26,7	35,9	9,9	4,8	22,7
Castelló	282.925	245.544	13,2	34,8	29,0	5,8	5,9	24,5
Ciudad Real	310.705	255.296	17,8	40,5	31,7	6,3	12,3	9,2
Conca	151.099	128.304	15,1	55,1	22,2	6,1	8,0	8,6
Còrdova	451.021	363.996	19,3	32,2	33,4	16,3	9,2	8,9
Corunya	731.499	463.922	36,6	48,0	16,9	3,6	10,7	20,8
Girona	307.520	250.562	18,6	18,0	24,2	9,9	3,2	44,7
Granada	456.952	351.888	23,0	43,4	31,7	9,6	7,0	8,3
Guadalajara	95.061	80.146	15,7	48,4	20,9	6,7	15,5	8,5
Guipúscoa	437.592	336.276	23,2	—	27,6	3,6	8,0	60,8
Huelva	255.557	199.782	21,8	47,1	33,2	5,3	4,9	9,5
Jaén	401.761	316.960	21,1	32,8	38,9	9,3	8,5	10,5
Lleó	364.127	274.392	24,7	50,1	23,8	4,6	12,2	9,3
Lleida	239.553	188.688	21,2	24,0	14,7	12,0	5,3	44,0
Lugo	302.293	171.454	43,3	50,7	12,1	1,7	21,2	14,3
Madrid	2.744.152	2.332.660	15,0	31,6	31,3	10,6	10,4	16,1
Màlaga	569.535	425.327	25,3	27,1	39,1	12,2	8,2	13,4
Múrcia	550.021	446.144	18,9	40,2	34,5	6,6	6,7	12,0
Navarra	319.222	263.896	17,3	28,5	20,9	2,4	8,3	39,9
Orense	315.033	166.205	47,3	60,7	12,7	1,6	13,0	12,0
Osca	153.109	125.446	18,1	44,6	27,0	5,9	5,8	16,7
Oviedo	782.761	586.069	25,1	30,3	31,2	10,4	13,2	14,9
Palència	125.385	104.253	16,9	49,7	24,9	3,6	14,2	7,6
Palmas, Las	365.063	289.260	20,8	64,7	13,7	2,6	5,5	13,5
Pontevedra	548.711	360.211	34,4	55,2	16,1	3,3	11,1	13,3
Rioja	167.030	139.635	16,4	40,3	25,9	2,9	14,1	16,8
Salamanca	241.301	201.446	16,5	54,7	22,4	2,8	7,6	12,5
Sta. Cruz Tenerife	397.732	267.012	32,9	53,8	19,5	4,1	9,0	13,6
Santander	327.008	260.937	20,2	38,7	25,6	5,3	14,0	16,4
Saragossa	547.396	449.848	17,8	31,1	25,3	5,1	7,8	30,7
Segòvia	100.025	87.232	12,8	58,2	20,8	2,4	8,5	10,1
Sevilla	842.042	692.312	17,8	32,0	36,2	13,3	6,2	12,3
Sòria	74.004	61.148	17,4	57,8	17,6	1,9	6,2	16,5
Tarragona	329.793	255.599	22,5	26,8	23,3	16,1	5,9	27,9
Terol	112.376	93.878	16,5	49,3	17,4	2,6	15,7	15,0
Toledo	309.595	269.835	12,9	38,2	31,1	8,1	16,4	6,2
València	1.282.389	1.086.486	15,3	29,2	36,1	9,2	5,3	20,2
Valladolid	294.796	246.486	16,4	41,8	30,5	6,3	8,2	13,2
Zamora	163.536	131.086	19,9	44,4	20,0	2,1	23,4	10,1
Ceuta	31.672	24.573	22,4	35,8	32,1	—	—	32,1
Melilla	25.359	19.268	24,0	55,66	26,9	5,0	10,8	1,7
Total								
Espanya	23.601.241	18.640.354	21,0	33,4	28,1	8,9	8,0	21,6

FONT: Ministerio de la Gobernación, llistat per districtes electorals, octubre 1977.

Espanya: Resultats Eleccions Legislatives de 1-III-1979. Per províncies.
(% sobre votants)

<i>Província</i>	<i>Electors</i>	<i>Votants</i>	% <i>Absten.</i>	% <i>UCD</i>	% <i>PSOE</i>	% <i>PCE</i>	% <i>AP</i>	% <i>Altres</i>
Alaba	174.145	119.892	31,2	24,7	20,8	3,2	6,0	45,3
Alacant	761.498	560.714	26,4	37,0	38,9	11,0	5,1	8,0
Albacete	238.682	170.670	28,5	39,0	38,8	12,4	4,9	4,9
Almeria	278.280	184.487	33,7	43,8	36,7	7,3	4,4	7,8
Àvila	147.308	103.007	30,1	65,0	19,7	3,5	6,8	5,0
Badajoz	465.979	332.132	28,7	44,2	36,9	9,3	3,4	6,2
Balears	452.061	308.612	31,7	49,1	29,5	4,9	9,2	7,3
Barcelona	3.417.233	2.341.120	31,5	16,6	29,7	18,7	3,6	31,4
Biscaia	866.185	565.941	34,7	15,7	18,8	5,7	4,2	55,6
Burgos	269.819	183.336	32,1	52,0	22,6	3,9	8,0	13,5
Càceres	314.216	210.767	32,9	46,7	37,0	5,1	4,0	7,2
Cadís	643.731	422.011	34,4	28,9	29,5	10,4	3,2	28,0
Castelló	311.627	243.601	21,8	45,7	35,2	7,1	3,4	8,6
Ciudad Real	350.329	245.203	30,0	41,1	39,1	7,8	4,7	7,3
Còrdova	512.633	373.627	27,1	29,6	29,7	18,9	5,6	16,2
Corunya	820.874	438.702	46,6	45,6	17,5	4,6	11,5	20,8
Conca	167.946	124.343	26,0	51,7	38,1	8,1	5,9	3,2
Girona	336.904	240.612	28,6	24,5	27,6	9,2	3,3	35,4
Granada	524.597	360.710	31,2	35,9	35,1	12,4	4,6	12,0
Guadalajara	108.095	78.603	27,3	46,0	23,0	8,6	10,6	11,8
Guipúscoa	507.142	334.960	34,0	15,1	17,9	3,0	1,0	63,0
Huelva	290.452	186.498	35,8	36,9	35,0	6,9	3,3	17,9
Jaén	459.851	332.326	27,7	33,5	41,5	12,8	3,5	8,7
Lleó	410.142	260.967	36,4	49,5	27,4	5,8	11,2	6,1
Lleida	267.374	174.750	34,7	31,2	24,6	10,5	3,1	30,6
Lugo	327.963	161.880	50,6	49,6	17,3	1,5	19,1	12,5
Madrid	3.153.034	2.334.229	26,0	34,2	34,4	13,9	8,9	8,6
Màlaga	652.430	419.157	35,8	28,6	35,3	12,6	3,9	19,6
Múrcia	637.945	461.971	27,6	38,6	38,7	7,8	5,6	9,3
Navarra	363.713	257.005	29,3	32,4	21,5	2,2	—	43,9
Orense	346.660	146.184	57,8	51,2	15,9	2,6	18,3	12,0
Osca	168.014	119.688	28,8	46,8	33,9	6,4	4,4	8,5
Oviedo	870.418	545.179	37,4	32,5	36,7	13,5	8,5	8,8
Palència	142.486	100.827	29,2	50,5	25,6	4,5	9,2	10,2
Palmas, Las	421.003	296.753	29,5	57,9	14,0	2,8	2,9	22,4
Pontevedra	617.127	336.333	45,5	47,4	16,6	5,1	11,9	19,0
Rioja	186.097	136.419	26,7	47,4	28,8	3,5	13,7	6,6
Salamanca	277.304	198.912	28,3	52,2	25,9	3,9	7,5	10,5
Sta. Cruz Tenerife	466.457	250.940	46,2	55,7	21,4	4,6	4,6	13,7
Santander	375.666	264.658	29,5	41,0	29,7	6,5	10,1	12,7
Saragossa	609.306	431.656	29,2	35,5	26,3	7,9	5,3	25,0
Segòvia	112.603	84.313	25,1	58,5	22,8	4,1	6,5	8,1
Sevilla	978.876	698.818	28,6	27,2	28,9	15,7	4,6	23,6
Sòria	82.260	56.936	30,8	55,9	25,0	2,7	9,8	6,6
Tarragona	371.988	251.716	32,3	27,8	28,4	14,0	4,0	25,8
Terol	123.035	87.304	29,0	54,9	26,7	3,2	8,0	7,2
Toledo	347.084	268.645	22,6	41,2	31,7	10,8	5,5	10,8
València	1.460.284	1.092.817	25,2	33,7	36,5	13,4	4,3	12,1
Valladolid	334.363	237.367	29,0	38,9	29,8	7,6	8,2	15,5
Zamora	182.170	123.168	32,4	49,6	22,0	2,8	15,9	9,7
Ceuta	32.831	21.484	34,6	51,4	35,0	—	7,8	5,8
Melilla	29.149	17.686	39,3	51,1	21,2	4,4	4,8	18,5
Total								
Espanya	26.767.369	18.299.640	31,6	34,3	30,0	10,6	5,8	19,3

FONT: Instituto Nacional de Estadística, *Elecciones Generales legislativas de 1.º marzo 1979*, Madrid, 1979.

Espanya: Resultats eleccions legislatives del 28-X-1982. Per províncies.
(* sobre votants)

Província	Electors	Votants	% Absten.	% PSOE	% CP	% UCD	% PCE	% CDS	% Altres
Alaba	183.109	149.834	18,2	34,5	18,7	*	1,0	3,7	39,2
Alacant	787.709	665.188	15,5	53,0	28,4	7,1	4,0	2,5	2,5
Albacete	240.155	196.992	18,0	52,5	28,3	8,5	4,5	2,0	1,7
Almeria	276.276	212.232	23,2	56,5	22,7	11,0	2,6	1,7	2,6
Avila	138.655	114.016	17,8	29,9	32,6	9,8	1,7	21,9	1,5
Badajoz	460.056	371.657	19,2	56,3	23,0	8,2	4,1	1,4	4,9
Balears	466.909	372.330	20,3	38,7	36,1	10,0	1,6	5,0	3,8
Barcelona	3.331.611	2.716.287	17,1	47,6	14,2	1,5	4,8	1,8	28,5
Biscaia	854.204	679.298	20,5	29,0	11,8	*	2,1	1,4	53,0
Burgos	273.611	216.779	20,8	36,7	42,0	9,5	1,7	4,8	2,2
Càceres	305.672	240.936	21,2	51,4	24,0	12,4	1,6	1,9	6,3
Cadís	650.906	492.516	24,3	62,7	19,8	4,6	4,2	1,7	5,1
Castelló	314.300	270.118	14,1	48,2	27,3	12,4	3,1	2,6	3,1
Ciudad Real	342.009	285.326	16,6	53,0	27,7	10,3	2,7	1,9	2,2
Conca	162.631	135.175	16,9	44,1	31,3	14,9	3,1	1,8	2,5
Córdoba	513.521	434.272	15,4	56,1	20,7	6,5	8,6	1,2	3,6
Corunya	804.461	523.019	35,0	37,5	34,5	12,8	1,7	2,7	8,5
Girona	338.724	271.769	19,8	33,6	12,9	2,2	3,1	2,0	44,0
Granada	532.882	409.109	23,2	57,2	23,8	6,8	7,0	1,8	2,2
Guadalajara	108.116	91.174	15,7	37,5	37,0	13,2	3,7	3,2	2,9
Guipúscoa	500.820	391.237	21,9	25,6	8,0	*	1,2	1,6	61,5
Huelva	288.285	223.070	22,6	62,5	20,5	7,7	3,6	1,3	2,8
Jaén	448.573	367.372	18,1	56,6	22,8	8,8	7,3	0,9	2,4
Lleó	397.470	306.217	23,0	43,5	30,9	15,1	1,9	2,6	2,6
Lleida	268.205	203.403	24,2	34,8	15,6	5,6	2,7	3,1	36,6
Lugo	319.960	194.640	39,2	27,4	45,4	17,8	0,7	2,0	4,5
Madrid	3.274.966	2.786.676	14,9	51,6	32,0	3,3	4,9	4,1	1,8
Màlaga	688.091	513.801	25,3	61,3	23,0	3,8	5,2	1,5	3,8
Múrcia	656.052	541.158	17,5	50,0	35,0	6,3	3,7	1,9	1,2
Navarra	375.846	305.693	18,7	36,7	24,9	10,2	0,7	4,0	20,4
Orense	336.516	181.989	46,0	27,8	35,1	28,7	0,8	1,9	4,1
Osca	166.852	135.567	18,8	46,5	25,0	14,2	2,4	4,7	2,8
Oviedo	853.981	662.710	22,4	51,2	27,5	4,8	8,0	4,2	2,2
Palència	140.896	118.129	16,2	42,1	38,1	10,4	2,3	3,8	0,8
Las Palmas	451.580	346.873	23,2	31,5	28,2	13,2	**	5,7	17,6
Pontevedra	619.714	421.897	31,9	29,9	36,9	18,2	1,9	2,9	8,0
Rioja	190.204	159.966	15,9	42,4	40,5	7,2	1,6	3,6	1,5
Salamanca	277.515	224.454	19,1	44,8	28,9	13,3	1,2	3,7	4,7
Sta. Cruz Tenerife	434.270	326.334	24,9	39,9	24,0	18,8	**	3,9	10,5
Santander	376.712	311.415	17,3	43,7	37,8	5,2	3,0	4,9	1,9
Saragossa	617.130	513.479	16,8	49,7	30,5	6,6	3,2	3,9	2,5
Segòvia	112.316	94.734	15,7	36,3	37,5	10,2	1,4	7,4	4,0
Sevilla	1.002.070	813.317	18,8	61,1	21,6	3,7	6,4	0,7	4,7
Sòria	78.871	63.458	19,5	34,1	36,0	18,0	1,1	4,5	1,6
Tarragona	372.329	292.736	21,4	41,3	17,5	4,3	4,5	2,4	27,7
Terol	120.600	96.547	19,9	40,2	32,9	16,1	1,2	4,6	2,5
Toledo	346.764	300.337	13,4	46,0	32,7	9,5	4,3	1,8	3,0
València	1.462.208	1.220.523	16,5	52,1	28,7	4,3	5,2	2,3	4,8
Valladolid	343.171	289.846	15,5	49,8	30,4	7,1	3,3	4,1	1,6
Zamora	180.190	139.193	22,8	34,3	34,1	17,8	1,0	4,2	2,8
Ceuta	36.128	26.117	27,7	44,8	29,4	7,2	0,7	7,7	8,1
Melilla	30.107	21.224	29,5	48,5	26,2	14,5	—	7,6	1,5
Total									
Espanya	26.853.909	21.441.673	20,2	47,2	25,2	6,6	4,0	2,8	11,8

FONT: Anuario El País, 1983, ps. 54-59.

* L'UCD es presenta en coalició amb CP.

** A Canàries el PCE es presenta en la coalició AC-CC.

Quadre 4. Catalunya 1977-1982

	Anys	Electors	Votants	% Absten.	% CiU	% PSC	% PSUC	% CC-UCD	% ERC	% PSA	% AP-CD	% UCDCC	% Altres
Barcelona	1977L	3.035.289	2.406.283	20,7	15,5	30,4	19,8	15,0	4,6	—	3,1	5,4	6,2
	1979L	3.417.233	2.341.120	31,5	15,5	29,7	18,7	16,6	3,8	—	3,6	—	12,1
	1980P	3.448.623	2.111.220	38,8	27,1	23,1	20,7	8,1	8,3	3,0	—	—	9,7
	1982L	3.336.965	2.714.809	18,6	20,6	47,6	4,8	1,5	3,7	0,2	14,2	—	5,8
Girona	1977L	307.520	250.562	18,6	26,8	24,2	9,9	18,0	2,5	—	3,2	5,3	10,1
	1979L	336.904	240.612	28,6	24,4	27,6	9,2	24,5	4,1	—	3,3	—	6,9
	1980P	337.811	228.943	32,2	36,9	19,5	9,3	15,1	10,6	1,3	—	—	7,3
	1982L	338.751	272.204	19,6	35,4	33,5	3,1	2,2	5,6	—	12,9	—	5,0
Lleida	1977L	239.553	188.688	21,2	24,1	14,7	12,0	24,0	7,5	—	5,3	9,3	3,1
	1979L	267.374	174.750	34,7	15,7	24,6	10,5	31,2	7,6	—	3,1	—	7,3
	1980P	270.339	160.644	40,6	28,1	19,2	10,6	23,3	12,2	0,7	—	—	5,9
	1982L	268.205	203.403	24,2	27,6	34,8	2,7	5,6	5,8	—	15,6	—	6,3
Tarragona	1977L	329.793	255.599	22,5	14,4	23,3	16,1	26,8	4,2	—	5,9	5,5	3,8
	1979L	371.988	251.716	32,3	13,8	28,4	14,0	27,8	4,5	—	4,0	—	7,5
	1980P	379.686	224.751	40,8	23,4	20,4	15,0	19,5	10,4	1,9	—	—	9,4
	1982L	372.817	292.898	21,4	20,4	41,3	4,6	4,3	3,9	0,2	17,4	—	5,6
Catalunya	1977L	3.912.155	3.101.132	20,7	16,8	28,4	18,2	16,8	4,5	—	3,5	5,6	6,2
	1979L	4.393.499	3.008.198	31,5	16,1	29,2	17,1	19,0	4,1	—	3,6	—	10,9
	1980P	4.436.459	2.725.558	38,6	27,7	22,3	18,7	10,6	8,9	2,6	—	—	9,2
	1982L	4.316.738	3.483.314	19,3	22,2	45,2	4,6	2,0	4,0	0,2	14,5	—	5,6

% sobre votants.

Quadre 5. Euskadi 1977-1982

%	Anys	Electors	Votants	Absten.	% PNB	% HB	% PSOE	% EE	% UCD	% AP	% PCE	% Altres
Alaba	1977L	153.080	128.644	16,0	17,0	—	26,9	—	30,2	6,2	3,2	16,5
	1979L	174.145	119.892	31,2	22,3	9,7	20,8	4,5	24,7	6,0	3,2	8,8
	1980P	179.844	106.136	41,0	29,8	13,9	13,8	9,1	19,4	5,6	3,0	5,4
	1982L	183.109	149.834	18,2	21,4	9,7	34,5	6,8	*	18,7	1,0	5,0
Guipúscoa	1977L	437.592	336.276	23,2	30,2	—	27,6	9,2	—	8,0	3,6	21,4
	1979L	507.142	334.960	34,0	26,0	17,2	17,9	12,6	15,1	1,0	3,0	7,2
	1980P	520.316	301.475	42,1	36,9	17,3	13,6	13,3	7,6	2,6	3,0	5,7
	1982L	500.820	391.237	21,9	32,0	19,0	25,6	9,8	*	8,0	1,2	2,3
Biscaia	1977L	749.572	576.195	23,1	29,1	—	23,7	5,1	15,8	6,3	5,8	14,2
	1979L	866.185	565.941	34,7	28,8	14,3	18,8	5,8	15,7	4,2	5,7	6,7
	1980P	884.417	524.514	40,7	39,5	16,2	14,3	7,7	6,6	5,7	4,7	5,3
	1982L	854.204	679.298	20,5	32,7	12,8	29,0	6,4	*	11,8	2,1	1,1
Euskadi	1977L	1.340.244	1.041.115	22,3	27,9	—	25,4	5,8	12,5	6,8	4,8	16,8
	1979L	1.547.472	1.020.793	34,0	27,1	14,7	18,7	7,9	16,6	3,4	4,5	7,1
	1980P	1.584.577	932.125	41,2	37,6	16,3	14,0	9,7	8,4	4,7	4,0	5,2
	1982L	1.538.133	1.220.369	20,7	31,1	14,4	28,6	7,5	*	11,4	1,7	2,8

% sobre votants

Quadre 7. Andalusia 1977-1982

	Anys	Electors	Votants	% Absten.	% PSOE	% AP-CD	% UCD	% PCA	% PSA	% Altres
Almeria	1977L	238.562	182.938	23,3	27,0	8,1	49,4	6,4	—	9,1
	1979L	278.280	184.487	33,7	36,7	4,4	43,8	7,3	3,2	4,6
	1982P	276.311	163.258	40,9	48,3	17,2	21,8	4,1	3,8	4,8
	1982L	276.276	212.232	23,2	56,5	22,7	11,0	2,6	1,2	3,1
Cadis	1977L	559.590	426.822	23,7	35,9	4,8	26,7	9,9	—	22,7
	1979L	643.731	422.011	34,4	29,5	3,2	28,9	10,4	19,3	8,7
	1982P	641.499	390.492	39,1	54,0	15,1	11,2	6,0	9,1	4,6
	1982L	650.960	492.516	24,3	62,7	19,8	4,6	4,2	3,4	3,4
Còrdova	1977L	451.021	363.996	19,3	33,4	9,2	32,2	16,3	—	8,9
	1979L	512.633	373.627	27,1	29,7	5,6	29,6	18,9	9,8	6,4
	1982P	506.875	375.983	25,8	48,7	17,2	12,9	12,3	4,9	4,0
	1982L	513.521	434.272	15,4	56,1	20,7	6,5	8,6	2,1	2,7
Granada	1977L	456.952	351.888	23,0	31,7	7,0	43,4	9,6	—	8,3
	1979L	524.597	360.710	30,5	35,1	4,6	35,9	12,4	6,1	5,9
	1982P	525.385	353.114	32,8	52,0	17,0	14,7	8,9	2,8	4,6
	1982L	532.882	409.109	23,2	57,2	23,8	6,8	7,0	1,2	2,8
Huelva	1977L	255.557	199.782	21,8	33,2	4,9	47,1	5,3	—	9,5
	1979L	290.452	186.498	35,8	35,0	3,3	36,9	6,9	9,5	8,4
	1982P	288.848	175.186	39,4	55,3	12,5	18,5	5,2	4,1	4,4
	1982L	288.285	223.070	22,6	62,5	20,5	7,7	3,6	1,7	2,4
Jaén	1977L	401.761	316.960	21,1	38,9	8,5	32,8	9,3	—	10,5
	1979L	459.851	332.326	27,7	41,5	3,5	33,5	12,8	3,4	5,3
	1982P	448.297	333.787	25,5	51,7	16,3	16,1	8,9	3,5	3,5
	1982L	448.573	367.372	18,1	56,6	22,8	8,8	7,3	1,3	2,0

Málaga	1977L	569.535	425.327	25,3	39,1	8,2	27,1	12,2	—	13,4
	1979L	652.430	419.157	35,8	35,3	3,9	28,6	12,6	11,8	7,8
	1982P	664.447	402.074	39,5	52,8	18,0	10,7	7,3	6,9	4,3
	1982L	688.091	513.801	25,3	61,3	23,0	3,8	5,2	2,3	3,0
Sevilla	1977L	842.042	692.312	17,8	36,2	6,2	32,0	13,3	—	12,3
	1979L	978.876	698.818	28,6	28,9	4,6	27,2	15,7	14,4	9,2
	1982P	990.746	676.217	31,7	52,8	18,4	9,2	10,0	5,5	4,1
	1982L	1.002.070	813.317	18,8	61,1	21,6	3,7	6,4	2,9	2,5
Andalusia	1977L	3.775.020	2.960.525	21,6	35,2	7,0	34,1	11,2	—	12,5
	1979L	4.340.850	2.977.634	31,4	33,0	4,2	31,3	13,1	10,9	7,5
	1982P	4.342.408	2.870.111	33,9	52,1	16,9	12,9	8,5	5,4	4,2
	1982L	4.400.604	3.465.689	21,2	59,6	21,8	5,8	6,0	2,2	2,8

% sobre votants.

3. El comportament electoral
i la consolidació de la monarquia
parlamentària a Espanya (1977-1981)
(amb un post-scriptum obligat
per les eleccions de 1982)

Josep. M. Vallès
Equip de Sociologia Electoral (UAB)
Professor de Drets polític
Universitat Autònoma de Barcelona

L'enunciat d'aquesta comunicació¹ suscita immediatament un seguit d'interrogants sobre qüestions disputades de la teoria política i, més específicament, de la teoria del règim democràtic. Cal, doncs, que aquestes notes arrenquin amb una al·lusió a aquesta relació de qüestions disputades, amb l'esperança que —en el curs de la conferència— pugui assolir-se una més gran clarificació.

El contingut de la comunicació inclou sintèticament algunes dades significatives del comportament electoral dels espanyols, els contrasta amb algunes hipòtesis vigents del panorama teòric i, finalment, proposa de manera interrogativa algunes apreciacions sobre la incidència de l'esmentat comportament electoral sobre la consolidació o no consolidació del règim democràtic espanyol.

I

Si entenem la Monarquia parlamentària com a forma de govern de l'Estat liberal-democràtic, les referències al seu procés d'implantació i de consolidació posterior exigiria un acord previ entorn de les qüestions clau de la teoria política.

Em sembla que és prudent —tot i que sigui obvi— de repetir que l'acord previ esmentat no existeix, ara per ara, en les respostes que la

1. Aquest article és una traducció catalana de la comunicació presentada —sota el mateix títol— a la Conferència sobre Problemes de Consolidació de la Monarquia Parlamentària a Espanya, organitzada per la Werner-Reimers Stiftung, a la seva seu de Bad-Homburg (Alemanya Federal) els dies 27, 28 i 29 de maig de 1982. He preferit no retocar el text preparat en un context polític diferent de l'actual i afegir un *post-scriptum* obligat pels resultats de les eleccions d'octubre de 1982.

doctrina els dóna a cadascuna. Tanmateix, considero escaient de relacionar breument algunes respostes, que em semblen més directament pertinents al tema que hom m'ha encomanat.

1. Interpretació del sistema democràtic. Des de la perspectiva de la integració o bé des de la perspectiva del conflicte. Amb una qualificació programàtico-moral o mitjançant una qualificació procedimental-pragmatista.

2. Especificitat de la Monarquia parlamentària. Anàlisi de les relacions Executiu-Parlament. Anàlisi de la posició del monarca respecte a l'Executiu i al sistema institucional general.

3. Existència o inexistència d'una «lleï general» de la implantació i de la consolidació del sistema democràtic. Exigència d'alguns requisits previs (sòcio-econòmics, culturals, històrics).

4. Distinció i relacions entre l'equilibri-estabilitat del sistema i l'eficàcia-rendiment d'aquest. Llor connexió amb la legitimitat.

5. Agents del procés (masses, élites). Relacions entre el comportament de les masses (electoral i no electoral) i l'acció de les diverses élites. Possibilitats i efectes de llur interacció (entre d'altres, la influència possible del comportament electoral damunt la pauta de competència entre els partits i la seva possible repercussió damunt l'eficàcia-rendiment del sistema).

No em costa gens de reconèixer —com qualsevol observador honrat— que la indefinició en les respostes a les qüestions que he suggerit, planarà contínuament damunt el text d'aquesta exposició i, probablement, sobre el desenvolupament general de la conferència. Tanmateix, em penso que serà possible d'apropar-se una mica més, en el decurs de l'exposició, a la resolució dels interrogants: llur formulació explícita constitueix al capdavant un requisit indispensable per tal que s'esdevingui la dita aproximació.

II

L'aplicació a l'anàlisi del comportament electoral espanyol de les categories més usals en el camp científic corresponent han fet ressaltar una sèrie de trets, que caracteritzen els resultats agregats del 1977 i del 1979. Indicarem com a més significatius els següents:

1. El fraccionament relativament important en la distribució de les preferències electorals.

2. La concentració notable del vot en els dos partits polítics que romanen situats al centre de l'eix espacial dreta-esquerra de l'univers partidista.

3. La definició d'una competició radicalitzada —o «polaritzada», segons la terminologia de Sartori— pel fet d'una distància ideològica palesa entre els extrems de l'escala espacial dreta-esquerra.

4. L'aparició d'una pauta de concurrència bifrontal per a les quatre forces polítiques estatals més importants, les quals han de protegir-se —o ampliar-se— quant a llurs dos flancs.

5. La rellevància d'un espai competitiu pluridimensional a causa de l'existència simultània de diversos *cleavages* o fraccionaments socio-polítics: l'eix dreta-esquerra, l'eix estatal-nacional/regional, l'eix laico-clerical, l'eix «sistema»-«antisistema».

6. L'estabilitat relativa en la distribució de preferències electorals entre el 1977 i el 1979 (volatilitat baixa) i en les pautes de distribució territorial del vot.

7. La inestabilitat palesa en la distribució de preferències entre les eleccions generals del 1977 i del 1979 i les eleccions autonòmiques (País Basc, 1980, Catalunya 1980, Galícia 1981), amb una definició de pautes diferents de distribució de vots per a les eleccions de nivell diferent.

8. La tendència negativa de la participació electoral.

Ara caldria contrastar el quadre definit per aquests vuit trets fonamentals amb els models explicatius que pretenen d'associar el comportament electoral d'una societat determinada amb l'estabilitat, més o menys gran, del seu sistema polític. Però cal advertir altra vegada que la literatura disponible referent a aquesta temàtica no coincideix sempre en la qualificació que fa d'aquells trets i del signe que atribueix a la seva associació amb la dimensió estabilitat-inestabilitat del sistema polític.

Tal com tractarem de posar en relleu més endavant, hom no pot ignorar el caràcter complex de les relacions entre pautes de comportament electoral i el funcionament global de l'organització política, tot prescindint, a més, dels elements contextuais (sòcio-econòmics, històrics, culturals) decisius per tal d'interpretar-les en tot el seu abast.

Això no obstant, i com a punt de partida per a aquesta anàlisi, hom pot qualificar provisionalment cadascun dels trets registrats del comportament electoral espanyol, bo i distingint entre els «tendencialment estabilitzadors» —o generalment associats a sistemes estables— i els «tendencialment desestabilitzadors» —o generalment coexistents amb sistemes inestables o poc consolidats.

Entre els primers caldria assenyalar:

1. La posició eminent dels dos partits més importants, que se situen al centre de l'eix dreta-esquerra, respecte als partits que es troben col·locats als extrems de l'eix esmentat.

2. La relativa estabilitat (o volatilitat baixa) del comportament entre les dues eleccions generals del 1977 i del 1979.

En canvi, hauríem d'indicar com a caràcters «tendencialment desestabilitzadors» o associats amb sistemes poc estables (i/o poc eficients?):

1. Un índex relativament elevat de fraccionament electoral.
2. Una pauta de *competició radicalitzada* a causa de la distància ideològica àmplia entre els extrems de l'escala dreta-esquerra.
3. La bifrontalitat de la competició entre les formacions polítiques contigües.
4. La convergència de *clearages* o la multidimensionalitat de l'espai de concurrència (dreta-esquerra, estatal-nacional/regional, laico-clerical, «sistema»-«antisistema»).
5. La inestabilitat o alta volatilitat entre les eleccions generals i les eleccions autonòmiques.

Ja he destacat que l'estat actual de la investigació comparada no ofereix sempre resultats coincidents o interpretacions concordants. Assenyalo, per exemple, la importància diferent que hom atribueix a la distribució unimodal o bimodal de l'electorat en l'escala dreta-esquerra i a la seva influència en la direcció de la concurrència. Així mateix, poden registrar-se les discrepàncies entorn de les dimensions de l'espai de competició política o del paper que hom atribueix a la multiplicitat de fraccionament (*cleavages*) i als seus possibles efectes segons que actuïn de forma acumulada (*overlapping*) o bé de forma entrecreuada (*crosscutting*).

És ben coneguda igualment la valoració diferent que ha fet la doctrina respecte a la influència de la fragmentació o sobre els efectes de la participació electoral baixa, de la qual se subratlla, a vegades, la seva relació negativa amb la legitimació del sistema democràtic, mentre que d'altres insinuen la virtualitat estabilitzadora de «l'apatia democràtica».

Aquesta ambigüïtat de la qualificació —«estabilitzador», «desestabilitzador»— de les diverses característiques del fenomen electoral ens revela un altre cop la dificultat d'elaborar uns models d'interpretació, el grau d'interpretació dels quals no els faci irrellevants per a l'aplicació operativa. O bé que llur al·lusió contínua a les excepcions no acabi amb llur pretensió de validesa general.

Per consegüent, em sembla útil —encara que més modest— retornar al context específic de la realitat política espanyola, per tal d'examinar alguns supòsits d'evolució del comportament dels nostres votants i la seva possible repercussió en la consolidació general del sistema democràtic. Per això, caldrà posar en relació les hipòtesis d'evolució del comportament electoral i l'actuació de les élites polítiques i socials. En algun cas, em referiré també a les possibles implicacions institucionals connexes amb algun aspecte de la realitat electoral. Així serà possible de traçar, a parer meu, unes pautes interpretatives més ajustades al cas nostre, en tenir en compte dades significatives del seu context.

1. Radicalització en la distribució de preferències. Ens podem plantejar la hipòtesi que la moderada —fins ara— distribució de preferències —concentrades a l'espai central de l'escala dreta-esquerra— sigui corregida en sentit radical, és a dir, amb un reforçament dels extrems (d'un

o d'ambdós) i l'afebliment de les forces que ocupen les posicions centrals.

Assenyalaria aquest moviment el fracàs de les estratègies de moderació i d'acomodació i serviria per a estimular i potenciar les estratègies socio-polítiques de polarització i confrontament, preconitzades per alguns sectors de l'élite política i socio-econòmica (*gran derecha, mayoría natural*), però que solen rebutjar-se des del centre i l'esquerra, afins a projectes de *gran coalició* o de *concentració*.

Des de la perspectiva de la tradició institucional, l'alternativa entre afavorir procediments d'acomodament (consens) o de decisió majoritària (majoria «mecànica») per a la resolució dels grans temes socio-polítics no roman encara clarament decantada. Si hom porta a cap una anàlisi de grans solucions plantejades durant el primer sexenni de l'època post-franquista, distingim per simplificació tres grans grups.

En el primer dels grups esmentats, es poden situar aquelles qüestions que han merescut un tractament i una resolució inspirada —de manera més o menys oberta— en una aproximació de consens i d'acomodament entre les élites. Com, per exemple:

- el procés constituent,
- la reforma fiscal,
- la regulació del divorci,
- la repressió del terrorisme.

En un segon apartat, hom troba els temes, el tractament dels quals ha restat sotmès a la lògica de la majoria, amb resolució o bloqueig decisonal. Així:

- la regulació del sistema educatiu (general i universitari),
- la reforma de l'Administració Pública,
- la reforma i el control de la Seguretat Social,
- la reforma i el control de l'empresa pública,
- la regulació i el control dels mitjans estatals de comunicació audiovisual i el reconeixement de la iniciativa privada en aquest àmbit.

Finalment, cal fer esment de tres qüestions fonamentals de caire especial. Em refereixo a la lluita contra la crisi econòmica, el guiatge del procés autonòmic i la posició de les forces armades en el sistema democràtic. Pel que fa a les dues primeres —lluita contra la crisi i procés autonòmic—, l'aproximació de les élites ha oscil·lat entre les dinàmiques de confrontament i les dinàmiques de concertació. No és pas el lloc de ficar-se amb l'especificitat de cadascuna, però sí que volem deixar constància com es troben connectades amb fraccionaments bàsics de la societat espanyola.

Quant a la tercera qüestió —el paper de les forces armades— constitueix un cas en què es manifesta la dificultat de l'élite política d'aconseguir per ella mateixa la regulació bàsica d'un tema —sia en òptica

de consens o de majoria. La postura exorbitant que reclama un sector de la institució militar —en contradicció amb els postulats constitucionals— no ha pogut ésser adequadament «reconduïda» a l'esfera de la palestra política on la situaria un sistema polític estabilitzat.

La solució d'aquesta i d'altres qüestions pendents entre les esbossades, es trobaria possiblement dificultada per una radicalització electoral capaç d'impulsar els projectes de confrontació. I, fins i tot, amenaçaria la consolidació —si no la supervivència— del sistema.

2. Multidimensionalitat de la competició política. Un comportament electoral que potenciés en el futur l'expressió política dels fraccionaments de la societat civil espanyola (dreta-esquerra, estatal-nacional/regional, laico-clerical, «sistema»-«antisistema») afebliria —a parer dels analistes— les possibilitats de consolidació del sistema democràtic.

Segons el parer d'alguns observadors, la polarització de la competició —com a efecte d'una multiplicitat de fissures en una cultura política poc homogènia— incidiria negativament sobre l'«elasticitat» del vot. I, en conseqüència, no es traduiria en variacions de l'orientació electoral, amb capacitat per a obligar les élites polítiques a rectificar llur línia d'acció. D'on la possible compatibilitat entre una estabilització i una ineficiència relativa del sistema polític que porta a la «supervivència sense govern», atribuïda a la democràcia italiana.

En el cas espanyol, una tal ineficiència perjudicaria —en la seva etapa inicial— la legitimació progressiva del sistema democràtic copsat com a incapaç de satisfer les aspiracions de sectors amplis d'electors.

Hom ha subratllat —en els comentaris disponibles— la importància de la bidimensionalitat marcada per l'eix dreta-esquerra i per l'eix centralisme-autonomisme, com l'amenaça més greu per a l'estabilització del sistema. I, en aquest sentit, caldrà remarcar que l'acció de la classe política en la resolució de la qüestió autonòmica influirà de manera destacada en el reforçament o bé en l'atenuació d'aquest històric fraccionament de la societat espanyola.

Amb tot, no es pot menysprear la influència d'una altra dimensió —«sistema»-«antisistema»— que ateny les possibilitats d'integració del Partit Comunista en estratègies de coalició (parlamentària o governamental). La distribució quadripartida de preferències electorals en el gran mapa estatal i la dificultat que aquest fet comporta —en la seva expressió parlamentària— per a la formació d'unes majories homogènies, confereix una importància remarcable a l'ostracisme dels comunistes, perquè obstaculitza possibilitats de coalició i/o alternança.

També en aquest aspecte l'actitud de les élites pot esdevenir un element agreujador o moderador del fraccionament. Els plantejaments propagandístics de contraposició «marxista-antimarxista» sustentats per les intervencions electorals de les patronals poden qualificar-se com a esperonadors de la divisió, en llançar damunt comunistes i socialistes la tatxa d'«il·legitimitat» respecte a un «model de societat» econòmic.

Si a les intervencions esmentades es respon amb un comportament

electoral més radicalitzat, hom potenciaria dinàmiques de confrontament o, en el millor dels casos, d'estancament o ineficàcia del sistema.

3. El fraccionament de la distribució de preferències electorals. La relativa estabilitat del fraccionament en la distribució de les preferències electorals encobreix un moviment de signe distint. D'una banda, creix la concentració de vot sobre els dos primers partits, mercès a la dinàmica bipartidista que el mateix sistema electoral indueix en bona part dels districtes. D'altra banda, apareixen amb una força superior —si bé possiblement magnificades per alguns observador— les expressions electorals a favor de partits nacionalistes o regionalistes.

Una modificació substantiva de la situació —en la direcció d'un augment més important de l'índex de fraccionament de l'orientació electoral— podria esdevenir provocada per la diversificació de l'oferta política, com a resultat de l'escissió dels partits actualment existents.

Existeixen indicis polítics d'una certa envergadura que apunten a la possibilitat d'escissió d'algunes de les formacions polítiques més importants del quadre. La crisi d'UCD, per una banda, i la del PCE, per l'altra —consumada ja la darrera en el cas del PSUC i de l'EPK—, expressen la dificultat d'uns sectors determinats de les élites amb vista a integrar i vehicular demandes de sectors relativament propers de l'àmbit social.

Aquest fracàs de les élites en llur funció d'articular les aspiracions de llurs bases respectives mena a la desorganització de llurs instruments polítics, a la fractura dels partits i, eventualment, a un agreujament del fraccionament de les preferències electorals expressades.

Aleshores augmenten les possibilitats d'un increment de la volatilitat interelectoral, com a reflex de l'afebliment de la identificació partidista dels electors, poc integrats a «subcultures polítiques» i més amatents a la «migració electoral».

La incapacitat medidora, la ineptitud organitzativa o la ineficàcia comunicativa de les élites poden accelerar aquesta dinàmica de volatilització, que els observadors judiquen amb efectes negatius pel que fa a l'estabilitat del sistema. Així i tot, hom pot interrogar-se també per la influència coadjuvant d'alguns elements institucionals.

Entre aquests elements, podem recalcar la importància dels factors desproporcionalitzadors de la regulació electoral (tipus de fórmula, existència i abast de la barrera o *threshold* electoral), així com la coexistència de diversos nivells de consulta electoral (Estat, Comunitat Autònoma, Municipi), que estimulen l'exercici d'un vot canviant per raó de l'especificitat de l'elecció i de les característiques en què es planteja la competència en cadascuna de les conteses.

4. La persistència d'un abstencionisme elevat. Les explicacions del grau intens d'abstencionisme registrat a les consultes electorals del seixenni —llevat de les primeres eleccions del 1977— assenyalen dos factors possibles, al capdavant no excloents.

El primer al·ludeix la «cultura política» d'un electorat marcat per

unes pautes històriques de desmobilització, que el franquisme agreujà durant la seva dominació política. Ens podríem referir a un component de desmobilització cívica dels espanyols, entesa en una accepció doble: pèrdua de volença participativa a tots els àmbits de la vida pública i alhora l'avaluació moral negativa del fet polític.

Un electorat «desmoralitzat» seria, doncs, un electorat poc amatent a intervenir en la contesa electoral —i en la contesa política general, tal com palesen els baixos índexs d'afiliació partidista i sindical— i, a la vegada, un electorat que refusa d'atorgar a l'activitat electoral —i a l'activitat política— un valor moral de signe positiu, perquè ha estat socialitzada d'acord amb codis per als quals la vida pública no té res a veure —o hi té ben poc— amb la justícia, la igualtat, o la veracitat i esdevé, ben al contrari, escenari de conductes d'insolidaritat, desconfiança, intercanvi mercantil de privilegis, complicitat en el frau, etcètera. Unes tals actituds escèptiques s'adrecen de manera particular a les élites, a les quals hom atribueix de manera exemplar les característiques anteriors d'una conducta social generalitzada.

El segon factor explicatiu de l'abstenció creixent rau en la decepció —*desencanto*— per la resposta escassa del sistema a les demandes de l'electorat. Les dites demandes se centrarien, sobretot, en valors «materialistes» de benestar social i seguretat, els quals es noten amenaçats per la crisi econòmica general i per l'afebliment o la desaparició d'alguns controls repressius del règim anterior.

Així, les arrels del fenomen abstencionista —desmoralització— es nodririen per la percepció de la ineficàcia del sistema, entesa com a fixació inadequada de prioritats o «agenda» per part de l'élite, amb una capacitat organitzativa insuficient dels partits i sindicats. I també per un maneig unidimensional maldestre dels *mass-media* i la pèrdua consegüent de llur eficàcia comunicativa i persuasiva.

L'impacte de l'abstencionisme sobre la consolidació del sistema democràtic no es pot examinar pas aïlladament. La discrepància ja esmentada dels analistes respecte a l'efecte estabilitzador o desestabilitzador d'una participació política baixa revela, una altra vegada, que qualsevol tractament descontextualitzat del fenomen electoral impedeix de pervenir a unes conclusions satisfactòries.

En el cas espanyol, si l'augment de la taxa d'abstenció es troba acompanyat de la recuperació organitzativa i propagandística dels sectors antidemocràtics, pot esdevenir més difícil la progressiva legitimació del sistema que el mení a cotes suficients d'estabilitat.

III

La revisió d'algunes dades electorals i l'examen del possible sentit de la seva evolució ens han portat a investigar el comportament de les élites en el període de la transició, com un aspecte inextricablement

agermanat amb el tema que és objecte central d'aquesta comunicació. Només a partir de la consideració d'ambdós aspectes —a parer meu— és possible d'evaluar en clau d'estabilització o desestabilització el tret del comportament electoral espanyol dels darrers anys.

Per això, apunto ací de manera sumària algunes afirmacions que es dedueixen de les notes anteriors i que, probablement, seran objecte d'una atenció més intensa i d'un tractament superior a les sessions següents d'aquesta conferència. Amb una disposició palesa a revisar-les, considero important de destacar en aquest moment les apreciacions següents:

a) La consistència organitzativa i comunicativa insuficient de les organitzacions polítiques (partits) i socials (sindicats i d'altres col·lectius professionals). Tot això les ha distanciades de llurs bases socials corresponents.

b) L'especial dificultat dels dirigents polítics per a explicar i justificar davant l'opinió les decisions (de compromís o d'allunyament) adoptades fora de l'àmbit públicament observat. Aquesta dificultat explicativa —paralela a la retòrica de participació universal que acompanya el període «d'entronització de la democràcia»— disminueix la credibilitat dels dirigents i deslegitima el sistema.

c) La incapacitat de les élites econòmiques per a donar coherència a una formació política que organitzi i cursi llurs demandes i la tendència consegüent de les patronals a envair de manera directa la palestra política i electoral, tot interferint els circuits ordinaris de competició política.

d) La resistència de sectors burocràtics a abandonar llur concepció «patrimonialista» de l'Administració pública tot obstaculitzant el control social necessari per tal de «racionalitzar-la» d'acord amb les aspiracions col·lectives. Vegeu, a aquest propòsit, la problemàtica suscitada per la regulació de les incompatibilitats, la intervenció de la seguretat social, l'autonomia universitària, la reforma de la funció pública o la redistribució del poder en el procés autonòmic.

e) La impermeabilitat de sectors amplis de les forces armades a admetre una posició dependent del poder civil, així com la persistència de comportaments burocràtics i corporatius ben poc concordes amb llur eficiència tècnica i funcional. La consciència de «victòria» en la guerra civil dificulta la superació de l'escissió interna històrica que han dominat d'altres estaments de l'élite i de la població en general.

f) La influència dels *mass-media* en el procés d'especial «politització» de l'opinió pública, respecte a la legitimació del sistema, a les organitzacions polítiques i els seus dirigents, bo i distingint el paper de la televisió de l'Estat —per la magnitud de la seva audiència— i els altres mitjans.

En aquest punt, bé caldrà que ens preguntem si és possible de traçar un quadre d'explicació suficientment satisfactori entorn del procés d'implantació de la democràcia parlamentària a Espanya i de la incidència

que el comportament electoral pot exercir damunt la seva estabilitat o inestabilitat. Amb caràcter relatiu i a fi de contribuir a la discussió general, goso d'anticipar algunes línies, que recullen dades anteriors i insinuen alguns factors i uns indicis de previsió.

1. La transició del règim dictatorial a la Monarquia democràtica i parlamentària seria, fonamentalment, el resultat de la transacció entre élites político-burocràtiques.

2. En aquest procés de transició, el grau de mobilització popular hauria estat escàs. Les accions de masses s'haurien limitat a sectors minoritaris polititzats, mentre que les mobilitzacions d'un abast més gran posseirien unes motivacions no directament o estrictament polítiques.

3. El comportament electoral dels espanyols el 1977 es copsà pels observadors com una dada positiva per al bon assentament del nou règim democràtic, els quals feren ressaltar els trets de moderació i de «normalitat», ajustats a d'altres models europeus de democràcies consolidades.

4. Això no obstant, és possible de considerar el resultat electoral del 1977 a la llum del seu especial caràcter «plebiscitari», per tal com la consulta es presentava com una oportunitat per a la revalidació del procés de transició negociat entre les élites. La ratificació majoritària de les forces situades a la zona moderada de l'escala política expressaria l'adhesió popular al «canvi sense traumatismes», en la qual tindria més importància l'acceptació del caràcter pacífic del canvi que no la legitimitat global i automàtica del sistema que en resultaria.

5. Les eleccions del 1979 no alteraren substancialment les dades de la consulta anterior, en llurs trets fonamentals, excepte pel que fa a l'augment de l'abstenció i del vot independentista al País Basc.

6. No estarien, doncs, en el pla del comportament els indicadors de major risc per a l'estabilitat del sistema, tot i que alguns factors latents (baixa participació política, escepticisme «moral») podrien ésser desfermats en sentit negatiu per la confluència d'altres elements.

7. ¿Per què hom pot parlar, no obstant això, de feblesa del sistema democràtic espanyol? Per a respondre l'interrogant, fóra avinent de desplaçar l'anàlisi al pla del comportament de les élites. A reserva d'allò que s'aporti en altres moments d'aquesta conferència, hom podria atribuir a les élites polítiques una capacitat insuficient amb vista a integrar i articular demandes i, al mateix temps, a traslladar-les de manera perceptible i eficaç al terreny de la resolució/decisió. La desconexió hauria menat, sovint, a fixar prioritats no reconegudes com a tals per l'opinió de les seves bases respectives. La incapacitat de comunicació hauria esdevingut captació insuficient del seu sentit o importància per part de les bases esmentades.

Pel que fa a les élites burocràtiques —en part coincidents amb les élites polítiques que han conduït la transició—, la seva actuació s'hauria guiat per actituds de resistència i, fins i tot, de sabotatge a la resolució

dels conflictes dins l'àmbit polític, tot apartant-los de la discussió formalitzada per sotmetre'ls a la coacció de fet.

8. Seria aleshores aquest element del funcionament del sistema aquell que amenaçaria més directament la seva estabilitat, per tal com la incapacitat-imperícia i la resistència-sabotatge d'alguns sectors bàsics de les élites actuarien en contra de l'eficiència del sistema com a regulador de conflictes. I induirien, al seu torn, comportaments electorals (semblants als que hem descrit més amunt) de conseqüències negatives per a l'assentament del sistema democràtic.

9. Certament, podrien allegar-se, a descàrrec de les élites, l'existència de condicionants externs. La gravetat d'una crisi econòmica general escapa al maneig possible per part de les economies dependents. I, per consegüent, s'agreuja la pressió de demandes socials originades per la pròpia crisi i reforçades per l'actitud d'expectativa d'assistència corporativo-assistencial que —segons alguns observadors— caracteritza amplis sectors d'una classe obrera, la tradició de la qual s'elaborà durant el franquisme.

D'altra banda, la incidència de la política de blocs damunt les activitats terroristes d'arrel localitzada impediria a les élites la garantia d'oferir, a la seva opinió, les cotes de seguretat i ordre públic necessàries per a la legitimació del sistema.

10. Caldrà esperar la tercera elecció parlamentària (1982), per a esbrinar com ha percebut l'electorat l'acció desenvolupada per la classe política i de quina manera tradueix electoralment la seva reacció enfront de la classe esmentada. Una confirmació dels trets «estabilitzadors» de les consultes anteriors ens apropiaria a «l'elecció crítica», de què parlen alguns analistes com a fita per a la consolidació d'un sistema. En canvi, una rectificació dràstica, en la configuració dels trets «estabilitzadors» i l'agreuament dels que presenten un potencial negatiu, suposaria un senyal d'alerta decisiu per a la jove democràcia espanyola.

Barcelona, abril de 1982

POST-SCRIPTUM: DESPRÉS DE LES ELECCIONS LEGISLATIVES DEL 28 D'OCTUBRE DE 1982

La dissolució anticipada de les Corts Generals i els resultats de les eleccions del 28 d'octubre de 1982 exigeixen afegir algunes reflexions provisionals al text anterior, bo i seguint tant com sigui possible el seu fil conductor.

La victòria contundent del PSOE, l'ensulsiada d'UCD, l'emergència d'AP com a principal grup d'oposició i la reducció del PCE a una situació marginal —juntament amb una taxa de participació elevada— han intro-

duït unes variacions substancials al panorama electoral espanyol dels sis anys darrers (vegeu el quadre comparatiu de resultats).

Si confrontem aquestes noves dades amb els trets que caracteritzaren el comportament electoral entre el 1977 i el 1981, podem establir el següent enunciat de variacions i continuïtats:

1. La disminució del fraccionament electoral. Malgrat la presència d'un nombre major de candidatures, el vot s'ha agrupat entorn d'un nombre menor d'opcions electorals.

2. La minva de la concentració del vot en els partits de l'espai central del sistema. L'autoimmolació d'UCD en la fase pre-electoral ha provocat el desplaçament d'una cota important dels seus antics electors de 1979 envers la seva dreta (AP-PDP), devers la seva esquerra (PSOE) o cap als partits nacionalistes (CIU, PNB).

3. L'afebliment de la competició bifrontal. La caiguda del PCE i la dissolució d'UCD han modificat l'esquema de competició bifrontal (PSOE-PCE, UCD-AP), a causa de la dinàmica de «vot útil» generada per l'estratègia dels dos partits amb una capacitat més gran d'arrossegament.

4. L'alta volatilitat de vot. La volatilitat del vot s'eleva a una cota no coneguda en el panorama electoral europeu recent. L'autodestrucció d'UCD amplifica en bona mesura el fenomen de desplaçament del sufragi.

5. L'atenuació de la multidimensionalitat de la competició. La multiplicació de fraccionaments no desapareix, però s'alleugereix. Els partits «anti-sistema» de l'extrema dreta veuen molt disminuït el seu ressò electoral, tal com ho demostren el fracàs de les candidatures de Tejero —autor material del cop fallit de febrer de 1981— i de Blas Piñar, líder ultradretà que perd el seu escó. Tret de Catalunya i Euskadi —on es confirma una configuració peculiar del sistema de partits en el qual CIU i PNB ocupen el centre-dreta, la resta de nacionalitats i regions no recolzen amb decisió l'existència de partits nacionalistes o regionalistes.

6. L'augment de la participació. La taxa de participació remunta la tendència a la baixa del període 1979-1981 i recupera amb escreix l'índex del 1977, ho i reflectint una nova reacció política enfront de l'etapa de desencant o apatia.

7. La persistència d'una competició relativament polaritzada entre els extrems de l'arc polític. La feblesa extrema d'UCD —abans i després de la convocatòria electoral— sembla intensificar la distància entre els extrems de l'escala de posicions polítiques.

8. L'estabilitat territorial de les pautes de comportament. Salvant les modificacions quant als nivells d'intensitat, es mantenen en general el contorns del mapa electoral traçat per les eleccions del 1977 i el 1979.

Aquests vuit trets del comportament electoral del 1982 es poden interpretar, segons els casos, com a factors d'estabilitat o, tot el contrari, d'inestabilitat del sistema polític. Així per exemple, la disminució del fraccionament electoral, l'alta participació o l'atenuació de la pluridimen-

sionalitat de la competició es poden entendre com a elements estabilitzadors en l'assentament d'un sistema polític democràtic. En canvi, escau interpretar l'alta volatilitat o la disminució del vot expressiu del centre com a indicadors de baixa estabilitat en les pautes del comportament i, en un cert sentit, del sistema mateix.

No obstant això, tal com ja recalcava en el text de la comunicació de Bad Homburg, aquest tipus d'anàlisi em sembla insuficient, per tal com prescindeix del context històric i institucional en què es produeix la dada electoral. Només el context permet de donar relleu o significat als elements descriptius que abans he ressenyat i atribuir-los més o menys influència damunt la consolidació d'un sistema polític democràtic.

En el cas espanyol, els resultats del 28 d'octubre de 1982 donen peu —a parer meu— per a emetre una valoració afirmativa respecte a la seva influència estabilitzadora sobre el sistema. Es tracta justament d'un sistema polític de caient democràtic, però d'origen ambigu —la denominada «reforma política de la transició»— i de trajectòria incerta per raons que deriven tant de l'ordre de la cultura política, com de l'actitud d'alguns agents socials.

En l'ordre de la cultura política, l'escepticisme —cinisme, segons d'altres analistes— que ateny les actituds polítiques fonamentals, després d'una història de marginació i manipulació política, afebleix el suport legitimador del règim democràtic. D'altra banda, l'acceptació d'un camp de decisió política subjecte a una via institucional democràtica és parcial, reticent o condicionada per part d'alguns agents col·lectius —forces armades, alta burocràcia, grups d'interès econòmic, Església.

En aquest context, cal subratllar els efectes positius per a la consolidació del sistema que es poden derivar, en principi, d'una participació electoral alta —com a superació del «cinisme polític»— o de la concentració majoritària del vot en un partit —el PSOE— plenament identificat amb l'esquema democràtic i palesament allunyat dels agents col·lectius —o «poders fàctics»— reticents respecte a l'esquema esmentat.

Això ha contribuït a afeblir l'amenaça potencial de les postures antidemocràtiques i ha reforçat les estructures constitucionals, formalment legitimades per tal de regular els conflictes socials mitjançant pautes prèviament codificades. La confiança electoral aconseguida pel PSOE és, en aquest sentit, expressió de confiança no solament en un programa i en un equip de govern amb un perfil democràtic palès, sinó també expressió de confiança en el sistema mateix, en desestimar la dialèctica desqualificadora utilitzada contra el PSOE en el decurs de la pre-campanya i de la campanya electoral, per llurs adversaris polítics ensems que per les organitzacions patronals.

Els mencionats indicis positius per al reforçament democràtic de la societat espanyola van acompanyats, certament, d'algunes fosquedats que ja remarcava en el text de la meua comunicació de Bad Homburg i que, després de les eleccions d'octubre de 1982, haurien de merèixer una atenció major dels estudiosos. Em circumscriuré a dos aspectes de la

realitat política espanyola, clarament interrelacionats i que han tingut un reflex directe en els resultats electorals recents.

En primer terme, la descomposició del quadre de partits d'àmbit estatal que s'havia perfilat el 1977 i que havia estat confirmat el 1979. L'autoliquidació d'UCD, la reemergència d'AP amb el seu aliat PDP, i l'esfondrament del PCE/PSUC manifesten la dificultat de les élites polítiques per a articular les demandes de determinats sectors socials i donar-los una traducció organitzativa relativament estable. Només el PSOE es configura, des del 1977, com una organització consistent, amb la capacitat de respondre mitjançant la seva oferta programàtica a les aspiracions d'un segment ampli del cos social.

La seva progressiva consolidació transcorre paral·lelament a la trajectòria vacil·lant que ofereixen els altres partits i que té el seu exponent més palès en la crisi pre-electoral d'UCD, la qual és ratificada posteriorment per la seva ensulsiada electoral. Això fa que l'espai polític de centredreta no trobi cap estructura política definida: el procés que s'obre el 1979-1980 amb la denominada «voladura controlada d'UCD» no resta encara clos.

La segona qüestió es refereix al model interpretatiu de la decisió electoral dels ciutadans espanyols. La constatació de l'elevada taxa de volatilitat de vot —entre les més intenses d'Europa del 1945 ençà— ens obliga a preguntar en quina mesura la preferència electoral dels espanyols s'orienta més cap al model explicatiu del *rational choice* que no envers el de la *party identification*, tant més com el quadre fluctuant dels partits dificulta la consolidació de relacions estables d'identificació partidària.

Val a dir que no és possible de respondre aquestes preguntes sense considerar més àmpliament les aspiracions dels diversos col·lectius socials i, d'altra banda, les opcions estratègiques de les élites dirigents. La interrelació entre les unes i les altres es tradueix justament en la definició d'un quadre de forces polítiques, en l'assignació d'un paper determinat en el funcionament del sistema a les mencionades forces i, finalment, en el tipus de relació que estableixen amb l'electorat.

En tot cas, parar esment únicament en aquest darrer aspecte —tractant d'interpretar el fet electoral des del camp estricte dels comportaments individuals dels votants—, no podrà donar-nos indicacions suficients per a afirmar categòricament que els resultats electorals del 1982 han estat un episodi positiu en la consolidació de la democràcia espanyola.

Barcelona, novembre de 1982

BIBLIOGRAFIA

- CACIAGLI, M.: *Il 15 Giugno in Spagna*, In QOE, 1978, n. 3, p. 5 ss.
- *Lunga durata e fine della transizione*, in GRILLI, G. (ed.), *Spagna Tuttifrutti. Dalla morte di Franco al golpe dell'81*, Tullio Pirnti, 1981.
- CAPO, J.: *Estrategias para un sistema de partidos*, in REP, 1981, n. 23, pp. 153 y ss.
- CARCASSONE, G, i SUBRA DE BIEUSSES, P.: *L'Espagne ou la Démocratie retrouvée*, ENAJ, Créteil, 1978.
- CAZZOLA, F.: *Il sistema politico dell'Italia Contemporanea*, Loescher Ed., Torino, 1978.
- D'ALIMONTE, R.: *Competizione Elettorale e Rendimento Politico: il caso italiano*, in RISP, 1978, n. 3, pp. 457 i ss.
- *Sulla Teoria della Democrazia Competitiva*, in RISP, 1977, n. 1. pp. 3 i ss.
- DI PALMA, G.: *¿Derecha, Izquierda o Centro? Sobre la legitimación de los partidos y coaliciones en el Sur de Europa*, in RDDP-UNED, 1979, n. 4, pp. 125 y ss.
- ESTEBAN, J. de i LÓPEZ GUERRA, L. (Eds.): *Las elecciones legislativas del 1.º de marzo de 1979*, CIS, Madrid 1979.
- FARNETTI, P.: *La crisi della democrazia italiana e l'avvento del Fascismo: 1919-1922*, in RISP, 1973, n. 2, pp. 247 i ss.
- INGLEHART, R.: *Political Action: The Impact of Values, Cognitive Level and Social Background*, in BARNES-KAASE (Eds.), *Political Action. Mass Participation in Five Western Democracies*, SAGE, Beverly Hills, London 1979.
- INGLEHART, R. y KLINGEMANN, M.: *Party Identification, Ideological Preference and the Left-Right Dimension among Western Mass Politics*, in BUDGE-CREWE-FAIRLIE (Eds.), *Party Identification and Beyond. Representations of Voting and Party Competition*, Wiley, London 1976.
- LINZ, J.J.: *The New Spanish Party System*, in ROSE, R. (Ed.), *Electoral Participation: A Comparative Analysis*, SAGE, Beverly Hills, London 1980.
- (Ed.): *Informe Sociológico sobre el cambio político en España 1975-1981*, FOESSA, Madrid 1981.
- (Ed.): *La caduta dei Regimi Democratici*, Mulino, Firenze 1981.
- MARAVALL, J.M.: *La alternativa socialista. La política y el apoyo electoral del PSOE*, in SISTEMA, 1980, n. 35, pp. 3 i ss.
- *Transición a la Democracia. Alineamientos políticos y elecciones en España*, in SISTEMA, 1980, n. 36, pp. 65 i ss.
- *Los apoyos partidistas en España: Polarización, Fragmentación y Estabilidad*, in REP, 1981, n. 23, pp. 9 y ss.
- *La política de la transición 1975-1980*, Taurus, Madrid 1982.
- MOLAS, I.: *Sur les attitudes politiques dans l'après-franquisme*, in POUVOIRS, 1979, n. 8, pp. 13 i ss.
- MORLINO, L.: *Stabilità, Legittimità e Efficacia decisionale nei Sistemi Democratici*, in RISP, 1973, n. 2, pp. 247 i ss.
- SANI-SARTORI-SHABAD: *Estrategia de los partidos y escisiones de masas en las elecciones parlamentarias españolas*, in RDDP-UNED, n. 11, pp. 141 i ss.
- SANI, G. y SARTORI, G.: *Frammentazione, Polarizzazione e Cleavages: Democrazie facili e difficili*, in RISP, 1978, n. 3, pp. 339 y ss.
- *Polarización, Fragmentación y Competición en las democracias occidentales*, in RDDP-UNED, 1980, n. 7, pp. 7 y ss.
- SARTORI, G.: *Democrazia Competitiva e Elites Politiche*, in RISP, 1977, n. 3, pp. 327 i siguientes.
- *Partidos y Sistemas de Partidos I*, Alianza, Madrid 1980.
- VALLÈS, J. M.: *Les eleccions de 1977 a Espanya: una aproximació geogràfica i estadística*, in EE, 1981, n. 2, pp. 31 i ss.

EE: Estudis Electorals, Barcelona, Publicaciones de la Fundació Jaume Bofill.
QUE: Quaderni dell'Osservatorio Elettoreale, Giunta Regionale, Firenze.
RDDP-UNED: Revista del Departamento de Derecho Político de la Universidad a Distancia, Madrid.
REP: Revista de Estudios Políticos, Centro de Estudios Constitucionales, Madrid.
RISP: Rivista Italiana di Scienza Politica, Mulino, Bologna.

MORLINO, L.: *Some conditions of Democratic Consolidation. Comparative Notes about Italy and Spain*, Roma 1982 (not for quotation).

SANI, G.: *Partisanship and the structure of Mass Attitudes in Spain and Italy*, Madrid 1980 (not for quotation).

— *Old cleavages in a New Democracy: The Mass Bases of Spanish Parties*, Florida 1979 (not for quotation).

4. Una nota introductoria sobre los tipos de abstención y la movilidad de los abstencionistas*

José Ramón Montero Gibert
Catedrático de Derecho Político
Universidad de Cádiz

(*) Esta breve nota constituye una parte de la ponencia presentada al III Congreso de la Asociación Española de Ciencia Política, celebrado en la Universidad de Zaragoza en marzo de 1983.

ALGUNOS SUPUESTOS INTERPRETATIVOS DEL «PARTIDO ABSTENCIONISTA»

Una de las imágenes que circulan con mayor profusión sobre los abstencionistas consiste en unificarlos artificialmente en una suerte de «partido» propio: *il partito bianco* o *il partito dei senza partito*, *die Partei der Nichtwählen*, *the party of non-voters*, el partido de los que no votan. La imagen ha gozado de especial fortuna en nuestro país, al menos hasta octubre de 1982, como consecuencia de la concepción del abstencionismo como un resultado electoral específico, bien que, naturalmente, sus porcentajes no se apliquen a la distribución de los escaños parlamentarios, sino que han solido proyectarse, de forma genérica y a veces inapropiada, sobre la escasa reserva de legitimidad del sistema democrático, la deficiente institucionalización de los partidos políticos o el creciente distanciamiento popular con respecto a las élites políticas. Tal como lo expresaba una publicación de Alianza Popular (AP) en 1981, «tristemente puede decirse que el mayor partido político existente, actualmente, en España, es el formado por ese alto porcentaje de electorado que recurre a la abstención»;¹ o, como lo presagiaba una representante de la Confederación Católica de Padres, tras quejarse de que «los políticos sólo se acuerdan de los padres a la hora de pedirnos el voto», «lo grave sería el hecho de que las próximas elecciones las ganara el voto en blanco».² Por su parte, Martínez Cuadrado ha recogido la misma idea al escribir que «por una comprensible paradoja en la elección general (...) [de 1979] el primer partido político del país lo constituye el

1. *Soluciones para una década. Libro blanco de Alianza Popular* (Madrid: Imp. AGE, 1981), vol. I, p. 33.

2. Discurso de M. Teresa García, presidenta de la Federación de Asociaciones de Navarra, recogido en «El País», 5-IV-1981.

«partido abstencionista», que sumó en esas elecciones más de ocho millones y medio de no-votantes»;³ y la afirmación se completa por las sugerencias interpretativas de algunas de sus tablas, en las que las proporciones de votos obtenidos por los partidos se calculan indistintamente sobre el censo electoral o sobre los votos válidos emitidos.⁴

Esta tendencia se ha visto lógicamente reforzada por el hecho de que el número total de abstencionistas, que en las elecciones legislativas de 1977 se ordenaba tras el de los votantes de Unión de Centro Democrático (UCD) y del Partido Socialista Obrero Español (PSOE), aumentara en las elecciones de 1979 hasta superar, con cierta holgura, al de los electores de cada uno de ambos partidos. En términos porcentuales, si en 1977 el 21 por 100 correspondiente a la abstención se colocaba a cierta distancia del 34,8 por 100 de los votos válidos emitidos a UCD, y del 29,4 por 100 al PSOE, en marzo de 1979 el 32 por 100 de la abstención superaba el porcentaje de votos válidos obtenidos por el PSOE (que fue el 30,8 por 100) y se acercaba al de UCD (que fue el 35,5 por 100). La tentación de homogeneizar a los abstencionistas y de considerarlos como una fuerza política latente fue más acusada aún con ocasión de las elecciones para los Parlamentos autonómicos del País Vasco, Cataluña y Galicia. En todos estos casos, la proporción de los abstencionistas superó a la de los votos obtenidos por cada uno de los partidos mayoritarios en dichas Comunidades Autónomas, llegando incluso a suponer una diferencia de casi cuatro puntos porcentuales con respecto al PNV en el País Vasco, once con respecto a CDC-UDC en Cataluña y nada menos que 23,5 con respecto a AP en Galicia.

La celebración de las numerosas consultas referendarias significó una nueva oportunidad para que la utilización de los porcentajes de abstención alcanzara sus máximas cotas de arbitrariedad en los discursos políticos y en una parte no pequeña de los estudios académicos. Dejando al margen el referéndum de aprobación de la Ley para la Reforma Política, el hecho resulta explicable por la actitud de algunas fuerzas políticas e institucionales, que han defendido, por causas diferentes y a veces contradictorias, la opción abstencionista. Así lo hicieron, por ejemplo, el PNV en el referéndum constitucional de 1978, los partidos componentes del nacionalismo radical vasco y catalán en los referéndums para la ratificación de los respectivos proyectos de Estatutos de Autonomía, de octubre de 1979, y el Gobierno, de forma un tanto insólita, en el referéndum para la ratificación de la iniciativa autonómica de Andalucía, en febrero de 1980. En estos supuestos, los porcentajes de abstencionismo han solido sumarse sin mayores distinguos a los votos negativos o en blanco para así relativizar los porcentajes de votos afirmativos o, cuando la diferencia de los primeros sobre los segundos resultaba superior,

3. Miguel MARTÍNEZ CUADRADO: *El sistema político español (1975-1979) y el comportamiento electoral regional en el sur de Europa (1976-1980)* (Madrid: Imp. P. López, 1981), p. 48.

4. Por ejemplo, las tablas incluidas en las páginas 36 y 47.

instrumentar políticamente el «voto de rechazo» al objeto de la consulta referendaria. Como afirmaba un representante del PNV, valorando los resultados del referéndum constitucional, «entre los *no*, la abstención y los votos en blanco, hemos llegado en Guipúzcoa al 71,75 por 100 de rechazo a la Constitución. (...) Este dato es, sobre todo, alentador si pensamos que en Guipúzcoa hay un 43 por 100 de población inmigrante. Esto es muy importante, porque indica una homogeneización política del País Vasco, un dato de integración».⁵ En sentido similar, el 71,73 por 100 de la abstención producida en el referéndum de ratificación del proyecto de Estatuto de Galicia, de 1981, ha sido interpretado por algún sociólogo gallego como una «forma dialécticamente negativa de libertad»: «se trata de la única forma posible de libertad para un pueblo pobre y con formas rudimentarias de organización, que hasta hace poco se veía sometido a las técnicas del pucherazo o a votar según las indicaciones del prepotente cacique».⁶ La consideración unidimensional del abstencionismo y de la voluntariedad implícita en el comportamiento de los abstencionistas, junto con la exclusión de sus componentes estructurales o subculturales, le lleva a concluir que «la única mayoría absoluta en Galicia es la de los que no fueron a votar. (...) Dejar de votar significaría que los *compromisos y vínculos caciquiles comienzan a desmoronarse*. (...) *La mayoría en Galicia* —que siempre fue de los que mandan— por primera vez no es ni de UCD ni del PSOE. *No es de nadie*»,⁷ así como a aventurar la hipótesis de que «el porcentaje de abstención, sobre todo rural, puede convertirse en cualquier momento en la reserva de apoyo al nacionalismo radical».⁸

Además de cálculos indebidos o de comparaciones improcedentes, la mayor parte de estos planteamientos, representativos en cierto modo de valoraciones electorales que gozan de una indudable relevancia pública, incurre, a mi juicio, en la reproducción de dos supuestos erróneos. De un lado, la presunción de una considerable dosis de homogeneidad en el

5. En «El País», 26-XII-1978.

6. José PÉREZ VILARIÑO: «Análisis sociológico», en José Antonio GACIÑO, Segismundo GARCÍA y J. PÉREZ VILARIÑO: *Las primeras elecciones gallegas* (La Coruña: Sagitario, 1981), p. 46.

7. José PÉREZ VILARIÑO: *Las reivindicaciones autonómicas en España. Análisis por regiones* (Sada, La Coruña: Edicións do Castro, 1981), pp. 19-21; subrayados en el original.

8. PÉREZ VILARIÑO: *Las reivindicaciones autonómicas en España*, p. 23; con ocasión de las elecciones para el Parlamento autonómico de Galicia, celebradas unos meses después del referéndum, el mismo autor escribe que «la importancia electoral de la abstención radica en el hecho, puesto de manifiesto por nuestros propios sondeos de opinión, de que la principal clientela potencial del Partido Galeguista se encuentra precisamente entre los que han dejado de votar» («Análisis sociológico», cit., p. 46). Naturalmente, los resultados de las elecciones legislativas de octubre de 1982 han desmentido estas hipótesis. Cfr. Roberto BLANCO, Ramón MAIZ y José Antonio PORTERO, *Las elecciones en Galicia. Elecciones al Parlamento* (La Coruña: Ediciones Nos, 1982); y José L. y Julio SEQUEIROS TIZÓN: *El comportamiento político-electoral de los gallegos*, en «Revista de Estudios Políticos», 28 (1982), pp. 243-269.

comportamiento electoral de los abstencionistas, presumida desde el momento en que su no-actividad suele ser remitida a, o explicada por, una sola causa. De otro, la presunción de la estabilidad del abstencionismo, es decir, de que siempre dejan de votar las mismas personas, que vendrían entonces cualificadas por los términos de «abstencionistas permanentes»: una cualificación que sería a la vez una redundancia. Parece conveniente, por lo tanto, pasar una somera revista a los distintos tipos del abstencionismo electoral, pese a la obviedad de no pocos de sus integrantes, para analizar después, con más detenimiento, algunos datos destacables de la movilidad del comportamiento abstencionista.

Los tipos de abstención electoral

En su pionero estudio sobre el abstencionismo en las elecciones municipales de Chicago de 1923, Merriam y Gosnell pusieron de manifiesto tanto la pluralidad de razones que se escondía tras el silencio del comportamiento abstencionista como la necesidad de analizarlas para evitar la realización de proyecciones carentes de fundamento y para disminuir los peligros de generalizaciones que, en el mejor de los casos, confundan la parte con el todo.⁹ Utilizando una muestra de 3.000 abstencionistas, Merriam y Gosnell clasificaron sus razones en cuatro grandes apartados (dificultades físicas, obstáculos legales y administrativos, escepticismo sobre el valor real del voto e indiferencia o inercia política) y ordenaron sus resultados en función de las variables del sexo, la ciudadanía de origen, la edad y la situación económica. Llegaron así a la conclusión de que, contra las interpretaciones usuales de la época, la indiferencia general ante el mundo político y la inercia electoral fueron las causas de dos quintas partes de las abstenciones, mientras que las dificultades físicas y las enfermedades cubrieron una cuarta parte de los casos estudiados; los obstáculos legales y administrativos afectaron a una octava parte, y el escepticismo ante el sistema político electoral, incluyendo la creencia de que las mujeres no deberían ejercer su derecho al voto, explicaron el resto.¹⁰

No obstante este prometedor comienzo, el escaso interés otorgado al fenómeno abstencionista, especialmente en Europa, ha motivado que en la actualidad nos sigamos moviendo con criterios de clasificación muy similares a los del punto de partida. En contraste con el desarrollo científico logrado en otras áreas del comportamiento electoral, la ordenación de los tipos de abstención, cuando se lleva a cabo, suele limitarse a las fronteras nacionales del investigador, que a su vez suele también

9. Cfr. Charles E. MERRIAM y Harold F. GOSNELL: *Non-voting. Causes and methods of control* (Chicago: University of Chicago Press, 1924).

10. Cfr. MERRIAM y GOSNELL: *Non-voting*, pp. 251 ss.; como complemento de este trabajo, Gosnell escribió más tarde *Getting out the vote. An experiment in the stimulation of voting* (Chicago: University of Chicago Press, 1927), y *Why Europe votes* (Chicago: University of Chicago Press, 1930).

utilizar unos criterios propios. El resultado de todo ello plasma en una situación en la que las comparaciones entre países son difíciles de efectuar por la disparidad de criterios clasificatorios en unos casos y, en otros, por el solapamiento de sus contenidos respectivos, a los que incluso se les asigna denominaciones técnicas diferentes. A pesar de ello, puede tener cierto interés recoger algunas de las más importantes distinciones que, con métodos y objetivos diversos, han intentado profundizar en las razones del comportamiento abstencionista; cualquiera que sea su valor, supone un paso necesario para lograr un conocimiento más sistematizado sobre la pluralidad de causas presentes en ese conjunto de personas cuya expresión electoral aparece unificada por su condición de abstencionistas.

En este sentido, la influyente escuela francesa de sociología electoral ha tenido en Goguel a uno de sus más calificados representantes a la hora de fletar la distinción entre el abstencionismo de *coyuntura* y el de *estructura*. Si este último hace referencia a factores tan diversos como el tipo de hábitat del elector, las dificultades de acceso a la mesa electoral y los grados de conciencia política de ciertas categorías de la población, el abstencionismo de coyuntura se halla vinculado a circunstancias mucho más específicas, por lo que su significación política es mayor: traduce la perplejidad de una parte del cuerpo electoral ante los mensajes contradictorios de los líderes políticos, o su desinterés ante convocatorias electorales de escasa importancia objetiva.¹¹ Jean Pataut ha intentado refinar esta división dicotómica mediante la diferenciación de tres categorías de abstencionismo. En primer lugar, el abstencionismo *necesario*, también denominado de «fuerza mayor»: fallecidos que todavía están incluidos en el censo, soldados correctamente inscritos pero destinados en cuarteles alejados de su residencia, electores privados de su derecho al voto, enfermos, personas de viaje o recién instaladas en una localidad. Se trata de un abstencionismo «involuntario, irresistible y desindividualizado», puesto que se produce independientemente de la voluntad de cada elector; carente de significación política, contiene en su seno una especie de microcosmos que recoge la evolución de las opiniones políticas y sus diferentes proporciones. En segundo lugar, el abstencionismo *local*, similar al de estructura establecido por Goguel: las dificultades de desplazamiento hacia las urnas se combinan aquí con la existencia de una población mayoritariamente vieja, de tradiciones lo-

11. Cfr. Françoise GOGUEL: *Pour une étude scientifique de l'abstentionnisme électoral*, en «Revue Française de Science Politique», 2 (1951), pp. 68 ss.; cfr. también André BERNARD: *La politique au Canada et Québec* (Montreal: Presses de l'Université du Québec, 1977), pp. 152 ss. Aunque utilizando términos similares, otros autores (como, por ejemplo, Klaus LIEPELT, «Partei der Nichtwähler», en K. LIEPELT y A. MITSCHERLICH [eds.], *Thesen zur Wähler-fluktuation* [Frankfurt: EVA, 1968], pp. 29 ss.) han señalado un hecho distinto: los abstencionistas temporales, que dejan de votar en todas las elecciones que no tengan alcance nacional, y los estructurales, cuyo permanente abstencionismo se debe a circunstancias especiales como enfermedad, dificultades laborales, rechazo de relaciones sociales normalizadas, etc.

cales vueltas de espaldas al mundo político, de generaciones socializadas en pautas subculturales de aislamiento; oscilando entre la libertad y la necesidad, el abstencionismo local «aparece a menudo como un abstencionismo necesario degenerado», compuesto esencialmente por personas ancianas y sin recursos económicos. Finalmente, en tercer lugar, el abstencionismo *político* incluye la proporción de electores más imprevisible y huidiza de todos ellos. Por encima de la capa «inmóvil» de la abstención necesaria y de la «relativamente estable» de la abstención local, la política, al ser función de la coyuntura electoral, depende de factores sumamente variados, que, a su vez, son también imprevisibles. La movilidad de los abstencionistas de una elección a otra se localiza precisamente en este tipo de abstención, puesto que depende de su decisión deliberada de acudir, o no, a las urnas, en virtud de su percepción del grado de competitividad electoral, de la trascendencia atribuida a la elección, de las dudas sobre la victoria del partido anteriormente votado, etcétera.¹²

Gran parte de las restantes tipologías de la abstención electoral abunda en las categorías anteriores, desplazando aspectos levemente diferenciales, que se agrupan en algunas de ellas, o reuniendo bajo epígrafes genéricos facetas similares, que aparecen incardinadas en dos categorías distintas. Entre las más significativas podemos señalar, a modo de ejemplo, las tipologías que, de un lado, hacen concurrir en la denominada abstención *involuntaria* factores como la ausencia de la localidad en la jornada electoral, el cambio de domicilio, el trabajo o la enfermedad, a los que se le unirían el tipo de hábitat y un deficiente interés político; y, de otro, llevan a la abstención de *indiferencia* aspectos como el escepticismo ante los resultados, la indiferencia por los candidatos o el síndrome de amorfismo político (formado a su vez por la ignorancia política, el desinterés, la falta de convicciones políticas, etc.). Dogan y Narbonne, sus principales precursores, han estimado que el 30 por 100 de las tasas de abstención francesas pertenecerían al primer tipo, y el 70 por 100 al segundo, del que sus dos terceras partes corresponderían a las mujeres.¹³ Otras tipologías prefieren distinguir entre la abstención *técnica*, causada por las deficiencias del censo electoral para recoger los fallecimientos, las nuevas inscripciones o los traslados de domicilio, y la *voluntaria*, que por su parte comprendería la *positiva* o *activa*, propia de electores de partidos minoritarios sin perspectivas de triunfo o de partidos mayoritarios cuyos candidatos o políticas no les satisfacen, y la *negativa* o *pasiva*, bien sea persistente u ocasional, en la que estarían integrados los electores con mínimas dosis de interés e información polí-

12. Jean PATAUT: «Les abstentions aux élections législatives dans la Nièvre (1902-1951)», en François GOGUEL (ed.), *Nouvelles études de sociologie électorale* (París: Cahiers de la Fondation Nationale de Sciences Politiques/A. Colin, 1954), pp. 63 ss.

13. Cfr. Mattei DOGAN y Jacques NARBONE: *L'abstentionnisme électoral en France*, en «Revue Française de Science Politique», 4 (1954), pp. 317 ss.

ticos, así como los de hábitats peculiares.¹⁴ En algunos casos, la abstención *técnica*, también calificada de *apolítica*,¹⁵ se ha diversificado en la del sentido estricto que abarca exclusivamente problemas censales, en la *forzada*, que afecta a cuestiones laborales, y en la *fisiológica*, que se refiere a los electores ancianos y enfermos.¹⁶ En otros, la abstención voluntaria es sustituida por la *política* para cubrir las variaciones en los niveles de abstención debidas al tipo de elección, la amplitud de las opciones presentadas ante los electores, el grado de competitividad electoral, la frecuencia y el objeto de las consultas electorales e incluso la propia fórmula electoral.¹⁷ Y dentro de ella aun cabría distinguir la abstención *cívica*, expresada en los votos nulos o blancos y especialmente importante en países en los que el voto es obligatorio;¹⁸ la *racional*, comportamiento adecuado ante la percepción de la ausencia de alternativas políticas o la inanidad de la competencia electoral;¹⁹ la abstención que responde a una *indiferencia* ante el sistema político o ante el resultado electoral,²⁰ y, en fin, la que se produce como el primer paso para que el elector modifique, de una consulta anterior a otra subsiguiente, su opción política o su identificación partidista.²¹

Como es lógico, el fenómeno abstencionista no se agota en estas tipologías, cuyos esfuerzos para ordenar una realidad por definición negativa han de resultar siempre insatisfactorios. Tanto más cuanto que las dis-

14. Cfr. Jean BLONDEL: *Voters, parties and leaders. The social fabric of british politics* (Hardmondsworth: Penguin Books, 1981), pp. 51 ss.; Monica CHARLOT: *Le système politique britannique* (París: A. Colin, 1976), pp. 91-92; y J. R. FREARS: *Political parties and elections in the french Fifth Republic* (Nueva York: St. Martin's Press, 1977), pp. 250 ss.

15. Cfr. Jean-Paul CHARNAY: *Le suffrage politique en France. Elections parlementaires, élection présidentielle, référendums* (París-La Haya: Mouton, 1965), pp. 180 ss.

16. Cfr. Alain LANCELOT: *L'abstentionnisme électoral en France* (París: Presses de la Fondation Nationale de Science Politiques/A. Colin, 1968), pp. 44 ss.; M. BARBAGLI, P. CORBETTA, A. PARISI y H. M. A. SCHADEE *Fluidità elettore e classi sociali in Italia: 1968-1976* (Bologna: Il Mulino, 1979), pp. 30 ss.; y Enrico BERLUCCHI: «L'astensionismo elettorale nelle elezioni amministrative del 1980 e nei referendum del 1981 in un campione dei elettori», ponencia presentada al Convegno Internazionale di Studi sull'Astensionismo Elettorale, celebrado en la Universidad de Pavia (Italia), enero de 1982.

17. Cfr. LANCELOT: *L'abstentionnisme électoral*, pp. 95 s.

18. Cfr. Fulco LANCHESTER: «Il voto obbligatorio nella prospettiva comparatistica», ponencia presentada al Convegno citado *supra*, nota 16.

19. Cfr., entre otros muchos, E. E. SCHATTSCHNEIDER: *The semi-sovereign people. A realist's view of democracy in America* (Nueva York: Holt, Rinehart and Winston, 1960), pp. 105 ss.; Geoffrey ALDERMAN: *British elections: Myth and reality* (Londres: Batsford, 1978), pp. 190 ss.; y Richard G. NIEMI y Herbert G. WEISBERG: *Controversies in american voting behavior* (San Francisco: W. H. Freeman, 1976), pp. 24 ss.

20. Cfr. Sergio ORTINO: «Astensionismo elettorale, Stato democratico, Stato di Diritto», ponencia presentada al Convegno citado *supra*, nota 16.

21. Cfr. Dieter NOHLEN y Roland STURM: «Non-voting in the Federal Republic of Germany as a political and analytical problem», p. 10 de la ponencia presentada al Convegno citado *supra*, nota 16.

paridades tipológicas, puestas suficientemente de manifiesto a la vista de las múltiples denominaciones recogidas —que llegan a solaparse para un conjunto de factores y acaso dejen otros fuera de su ámbito—, arrastran consigo un comprensible confusionismo. En todo caso, el juicio sobre su idoneidad no debe ocultar el problema al que esas tipologías tratan justamente de responder: porque lo cierto es que, cualquiera que sea su valor, el comportamiento abstencionista se debe a una pluralidad de motivos, cuya compleja estructuración en un momento determinado impide las generalizaciones que privilegian un solo criterio interpretativo, en demasiadas ocasiones escogido intuitiva o arbitrariamente.

La movilidad del comportamiento abstencionista

Razones similares impiden suponer, como suele hacerse con cierta frecuencia, la estabilidad básica del abstencionismo, esto es, el hecho de que son sustancialmente las mismas personas las que dejan de votar en una serie de elecciones sucesivas. Alain Lancelot ha criticado las imágenes que contemplan a la abstención como el prolongamiento subterráneo del comportamiento expresado en las urnas, y a los abstencionistas como una reserva invisible compuesta por batallones activos y obedientes a las mismas leyes.²² Los porcentajes de abstención esconden siempre la movilidad de dos tipos distintos de poblaciones, constituyendo la primera una especie de «voto flotante», cuyas dudas iniciales se dilucidarían entre el voto y la abstención en función de las circunstancias presentes en la consulta electoral, y siendo la segunda una suerte de «reserva apática», habitualmente anclada en un comportamiento abstencionista.²³ El problema, pues, consiste en determinar los grados de renovación o estabilidad del abstencionismo sobre el dato previo de su movilidad entre, al menos, dos elecciones. En este mismo sentido, algunos estudios han considerado a la abstención y la participación electorales como facetas complementarias más que opuestas de un cierto nivel de participación política. La suposición de que *todos* los no votantes son abstencionistas completos, pasivos y anónimos equivaldría a predicar de *todos* los votantes su condición de participantes completos, activos e interesados, perfectamente integrados en todos los niveles del sistema político. Y, aunque de hecho existan ambos tipos «ideales» (pero en proporciones mucho menores, desde luego, de lo que cabe deducir de los porcentajes de abstencionismo y participación electorales), parece evidente que sus respectivos rasgos sociales y actitudes políticas no son representativos de todos los que han decidido votar o de los que no lo han hecho. «El anarquista que rehusa votar, ¿es más pasivo que algunos electores que se limitan a depositar su papeleta en las urnas? El ciudadano que no vota porque estima que su voto no cambiaría nada, ¿es más inconsciente que el que cree conver-

22. LANCELOT: *L'abstentionnisme électoral*, cit., p. 9.

23. LANCELOT: *L'abstentionnisme électoral*, p. 227.

tirse, por el voto, en un igual de los más poderosos? Dicho de otra forma, no es cierto que exista un revés y un derecho constantes de la participación electoral: los abstencionistas y los participantes. Esto es, una gran parte de los electores son abstencionistas —y, por consiguiente, participantes— intermitentes.»²⁴

La escasa relevancia concedida tradicionalmente a la abstención en el contexto europeo y, en cualquier caso, los mecanismos de la operación electoral dificultan extraordinariamente la cuantificación de las categorías de *votantes constantes*, *abstencionistas constantes* y *abstencionistas/votantes intermitentes*. Los pocos datos existentes al respecto son, además de fragmentarios, aproximaciones cuya validez depende en gran medida del procedimiento empleado para su obtención, por lo que deben evitarse las generalizaciones. Así, por ejemplo, Nohlen y Sturm han estimado que sólo el 60 por 100 del electorado alemán no vota en ninguna elección, mientras que la mayor parte de los votantes son abstencionistas «esporádicos», es decir, «votantes que por lo general se abstienen sólo en una elección y acuden a las urnas en las siguientes elecciones».²⁵ Flanigan y Zingale han recogido el dato de que, según las estimaciones proporcionadas por las encuestas, los abstencionistas constantes en los Estados Unidos suponen algo menos del 5 por 100, un porcentaje que juzgan sumamente bajo por la alta probabilidad de que las personas completamente ajenas al sistema político hayan sido excluidas en la confección de las muestras o hayan rehusado la realización de la entrevista.²⁶ Acudiendo a procedimientos similares, Bernard ha calculado que entre el 15 y el 20 por 100 del electorado canadiense pertenece al grupo de los que no votan nunca o casi nunca, y otro tanto al de los que sólo votan ocasionalmente, estando constituido el resto por la categoría de los votantes constantes.²⁷

24. William R. SCHONFELD y Marie-France TOINET: *Les abstentionnistes, ont-ils toujours tort? La participation électorale en France et aux Etats-Unis*, en «Revue Française de Science Politique», 25 (1975), p. 646; cfr. también Janine MOSSUZ-LAVAU y Mariette SINÉAU: *Sociologie de l'abstention dans huit bureaux de vote parisiens*, en la misma revista, 28 (1978), pp. 77 ss.; y Annick PERCHERON, Françoise SUBILEAU y Marie-France TOINET: «L'abstentionnisme en France: Le cas parisien», pp. 1 ss. de la ponencia presentada al Convegno citado *supra*, nota 16.

25. Cfr. NOHLEN y STURN: «Non-voting in the Federal Republic of Germany», cit., p. 9; los autores recogen datos de F. GOLZEN y K. LIEPELT: «Wahlenthaltung als Regulativ: Die sporadischen Nichtwähler», en *Wahlforschung: Sonden im politischen Markt* (Opladen: Westdeutscher Verlag, 1976), pp. 151 ss. Por su parte, Günter D. RADTKE: «Abstentionism in the Federal Republic of Germany», ponencia presentada al ya citado Convegno, p. 3, estima, sin citar fuentes, que el 3-4 por 100 del electorado alemán es abstencionista constante y que el 6-7 por 100 es abstencionista esporádico.

26. Cfr. William H. FLANIGAN y Nancy H. ZINGALE: *Political behavior of the american electorate* (Boston: Allyn and Bacon, 4a. ed., 1979), p. 28.

27. Cfr. BERNARD: *La politique au Canada et Québec*, cit., p. 151; también, J. A. LAPONCE: *People vs. Politics. A study of opinions, attitudes, and perceptions in Vancouver-Burrard, 1963-1965* (Toronto: University of Toronto Press, 1969), pp. 31 ss., y, del mismo, *Non-voting and non-voters: A typology*, en «Canadian Journal of Economics and Political Science», 33 (1967), pp. 75 ss.

CUADRO 1

Tipos de participación electoral en Gran Bretaña, 1966-octubre 1974

(En porcentajes, número de ocasiones en que los entrevistados con derecho al voto dejaron de votar en las elecciones generales de 1966, 1970, febrero de 1974 y octubre de 1974.*

<i>Dejaron de votar</i>	<i>Todos los entrevistados</i>	<i>Excluyendo los votantes constantes</i>
En ninguna de las cuatro elecciones (Votantes constantes)	72	
En una elección (Abstencionistas temporales)	17	60
En dos elecciones (Votantes ocasionales)	8	27
En tres elecciones (Votantes ocasionales)	2	8
En las cuatro elecciones (Abstencionistas constantes)	1	5
(N)	(1336)	(368)

* Se han excluido de la base de los porcentajes a los que no saben o no contestan.
FUENTE: Crewe, Fox y Alt, p. 48 (véase nota 28 del texto).

No son muchos los países de los que poseamos datos lo suficientemente sistematizados como para poder esbozar una tipología de la participación electoral sobre las categorías citadas anteriormente: entre ellos cabe citar a Gran Bretaña y Francia, a los que añadiremos España, en todos los cuales la existencia de un mínimo grado de fiabilidad se complementa con las reservas propias que se derivan de sus diferentes sistemas de obtención. Los datos de Gran Bretaña, incluidos en el cuadro 1, se han recogido mediante procedimientos muestrales, preguntando a los entrevistados si acudieron a votar o se abstuvieron en las elecciones generales de 1966, 1970, febrero de 1974 y octubre de 1974. Como es sabido, la aplicación de este tipo de cuestiones plantea algunos problemas específicos, que suelen girar alrededor de una subestimación constante del comportamiento abstencionista. Aun así, sus resultados son sumamente significativos. El más destacable es el alto porcentaje de quienes se declaran votantes constantes, que suponen casi dos de cada tres electores, y que contrasta con el muy bajo de quienes afirman no haber votado en ninguna de las cuatro elecciones celebradas: el muy escaso 1 por 100 correspondiente a los abstencionistas constantes no sube más que al 3 por 100 cuando se le añade la proporción de los que dejaron

de votar en tres elecciones, que pueden ser considerados como votantes ocasionales, según hacen los autores del cuadro, o, quizá con mayor propiedad, abstencionistas habituales. No menos importante es que, si recalculamos los datos con la exclusión de los votantes constantes, según puede comprobarse en la segunda columna del cuadro 1, una amplia mayoría de los electores que manifiestan un comportamiento irregular ante las urnas, nada menos que el 60 por 100, sólo dejó de acudir a ellas en una sola ocasión. Todo ello proporciona base suficiente para afirmar que en Gran Bretaña la categoría del abstencionista constante carece de relevancia práctica y que el abstencionista de una consulta tiene una alta probabilidad de votar en la siguiente. Esta movilidad del comportamiento abstencionista permite a Crewe, Fox y Alt concluir señalando que, al menos en Gran Bretaña, «los abstencionistas de una elección particular no forman parte de un cuerpo sustancial dentro del electorado, que escoge persistentemente el permanecer alejado de las elecciones; por el contrario, la mayoría habrá votado con cierta regularidad en elecciones anteriores y puede esperarse que recobre una regularidad similar en elecciones posteriores. (...) La omisión del voto en una elección, por lo tanto, no es un indicador de la omisión del voto en general, y la utilización del término «no votante» resulta engañosa si con él se da a entender la existencia de un cuerpo permanente y cuantitativamente significativo de abstencionistas».²⁸

CUADRO 2

Tipos de participación electoral en dos ciudades francesas, 1962-1965

(En porcentajes horizontales)

	<i>Abstencionistas constantes</i>	<i>Votantes constantes</i>	<i>Votantes/Abstencionistas intermitentes</i>
Issy-les-Moulineaux	5	45	50
Salon-de-Provence	6	31	63

FUENTE: Para Issy-les-Moulineaux, Lancelot, p. 237 (véase nota 16 del texto); para Salon-de-Provence, Brusset y Thomas, p. 576 (nota 31).

Desgraciadamente, los datos británicos no pueden compararse con los de las dos ciudades francesas seleccionadas en el cuadro 2, habida cuenta de la diferencia de los procedimientos seguidos para su obtención, la limitación geográfica de los resultados y las peculiaridades características del sistema electoral francés. Los datos franceses se han obtenido a

28. Ivor CREWE, Tony FOX y Jim ALT: «Non-voting in british general elections. 1966-October 1974», en Colin Crouch (ed.), *Participation in politics* (Londres: Croom Helm, 1977), pp. 47-48.

partir de la comparación de las *listes d'émargement* de una misma localidad para elecciones sucesivas. Se trata, como afirma Lancelot, de un método de trabajo bastante seguro a pesar de que tales listas contengan defectos (originados por el hecho de que la inscripción de los franceses en ellas tiene carácter voluntario), y a pesar de que su restricción local puede afectar la representatividad de los resultados, una dificultad que disminuye a medida que se multiplican estos análisis locales.²⁹ Así parece confirmarlo la similitud de los porcentajes incluidos en cada tipo de participación electoral, observadas en un mismo período de tiempo y con una sucesión de elecciones virtualmente idénticas. Tanto Lancelot, que ha estudiado las listas de Issy-les-Moulineaux, una ciudad de los alrededores de París,³⁰ como Brusset y Thomas, que han analizado los itinerarios de participación electoral de los inscritos en las de Salon-de-Provence, con ocasión de seis consultas y diez escrutinios,³¹ coinciden en líneas generales al señalar la escasa proporción de los abstencionistas constantes, la considerable de los votantes constantes y, en ambos casos, la mayoritaria de los que llevan a cabo un comportamiento electoral intermitente, confirmando así la movilidad del abstencionismo. Algunos estudios posteriores han insistido en la existencia de estas tres tendencias, hasta el punto de facilitar las generalizaciones a todo el territorio nacional francés con cierto grado de seguridad. Es el caso, por ejemplo, de Ranger al escribir que, «en Francia, se puede estimar que menos del 10 por 100 de los electores inscritos se abstienen regularmente, mientras que la mitad al menos del cuerpo electoral muestra una participación en eclipses y el resto vota en todas las circunstancias».³²

Puede observarse una pauta similar en el comportamiento electoral de París, recogido en el cuadro 3, bien que las proporciones entre las distintas categorías registren importantes oscilaciones, debidas fundamentalmente a las diferentes naturalezas de las consultas electorales y al hecho de que el abstencionismo registrado en París ha solido superar la media nacional. En las elecciones municipales de 1977, analizadas por Mossuz-Lavau y Sineau en base a las *listes d'émargement* de ocho *bureaux de vote* parisinos,³³ los abstencionistas constantes, definidos por su no voto en las dos vueltas de la consulta, y los votantes constantes, caracterizados por haber votado en las dos vueltas, aumentan sustancialmente sus porcentajes a costa de los participantes intermitentes. La principal explicación parece residir en el limitado contexto político de una elección municipal, así como en el marco específico del estudio, una única elección y sólo dos escrutinios, que condicionan fuertemente sus

29. LANCELOT: *L'abstentionnisme électoral*, cit., p. 227.

30. Cfr. LANCELOT: *L'abstentionnisme électoral*, pp. 228 ss.

31. J. BRUSSET y J. P. H. THOMAS: *Le vote: Etude des itinéraires de participation*, en «Revue Française de Science Politique», 21 (1971), p. 576.

32. Jean RANGER: «Les comportements politiques», en *La Politique* (París: Hachette, 1971), p. 70.

33. Cfr. MOSSUZ-LAVAU y SINÉAU: «Sociologie de l'abstention», cit., pp. 73 ss.

CUADRO 3

Tipos de participación electoral en París, 1977-1981

(En porcentajes horizontales)

	<i>Abstencionistas constantes</i>	<i>Votantes constantes</i>	<i>Votantes/Abstencionistas intermitentes</i>
Elecciones municipales de 1977	22	62	16
Elecciones legislativas de 1978, europeas de 1979 y presidenciales y legislativas de 1981	12	41	47
Elecciones europeas de 1979 y presidenciales y legislativas de 1981	9	35	56
Elecciones presidenciales y legislativas de 1981	13	53	33

FUENTE: Para las elecciones municipales de 1977, Mossuz-Lavau y Sinéau, p. 79 (véase nota 24 del texto); para las restantes, Percheron, Subileau y Toinet, pp. 2-3 (nota 24).

resultados.³⁴ Los demás casos, en los que se han introducido trayectorias electorales más dilatadas y en los que han entrado también consultas electorales de distinta naturaleza, plantean cuestiones de mayor interés. Las proporciones de las distintas categorías en las elecciones legislativas de 1978, europeas de 1979, y presidenciales y legislativas de 1981, obtenidas por Percheron, Subileau y Toinet en base a los 744 electores inscritos en el octavo *bureau* del segundo *arrondissement* parisino, deben matizarse señalando que el 8 por 100 de aquéllos sólo se abstuvo en las elecciones europeas de 1979 y que el 5 por 100 sólo votó en ellas, lo que sugiere de nuevo la relevancia del sentido político de la abstención, asociado en este supuesto a la dimensión europea de la registrada en 1979, y plantea algunas dudas sobre la idoneidad de la categoría de los votantes/abstencionistas intermitentes. En el caso de las trayectorias de las elecciones europeas de 1979 y las presidenciales y legislativas de 1981, obtenidas por las mismas autoras de los itinerarios electorales de 23.000 personas inscritas en las *listes d'émargement* de una muestra política y demográficamente representativa de 17 *bureaux de vote* de París,³⁵ las

34. Cfr. Mariette SINÉAU: *L'abstention parisien aux élections municipales, 1965-1977*, en «Revue Française de Science Politique», 28 (1978), pp. 55 ss.

35. Cfr. PERCHERON, SUBILEAU y TOINET: «L'abstentionnisme en France: Le cas parisien», cit., pp. 12 ss.

tendencias parecen equilibrarse con arreglo a las mostradas en el cuadro 2: poco menos de la décima parte de los electores se abstienen regularmente, algo más de la tercera parte vota siempre y el resto, que supone la mayoría de los inscritos, se comporta electoralmente de modo intermitente. Sin embargo, las proporciones de los votantes constantes y de los votantes/abstencionistas intermitentes se invierten para el caso de las elecciones presidenciales y legislativas de 1981, analizadas por las mismas autoras y con idéntica muestra. Para explicar estas notables divergencias, acaso resulte conveniente considerar la movilidad del comportamiento abstencionista mediante el desglose de los tipos de participación electoral según la naturaleza de la elección —municipal, presidencial o legislativa—, tal como se hace en el cuadro 4. De acuerdo con una regla general que casi carece de excepciones, las variaciones observadas muestran la existencia de comportamientos racionales en función de la importancia concedida a la consulta electoral y de la correspondiente movilización política producida durante la campaña electoral. De ahí que los abstencionistas constantes crezcan de las elecciones presidenciales a las legislativas, y de éstas a las municipales. De ahí también la fuerte presencia de los votantes constantes en las elecciones presidenciales, que afecta a tres de cada cuatro inscritos, y que se distancia claramente de la existente en las elecciones legislativas o municipales. Y, aunque el abstencionismo intermitente sufre en cambio pocas oscilaciones, la notable disminución de la abstención en la segunda vuelta, independientemente del tipo de elección, evidencia su consideración por los electores como la «vuelta útil», aquella en la que se adopta la decisión definitiva.

CUADRO 4

Tipos de participación electoral en París según el tipo de elección, 1977-1981

(En porcentajes)

	<i>Elecciones</i>		
	<i>Municipales de 1977</i>	<i>Presidenciales de 1981</i>	<i>Legislativas de 1981</i>
Abstencionistas constantes	25	15	24
Votantes constantes	62	72	60
Abstencionistas de primera vuelta	8	9	11
Abstencionistas de segunda vuelta	5	3	5

FUENTE: Percheron, Subileau y Toinet, p. 21 (véase nota 24 del texto).

Finalmente, los datos relativos a España proceden de la encuesta llevada a cabo por el Centro de Investigaciones Sociológicas en el verano de 1980,³⁶ en la que se preguntaba a los entrevistados si habían votado en el referéndum constitucional de diciembre de 1978 y a qué partido habían votado en las elecciones legislativas de 1977 y 1979 y en las municipales de abril de 1979. Como era de esperar (véase el cuadro 5), los muchos meses transcurridos desde la celebración de las consultas electorales sobre las que se preguntaba han incrementado sustancialmente la tendencia, presente en todas las encuestas postelectorales, a ocultar al entrevistador la abstención real; y a esta subestimación del abstencionismo se le ha unido, paradójicamente, una participación electoral inferior a la real, en parte explicable por la resistencia del entrevistado a revelar el sentido concreto de su voto, que crece a medida que la elección se aleja en el tiempo: en ambos casos, los porcentajes de «no sabe» y, sobre todo, de «no contesta» deben incluir tanto a votantes como a abstencionistas. De ahí que la columna relativa al referéndum constitucional sea la más aproximada al comportamiento real, al menos en su porcentaje de votantes: la pregunta que se formulaba pretendía sólo conocer si se había votado o no, sin profundizar en la opción votada, por lo que cabe presumir un mayor grado de sinceridad en las respuestas.

CUADRO 5

Participación y abstención electorales en cuatro consultas electorales en España, 1977-1979, según la encuesta del CIS.

(En porcentajes) *

	<i>Elecciones legislativas de 1977</i>	<i>Referéndum constitucional de 1978 **</i>	<i>Elecciones legislativas de 1979</i>	<i>Elecciones municipales de 1979</i>
Participación	52 (79)	64 (67)	56 (68)	53 (61)
Abstención	21 (21)	15 (33)	16 (32)	18 (39)
En blanco	1	—	1	1
No sabe	10	2	7	8
No contesta	16	9	20	21

* Los números entre paréntesis en las filas de participación y abstención corresponden a los porcentajes reales de cada una de ellas.

** No se han incluido los porcentajes de los que no recuerdan, 8 por 100, y de los que no tenían la edad exigida, 3 por 100.

FUENTE: Banco de Datos del CIS.

36. La encuesta fue realizada en julio de 1980 por el Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS) a una muestra nacional de 3.457 españoles mayores de edad, bajo la dirección de José María Maravall, Julián Santamaría y José Juan Toharía. Debo agradecer a Pilar Alcobendas y al personal del Banco de Datos del CIS las facilidades proporcionadas para efectuar tabulaciones propias de los datos originales de la encuesta, de los que sólo dos tablas se han incluido en este trabajo.

CUADRO 6

Relación entre la participación y la abstención electorales en cuatro consultas electorales en España, 1977-1979

(En porcentajes) *

	<i>Elecciones legislativas de 1977</i>		<i>Referéndum constitucional de 1978</i>		<i>Elecciones legislativas de 1979</i>		<i>Elecciones municipales de 1979</i>		<i>TOTAL</i>
	<i>Partic.</i>	<i>Abstenc.</i>	<i>Partic.</i>	<i>Abstenc.</i>	<i>Partic.</i>	<i>Abstenc.</i>	<i>Partic.</i>	<i>Abstenc.</i>	
Elecciones legislativas de 1977: <i>Participación</i>	—	—	70	25	85	14	84	22	53
<i>Abstención</i>	—	—	9	64	10	80	11	69	22
Referéndum constitucional de 1978: <i>Participación</i>	86	28	—	—	86	13	86	23	65
<i>Abstención</i>	8	47	—	—	7	60	7	52	16
Elecciones legislativas de 1979: <i>Participación</i>	93	28	77	26	—	—	94	19	58
<i>Abstención</i>	4	62	3	63	—	—	3	76	17
Elecciones municipales de 1979: <i>Participación</i>	86	28	72	24	89	9	—	—	55
<i>Abstención</i>	8	62	7	65	6	89	—	—	20
(N)	(1091)	(442)	(1329)	(325)	(1183)	(342)	(1115)	(401)	(2044)

* No se han incluido en el cuadro los porcentajes de no sabe o no contesta.
FUENTE: Banco de Datos del CIS.

Esto no obstante, he considerado de interés cruzar entre sí las respuestas a esas preguntas e intentar la elaboración de una tipología de la participación electoral que pueda compararse a las que hemos examinado anteriormente. Para ello ha sido necesario eliminar de la muestra a los entrevistados que en junio de 1977 no tenían la mayoría de edad exigida para votar en las primeras elecciones legislativas (que era de 21 años), ya que la posterior entrada de los mayores de 18 años, ocurrida a lo largo de seis meses desde diciembre de 1978, fecha de la celebración del referéndum constitucional, hubiera planteado problemas insolubles a la hora de elaborar la tipología de participación electoral. Aun así, la muestra resultante no se ha resentido de esta forzada exclusión, puesto que las 2.044 personas con las que se ha operado suponen una cantidad de casos suficiente.

CUADRO 7

Tipos de participación electoral en España, 1977-1979

(En porcentajes, número de ocasiones en que los entrevistados con derecho al voto dejaron de votar en las elecciones legislativas de junio de 1977, referéndum constitucional de diciembre de 1978, elecciones legislativas de marzo de 1979 y elecciones municipales de abril de 1979) *

<i>Dejaron de votar</i>	<i>Todos los entrevistados</i>	<i>Excluyendo los votantes constantes</i>
En ninguna de las cuatro ocasiones (Votantes constantes)	56	—
En una ocasión (Votantes habituales)	16	37
En dos ocasiones (Abstencionistas ocasionales)	7	15
En tres ocasiones (Abstencionistas habituales)	10	24
En las cuatro ocasiones (Abstencionistas constantes) (N)	11 (1458)	24 (645)

* Se han excluido de la base de los porcentajes a los que no saben o no contestan.
FUENTE: Banco de Datos del CIS.

Teniendo a la vista estas consideraciones, el cuadro 6 recoge la relación entre la participación electoral y la abstención electoral en las cuatro consultas a las que nos hemos referido. Sus resultados, que vienen a constatar una vez más la movilidad del comportamiento electoral entre el voto y la abstención, se mueven, lógicamente, en la dirección esperada.

Pero como este cuadro tiene el inconveniente de hallarse limitado a la consideración del comportamiento electoral sólo entre dos elecciones, reviste más interés especificar la medida en que los entrevistados se agrupan en cada una de las tres categorías de votantes constantes, abstencionistas constantes y votantes/abstencionistas intermitentes. A ello responde el cuadro 7, que tiene además la ventaja de permitir su comparación con el cuadro 1, en el que se agrupan de modo similar a los electores británicos. Aunque la comparación no debe llevarse a sus últimos extremos, entre otras cosas por la distinta naturaleza de las cuatro consultas electorales incluidas en el caso español —dos legislativas, una municipal y un referéndum, que arrojan en todos los sistemas políticos porcentajes de participación diferenciados—, resulta ilustrativo comprobar cómo los votantes constantes españoles suponen sólo un 56 por 100, frente a un 72 por 100 de los británicos, y cómo los abstencionistas constantes suben hasta un 11 por 100, frente a un muy escaso 1 por 100 de los británicos. Y si la suma de los abstencionistas constantes y habituales británicos sólo alcanzaba al 3 por 100 de los electores, la suma de las mismas categorías en el caso español se septuplica hasta alcanzar un 21 por 100. Las diferencias se completan si recalculamos los datos españoles con la exclusión de los votantes constantes: frente al 60 por 100 de los electores británicos que, de entre todos los que observaron un comportamiento electoral irregular, sólo dejaron de acudir a las urnas en una ocasión, en España esta categoría sólo efecta a un 37 por 100; en cambio, la proporción de los abstencionistas habituales y de los constantes sube hasta un 48 por 100, frente a sólo un 13 por 100 en el caso británico.

Naturalmente, la constatación de la movilidad del abstencionismo y la comprobación de la peculiar distribución del comportamiento electoral de los españoles exige profundizar en las posibles causas que determinan la existencia de unas pautas diferenciadas con respecto a la mayor parte de los sistemas democráticos occidentales. Todo ello plantea de inmediato, cuando menos, una serie de preguntas sobre los perfiles sociodemográficos y las actitudes políticas de cada una de las categorías integrantes en la tipología de participación electoral, especialmente la de los abstencionistas constantes. Pero sus posibles respuestas, cuya importancia sería difícil exagerar, no pueden desarrollarse en este trabajo, que sólo ha pretendido ser un punto de partida, de carácter meramente introductorio, para fundamentar las investigaciones posteriores sobre el tema.

5. Las elecciones del 23 de mayo en el proceso de la comunidad autónoma andaluza

Manuel Bonachela Mesas
Profesor de Derecho Político
Universidad de Granada

1. INTRODUCCIÓN

Sin duda, las elecciones al primer Parlamento andaluz han proporcionado unos resultados extremadamente significativos. Respecto a las celebradas hasta ahora en la España posterior a 1975, por cuanto han supuesto el triunfo de una formación política de «izquierdas», pero, además, respecto a las celebradas en las diferentes Comunidades Autónomas, porque se ha producido, precisamente, el hundimiento del partido que ha impregnado su propia existencia y toda su actividad política del sentimiento nacionalista andaluz. Ello, al margen de las evidentes diferencias entre Cataluña, País Vasco y Galicia y por encima de la discusión sobre si el sentimiento nacionalista andaluz era impulsado por un solo partido, en exclusiva o no, respecto a los demás con presencia en Andalucía.¹

Pues bien, todo ello quizá pueda ser comprendido no sólo por las específicas circunstancias que concurrieron en aquella campaña electoral, sino también por las vicisitudes a que se vio sometida la consecución de la autonomía política para Andalucía a través del procedimiento establecido en el artículo 151 de la Constitución.

1. Al margen de la mayor o menor autonomía política, organizativa, etc., de los partidos con implantación sólo en cada una de las Comunidades Autónomas y/o también en el resto de España, lo cierto es que en las elecciones al primer Parlamento de Cataluña el porcentaje de votos obtenidos por los partidos con presencia electoral exclusivamente en ella resultó, aproximadamente, de un 42 %, mientras en las elecciones al primer Parlamento Vasco esta cifra llegó a ser de un 65,4 %. En Galicia, con el mismo motivo, los porcentajes obtenidos por estos partidos supuso un 14,4 %, en claro contraste con las otras dos Comunidades Autónomas. (Resultados elaborados a partir de los datos facilitados por la Dirección General de Política Interior, Ministerio del Interior: «Información sobre resultados provisionales de votación.» Elecciones a los Parlamentos Vasco y Catalán, 9 y 20 de marzo, respectivamente, y «Elecciones al Parlamento de Galicia. Información sobre resultados provisionales de la votación», 20 de octubre de 1981.)

Por ello, es interesante, antes de entrar en el análisis de los resultados electorales, exponer sucintamente las líneas más significativas del proceso de constitución de la Comunidad Autónoma andaluza y el panorama electoral previo a la celebración de las elecciones de 23 de mayo.

2. EL PROCESO DE CONSTITUCIÓN DE LA COMUNIDAD AUTÓNOMA ANDALUZA

Al margen de las circunstancias concretas que rodearon la elaboración del Título VIII de la Constitución, lo cierto es que al ser resultado del compromiso de planteamientos políticos encontrados respecto a la organización territorial del Estado, su redacción y, consecuentemente, su aplicación práctica posterior, se han encontrado sometidas al predominio de unos u otros postulados organizativos en cada zona geográfica. Pero, además, hasta que el 28 de febrero de 1980 no se celebra en Andalucía el referéndum de ratificación de la iniciativa autonómica no parece existir duda entre los estudiosos del tema respecto a la posibilidad de que alguna de las regiones no consideradas como «nacionalidades históricas» pudieran acceder a la autonomía a través del artículo 151 de la Constitución, con mayores o menores rigideces en los planteamientos.²

Efectivamente, las circunstancias políticas que llevaron al partido en el poder, en aquellas fechas UCD, a pedir la abstención en un referéndum que había convocado su Gobierno, obedecían no sólo a necesidades políticas más o menos coyunturales, sino también al análisis teórico de las posibilidades comprendidas en el Título VIII, por lo demás compartidas por autores alejados en bastantes sentidos de aquellos planteamientos políticos.

De este modo, Andalucía se encontró ante la necesidad de superar los requisitos señalados por el artículo 151 de la Constitución y la Ley Orgánica 2/1980, de 18 de enero, de regulación de las distintas modalidades de referéndum, al mismo tiempo que había de responder afirmativamente a una críptica pregunta, sin parangón en los referéndums autonómicos celebrados hasta entonces, si quería acceder a la autonomía a través de la vía señalada por el artículo 151 y concordantes de la Constitución.³

Pues bien, a pesar de la postura mantenida ante el referéndum por el

2. En este sentido, un análisis de algunas de aquellas circunstancias y de los principales planteamientos doctrinales puede encontrarse en M. BONACHELA: *El proceso autonómico andaluz: una aplicación peculiar del art. 151 de la Constitución*. En el volumen colectivo: *Los procesos autonómicos en la España posterior a la Constitución de 1978. Especial referencia al caso andaluz*. A editar próximamente por el Instituto de Desarrollo Regional.

3. Sobre la diferente lógica seguida en la convocatoria de los distintos referéndums, de una parte vasco y catalán, y de otra gallego y andaluz pueden consultarse LINDE PANIAGUA y HERRERO LERA: *Comentario a la Ley Orgánica de Modalidades de Referéndum*. En «Revista del Departamento de Derecho Político», núm. 6, noviembre 1980, pp. 83-105.

Gobierno que lo había convocado, con notorias interferencias en el propio proceso de elaboración de la Ley Orgánica 2/1980 por la que habría de convocarse,⁴ en alguna provincia andaluza el porcentaje de participación llegó a superar ligeramente el registrado con ocasión del referéndum constitucional en 1978, como se puede apreciar en el cuadro siguiente:

CUADRO 1

Porcentajes de participación alcanzados en los referéndums celebrados en Andalucía 1976-1981

	1976	1978	1980	1981
	<i>Referéndum aprobación Ley Reforma Política</i>	<i>Referéndum Constitucional</i>	<i>Referéndum ratificación iniciativa autonómica</i>	<i>Referéndum aprobación Estatuto</i>
Almería	80,9 %	67,1 %	50,6 %	43,6 %
Cádiz	81,0 %	69,8 %	61,4 %	50,0 %
Córdoba	82,7 %	75,1 %	69,6 %	61,8 %
Granada	81,9 %	69,3 %	62,5 %	51,2 %
Huelva	81,9 %	69,2 %	60,6 %	52,1 %
Jaén	81,4 %	72,7 %	63,2 %	57,6 %
Málaga	81,6 %	67,5 %	59,3 %	52,1 %
Sevilla	80,5 %	72,3 %	72,7 %	54,9 %
Andalucía	81,5 %	70,7 %	64,2 %	53,5 %

FUENTE: Elaboración propia según las fuentes recogidas en J. CAZORLA, M. BONACHELA y J. LÓPEZ DOMECH: *Participación electoral y población en Andalucía 1976-1980*. «Papers», Revista de Sociologia. Universitat Autònoma de Barcelona, núm. 16. Barcelona, 1981, pp. 127-148.

Actas de las Juntas Electorales Provinciales para el Referéndum de 1981.

Con todo, pese a la confusión en que se discutió y aprobó la Ley Orgánica 2/1980, al margen de la desorientación que en principio suponía la postura abstencionista ante el referéndum acordada por el Gobierno, sin embargo, las mayores oscilaciones en torno a la definitiva consecución de la autonomía a través de la vía señalada en el artículo 151 se van a producir una vez que se toma conciencia del hecho de que tan sólo faltaron 22.750 votos afirmativos en la provincia de Almería para entender cumplidos los requisitos establecidos en el artículo 151 de la Constitución y el artículo 8, 4.º de la Ley Orgánica 2/1980.

Más de la mitad de los andaluces habían ratificado el Referéndum afirmativamente (55,7 %), mientras cerca de tres millones de personas

4. En este sentido, RIPOLLÈS SERRANO, Ma. Rosa: «Notas acerca de la Ley Orgánica de regulación de las distintas modalidades de referéndum». En *Estudios sobre la Constitución española de 1978*. Secretariado de Publicaciones. Universidad de Valencia 1980, pp. 265-284.

habían decidido desoír las consignas abstencionistas del Gobierno (2.843.808 votantes). Sin duda, las cifras eran avasalladoras en relación con las alcanzadas por los referéndums de aprobación de Estatutos de Autonomía celebrados hasta entonces, particularmente en el caso de Galicia. (Ver cuadro n.º 2.)

En tales circunstancias, las peticiones de reforma del artículo 8, 4.º de la Ley Orgánica 2/1980, o, incluso, del propio artículo 151 de la Constitución, se suceden a partir de marzo de 1980, con unas u otras variantes,⁵ hasta el extremo de que la discusión sobre las posibilidades de desbloquear el proceso autonómico andaluz ocupó una parte sustancial de los debates a que dio lugar la presentación por el presidente del Gobierno de la cuestión de confianza en septiembre de 1980.

CUADRO 2

Números absolutos y porcentajes de participación y de votos afirmativos alcanzados en los referéndums de aprobación de los estatutos vasco, catalán, gallego y en el referéndum de ratificación de la iniciativa autonómica en Andalucía

	<i>Votos emitidos</i>	<i>%</i>	<i>Núm. afirmativos</i>	<i>% sobre votos emitidos</i>	
Catalán	2.639.951	59,7 %	2.327.038	88,1 %	BOE núm. 269 9-XI-1979
Vasco	921.436	58,8 %	831.839	90,3 %	BOE núm. 269 9-XI-1979
Gallego	614.218	28,3 %	450.556	73,3 %	BOE núm. 9 10-I-1981
Ref. andaluz 20 octubre	2.431.642	53,5 %	2.150.720	88,5 %	Ver cuadro núm. 1
Ref. inic. aut. 28 febrero	2.843.808	64,2 %	2.472.198	86,9 %	Ver cuadro núm. 1

FUENTE: Elaboración propia a partir de las fuentes citadas.

En efecto, con motivo de los debates en el Pleno del Congreso de los Diputados durante los días 16, 17 y 18 de septiembre, se materializó una «cuarta fórmula» —como la denominara el señor Clavero Arévalo—

5. Desde la Enmienda presentada antes de la celebración del referéndum de 28 de febrero de 1980 por el Grupo Socialista del Senado (Boletín Oficial de las Cortes Generales, Senado, I Legislatura, 14 de febrero de 1980, núm. 10), hasta la Proposición de Ley de «iniciativa de reforma constitucional» presentada por el Grupo Andalucista (BOCG, Congreso de los Diputados, I Legislatura, 11 de julio de 1980, núm. 98 - I).

para intentar el desbloqueo de la autonomía andaluza, a través de un «pacto expreso» —como lo calificó el señor Arredonda Crecente— entre el señor Rojas Marcos y el ministro de Administración Territorial, señor Martín Villa.⁶ En su virtud, se intentaba utilizar lo dispuesto en el artículo 144 de la Constitución, evitando la reforma del artículo 151 de la Constitución y/o de la Ley Orgánica 2/1980, como instrumento jurídico capaz de permitir la continuación del proceso autonómico andaluz, pese a las críticas de posible inconstitucionalidad de que fue objeto.⁷ Sin embargo, será la modificación de la Ley Orgánica reguladora de las distintas modalidades de referéndum el camino finalmente adoptado, aunque ello suponga, a pesar de la opinión contraria de los portavoces del Grupo Socialista, que, sobre todo verbalmente, se hayan podido sostener algunas de las críticas realizadas en su momento a la posible utilización del artículo 144, particularmente la de «violentar la Constitución».

Pese a todo, son aceptadas a trámite de urgencia dos Propositiones de Ley de los grupos parlamentarios centrista, socialista del Congreso, comunista y andalucista que tratan de modificar el párrafo 4.º del artículo 8 de la mencionada Ley Orgánica y sustituir en la provincia de Almería la iniciativa autonómica.⁸ En su virtud, y tras los consiguientes trámites parlamentarios —algunos ciertamente aleccionadores—⁹ se convierten, respectivamente, en las Leyes Orgánicas 12 y 13 de 16 de diciembre de 1980,¹⁰ mediante las cuales se desbloquea el proceso autonómico andaluz, en la terminología entonces al uso. Pese a la indudable gravedad de la situación planteada por los resultados del referéndum de 28 de febrero de 1980, lo cierto es que la peculiar solución finalmente adoptada para resolver el problema no resultó tan brillante como se merecía el esfuerzo del pueblo andaluz.

Este sinuoso proceso continuó su camino a tenor de lo establecido

6. La definición como «fórmula» por parte del señor Clavero y el diálogo entre el señor Rojas Marcos (PSA-PA) y el señor Martín Villa (UCD), así como las concreciones del señor Arredonda (PSA-PA), se encuentran recogidas en los Diarios de Sesiones del Congreso de los Diputados de los días 16, 17 y 18 de septiembre de 1980, números 109, 110 y 111 (pp. 7.069-7.215), especialmente en las pp. 7.084, 7.013, 7.160 y 7.175-7.176.

7. En tal sentido insistieron especialmente los portavoces del Grupo Socialista del Congreso, tanto el señor Peces Barba como el señor González Márquez, en los Diarios de Sesiones citados y, en concreto, en el relativo a la sesión celebrada el día 18 de septiembre, pp. 7.184-7.185 y 7.206-7.207.

8. BOCG, Congreso de los Diputados, I Legislatura, 24 de octubre de 1980, número 108, I y núm. 109 - I.

9. Como el hecho de que se le rechazase al señor Clavero Arévalo «la inclusión de una Disposición Transitoria dando carácter retroactivo a la proposición de Ley» en todo el trámite parlamentario, para ver admitida finalmente en el Pleno «por los mismos criterios que dijimos antes» (señor Arredonda Crecente, PSA-PA) o, aunque «no era absolutamente imprescindible», para evitar que «pudiera quedar flotando en el ambiente de esta Cámara la idea de que en un futuro algunas personas pudieran dudar de la aplicación de esta Ley para el supuesto, para el hecho andaluz» (señora Becerril Bustamante, UCD). Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados, núm. 127, 11 de noviembre de 1980, pp. 7.963-7.971.

10. BOE, de 24 de diciembre de 1980.

en el artículo 151 y el texto del Proyecto de Estatuto de Autonomía, sobre la base del elaborado en agosto de 1979, es firmado en Carmona el 12 de febrero de 1981 y remitido por la Asamblea de Parlamentarios Andaluces, reunida en Córdoba, a la Mesa del Congreso de los Diputados, para su traslado a la Comisión Constitucional del Congreso en abril de 1981.¹¹ La Ponencia conjunta designada al efecto emite un Informe (al que se presentan toda una serie de votos particulares y motivos de desacuerdo) a defender ante la Comisión Constitucional y la Delegación de la Asamblea proponente.¹² La Comisión Constitucional, con la asistencia de una Delegación de la Asamblea de Parlamentarios Andaluces, emite un Dictamen¹³ que será sometido a referéndum el 20 de octubre de 1981, ratificado por el Congreso de los Diputados el 17 de diciembre de 1981, por el Senado el 23 de diciembre del mismo año¹⁴ y posteriormente, tras la correspondiente sanción real, publicado en el BOE n.º 9, de 11 de enero de 1982, como Ley Orgánica 6/1981, de 30 de diciembre, del Estatuto de Autonomía para Andalucía.

3. EVOLUCIÓN DE LOS RESULTADOS ELECTORALES EN ANDALUCÍA

Pues bien, se ha afirmado que, en la elaboración del Estatuto tuvo gran importancia el cambio político ocurrido como consecuencia de las elecciones legislativas de marzo de 1979,¹⁵ hasta el extremo de que los resultados obtenidos por el PSA-PA en aquella fecha dieron lugar a que algunos autores consideraran su presencia como determinante de un «sistema político regional» propio de Andalucía, distinto al existente en el resto de España y con caracteres diferenciales respecto al que presentan otras Comunidades Autónomas.¹⁶

En efecto, consideradas las dos elecciones legislativas celebradas hasta la fecha, el Partido Socialista de Andalucía-Partido Andaluz incrementa sus votos en un 6,2 %, consiguiendo duplicar, con mucho, los votos obtenidos en 1977. Sin embargo, la distribución de tales incremen-

11. BOCG, Congreso de los Diputados, I Legislatura, 15 de abril de 1981, número 56 - I.

12. BOCG, Congreso de los Diputados, I Legislatura, 23 de junio de 1981, núm. 56 - II.

13. BOCG, Congreso de los Diputados, I Legislatura, 21 de julio de 1981, núm. 56 - II.

14. BOCG, Congreso de los Diputados, I Legislatura, 30 de diciembre de 1981, núm. 56 - III.

BOCG, Senado, I Legislatura, 29 de diciembre de 1981, núm. 205 (b).

15. En este sentido, PORRAS NADALES, A.: *El referéndum de iniciativa autonómica del 28 de febrero en Andalucía*. En «Revista de Estudios Políticos», núm. 15, Nueva Época, mayo-junio, pp. 175-194.

16. Así lo estimaron entonces, DE ESTEBAN, Jorge, y LÓPEZ GUERRA, Luis: *Las Elecciones Legislativas del 1 de marzo de 1979*. Centro de Investigaciones Sociológicas. Madrid, 1979.

tos, como puede apreciarse en el cuadro número 3, resulta bastante heterogénea en el conjunto de las provincias andaluzas puesto que mientras en Almería y Jaén los resultados electorales se mantienen o sufren un ligero incremento, en Cádiz y Sevilla obtiene casi diez puntos más en las elecciones legislativas de 1979 respecto a 1977. En cualquier caso, excepto en Almería, el PSA-PA incrementa sus votos en todas las provincias andaluzas.

CUADRO 3

Evolución de los votos obtenidos por el PSA-PA en las elecciones celebradas en Andalucía entre 1977 y 1979

	1977 *		1979 %	Legisl.	1979 %	Municipales
	Votos	%	Votos	%	Votos	%
Almería	5.225	2,9	5.074	2,8	5.755	3,5
Cádiz	40.843	9,6	81.598	19,3	48.616	13,3
Córdoba	13.177	3,6	36.826	9,9	25.990	7,4
Granada	12.665	3,6	22.136	6,1	23.132	7,0
Huelva	5.037	2,5	17.720	9,5	11.566	6,8
Jaén	6.488	2,0	11.335	3,4	6.828	2,2
Málaga	22.137	5,2	49.552	11,8	40.764	11,1
Sevilla	33.629	4,9	101.601	14,5	82.177	13,1
Andalucía	139.201	4,7	325.842	10,9	244.828	9,1

* US (PSP, PSA) y PSOE.

FUENTE: Elaboración propia a partir de las fuentes recogidas en J. CAZORLA, M. BONACHELA y J. LÓPEZ DOMECH: *Participación electoral y población en Andalucía 1976-1980*. «Papers», núm. 16, Barcelona 1981, pp. 93-125.

Como se puede observar, son significativos los resultados de las elecciones municipales de 3 de abril de 1979, puesto que en las dos únicas provincias donde se produce un aumento en el número de votos al PSA-PA entre el 1 de marzo y el 3 de abril de aquel año será en Almería y Granada, volviendo a los niveles de 1977 tan sólo la provincia de Jaén, mientras las demás se sitúan por debajo de los porcentajes alcanzados en esta fecha.

Sin embargo, en un análisis sistemático por comarcas, según la división realizada por el Ministerio de Agricultura, los perfiles de su evolución parecen ser más nítidos. En Cádiz, los incrementos más espectaculares son los experimentados en la Campiña de Cádiz, Costa Noroeste y Campo de Gibraltar, aunque en todas ellas se producen descensos notorios en las elecciones municipales de abril de 1979. En Sevilla, comarcas como La Vega han mantenido sus incrementos continuos incluso en tales elecciones mientras otras como El Aljarafe y La Campiña reflejan la tónica general de descenso en estas últimas.

Ahora bien, en la provincia de Málaga, donde también fueron cuantiosos los incrementos de votos obtenidos por el PSA-PA, en dos comarcas (Serranía de Ronda y Vélez Málaga) el incremento se mantuvo ascendente y continuo entre 1977 y las elecciones municipales. Más aún, situaciones de este mismo sentido se produjeron en Almería (Campo de Níjar y Campo de Tabernas), Córdoba (Campiña Baja), Granada (La Vega y Alhama), Huelva (Costa) y Jaén (Campiña del Sur). Por tanto, Cádiz es la única provincia andaluza donde ninguna comarca registra un incremento progresivo de votos al PSA-PA entre las Elecciones Legislativas de 1977 y las municipales de 1979, siendo, sin embargo, aquella provincia que ofrece los mayores porcentajes de votos a este partido en todas las elecciones, especialmente las legislativas de 1979, y en las que más se incrementan sus votos entre las dos elecciones legislativas celebradas hasta 1979. En el resto de las provincias, al menos existe una comarca en cada una de ellas donde se registraron incrementos de votos entre las dos elecciones tomadas como extremos temporales, mientras tan sólo seis comarcas en toda Andalucía no registran incrementos en los votos al PSA-PA entre las dos elecciones legislativas celebradas. De estas últimas, cuatro se encuentran en Almería (Alto y Bajo Almanzora, Río Nacimiento y Alto Andarax), una en Granada (Huéscar) y otra en Jaén (El Condado).

De todos modos, el generalizado incremento de votos obtenidos por el PSA-PA entre 1977 y 1979 es uno de los fenómenos significativos de la evolución electoral de las fuerzas políticas andaluzas. En un análisis detallado de la misma se podrían extraer algunas hipótesis de trabajo tanto o más significativas que la mencionada.

En este sentido, algunas conclusiones interesantes se pueden deducir de la consideración de los votos obtenidos en las distintas elecciones por PSOE, PCE y PSA-PA, de un lado, y UCD y AP (CD), de otro. En efecto, es claramente constatable, como puede apreciarse en el cuadro número 4, que se ha producido un descenso continuo y progresivo de los votos obtenidos por UCD y AP (CD) en las tres elecciones que ahora se analizan (41,1 %, 35,7 % y 32,9 %, respectivamente). En sentido inverso, los votos obtenidos por PSOE, PCE y PSA-PA aumentaron desde 51,1 % en 1977 a 57,3 % en las elecciones legislativas de 1979, aunque descendieran ligeramente con motivo de las elecciones municipales (56,5 %), probablemente debido a la presencia de coaliciones locales o independientes de los mencionados partidos. En concreto, no deja de resultar significativo que sea en Almería, Granada y Huelva, las provincias donde los votos de PSOE, PCE y PSA-PA eran comparativamente menores en 1977, aquellas en que el incremento en las elecciones legislativas de 1979 resulta mayor. Al contrario, Cádiz es la segunda provincia en votos a los mencionados partidos en 1977 y la única en que se produce un incremento de UCD y AP (CD) entre las dos elecciones legislativas, aunque en Jaén también se produce un aumento de los votos a estos últimos partidos entre las fechas tope analizadas.

CUADRO 4

Evolución de los votos obtenidos en Andalucía por PSOE más PCE más PSA-PA y UCD más CD (AP) entre 1977 y 1979

	1977		1979		1979	
			Legislativas		Municipales	
	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)
Almería	66.475 36,3 %	105.063 57,4 %	86.390 46,8 %	88.921 48,2 %	69.445 42,3 %	72.115 44,0 %
Cádiz	236.426 55,4 %	134.546 31,5 %	250.115 59,3 %	135.265 32,1 %	218.820 59,8 %	112.197 30,7 %
Córdoba	194.309 53,4 %	150.761 41,4 %	218.617 58,5 %	131.643 35,2 %	203.188 58,2 %	113.727 32,6 %
Granada	158.021 44,9 %	177.473 50,4 %	195.522 54,2 %	148.065 41,0 %	166.847 50,5 %	125.869 37,9 %
Huelva	82.083 41,1 %	104.006 52,1 %	95.935 51,4 %	74.836 40,1 %	80.408 47,5 %	57.847 34,2 %
Jaén	159.321 50,3 %	131.011 41,3 %	191.662 57,7 %	122.961 37,0 %	175.261 55,3 %	120.693 38,1 %
Málaga	240.483 56,5 %	150.141 35,3 %	251.085 59,9 %	136.505 32,6 %	216.158 59,1 %	93.523 25,6 %
Sevilla	376.508 54,4 %	264.506 38,2 %	415.800 59,5 %	223.527 32,0 %	386.340 61,5 %	189.797 30,2 %
Andalucía	1.513.626	1.217.507	1.705.126	1.061.723	1.516.467	885.168

(1) PSP más PSOE más PCE más PSA-PA.

(2) UCD más CD (AP).

FUENTE: Elaboración propia a partir de las fuentes recogidas en J. CAZORLA, M. BONACHELA y J. LÓPEZ DOMECH: *Participación electoral y población en Andalucía 1976-1980*. «Papers», núm. 16, Barcelona 1981, pp. 93-125.

En una observación provincial, UCD y AP (CD) obtienen sus mayores porcentajes de votos en una comarca de Granada (Las Alpujarras, 81,5 %), aunque cuatro de las comarcas de Almería (Los Vélez, Campo de Tabernas, Río Nacimiento y Alta Almanzora), registran porcentajes entre 69,5 % (Alto Almanzora) y 74,5 % (Los Vélez), no superados en ninguna otra provincia, excepto en la propia Granada (Valle de Lecrín, 70,3 %). Tan sólo una comarca en Córdoba (Penibética, 64 %) y otra en Huelva (La Sierra, 61 %) presentan cifras similares. Al contrario, porcentajes equiparables a los anteriores se obtienen por PSOE, PCE y PSA-PA en algunas comarcas de Cádiz (La Janda, 62,1 %), Granada (Iz-

nallos 60,3 %), Málaga (Centro Sur 60,1 % y Sevilla (Las Marismas 60,1 %), aunque cifras bastante aproximadas se registran en otras comarcas de Cádiz (Campiña de Cádiz, 59,3 %), Córdoba (Campiña Baja, 59,3 % y La Sierra, 58,8 %), Jaén (Campiña Norte, 58,8 %) y El Condado, 57 %) y Sevilla (La Vega, 57,8 %).

En las elecciones legislativas de 1979 los descensos de votos a UCD y CD (AP) resultan considerables en el conjunto de Andalucía (5,4 %), pero estas pérdidas se distribuyeron de manera desigual entre las diferentes provincias. En efecto, la única donde se produce aumento en el número de votos, aunque insignificante, es Cádiz (0,6 %), absolutamente fuera del contexto de descensos en el total de Andalucía y en el resto de las provincias. De estas, son Huelva (—12 %), Granada (—9,4 %) y Almería (—9,4 %) aquellas en que el descenso es más acusado, mientras Málaga (—2,7 %) y Jaén (—4,3 %) registran las menores pérdidas.

No obstante, los mayores porcentajes de votos a estos partidos siguen concentrándose en comarcas de Granada (Las Alpujarras, 61,5 % y Valle de Lecrín, 50,1 %) y Almería (Alto Almanzora, 60,1 %), Los Vélez, 59,8 % y Campo de Tabernas, 59,5 %), precisamente aquellas que en 1977 también habían concentrado los mayores porcentajes. Por el contrario, los resultados conjuntos de PSOE, PCE y PSA se incrementan en todas las comarcas de Andalucía, excepto en una de Cádiz (La Janda —6,2 %).

En cualquier caso, el análisis de la evolución electoral de las distintas fuerzas políticas puede contribuir a precisar estas impresiones.

En tal sentido, como se puede apreciar en el cuadro número 5, probablemente sea un primer dato relevante la ligera radicalización que se observa entre ambas elecciones legislativas, en tanto que los votos de «extrema derecha» se incrementan en un 1,3 % en el conjunto de Andalucía, de una forma globalmente homogénea aunque no demasiado significativa, mientras la «extrema izquierda» aumenta sus votos en 1,2 % en el conjunto de Andalucía pero el ascenso en provincias como Sevilla (5,2 %), Cádiz (4,4 %), Huelva (4,1 %) y en menor medida, Jaén (2,4 %) destaca respecto a la evolución media en todo el territorio.

En un análisis comarcal resalta a primera vista el hecho de que los votos de «extrema derecha» aumentan en las elecciones legislativas de 1979 en todas las comarcas de Málaga, Sevilla y Jaén, aunque en las dos primeras de modo insignificante, mientras este fenómeno se refleja en casi todas las comarcas de la provincia de Córdoba (excepto en Las Colonias) de un modo ligeramente más significativo. Por el contrario, el voto a «extrema izquierda» aumenta en todas las comarcas de Almería, Cádiz, Huelva, Jaén y Málaga, aunque en algunas de ellas de modo insignificante (Jaén). En el resto de las provincias estos aumentos se producen en casi todas las comarcas, excepto, precisamente en algunas donde había obtenido sus mejores resultados en 1977 (Campiña Alta, en Córdoba; Guajar-Costa, en Granada; y La Sierra Sur en Sevilla), aunque en otras su aumento será continuo hasta las elecciones autonómicas de 1982 (La Campiña y La Janda en Cádiz; Andévalo Oriental y Costa en Huelva y La Campiña, en Sevilla).

CUADRO 5

*Diferencias entre los porcentajes de votos obtenidos
por las distintas fuerzas políticas en Andalucía entre las elecciones legislativas
de 1977 y 1979*

	PSOE	UCD	PCA	PSA	AP	EXT.D. ¹	EXT. IZQ. ²	OTROS ³	BLANCOS	NULOS
Almería	9,6	— 5,9	0,9	—0,1	—3,7	0,5	0,6	—2,6	0	0,3
Cádiz	—6,4	2,2	0,5	9,7	—1,6	0,7	1,7	—6,8	—0,1	0
Córdoba	—3,7	— 2,6	2,6	6,3	—3,6	0,4	0,5	—0,9	0,1	0
Granada	3,8	— 7,1	3	2,5	—2,3	1,2	0,7	—1,5	—0,1	0,2
Huelva	1,8	—10,2	1,5	7	—1,6	1,8	1,9	—1,1	0,1	—0,3
Jaén	3	3,3	3,5	1,4	—5	1,1	0,6	—5,9	0	0,2
Málaga	—3,7	1,6	0,5	6,6	—4,3	1,5	1,1	—2,9	—0,3	—0,1
Sevilla	—7,2	— 4,7	2,5	9,6	—1,6	1,2	2,1	—1,8	—0,1	—0,2
Andalucía	—2,1	— 2,7	2	6,2	—2,8	—0,2	1,1	—3,1	—0,1	—0,1

1. Se consideran incluidos en «extrema derecha»: FN, AN-18 Julio, FE-JONS (a), FE-JONS, Círculos José Antonio, UNE.

2. Se consideran incluidos en «extrema izquierda»: AET-HU, BAI, AET-Sevilla, CAI, FDI, FUT, MCE-OIC, PTE, LCR, OCE-BR, PCT, ORT, UCE, POC, PCOE y FJT.

3. Se consideran incluidos en «Otros»: Siet. Indep. Campo Gibraltar, URA, CI de Córdoba, A. Soc. Agra. PAE, IPYME, Málaga, ANEPA, P. Prov. RSE, PL indpt., PSOE (h), ULE, MSA, A. Soc. Democ.

FUENTE: Elaboración propia según enumeración contenida en J. CAZORLA, M. BONACHELA y J. LÓPEZ DOMECH: *Participación electoral y población en Andalucía 1976-1980*. «Papers», Revista de Sociologia. Universitat Autònoma de Barcelona, núm. 16. Barcelona 1981, pp. 127-148.

De todos modos, los porcentajes alcanzados por la «extrema derecha» obtienen sus máximos en cifras apenas significativas, casi siempre en las legislativas de 1979 (Campaña Sur, 4,1 % y El Condado, 3,1 %, en Jaén; Los Pedroches, 3,6 %, en Córdoba), excepto en el caso de Almería (Campo de Tabernas, 3,3 %, en 1977), mientras los votos a «extrema izquierda» alcanzaron porcentajes más elevados que los ya mencionados en general en las mismas elecciones y particularmente en las provincias de Sevilla (La Sierra Sur, 16,1 % y Estepa 8 %), Cádiz (La Janda, 6,4 % y Costa Noroeste, 4,8 %) y Huelva (Costa 5,7 % y Andévalo Oriental, 5,6 %). Sin embargo, los porcentajes de incremento de votos suelen ser ligeramente favorables a los partidos de «extrema derecha». Así, mientras ésta consigue sus mayores incrementos en Jaén (Campaña Sur, 3,6 %), Córdoba (Los Pedroches, 2,9 %), Huelva (Condado Campiña, 2,9 %) y Granada (Guadix, 2,5 %), la «extrema izquierda» consigue mejorar sus posiciones homogéneamente, alcanzando sus mejores resultados en comarcas de Sevilla (Estepa, 3,7 %), Huelva (Costa, 2,5 %) y Cádiz (a Janda, 1,8 %).

En resumen, se producen incrementos en el número de votos recibidos tanto por los partidos de «extrema derecha» como de «extrema izquierda» entre las dos elecciones legislativas celebradas hasta 1979, aunque en el primer caso los mejores porcentajes corresponden a las provincias de Jaén (2,8 %) y Málaga (3,9 %) en las elecciones legislativas de 1979, mientras en el segundo los aumentos respecto a 1977 suelen ser superiores globalmente en las distintas comarcas, especialmente de Cádiz (4,4 %), Huelva (4,1 %) y Sevilla (5,2 %), en la misma fecha. En definitiva, se podría hablar de una ligera radicalización del electorado andaluz, en los términos antes mencionados, a no ser porque la presentación de candidaturas conjuntas de AP (CD) y FN en distintas zonas con motivo de las elecciones municipales de abril de 1979 impide elevar a la categoría de generalización algo que es sólo una hipótesis a verificar posteriormente.

Por lo que se refiere al resto de los partidos considerados en el mencionado cuadro, tanto PSOE como UCD y AP (CD) sufren pérdidas entre ambas elecciones legislativas cuantitativamente similares (2,1 %, 2,7 % y 2,8 %, respectivamente), pero con grandes diferencias entre ellos. Así, mientras AP (CD) pierde votos en todas las provincias andaluzas, UCD consigue aumentar sus resultados en Cádiz (2,2 %), Jaén (3,3 %) y Málaga (1,6 %), aunque no de modo tan significativo a como lo hace el PSOE en Almería (9,6 %) y Granada (3,8 %), provincias que registran incremento de este último partido junto a Jaén (3 %) y Huelva (1,8 %). El PCE es el único partido que mejora sus posiciones en todas las provincias andaluzas.

Como se puede observar, Huelva es la provincia donde se producen mayores pérdidas de UCD (—10,2 %) junto a la tercera en aumentos de votos al PSA-PA (7 %) y aquella en que el PSOE obtiene sus menores aumentos. Granada (—7,1 %) y Almería (—5,9 %) son las siguientes en orden de pérdidas de votos de UCD, aquéllas en que más ha aumentado

el voto al PSOE y la primera una de las dos que más reflejaba el incremento del voto al PCE (3 %), aunque también una de las dos en que se produjo menos aumento del voto al PSA-PA, junto a Jaén. Almería, sin embargo, presenta porcentajes insignificantes de aumento del voto PCE (0,9 %) y pérdidas PSA-PA (—0,1 %).

Las provincias en que más se acusan las pérdidas del PSOE son Sevilla (—7,2 %) y Cádiz (—6,4 %) precisamente aquellas dos que reflejan un mayor incremento del voto PSA-PA (9,6 % y 9,7 %, respectivamente), aunque mientras en la primera se producen pérdidas de UCD (—4,7 %) y AP (—1,6 %), en la segunda UCD aumenta sus votos (2,2 %) y en ambas existe incremento del voto PCE, aunque de manera desigual (2,5 % y 0,5 %, respectivamente).

Tan sólo las provincias de Cádiz y Jaén reflejan un aumento continuado en el voto a UCD, incluso en las elecciones municipales de 1979. Por el contrario, Málaga y Sevilla son las únicas provincias andaluzas donde se mantienen unos descensos continuos de voto al PSOE en las tres elecciones celebradas hasta 1979. Considerando también aquellas elecciones municipales, el PCE es el único partido que mantiene un incremento constante en sus resultados electorales (11 %), superior incluso al conseguido por el PSA (8,4 %), especialmente en Sevilla (8,9 %), mientras el resto de los partidos mencionados presentan pérdidas, si bien superiores por parte del PSOE (—8,9 %) respecto a UCD (—5,7 %) y AP (CD) (—5,2 %).

Sin embargo, entre las dos elecciones legislativas celebradas hasta esa fecha, UCD seguía siendo el partido ganador en todas las comarcas de la provincia de Almería, excepto en el Campo de Níjar, donde gana el PSOE, que se perfila como el segundo partido en la provincia, pero acortando sus diferencias respecto a UCD de modo considerable (22,3 % en 1977 y 7,1 % en 1979).

Una situación similar se refleja en Granada y Huelva. En aquélla el PSOE pasa a ser ganador en cuatro comarcas antes de la victoria UCD (La Vega, Baza, Montefrío y Guajar Costa), al mismo tiempo que incrementa sus diferencias respecto a UCD en aquellas comarcas donde ya había logrado el triunfo en 1977 (Iznalloz) y reduce las diferencias en aquéllas en que sigue obteniendo UCD la primera posición. En Huelva incrementa sus diferencias respecto a UCD donde ya había obtenido el primer puesto en 1977 (Andévalo Oriental), triunfa por primera vez en dos comarcas (Sierra y Andévalo Occidental) y reduce las diferencias en aquellas otras donde UCD sigue obteniendo la primera posición.

En Cádiz se produce el único caso de Andalucía en que una comarca en que el PSOE había triunfado en 1977 contempla una victoria de UCD en las elecciones legislativas de 1979 (Costa Noroeste), mientras reduce sus diferencias respecto a aquél en dos (Campiña de Cádiz y La Janda), mantiene las diferencias en otra (Campo de Gibraltar) e incluso las incrementa en una (Sierra de Cádiz). En sentido contrario, en Córdoba, UCD logra reducir sus diferencias respecto al PSOE en dos comarcas (La Sierra y Campiña Baja), mientras éste consigue desban-

car a aquélla en otras dos (Los Pedroches y Las Colonias) y se le aproxima considerablemente en las restantes.

Por último, Jaén y Sevilla presentan un panorama similar entre ellas y diferenciado respecto a las demás provincias, por cuanto el PSOE llega a triunfar en todas sus comarcas excepto dos (La Sierra Sur, en Jaén y El Aljarafe en Sevilla), mientras en Málaga aunque UCD avanza globalmente sus posiciones respecto al PSOE, en las distintas comarcas no se produce ninguna alteración respecto a los resultados ocurridos en 1977.

En cualquier caso, los comentarios anteriores hay que entenderlos matizados por el hecho de que el PSA-PA no aparece como ganador, o incluso como segundo clasificado, en ninguna comarca andaluza en las tres elecciones analizadas. Siempre han sido UCD y/o PSOE quienes han ocupado estos lugares, aunque en las elecciones municipales se produce alguna situación en que se ven desplazados de alguna de las posiciones mencionadas. Del segundo puesto, por el empuje de candidaturas independientes en Almería (Los Vélez) y Huelva (Condado Litoral) y por el avance del PCE en Cádiz (Campiña de Cádiz), Córdoba (Campiña Alta), Granada (Valle de Lecrín) y Sevilla (Aljarafe). En tan sólo una comarca de Andalucía este último partido consigue la primera posición en las mencionadas elecciones (Campiña Baja, en Córdoba). Por lo demás, es el único partido que consigue tal posición en cualquiera de las comarcas andaluzas en alguna de las tres elecciones analizadas.

En resumen, como puede apreciarse en el cuadro número 6, mientras UCD resultaba ganadora en 1977 en Almería, Granada y Huelva, el PSOE reducía espectacularmente las diferencias entre ambos en las legislativas de 1979, pero sin llegar a constituirse en vencedor en ninguna de ellas. Algo similar, pero en sentido contrario, ocurría en Cádiz, Córdoba, Málaga y Sevilla, mientras Jaén es la única provincia andaluza en que se incrementan las diferencias registradas en 1977 entre el partido ganador (PSOE) y el segundo clasificado (UCD).

Por todo ello, se pueden considerar como hipótesis de trabajo respecto a la evolución electoral andaluza, a verificar posteriormente, al menos las siguientes:

1. Ligera radicalización, aunque progresiva, del electorado andaluz, especialmente clara en las elecciones legislativas de 1979 y particularmente en determinadas zonas geográficas por su intensidad de voto a los partidos de «extrema izquierda» con ocasión de las elecciones municipales (La Janda, 9,8 %, en Cádiz; Guajar Costa, 13,1 %, en Granada, y La Campiña, 7,5 % y La Sierra Sur, 14,4 %, en Sevilla).

2. Evolución constante y positiva del voto al PCE, especialmente clara en algunas provincias andaluzas (Cádiz, Córdoba, Jaén, Málaga y Sevilla).

3. Incremento de los votos PSA, particularmente entre las dos elecciones legislativas y en determinadas zonas geográficas, pero con menor

CUADRO 6

*Evolución de las diferencias entre los dos primeros partidos
en las distintas provincias andaluzas 1977-1979*

Provincia	Legislativas 1977			Legislativas 1979			Municipales 1979		
	1	2	Diferencia entre ambos	1	2	Diferencia entre ambos	1	2	Diferencia entre ambos
Almería	UCD	PSOE	22,3	UCD	PSOE	7,1	UCD	PSOE	10,3
Cádiz	PSOE	UCD	9,2	PSOE	UCD	0,7	PSOE	UCD	0,1
Córdoba	PSOE	UCD	1,2	PSOE	UCD	0,1	UCD	PSOE	3,9
Granada	UCD	PSOE	11,7	UCD	PSOE	0,9	UCD	PSOE	8,7
Huelva	UCD	PSOE	13,9	UCD	PSOE	1,9	UCD	PSOE	3,1
Jaén	PSOE	UCD	6,1	PSOE	UCD	8,0	PSOE	UCD	2,9
Málaga	PSOE	UCD	12,1	PSOE	UCD	6,8	PSOE	UCD	5,8
Sevilla	PSOE	UCD	4,2	PSOE	UCD	1,8	UCD	PSOE	2,1
Andalucía	PSOE	UCD	1,2	PSOE	UCD	1,7	UCD	PSOE	1,8

FUENTE: Elaboración propia a partir de las fuentes recogidas en J. CAZORLA, M. BONACHELA y J. LÓPEZ DOMECH: *Participación electoral y población en Andalucía 1976-1980*. «Papers», Revista de Sociologia. Universitat Autònoma de Barcelona, núm. 16. Barcelona 1981, pp. 127-148.

intensidad y menos homogéneo que el aumento del PCE (Cádiz, Málaga, Sevilla y Córdoba).

4. Globalmente, aunque con las diferencias interprovinciales señaladas anteriormente, ligero pero continuo incremento de las diferencias entre PSOE y UCD entre 1977 y 1979.

5. Descenso generalizado de los votos obtenidos por AP (CD) que culmina en las elecciones municipales con la coalición AP-FN en diversas zonas geográficas.

4. LAS ELECCIONES DE 23 DE MAYO DE 1982

Ante este conjunto de circunstancias, las elecciones al primer Parlamento de Andalucía presentaban caracteres peculiares, no sólo porque suponían medir en términos electorales las posturas políticas mantenidas en el proceso de constitución de Andalucía como Comunidad Autónoma, sino también porque se consideraban un importante avance de las técnicas y estrategias a utilizar en las elecciones legislativas que ya se preveían como necesariamente anticipadas. Además, su interés se consideraba realizado por el hecho de observar si Andalucía seguiría siendo uno de los principales bastiones electorales del PCE y, fundamentalmente, por contrastar los resultados que obtendría el partido que durante algunos años había reclamado para sí, casi en exclusiva, la defensa de los intereses de Andalucía (PSA-PA). La reciente alianza de socialistas y comunistas en el Consejo General del Principado de Asturias no hacía sino incrementar el carácter de test con que se presentaban estas elecciones para todas las fuerzas políticas y coaliciones electorales que concurrían por el voto de los andaluces.

Por todo ello, algunos de los aspectos presentados por la campaña electoral parecían irrepetibles en el futuro, desde la presencia de elementos místico-religiosos hasta la dura y agresiva campaña desatada por la Confederación de Empresarios Andaluces, pasando por las continuas referencias a la alianza «social-comunista», sin mencionar el espinoso debate sobre la «libertad de enseñanza».

Las elecciones fueron convocadas por la Junta Preautonómica, de acuerdo con el Gobierno, de conformidad con lo establecido en la Disposición Territorial Cuarta, apartado uno, del Estatuto de Autonomía, mediante Decreto de la Junta de Andalucía de 8 de marzo de 1982 (BOE de 26 de marzo), siendo de aplicación para estas elecciones «las normas vigentes para las elecciones al Congreso de los Diputados».

En estas primeras elecciones al Parlamento andaluz, como establece el apartado tercero de la mencionada Disposición, los diputados se encontraban distribuidos de la siguiente forma: «Almería, once; Huelva, once; Jaén, trece; Granada, trece; Córdoba, trece; Cádiz, quince; Málaga, quince, y Sevilla, dieciocho».

a) *La campaña electoral*

Elaborar en este momento un análisis exhaustivo de la campaña electoral realizada por los distintos partidos y coaliciones electorales resulta, sin duda, desproporcionado, sin embargo, han de resaltarse algunos rasgos que estuvieron presentes en su desarrollo y que constituyeron aspectos significativos en torno a los cuales se desenvolvió la campaña electoral. En este sentido, estudiando la prensa andaluza de aquellas fechas se podrían considerar como hechos más destacados los siguientes:

1. Desarrollo de una «campaña institucional, informativa y clarificadora» por parte de la Confederación de Empresarios Andaluces, bajo los lemas de «Entérate del Parlamento que viene», «Que nadie te equivoque», etc., contra las «opciones ideológicas arcaicas y utópicas, ajenas a la realidad sociológica de nuestra tierra» y en favor de «la libertad de enseñanza, la libertad de empresa, la iniciativa privada y la creación de sindicatos apolíticos».

Aunque se produjeron distintas situaciones jurídicas respecto a la dudosa legalidad de la campaña, lo cierto es que su presencia fue constante e insistente en el tiempo, hasta el extremo de que, según sus propias fuentes, apenas iniciada oficialmente la campaña electoral ya habían realizado 135 reuniones empresariales a las que habían asistido cerca de 18.000 empresarios de toda Andalucía, mientras se recibían los apoyos de la CEOE y la presencia de sus líderes más destacados.¹⁷

17. Al realizar un análisis de la prensa andaluza de aquellas fechas, sobre todo de determinados períodos, su contenido resulta bastante sorprendente, sobre todo por los tonos y las expresiones utilizadas, pero también por lo abrumador, casi agobiante, de la campaña emprendida por la CEA y la CEOE, calificado de «institucional», al mismo nivel pero con mayor intensidad que la desarrollada por la Junta de Andalucía.

Frases como la recogida en el texto corresponden al gerente de la Federación Empresarial Jiennense («Diario de Jaén», 21 de abril de 1982, p. 11). Esta organización, por otro lado integrada en la Confederación de Empresarios Andaluces, remitía el día 23 del mismo mes un comunicado, producto de otros muchos, a los distintos medios de comunicación, en el que decantaba su postura concordante con los planteamientos que iba a desarrollar a fondo AP en los días siguientes: «... en las elecciones andaluzas está en juego el modelo de sociedad...». La polémica sobre la posible invitación por parte de la CEOE y el señor Fraga Iribarne, al señor Clavero, líder de Unidad Andaluza, que finalmente no se presentó a las elecciones, explica la lógica con que se planteaban las elecciones andaluzas desde CEOE y CEA, por un lado, y AP, por otro.

El tono de la campaña de la CEA pueden darlo anuncios publicados en «Diario de Jaén», de 22 de abril (p. 4) y 28 de abril (p. 7) mediante los cuales bajo la denominación de «El líder» (de viejos recuerdos en nuestra propaganda política) se anunciaban sendas visitas del señor Martínez Almendros, presidente de la Confederación de Empresarios Andaluces y del señor González Estefany, presidente de CEPYME.

En fin, el anuncio de la CEA reproducido en la prensa andaluza en el que un puño aprieta una manzana de la que sale un gusano con una hoz y un martillo, da lugar a una denuncia por injurias presentada por el PCE ante el Juzgado de Instrucción núm. 1 de Sevilla. El juez ordena secuestrar la publicidad y la Junta

2. Insistencia, desde posiciones políticas divergentes, en la inevitabilidad de una coalición PSOE-PCE en el futuro gobierno andaluz (CEOE, UCD, AP, PCE, etc.), consecuencia de su colaboración mutua en Ayuntamientos, Diputaciones, y, especialmente en el Consejo General de Asturias,¹⁸ con las consiguientes rememoranzas respecto a posibles situaciones similares en nuestro pasado histórico.

3. Intervención de organizaciones, en sentido similar a la CEA, que no presentaban candidaturas a las elecciones, como la Confederación Católica de Padres de Familia y la Confederación Española de Centros de Enseñanza, en favor de la «libertad de enseñanza», uno de los temas más debatidos a lo largo de la campaña electoral.¹⁹

4. Presencia de elementos «místico-religiosos» con evidentes intenciones electorales.²⁰

Electoral Provincial de Sevilla, a reclamación del PSOE, prohíbe la campaña de los empresarios, mientras la Audiencia Territorial de Sevilla acepta el recurso interpuesto por la CEA, la Junta Electoral Central ratifica la decisión de la Junta Electoral Provincial de Sevilla y, finalmente, una vez celebradas las elecciones, la Audiencia Nacional reitera la posibilidad de que los empresarios realicen campaña electoral.

18. Por citar tan sólo algunos ejemplos, el «Diario de Jaén» de 15 de abril recoge en su p. 18 la editorial de «ABC» y un artículo publicado en «Cinco Días» que serán la línea argumental mantenida posteriormente por Calvo Sotelo (UCD), al «Denunciar el pacto electoral del PSOE con el PCA en Asturias» («Diario de Jaén», 21 de abril, p. 14), por Arenas del Buey (candidato número 1 de UCD por Jaén) al considerar «aleccionadores para los andaluces el pacto socialcomunista de Asturias» («Diario de Jaén», de 22 de abril, p. 25) y, en fin, de la mayoría de las intervenciones de los líderes de AP (por ejemplo, el señor Fraga Iribarne en «Diario de Jaén», de 13 de mayo, p. 14) y de la CEA, recogidas en la prensa de aquellas fechas.

La publicación por «Sur» el día 21 de mayo, en dos páginas completas (32 y 33) de un «Mensaje de las Sociedades de Defensa de la Tradición, Familia y Propiedad - IFP», bajo el título de «Socialismo autogestionario: hoy, Francia; mañana ¿el mundo?» representa el punto máximo de esta campaña.

Por su parte, el PCE destacaba continuamente la «tremenda inconsecuencia» que suponía el hecho de que Escuredo no quisiera pactar con el PCE, por cuanto había sido tres años presidente con los votos de los comunistas (el señor Carrillo en «Diario de Jaén», de 8 de mayo, p. 6) y porque «o el PSOE gobierna con los comunistas para cambiar Andalucía, o gobierna con UCD... Si el PSOE no cuenta con los comunistas para formar un gobierno de unidad como reclaman el pueblo andaluz y las propias bases socialistas, en poco tiempo el PCA tendrá más fuerza electoral que el PSOE» (el señor Alcaraz, candidato del PCE a la Junta de Andalucía en «Diario de Jaén», de 5 de mayo, p. 12).

19. En el desarrollo de la campaña electoral estuvo presente no sólo la «campaña institucional» realizada por organizaciones como las mencionadas o la Coordinadora Andaluza Pro-Libertad de Enseñanza, la Confederación Católica de Padres de Alumnos, etc., sino, particularmente, las intervenciones del padre Martínez Fuertes, presidente de la Confederación Española de Centros de Enseñanza, destacando el hecho de que se podría desatar lo que denominaba como «guerra escolar».

20. En ste sentido se podría resaltar la importancia dada por periódicos como «Ideal» de Granada o «ABC» de Sevilla a lo que se llamó un «renacimiento de la Semana Santa andaluza», en la que, por otra parte, estuvo presente el señor Calvo Sotelo en Málaga, pero también hechos como la acusación de haber tirado a una

5. Convergencia de fuerzas sociales, económicas (Confederación Católica de Padres de Familia, Confederación Española de Centros de Enseñanza, CEOE, etc.) y políticas diversas (AP y UCD) en el mantenimiento de posiciones similares o idénticas respecto a los temas centrales de la campaña electoral: libertad de enseñanza, libertad de empresa, «fortalecimiento» de la iniciativa privada, defensa de un determinado «modelo de sociedad» frente a los «vacíos socializadores, colectivizantes y tercermundistas» representados básicamente por el PSOE, etc.²¹

6. Por último, insistencia en la alternativa centralismo-nacionalismo y en las consecuencias derivadas de la aplicación de la LOAPA en Andalucía, fundamentalmente por parte del PSA-PA y, en menor medida, por el PCE, aunque ninguno de ambos temas llegó a convertirse en ningún momento en tema central de la campaña.²²

Por lo demás, si hubiera de resaltarse alguna característica en la campaña electoral al Parlamento de Andalucía habría que constatar, en principio, el hecho de que pudo realizarse con gran mayoría de actos al aire libre, donde la pura actividad política de tipo mitin se logró amenizar y completar con fiestas de la más variada índole, lo que permitió la posibilidad de realizar grandes concentraciones de masas.

En fin, la presencia constante de AP, que no había obtenido nada más que el 4,2 % de los votos andaluces en las legislativas de 1979, se constituyó en uno de los factores de mayor novedad respecto a anteriores campañas electorales. Su señalado triunfo en Galicia y el renovado énfasis de su líder, señor Fraga Iribarne, en las tesis de la denominada «mayoría natural», junto a la progresiva descomposición de UCD —con

papelera un crucifijo en un acto electoral organizado por el PCE (que se había caído sólo debido a «la mala calidad de los materiales» con que estaba fabricado), en un pueblo de Granada («Diario de Granada», de 13 de mayo, primera página), el llanto de sangre de la llamada «Virgen de las Lágrimas» en la iglesia de San Juan de Dios de Granada («Ideal» y «Diario de Granada», de 14 de mayo y sgs.) o la inscripción «vota PSOE» aparecida en el altar de la Oración en el Huerto de la Parroquia gaditana de San Severiano («Sur», de 21 de mayo, última página).

21. Sobre el «tercermundismo» representado por el PSOE sólo hay que mencionar la aireada reacción de la CEA ante las declaraciones del señor González en el sentido de que «la estructura de la propiedad de la tierra en Andalucía es un grave obstáculo para nuestra integración en Europa». La CEA contestaba que «cuestionar la propiedad de la tierra sobre viejos esquemas colectivizantes es irresponsable y tercermundista». La nota completa de la CEA puede consultarse en «ABC» de Sevilla, 2 de mayo, p. 11.

22. No deja de ser digno de mención, en este sentido, que no llegase a centrarse la campaña electoral en torno a la dialéctica centralismo-nacionalismo cuando ya estaba formado el denominado «Frente anti LOAPA» y cuando la publicidad que presentaba al PSA-PA afirmaba: «El PSA es el único partido andaluz presente en estas elecciones al primer Parlamento andaluz. Somos la única alternativa frente a los partidos de Madrid, que intentan controlar la autonomía de nuestra tierra. Hemos abierto nuestro programa de gobierno a todos los andaluces con soluciones reales y posibles, porque conocemos el fondo de cada problema.» (En cualquiera de los periódicos de aquellas fechas, y, en concreto, en «Diario de Jaén», de 16 de mayo, p. 21).

continuos trasvases de militantes de AP a lo largo de toda la campaña electoral—, constituyeron los elementos más sobresalientes que contribuyeron a la idea, ya apuntada, de que las elecciones andaluzas al Congreso y al Senado.

La campaña, iniciada bastantes meses antes de que comenzara oficialmente, no llegó a tener el concurso de Adolfo Suárez, lo que le convirtió en otro tema polémico de una situación que se caracterizó globalmente, junto a los rasgos mencionados, por el sucesivo desdibujamiento de las posiciones ideológicas y políticas ofrecidas por UCD al electorado, hasta el extremo de que el número uno de UCD por Jaén y uno de los más importantes pilares del partido en Andalucía, en los últimos días de campaña electoral, prácticamente aceptó el marco polémico definido por AP y acabó elaborando los mismos mensajes políticos e ideológicos. Este hecho será indicativo, uno más, de los resultados electorales que se produjeron el 23 de mayo.

b) *Los resultados electorales*

A pesar del carácter evidentemente distinto de las elecciones celebradas hasta ahora en Andalucía, sin embargo, parecen estar presentes en su análisis algunas constantes que pueden intentar verificarse, en el sentido de las hipótesis de trabajo enunciadas en el epígrafe anterior. Por ello, con todas las cautelas propias de la comparación entre elecciones legislativas, municipales y autonómicas conviene realizar el análisis de estas últimas tomando en consideración las hipótesis antes apuntadas.

CUADRO 7

Evolución de la participación electoral en las distintas elecciones celebradas en Andalucía y media de participación en todas las consultas electorales 1977-1892

	1977 Leg.	1979 Leg.	1979 Mun.	1982 Aut.	Part., media
Almería	76,7	66,3	58,9	59,1	62,9
Cádiz	76,3	65,6	56,8	60,9	65,2
Córdoba	80,7	72,9	68,1	74,1	73,1
Granada	76,9	68,8	62,9	67,2	67,6
Huelva	78,2	64,2	58,6	60,6	65,7
Jaén	78,9	72,3	69,5	74,5	71,3
Málaga	71,6	64,2	56,1	60,9	64,6
Sevilla	82,2	71,4	64,0	68,3	70,8

FUENTE: Elaboración propia a partir de las fuentes recogidas en J. CAZORLA, M. BONACHELA y J. LÓPEZ DOMECH: *Participación electoral y población en Andalucía 1976-1980*. «Papers», Revista de Sociologia. Universitat Autònoma de Barcelona, núm. 16. Barcelona 1981, pp. 127-148.

«Elecciones Parlamento Andalucía 1982. Información sobre resultados provisionales de la votación». DGPI Ministerio del Interior.

Actas de las Juntas Electorales Provinciales de Sevilla y Granada.

CUADRO 8

Resultados obtenidos por los distintos partidos y coaliciones electorales el 23 de mayo de 1982 en Andalucía

Provincia	Votos	PSOE	UCD	PCA	PSA	AP	Ext. Der. ¹	Ext. izq. ²	Otros ³	Blancos	Nulos
Almería	163.258	78.906 48,3 %	35.637 21,8 %	6.667 4,1 %	6.214 3,8 %	27.999 17,2 %	3.160 1,9 %	1.377 0,8 %	1.275 0,8 %	462 0,3 %	1.561 1,0 %
Cádiz	390.492	210.693 54,0 %	43.918 11,2 %	23.269 6,0 %	35.407 9,1 %	58.932 15,1 %	3.235 0,8 %	3.696 0,9 %	5.781 1,5 %	1.554 0,4 %	4.007 1,0 %
Córdoba	375.801	181.975 48,4 %	48.479 12,9 %	47.373 12,6 %	18.367 4,9 %	64.548 17,2 %	4.680 1,2 %	7.248 1,9 %	—	1.030 0,3 %	2.204 0,6 %
Granada	352.820	183.449 52,0 %	51.749 14,7 %	31.305 8,9 %	9.968 2,8 %	59.813 17,0 %	8.565 2,4 %	4.270 1,2 %	—	1.085 0,3 %	2.616 0,7 %
Huelva	175.145	96.856 55,3 %	32.453 18,5 %	9.155 5,2 %	7.241 4,1 %	21.896 12,5 %	2.931 1,7 %	1.850 1,1 %	949 0,5 %	511 0,3 %	1.303 0,7 %
Jaén	333.787	172.423 51,7 %	53.717 16,1 %	29.758 8,9 %	11.544 3,5 %	54.302 16,3 %	7.469 2,2 %	1.484 0,4 %	490 0,1 %	608 0,2 %	1.992 0,6 %
Málaga	404.890	215.061 53,1 %	43.043 10,6 %	28.688 7,1 %	27.634 6,8 %	72.394 17,9 %	5.289 1,3 %	6.683 1,7 %	—	1.514 0,4 %	4.584 1,1 %
Sevilla	676.197	357.112 52,8 %	62.142 9,2 %	67.566 10,0 %	37.338 5,5 %	124.596 18,4 %	6.302 0,9 %	11.907 1,8 %	—	2.606 0,4 %	6.641 1,0 %
Andalucía	2.872.390	1.496.475 52,1 %	371.138 12,9 %	243.781 8,5 %	153.713 5,4 %	484.480 16,9 %	41.631 1,4 %	38.515 1,3 %	8.495 0,3 %	9.370 0,3 %	24.908 0,9 %

1. Se consideran incluidos en «Extrema Derecha» FN, MFE, FEJONS.

2. Se consideran incluidos en «Extrema Izquierda» OCE-(BR), PCOE, UCE, LCR, PST, MCA, PCE-m-l., SPA, CGT.

3. Se consideran incluidos en otros SI, PS.

FUENTES: «Elecciones Parlamento Andalucía 1982. Información sobre resultados provisionales de la votación». Dirección General de Política Interior. Ministerio del Interior.

Actas de las Juntas Electorales Provinciales de Sevilla y Granada.

Elaboración propia a partir de las anteriores fuentes.

En tal sentido, una de las primeras impresiones al observar la participación electoral el 23 de mayo es notoria, por cuanto estas elecciones han contribuido a frenar el declive de la participación electoral que, como se puede apreciar en el cuadro 7 había sido continuamente decreciente en todas las elecciones celebradas hasta la fecha. Sin embargo, sólo dos provincias, Córdoba y Jaén, llegan a superar el nivel de participación alcanzado en las elecciones legislativas de 1979, aunque todavía relativamente lejos del conseguido en 1977. Jaén es la provincia andaluza donde los niveles de participación electoral han sufrido menos deterioro (4,4 %).

Como se puede comprobar, son Córdoba y Jaén las provincias que, a lo largo de todas las consultas electorales, han mantenido una media de participación más elevada, seguidas inmediatamente de Sevilla (70,8 % de media) y muy alejadas de Almería (62,9 %) y Málaga (64,6 %), las dos que registran una menor media de participación electoral.

Por lo que se refiere a los resultados obtenidos por los distintos partidos y coaliciones, se podrían considerar como hechos más significativos a deducir en una primera observación del cuadro 8, los siguientes:

1. Abrumador triunfo del Partido Socialista Obrero Español, que recibe más de la mitad de los votos emitidos (52,1 %) y triunfa en todas las provincias.

2. Espectacular retroceso de UCD en todas las provincias andaluzas.

3. Quiebra del continuo incremento en la trayectoria que hasta entonces había mantenido el PCE.

4. Retroceso del PSA-PA, más significativo en aquellas provincias donde más fuerza electoral había conseguido hasta el 1 de marzo de 1979.

5. Incrementos considerables de AP que consigue situarse como segundo partido en implantación electoral en Andalucía (16,9 %), en todas las provincias excepto en Almería y Huelva. Sin embargo, la diferencia entre PSOE y AP en las restantes seis provincias oscilan entre el 31,2 % en Córdoba y el 38,9 % en Cádiz.

6. Retroceso en las posiciones alcanzadas por los partidos de «extrema izquierda» y «extrema derecha», particularmente apreciable en el descenso de votos a los primeros.

Efectivamente, el PSOE de Andalucía ha obtenido más de la mitad de los votos emitidos en todas las provincias andaluzas, excepto Almería (48,3 %) y Córdoba (48,4 %), donde consiguen sus máximos porcentajes UCD (21,8 %) y PCA (12,6 %), respectivamente. Sin embargo, en todas ellas su número de votos ha superado el máximo alcanzado en consultas anteriores, aunque con grandes diferencias entre las distintas provincias. Así en Huelva aumenta sus votos en un 20,3 % respecto a las legislativas de 1979, mientras tan sólo se incrementan un 10,2 % en Jaén respecto a las mismas elecciones.

De todos modos, aún resaltando el distinto carácter de las elecciones celebradas hasta ahora en Andalucía desde 1977, se puede apreciar en el cuadro 8 que no ha sido progresivo y constante el ascenso del PSOE en

las provincias andaluzas. En efecto, mientras en provincias como Almería, Granada, Huelva y Jaén es progresivo su incremento considerando las elecciones legislativas celebradas en 1977 y 1979 y las autonómicas de 1982, sin embargo en todas ellas se produce una inflexión decreciente en las elecciones municipales de 1979. Al contrario, en provincias como Cádiz, Córdoba, Málaga y Sevilla, la evolución de los votos obtenidos por el PSOE ha sido continuamente decreciente considerando incluidas las citadas elecciones municipales, llegando a perder hasta un máximo del 10 % de sus votos entre 1977 y las elecciones municipales de 1979 en Sevilla y un mínimo del 6,7 % en Cádiz.

CUADRO 9

Resultados obtenidos por el PSOE de Andalucía en las elecciones celebradas en Andalucía 1977-1982 (Porcentajes)

	<i>Legislativas 1977</i>	<i>Legislativas 1979</i>	<i>Municipales 1979</i>	<i>Autonómicas 1982</i>
Almería	27,1	36,7	31,0	48,3
Cádiz	35,9	29,5	29,2	54,0
Córdoba	33,5	29,8	26,5	48,4
Granada	31,7	35,5	28,3	52,0
Huelva	33,2	35,0	30,6	55,3
Jaén	38,9	41,5	38,6	51,7
Málaga	39,1	35,4	30,6	53,1
Sevilla	36,3	29,1	26,3	52,8
Andalucía	35,2	33,1	29,6	52,1

FUENTE: Elaboración propia a partir de las fuentes recogidas en J. CAZORLA, M. BONACHELA y J. LÓPEZ DOMECH: *Participación electoral y población en Andalucía 1976-1980*. «Papers», Revista de Sociologia. Universitat Autònoma de Barcelona, núm. 16. Barcelona 1981, pp. 127-148.

«Elecciones Parlamento Andalucía 1982. Información sobre resultados provisionales de la votación». DGPI Ministerio del Interior.

Actas de las Juntas Electorales Provinciales de Sevilla y Granada.

Pues bien, Huelva (55,3 %) y Cádiz (54 %) son las provincias donde el PSOE consigue mayor número de votos en mayo de 1982, por encima de la media de Andalucía (52,1 %), junto a Málaga (53,1 %) y Sevilla (52,8 %), y aquéllas que se encuentran por encima de la media andaluza (16,9 %) al considerar la diferencia entre el mayor porcentaje alcanzado anteriormente y el obtenido en mayo de 1982 (20,3 % y 18,1 %, respectivamente). En ninguna provincia las elecciones municipales supusieron un punto de inflexión máximo para el PSOE, pero considerando las diferencias entre el mínimo porcentaje de votos obtenidos en alguna consulta y las pasadas elecciones autonómicas son: Sevilla (26,5 %), Cádiz (24,8 %) y Huelva (24,7 %) las que presentan mayores diferencias respecto a la media andaluza (22,5 %), mientras en Jaén el electorado que vota

PSOE es el más constante de Andalucía (tan sólo 13,1 % de diferencia entre el menor y mayor porcentajes alcanzados). Almería (21,2 %) y Córdoba (21,9 %) se encuentran por debajo de la diferencia media andaluza y Málaga mantiene la misma cifra que la media global.

En resumen, tan sólo Almería registró un porcentaje de votos superior en las elecciones municipales a alguna de las legislativas anteriores (1977), lo que indica el grado de deterioro alcanzado por el PSOE en las mencionadas elecciones así como lo espectacular de su crecimiento en las elecciones autonómicas hasta el extremo de que en todas las comarcas andaluzas se registran en estas elecciones los máximos alcanzados por el PSOE en cualquiera de las elecciones celebradas convirtiéndose en partido ganador en todas las comarcas, excepto en dos de Almería (Alto Almanzora y Río Nacimiento). En toda Andalucía, tan sólo una comarca de Almería presenta un porcentaje de votos inferior al 40 % (Alto Almanzora, 35,6 %, mientras en seis obtiene el PSOE más del 60 % de los votos²³ y casi la mitad de las comarcas andaluzas (41,8 %) reflejan porcentajes de votos superiores al 50 %.

Sin embargo, sólo dos comarcas andaluzas presentan un aumento progresivo de votos al PSOE considerando todas las elecciones mencionadas (Las Colonias, en Córdoba, y El Andévalo Occidental, en Huelva). Almería es la única provincia en que todas sus comarcas registran tal clase de incremento considerando sólo las elecciones legislativas y las autonómicas y Sevilla aquella en que tan sólo una comarca (La Sierra Sur) registra los mismos caracteres, mientras en Granada (La Vega) y Huelva (La Costa) se produce la situación inversa a Sevilla, por cuanto una comarca de cada una de ellas no sigue la tónica general de la provincia de aumento progresivo en los votos al PSOE, excluyendo del análisis a las elecciones municipales.

Por lo demás, estas elecciones han supuesto un freno a la tendencia, presente en gran parte de las comarcas andaluzas, de pérdida continuada y progresiva de votos a este partido en el conjunto de las elecciones anteriormente celebradas.²⁴

Por su parte, aquellas dos provincias andaluzas en que UCD obtuvo en 1977 los porcentajes más elevados de votos en cualquiera de las elecciones, Almería (49,4 %) y Huelva (47,1 %), son precisamente las que reflejan un descenso continuado y progresivo de votos a este partido entre 1977 y 1982, como puede apreciarse en el cuadro 10. Córdoba, Gra-

23. Dos en Cádiz (La Janda, 65,2 %, y Campo de Gibraltar, 61,2 %), dos en Huelva (Andévalo Oriental, 65,2 %, y Condado Litoral, 61 %), una en Jaén (El Condado, 60,8 %) y otra en Sevilla (Las Marismas, 62,5 %).

24. Así ha ocurrido en cinco de las siete comarcas sevillanas (La Vega, El Aljarafe, Las Marismas, la Campiña y Estepa), tres de las cinco gaditanas (La Campiña, La Sierra y Campo de Gibraltar), tres de las tesis cordobesas (La Sierra, Campiña Baja y Campiña Alta), así como en dos de Jaén (Sierra Morena y Campiña Norte) y una de Málaga (Centro Sur).

Como se puede comprobar en el mapa que refleja la división en comarcas efectuada por el Ministerio de Agricultura, todas estas comarcas se encuentran próximas geográficamente dentro de cada provincia.

nada y Sevilla, por otro lado, presentan una evolución decreciente, si se excluyen los resultados de las elecciones municipales de 1979. En el conjunto de Andalucía, UCD ha perdido un 21,2 % de sus votos entre 1977 y 1982, porcentaje similar al máximo alcanzado en esta última fecha por UCD en una provincia andaluza, Almería (21,8 %).

CUADRO 10

Resultados obtenidos por UCD en las elecciones celebradas en Andalucía 1977-1982 (Porcentajes)

	<i>Legislativas 1977</i>	<i>Legislativas 1979</i>	<i>Municipales 1979</i>	<i>Autonómicas 1982</i>
Almería	49,4	43,8	41,3	21,8
Cádiz	26,7	28,9	29,1	11,2
Córdoba	32,2	29,6	30,5	12,9
Granada	43,4	36,3	37,0	14,7
Huelva	47,1	36,9	33,7	18,5
Jaén	32,8	33,5	35,7	16,1
Málaga	27,1	28,7	24,8	10,6
Sevilla	32,0	27,3	28,4	9,2
Andalucía	34,1	31,4	31,3	12,9

FUENTE: Elaboración propia a partir de las fuentes recogidas en J. CAZORLA, M. BONACHELA y J. LÓPEZ DOMECH: *Participación electoral y población en Andalucía 1976-1980*. «Papers», Revista de Sociologia. Universitat Autònoma de Barcelona, núm. 16. Barcelona 1981, pp. 127-148.

«Elecciones Parlamento Andalucía 1982. Información sobre resultados provisionales de la votación». DGPI Ministerio del Interior.

Actas de las Juntas Electorales Provinciales de Sevilla y Granada.

El hundimiento de UCD resulta espectacular, aunque desigual según las distintas provincias. En todas las comarcas andaluzas los porcentajes alcanzados por UCD en las elecciones autonómicas de 1982 son los mínimos obtenidos en cualquiera de las elecciones celebradas. No obstante, considerando incluidas las elecciones municipales, no se producen descensos continuos y progresivos sino en algunas de las comarcas andaluzas, especialmente en Almería y Huelva. De cualquier manera los mejores resultados se alcanzan por UCD en algunas comarcas de Almería (Río Nacimiento, 40 % y Alto Almanzora, 38,6 %), pero en el resto de Andalucía los porcentajes no llegan nunca al 30 % de votos, zonas geográficas del interior que, junto a las mencionadas, constituyen tradicionalmente bolsas de subdesarrollo en Andalucía, como Los Vélez (30,8 % en Almería), Las Alpujarras (32,5 %, Granada) y Sierra de Segura (32,9 %, Jaén). En la misma lógica no llega a conseguir el 10 % de los votos en siete comarcas.²⁵

25. Dos en Cádiz (Campiña, 7,8 %, y Campo de Gibraltar, 9,8 %), una en Córdoba (Campiña Baja, 8,6 %) y una en Jaén (Sierra Morena, 9,7 %), otra en Málaga (Centro Sur, 9,3 %) y dos en Sevilla (La Vega, 7,2 %, y Las Marismas, 9,5 %).

Por último, ha de resaltarse que pese al hundimiento de UCD en toda Andalucía, particularmente en Málaga, Sevilla y Cádiz, lo cierto es que no son mayoría aquellas comarcas donde se ha producido un descenso continuado y progresivo de los votos a este partido, considerando incluidas en este sentido las elecciones municipales de 1979, aunque, en todo caso, es importante su número, diecinueve, pero también el hecho de que ninguno de estos casos se produce en las comarcas de la provincia de Jaén. Esta provincia, por otra parte, es una de las dos que presenta mayor número de comarcas donde las elecciones autonómicas han frenado un aumento continuado y progresivo de UCD en las cuatro elecciones analizadas (El Condado, Campiña Norte, La Loma y Sierra Magina). Cádiz también presenta dos comarcas donde se ha producido la evolución electoral en este sentido (Campiña y Costa Noreste).

Al contrario que para UCD, las pérdidas del PCE el 23 de mayo han supuesto la vuelta a las posiciones de partida en 1977, al menos en tres provincias, Granada, Huelva y Jaén. Efectivamente los resultados de las elecciones autonómicas son inferiores en todas las provincias a los obtenidos en 1977, sin embargo en estas tres provincias las pérdidas son insignificantes respecto a aquella fecha pero en los tres casos rompe una línea ascendente y continua en los votos recibidos, considerando todas las elecciones celebradas.

Cádiz y Sevilla son las provincias donde el descenso entre las elecciones legislativas de 1979 y las autonómicas de 1982 resulta más avanzado, sin embargo es Málaga la provincia que ha registrado una mayor pérdida de votos al PCE desde las posiciones conseguidas por este partido en 1977, como puede apreciarse en el cuadro 11.

CUADRO 11

Resultados obtenidos por el PCE en las elecciones celebradas en Andalucía 1977-1982 (Porcentajes)

	<i>Legislativas 1977</i>	<i>Legislativas 1979</i>	<i>Municipales 1979</i>	<i>Autonómicas 1982</i>
Almería	6,4	7,3	7,8	4,1
Cádiz	9,9	10,4	17,4	6,0
Córdoba	16,3	18,9	24,2	12,6
Granada	9,6	12,6	15,2	8,9
Huelva	5,4	6,9	10,1	5,2
Jaén	9,3	12,8	14,5	8,9
Málaga	12,2	12,7	17,3	7,1
Sevilla	13,3	15,8	22,2	10,0
Andalucía	11,2	13,2	17,7	8,5

FUENTE: Elaboración propia a partir de las fuentes recogidas en J. CAZORLA, M. BONACHELA y J. LÓPEZ DOMECH: *Participación electoral y población en Andalucía 1976-1980*. «Papers», Revista de Sociologia. Universitat Autònoma de Barcelona, núm. 16. Barcelona 1981, pp. 127-148.

«Elecciones Parlamento Andalucía 1982. Información sobre resultados provisionales de la votación». DGPI Ministerio del Interior.

Actas de las Juntas Electorales Provinciales de Sevilla y Granada.

De otra parte, un análisis comarcal revela que en ningún caso ha podido mantener los resultados electorales alcanzados en las elecciones municipales de 1979, rompiendo la lógica seguida en la mayoría de las comarcas andaluzas, y, en concreto, en todas las pertenecientes a las provincias de Córdoba y Sevilla. Sin embargo, en algunas comarcas de Almería (Alto Almanzora y Campo de Tabernas), Granada (Montefrío y Valle de Lecrín), Jaén (Sierra Magina) y Sevilla (Estepa), mantiene o supera las posiciones conseguidas en las elecciones legislativas de 1979, consiguiendo de este modo porcentajes de votos superiores a los obtenidos en 1977 en un número importante de comarcas.²⁶ En algunas ocasiones incluso se producen aumentos respecto a los votos conseguidos en las elecciones municipales, como en Almería (Los Vélez y Campo de Tabernas), Granada (Huéscar), Huelva (Sierra) y Jaén (El Condado).

Desde luego, en algunos de los casos mencionados se podría considerar consolidadas las posiciones del PCE respecto a 1977 aunque en ninguno de ellos se ha producido un aumento continuo y progresivo de los votos obtenidos por este partido, en unas ocasiones por haber roto con tal lógica ascendente las elecciones autonómicas²⁷ y en otras porque se había producido un descenso de los votos obtenidos en las elecciones celebradas en 1979.²⁸ Significativamente, en Córdoba, la provincia donde el PCE ha obtenido en todas las elecciones celebradas el mayor número de votos y donde en alguna comarca ha llegado a alcanzar el 30,1 % en las elecciones municipales (Campiña Alta), este partido no logra recuperar los niveles alcanzados en 1977 en ninguna de sus comarcas.

La evolución electoral sufrida por el PSA-PA resulta más diversificada, como se puede apreciar en el cuadro 12, porque si en algunas provincias llega a incrementar sus resultados respecto a las elecciones legislativas de 1979, aunque no en modo demasiado significativo (Jaén, 0,1 %, y Almería, 1 %), y en todas, excepto Cádiz y Granada, logra superar en estas elecciones los resultados alcanzados en 1977, sin embargo, en las provincias que había conseguido su mayor número de votos en las legislativas de 1979 sufre descensos espectaculares (Cádiz, — 10,2 %, Sevilla, — 9 %, Málaga y Córdoba, — 5 %, respectivamente y Huelva, — 5,4 %), mientras que respecto a 1977 apenas si merecen ser significados los incrementos de Málaga y Huelva (1,6 %, en ambas).

26. Además de las mencionadas en otras de Almería (Los Vélez, Bajo Almanzora y Río Nacimiento, Cádiz (La Sierra, y La Janda), Granada (Guádix, Baza, Huéscar, Iznalloz, Alhama y Las Alpujarras), Huelva (Andévalo Occidental, Condado Campiña y Condado Litoral), Jaén (El Condado, Campiña Norte, Sierra Magina y Sierra Sur), Málaga (Antequera) y Sevilla (Sierra Norte, Sierra Sur y Estepa).

27. Especialmente en el Alto Almanzora (Almería), La Sierra y La Janda (Cádiz); Guádix, Iznalloz, Montefrío y Las Alpujarras (Granada); Andévalo Occidental, Condado Campiña y Condado Litoral (Huelva); Campiña Norte, Sierra Magina y Sierra Sur (Jaén), Antequera (Málaga) y La Sierra Norte, La Campiña, La Sierra Sur y Estepa (Sevilla).

28. Por ejemplo, Campo de Tabernas (Almería); Baza, Huéscar, Alhama y Guajar-Costa (Granada) y El Condado (Jaén).

CUADRO 12

Resultados obtenidos por el PSA-PA en las elecciones celebradas en Andalucía 1977-1982 (Porcentajes)

	<i>Legislativas 1977</i>	<i>Legislativas 1979</i>	<i>Municipales 1979</i>	<i>Autonómicas 1982</i>
Almería	2,9	2,8	3,5	3,8
Cádiz	9,6	19,3	13,3	9,1
Córdoba	3,6	9,9	7,4	4,9
Granada	3,6	6,1	7,0	2,8
Huelva	2,5	9,5	6,8	4,1
Jaén	2,0	3,4	2,2	3,5
Málaga	5,2	11,8	11,1	6,8
Sevilla	4,9	14,5	13,1	5,5
Andalucía	4,7	10,9	9,1	5,4

FUENTE: Elaboración propia a partir de las fuentes recogidas en J. CAZORLA, M. BONACHELA y J. LÓPEZ DOMECH: *Participación electoral y población en Andalucía 1976-1980*. «Papers», Revista de Sociologia. Universitat Autònoma de Barcelona, núm. 16. Barcelona 1981, pp. 127-148.

«Elecciones Parlamento Andalucía 1982. Información sobre resultados provisionales de la votación». DGPI Ministerio del Interior.

Actas de las Juntas Electorales Provinciales de Sevilla y Granada.

El PSA-PA sólo consigue una evolución electoral positiva continuada en Almería, precisamente la provincia en que resulta menor su implantación, si consideramos incluidas en el análisis las elecciones municipales de 1979, y en Jaén, si excluimos las mencionadas elecciones. Sin embargo, todas las comarcas de Huelva, Jaén y Sevilla, todas las de Córdoba y Málaga excepto una (Campiña Baja y Serranía de Ronda, respectivamente) y todas las de Almería excepto dos (Río Nacimiento y Alto Andarax) reflejan unos porcentajes de votos en las pasadas elecciones autonómicas superiores a los alcanzados en 1977. En cualquier caso, Cádiz, la provincia donde el PSA-PA ha alcanzado sus máximos porcentajes de votos en todas las elecciones, presenta tan sólo una comarca (La Campiña) donde en las elecciones autonómicas se superan los porcentajes de 1977, pero en dos de ellas (La Sierra y La Janda) se registran incrementos de votos incluso entre las elecciones legislativas de 1979 y las autonómicas. Por otra parte, todas sus comarcas reflejan descensos de votos entre las elecciones legislativas de 1979 y las autonómicas, al igual que ocurre en todas las comarcas de Sevilla y Huelva excepto una en las de Córdoba y Málaga (Los Pedroches y Vélez Málaga, respectivamente). Al contrario ocurre en Almería, donde todas sus comarcas excepto una (Río Nacimiento) reflejan aumentos de votos entre tales elecciones. En Granada los descensos son generalizados en todas sus comarcas excepto en dos (Guádix y Huéscar).

Por lo demás, considerando las comarcas en que el PSA-PA presenta candidaturas a las elecciones municipales de 1979, además de las men-

cionadas en Cádiz, se ha de resaltar que refleja aumento de los votos recibidos entonces en alguna de las comarcas en todas las provincias, excepto en Málaga, aunque los incrementos sólo sean significativos en algunas comarcas.²⁹

En cualquier caso, tan sólo alcanza el 10 % de los votos en una comarca de Cádiz (La Campiña, 13,9 %) y dos de Málaga (Serranía de Ronda, 11,7 % y Vélez Málaga, 12 %), mientras ninguna de las provincias alcanza este tope máximo, cuando en las elecciones legislativas de 1979 algunas comarcas de Cádiz habían superado el 20 % de los votos (Campiña de Cádiz, 23,6 % y Costa Noroeste 20,84 %).

CUADRO 13

Resultados obtenidos por AP en las elecciones celebradas en Andalucía 1977-1982 (Porcentajes)

	<i>Legislativas 1977</i>	<i>Legislativas 1979</i>	<i>Municipales 1979</i>	<i>Autonómicas 1982</i>
Almería	8,1	4,4	2,6	17,2
Cádiz	4,8	3,2	1,6	15,1
Córdoba	9,2	5,6	2,1	17,2
Granada	7,0	4,7	0,9	17,0
Huelva	4,9	3,3	0,5	12,5
Jaén	8,5	3,5	2,3	16,3
Málaga	8,2	3,9	0,8	17,9
Sevilla	6,2	4,6	1,8	18,4
Andalucía	7,0	4,2	1,6	16,9

FUENTE: Elaboración propia a partir de las fuentes recogidas en J. CAZORLA, M. BONACHELA y J. LÓPEZ DOMECH: *Participación electoral y población en Andalucía 1976-1980*. «Papers», Revista de Sociologia. Universitat Autònoma de Barcelona, núm. 16. Barcelona 1981, pp. 127-148.

«Elecciones Parlamento Andalucía 1982. Información sobre resultados provisionales de la votación». DGPI Ministerio del Interior.

Actas de las Juntas Electorales Provinciales de Sevilla y Granada.

En una línea diferente, el único partido que junto al PSOE muestra incrementos positivos en todas las provincias, tanto respecto a 1977 como a 1979, es AP. Respecto a las primeras elecciones legislativas, sin embargo, los incrementos obtenidos por el PSOE son superiores, con mucho, a los obtenidos por AP, pero respecto a las elecciones legislativas de 1979, AP obtiene mayores incrementos relativos que el PSOE en Almería y Jaén, según la evolución reflejada en el cuadro 13. En estas elecciones autonómicas ha obtenido AP sus mayores porcentajes de votos en todas las comarcas andaluzas excepto una de Almería (Río Nacimiento, 12,1 %) y

29. Así ocurre en Córdoba (Los Pedroches, Sierra Sur y Campiña Alta); Granada (Las Alpujarras), Huelva (Andévalo Occidental), Jaén (Sierra Morena, La Loma y Sierra de Cazorla) y en Sevilla (La Sierra Norte, El Aljarafe y Estepa).

otra de Córdoba (Los Pedroches, 11 %), donde alcanzó porcentajes superiores en 1977. No obstante, tan sólo supera el 25 % de los votos en algunas comarcas de Almería (Campo de Níjar, 25,6 %), Córdoba (Campiña Baja, 20,3 %), Jaén (Sierra Morena, 22,2 % y Campiña del Sur, 21,5 %) y Sevilla (La Vega, 20,5 % y El Aljarafe, 20,4 %). A nivel provincial, sin embargo, ninguna de ellas llega a alcanzar estos porcentajes.

En definitiva, conviene resaltar que mientras entre las elecciones legislativas de 1977 y 1979 AP descendió en todas las comarcas de Andalucía, sin embargo entre las dos elecciones celebradas en 1979, cuando presentó candidaturas en las elecciones municipales, existen algunas comarcas en que aumentó sus votos, si bien ello queda desdibujado por el hecho de que en algunas listas de AP se incorporaron miembros de FN, en algunas zonas, mientras en otras AP renunció a la presentación de candidaturas en favor de UCD. En general, los porcentajes alcanzados en las elecciones autonómicas se encuentran situados entre el 10 y el 20 % de los votos excepto, además de los mencionados más arriba, los conseguidos en muy contadas comarcas.³⁰

CUADRO 14

Resultados obtenidos por la extrema derecha en las elecciones celebradas en Andalucía 1977-1982 (Porcentajes)

	<i>Legislativas 1977</i>	<i>Legislativas 1979</i>	<i>Municipales 1979</i>	<i>Autonómicas 1982</i>
Almería	1,2	1,7	0,2	1,9
Cádiz	0,5	1,2	0,2	0,8
Córdoba	0,7	2,1	0,5	1,2
Granada	0	1,2	0	2,4
Huelva	0	1,8	0	1,7
Jaén	0,7	2,8	0	2,2
Málaga	0,3	1,8	0	1,3
Sevilla	0,3	1,5	0	0,9
Andalucía	0,4	1,7	0,1	1,4

FUENTE: Elaboración propia a partir de las fuentes recogidas en J. CAZORLA, M. BONACHELA y J. LÓPEZ DOMECH: *Participación electoral y población en Andalucía 1976-1980*. «Papers», Revista de Sociologia. Universitat Autònoma de Barcelona, núm. 16. Barcelona 1981, pp. 127-148.

«Elecciones Parlamento Andalucía 1982. Información sobre resultados provisionales de la votación». DGPI Ministerio del Interior.

Actas de las Juntas Electorales Provinciales de Sevilla y Granada.

30. Así ocurre en Río Nacimiento, 5,8 % (Almería); La Sierra, 6,2 % y La Janda, 8,1 % (Cádiz); Los Pedroches, 9,9 % (Córdoba); Montefrío, 8,2 % (Granada); Andévalo Oriental, 6,5 %, y Condado Litoral, 8,6 % (Huelva); Sierra de Segura, 9,9 %, y Sierra de Cazorla, 9,4 % (Jaén), y La Sierra Sur, 8,4 % (Sevilla).

Por lo que se refiere a las formaciones de «extrema derecha» y «extrema izquierda» habría que resaltar la escasa presencia de los partidos agrupados en torno a la primera categoría, como puede apreciarse en el cuadro 14, si se exceptúa su presencia relativa en Granada (2,4 %) y Jaén (2,2 %), porcentajes a los que no llegan en ningún caso los partidos agrupados en la segunda categoría, como puede apreciarse en el cuadro 15, donde el máximo de votos se registró en Córdoba (1,9 %) y Sevilla (1,8 %), en la primera debido a la presencia de FN, en la segunda al PST, en Córdoba, y a éste y al PCOE en Sevilla.

CUADRO 15

Resultados obtenidos por la extrema izquierda en las elecciones celebradas en Andalucía 1977-1982 (Porcentajes)

	<i>Legislativas 1977</i>	<i>Legislativas 1979</i>	<i>Municipales 1979</i>	<i>Autonómicas 1982</i>
Almería	0,4	1,0	1,0	0,8
Cádiz	2,7	4,4	4,1	0,9
Córdoba	1,5	2,0	2,1	1,9
Granada	1,2	1,9	4,2	1,2
Huelva	2,2	4,1	4,5	1,1
Jaén	0,4	1,0	0,4	0,4
Málaga	1,5	2,6	3,5	1,7
Sevilla	3,1	5,2	4,1	1,8
Andalucía	1,9	3,1	3,2	1,3

FUENTE: Elaboración propia a partir de las fuentes recogidas en J. CAZORLA, M. BONACHELA y J. LÓPEZ DOMECH: *Participación electoral y población en Andalucía 1976-1980*. «Papers», Revista de Sociologia. Universitat Autònoma de Barcelona, núm. 16. Barcelona 1981, pp. 127-148.

«Elecciones Parlamento Andalucía 1982. Información sobre resultados provisionales de la votación». DGPI Ministerio del Interior.

Actas de las Juntas Electorales Provinciales de Sevilla y Granada.

De todos modos, se ha de resaltar que sólo en una comarca, a lo largo de todas las elecciones celebradas en Andalucía, resulta especialmente significativa la presencia actual de la «extrema derecha», en Almería (Campo de Tabernas, 7,6 % en las elecciones autonómicas), aunque todos los porcentajes superiores al 3 % de los votos corresponden a las elecciones recientemente celebradas.³¹

Por su parte, la presencia electoral de la «extrema izquierda» ha descendido notable y bruscamente con los resultados de las pasadas elecciones autonómicas, hasta el punto de que en tres provincias (Almería, Cádiz y Jaén) no alcanzan el 1 % de los votos y en el resto no llega al 2 %, por

31. Guádix (3,6 %), Montefrío (3,1 %) y Alhama (5,6 %), en Granada; Condado Litoral (3,1 %) en Huelva y el Condado (3,7 %), en Jaén.

lo que ni siquiera llega a obtener el mínimo electoral necesario para entrar en el cómputo del reparto de escaños, como establece el artículo 20, 4, b) del Real Decreto Ley de 18 de marzo de 1977.

En cualquier caso, se ha de resaltar el descenso sufrido en las provincias de Cádiz y Huelva que, junto a Sevilla, habían registrado las máximas obtenidas por la «extrema izquierda» en elecciones anteriores, resultando espectaculares los descensos producidos desde la máxima alcanzados en las elecciones municipales de 1979 en algunas comarcas.³²

Tan sólo resaltar, en este sentido, que las elecciones autonómicas rompen una tendencia constante al aumento progresivo de votos, considerando incluidas en el análisis las elecciones municipales, desde 1977 en bastantes comarcas,³³ aunque en la comarca en que la «extrema izquierda» obtiene el mayor porcentaje de votos en cualquiera de las elecciones (La Sierra Sur, 18,5 %, en 1977), se produce una tendencia decreciente continua a lo largo de todas las elecciones.

c) *La composición del Parlamento*

En aplicación de lo dispuesto en el Real Decreto-Ley 20/1977, de 18 de marzo, sobre normas electorales,³⁴ vigente, según establece la Disposición Transitoria Cuarta del Estatuto de Autonomía, para estas primeras elecciones, excepto lo establecido en su artículo 4, apartado 2, letra a), la composición del Parlamento de Andalucía es la siguiente:

Puede comprobarse, por tanto, que existe un incremento en los porcentajes de escaños que han correspondido a PSOE (60,5 %) y UCD (13,8 %), respecto a los porcentajes de votos obtenidos en el total de Andalucía por estos partidos (52,1 % y 12,9 %, respectivamente). En definitiva, ha sido el PSOE el partido más beneficiado por la aplicación de la vigente normativa electoral, mientras el PSA-PA ha sido el más perjudicado, al haber obtenido un 2,8 % de los escaños con el 5,4 % de los votos andaluces. AP y PCE mantienen en mayor medida una correlación entre los porcentajes de escaños que les han correspondido (15,6 % y 7,3 %, respectivamente) en relación con los votos obtenidos (16,9 % y 8,5 %, respectivamente).

32. Así ocurre en La Campiña (4,6 %) y La Janda (9,8 %) en Cádiz, que han pasado a un 0,8 % y 1 %, respectivamente; en La Penibética, en Córdoba, que ha pasado de 4,9 % a 2,5 %; en La Vega (4,5 %) y Guajar Costa (13,1 %) en Granada, donde sólo han obtenido 1,3 % y 0,8 %, respectivamente; en el Andévalo Oriental (6,9 %) y La Costa (6,6 %) en Huelva, al pasar a 1,2 % y 0,7 %, respectivamente; en el Centro Sur, en Málaga, al reducirse sus votos desde 4 % a 1,6 % y, por último, en La Campiña (7,5 %) y La Sierra Sur (14,4 %) en Sevilla, probablemente, al descender hasta 2 % en ambos casos.

33. La Sierra y La Jande (Cádiz); Penibética (Córdoba); Alhama (Granada); Andévalo Oriental, La Costa y Condado Campiña (Huelva); Centro Sur (Málaga) y Las Marismas y la Campiña (Sevilla).

34. BOE, núm. 70, de 23 de marzo de 1977.

CUADRO 16

Distribución de escaños obtenidos por los diferentes partidos políticos en las elecciones autonómicas de 23 de mayo según detalle provincial

	<i>Almería</i>	<i>Cádiz</i>	<i>Córdoba</i>	<i>Granada</i>	<i>Huelva</i>	<i>Jaén</i>	<i>Málaga</i>	<i>Sevilla</i>	<i>Total</i>
PSOE	6	9	7	8	8	8	9	11	66 60,5 %
AP	2	2	2	2	1	2	3	3	17 15,6 %
UCD	3	2	2	2	2	2	1	1	15 13,8 %
PCE		1	2	1		1	1	2	8 7,3 %
PSA		1					1	1	3 2,8 %
TOTAL	11	15	13	13	11	13	15	18	109

FUENTES: Elaboración propia a partir de «Boletín Oficial del Parlamento de Andalucía», I Legislatura, núm. 2, Sevilla 8 de julio de 1982.

En un análisis provincial resulta sin duda significativo que UCD haya obtenido un sólo escaño en Málaga, provincia en que el número uno de la lista era el candidato a la Presidencia de la Junta de Andalucía por este partido. En el mismo sentido, del serio retroceso sufrido por el PSA-PA es una muestra el hecho de que en Sevilla no lograra obtener el escaño para el segundo candidato de su lista, el hasta entonces secretario general del partido, señor Rojas Marcos. Por lo demás, este último partido logra obtener tan sólo un diputado en las provincias de Cádiz, Málaga y Sevilla, lo que, en términos generales, sin duda resulta un espectacular fracaso por su parte en unas elecciones autonómicas que se apartan de la lógica seguida en las demás celebradas hasta la fecha y que fueron impulsados por este partido bajo el lema de «El partido andaluz al Parlamento andaluz».

Por último, en provincias como Cádiz, Córdoba y Granada las ventajas obtenidas por AP, respecto a UCD (3,9 %, 4,3 % y 2,3 %) no se traducen en la obtención de un número de escaños diferente para uno y otro partido, al mismo tiempo que mientras en Sevilla el PCE obtiene dos escaños con un 10 % de los votos, AP obtiene sólo uno con una cifra sensiblemente inferior en Huelva (12,5 %) y el PSA-PA otro en Sevilla con tan sólo el 5,5 % de los votos, lo que refleja, una vez más, los efectos producidos por la normativa electoral vigente.

5. CONCLUSIONES

Las limitaciones derivadas de la propia extensión del presente trabajo, así como el carácter de los datos analizados y la diferente naturaleza de los procesos electorales estudiados hacen sumamente difícil poder precisar un conjunto de conclusiones, en sentido estricto del término. Para ello sería imprescindible una mayor profundización en el análisis, derivado fundamentalmente de la posibilidad de introducir datos de distinto carácter (demográfico, socioeconómico, etc.) a los utilizados en este momento.

Sin embargo, alguno de los rasgos analizados a lo largo de las páginas anteriores hacen posible elaborar, al menos, una serie de sugerencias sobre la evolución electoral y política de Andalucía en los años que transcurren desde 1977 hasta la consecución de su autonomía a través de lo establecido en el artículo 151 de la Constitución.

Probablemente sea el rasgo más destacado de todo el proceso de constitución de Andalucía en Comunidad Autónoma el de su singularidad, tanto en el nivel de los procedimientos jurídicos aplicados para su consecución, como en el de los resultados electorales y las consecuencias políticas de los mismos. En este sentido, las elecciones autonómicas de 23 de mayo constituyen un fenómeno peculiar y diferente al ocurrido en las Comunidades Autónomas constituidas a través de la Disposición Transitoria Segunda de la Constitución, pero también no deja de ser significativo que mientras el 28 de febrero de 1980 los andaluces participaron y votaron afirmativamente en mayor medida que vascos y catalanes, cuando se trata de ratificar el Estatuto de Autonomía conseguido gracias a aquel esfuerzo, los andaluces participan menos y votan afirmativamente en menor medida que aquéllos.

En cualquier caso, en la evolución electoral andaluza parecen poder diferenciarse dos etapas distintas, una que acaba en 1979 y otra que tiene su culminación el 23 de mayo de 1982. A lo largo de ambas, el PSA-PA, el partido que impregnó su propia existencia y la totalidad de su actividad política en la defensa del sentimiento nacionalista andaluz, ha conseguido tanto sus puntos máximos de desarrollo electoral como su más espectacular fracaso, lo que no deja de ser uno de los datos más sorprendentes del proceso de constitución de Andalucía en Comunidad Autónoma, convirtiéndolo, una vez más, en un proceso singular.

Sin entrar en las posibles alteraciones de su trayectoria política ni en la definición de su electorado, que requerirán por sí solo un estudio detallado, lo cierto es que su evolución electoral parece presentarse en forma de sucesivas oleadas a lo largo de estas etapas. Sevilla, Málaga y Cádiz habían sido sus principales bastiones electorales hasta 1979, a pesar de que el PSA-PA no obtiene el primer ni el segundo puesto en ninguna de las comarcas o provincias andaluzas. Sin embargo, en las elecciones legislativas de 1979 se incorporan a las anteriores Huelva, Córdoba, y, en menor medida, Granada, pero en 1982, ante el hundimiento en el resto de las provincias, consigue mínimos incrementos en Jaén y Almería, aquellas

provincias que tradicionalmente se habían resistido más a este partido.

Efectivamente, las elecciones autonómicas de 1982 suponen una alteración sustancial del panorama electoral en Andalucía. El PSOE obtiene más de la mitad de los votos andaluces, sus mayores porcentajes en cualquiera de las elecciones celebradas y las más grandes diferencias respecto a sus inmediatos seguidores. Al contrario, UCD consigue en estas elecciones los mínimos en relación con cualquiera de las elecciones celebradas, pero se mantiene por encima de AP en Almería y Huelva. Este último partido, tras el sucesivo desdibujamiento de sus posiciones en 1979, se constituye en la segunda fuerza electoral andaluza, aunque a considerable distancia del PSOE de Andalucía.

Por lo demás, el PCE quiebra su trayectoria continuamente ascendente en todas las elecciones anteriores, pero ello no supone que se hayan producido pérdidas de votos a los partidos tradicionalmente considerados como de «izquierda». En efecto, al margen de la posible polémica sobre el lugar ideológico ocupado por el PSA, probablemente la única constante que se mantiene en el panorama electoral de Andalucía desde 1977 es la pérdida continuada de votos UCD-AP desde entonces, frente al continuo incremento que desde esa fecha y hasta 1982 han obtenido PSOE, PCE y PSA-PA juntos.

Al margen de la posible distribución de los votos dentro de cada uno de esos grupos y de su eventual intercambiabilidad, es una nota a destacar en la evolución electoral de Andalucía, porque, entre otras cosas, parece indicar un continuo y progresivo desplazamiento de los andaluces hacia posiciones de «izquierda», contrapesado, además, por el hecho de que estas últimas elecciones han supuesto también un freno a la ligera radicalización que se detectaba en los resultados del período 1977-1979, especialmente por lo que se refiere a las posiciones de «extrema izquierda», pero que, en todo caso, junto a la «extrema derecha» no han obtenido en ningún momento porcentajes de especial relevancia.

Granada, septiembre 1982

6. Perfil de l'abstencionista en el referèndum constitucional de 1978 i a les eleccions municipals de 1979 als barris de Sant Gervasi (dte. III) i la Guineueta (dte. IX)

Josefina Elias
amb la col·laboració d'Immaculada Elias i de Montserrat Ingla
i, en la part gràfica, d'Eulàlia Oller.
Tractament de les dades: Centre de Càlcul d'ESADE

INTRODUCCIÓ

El present estudi té com a objectiu la descripció del perfil de l'abstencionista a dos barris de Barcelona, en el marc de dues consultes electorals: el referèndum constitucional del 6 de desembre de 1978 i les eleccions municipals del 3 d'abril de 1979.

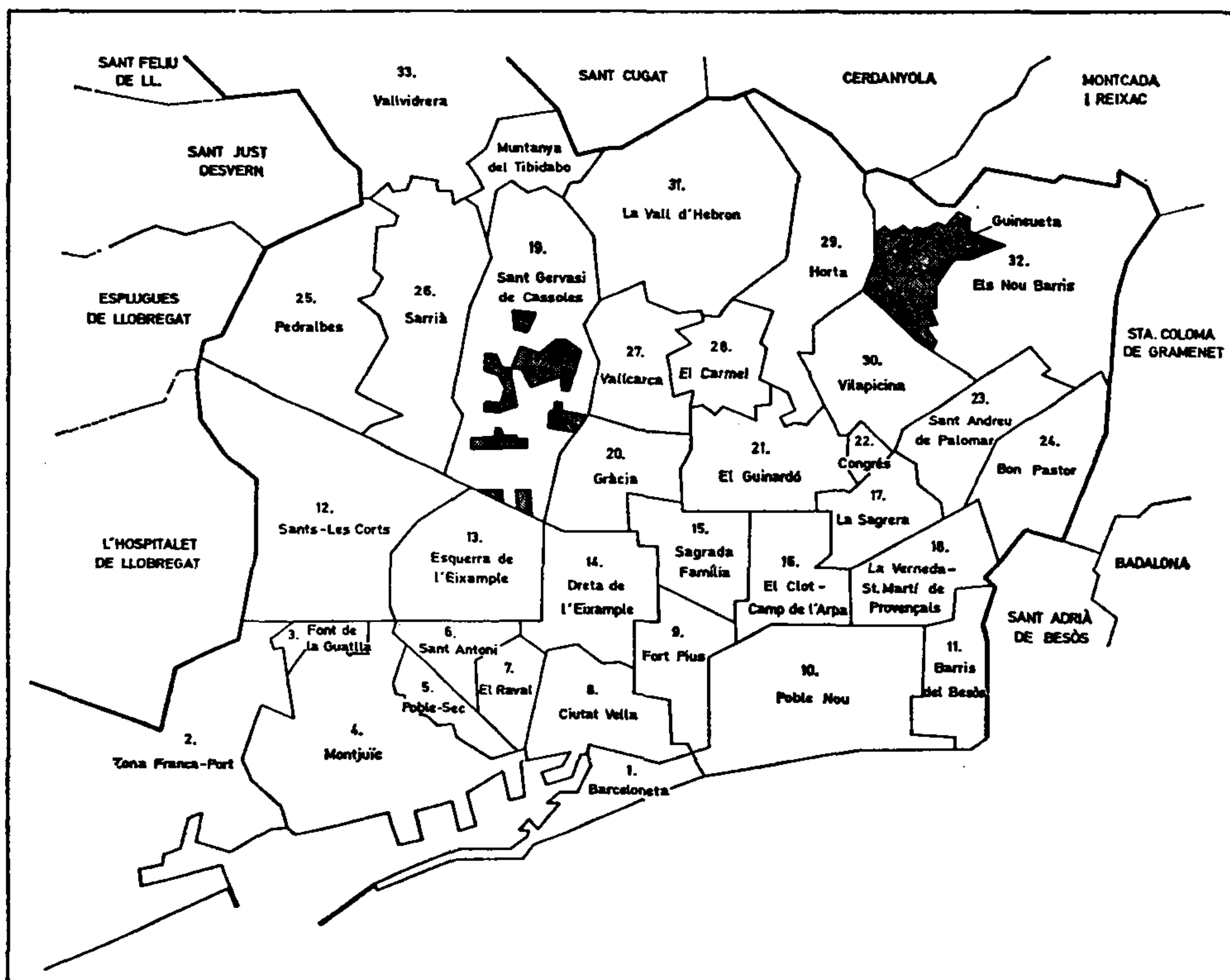
Inicialment es va plantejar un estudi que abastés tota la ciutat, a partir d'una mostra representativa. Això comportava fer una anàlisi minuciosa d'un mínim de 105 seccions, cosa que significava el tractament d'uns 200.000 electors. Sense comptar amb un ordinador i altres recursos imprescindibles per a un estudi d'aquestes dimensions, aquest plantejament era d'entrada impensable. Així, s'optà per treballar sobre dos barris, que aproximadament són uns 24.000 electors per al referèndum de 1978 i uns 26.000 per a les eleccions municipals, que fan un conjunt de 50.000 electors estudiats. Es triaren dos barris amb una composició socio-demogràfica diferent, fins al punt que poguessin exemplificar dues realitats oposades. A més, són barris amb un nombre de seccions força assequibles a l'hora de dur a terme l'elaboració primera del material.

D'una banda, hem triat la Guineueta, un dels nou barris del Districte IX, que compta amb 10 seccions censals. És un barri de creació força recent, aproximadament un 50 % dels habitants són immigrants, i és una zona poc equipada. Hi ha un 62,6 % de la població de menys de 40 anys, cosa que fa que es tracti d'un barri força jove. L'estructura socio-professional és considerablement homogènia; predominen els assalariats i les professions poc qualificades. La tendència de vot és cap a l'esquerra, més a l'esquerra que la mitjana del districte i que la mitjana de Barcelona.

D'altra banda, hem triat el barri de Sant Gervasi-Putget del Districte III. Aquest sector comptava amb 46 seccions censals però hem treballat sobre una mostra de 12 seccions, prenent-ne una de cada quatre. Aquest és un barri benestant i amb molt d'equipament. El percentatge d'immigració és baix: un 69,8 % són nascuts a Catalunya. La població

és relativament jove (hi ha un 57,7 % que té menys de 40 anys), però és més envellida que la del barri anterior. Predominen les professions qualificades: professions liberals, directius... I la tendència de vot és clarament conservadora.

LOCALITZACIÓ DELS BARRIS ESTUDIATS A LA CIUTAT DE BARCELONA

Quant al marc de l'estudi, les dues consultes electorals han estat triades a raó dels índex abstencionistes que es donaren. El referèndum de 1978 comptà amb un índex relativament elevat d'abstencionisme, i es pot arribar a considerar la campanya abstencionista d'alguns partits polítics com a incident en el fenomen. Per altra part, les eleccions municipals de 1979 presentaren un índex abstencionista molt elevat, tant, que fins ara encara no ha estat mai superat.

Per altra banda, impediments d'ordre essencialment tècnic no van fer possible poder optar per les dues consultes d'abast general (eleccions legislatives de 1977 i 1979).

Quant al mètode seguit en l'elaboració del primer material cal dir que es partí de les llistes d'electors (cens electoral) que els partits polítics proporcionaren. Una anàlisi exhaustiva de les dades completes resultava gairebé impossible, així es resolgué de fer una extracció de l'edat, el sexe i la professió dels electors abstencionistes i només abstencionistes. Així doncs teníem només el perfil exacte d'aquells qui s'abstenien, i calia, però, un marc de referència global dels votants per a poder dur a terme una anàlisi comparativa. Aquest marc s'obtingué —i només per a finalitats merament indicatives— a partir del padró de 1975 que fou la base per a la confecció del cens electoral de les dues consultes estudiades. Es creà, doncs, un arxiu mecanitzat, al Centre de Càlcul d'ESADE, resultat del creuament del padró que hem esmentat i les dades de l'extracció abstencionista.

* * *

En parlar de l'abstenció cal considerar que hi ha una abstenció real i una de computada. Sempre queda un índex —tot i que molt baix en el nostre país— d'abstencionisme que no queda enregistrat. Aquesta dissociació queda prou palesa, per exemple, als Estats Units d'Amèrica: la inscripció al cens electoral no és obligatòria —fins i tot, en un cert temps, posaven moltes traves a la gent que volia inscriure-s'hi. Així hi ha un percentatge molt elevat de la població que no vota mai, que no participa de les consultes electorals que es convoquen, i que evidentment queda fora de l'abast del còmput. Resulta un sector de població immensurable, són abstencionistes però les dades estadístiques no en recullen la seva presència.

Hi ha dos plantejaments de l'estudi del fenomen abstencionista que es complementen: un de quantitatiu i l'altre qualitatiu. El primer, l'estudi quantitatiu fa una anàlisi estricta de la presència abstencionista. Només es fixa en la quantitat, els trets que acompanyen aquest elector que s'ha abstingut, mai els motius que han pogut induir aquest individu a l'abstenció. El segon plantejament formula un estudi qualitatiu. Aquest demana un sondeig d'opinió: no n'hi ha prou amb uns simples resultats numèrics, necessita una base d'opinió sobre la qual formular unes hipòtesis entorn de les motivacions de l'abstenció.

A grans trets podríem desglossar les causes del fenomen de l'abstenció en el nostre país en quatre grans blocs: un primer grup reuniria aquells abstencionistes que, malgrat la seva voluntat de participació política, hi ha un factor d'ordre ideològic-personal que els impedeix d'anar a les urnes: no sentir-se representat per cap formació política, ser anarquista... Un segon grup, molt heterogeni, recolliria tota una sèrie d'actituds emmarcades per una manca d'interès en la participació política: gent amb una manca de cultura extraordinària, i especialment de cultura política; inadaptats socials i marginats... Un tercer grup recolliria les causes de tipus mecànic-tècnic com els errors en el cens (males inscripcions, baixes mal donades...), o les impossibilitats físiques: malaltia, viat-

ge o altres tipus de conjuntures personals circumstancials. I, finalment, un quart grup es fixaria en la naturalesa de la convocatòria electoral, en la conjuntura en què aquesta es produeix, en la competitivitat que s'hi planteja...

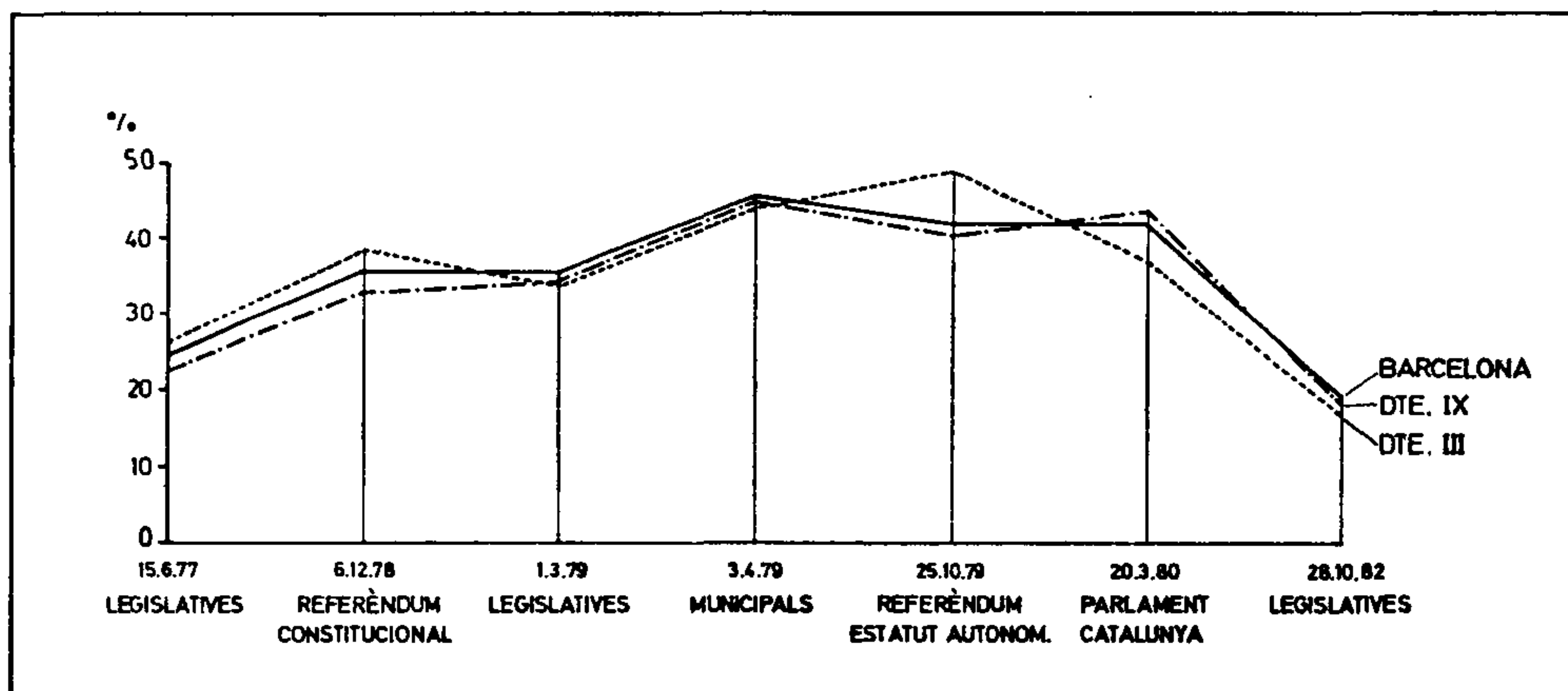
En tot cas, l'estudi que presentem formula només una valoració quantitativa de l'abstenció, i el perfil de l'abstencionista des d'un punt de vista qualitatiu no s'hi reflecteix.

1. ALGUNES DADES PRELIMINARS

Considerant l'índex d'abstenció a Barcelona (vegeu gràfic 1) en el referèndum constitucional, que fou d'un 35,7 %, observem que el barri de Sant Gervasi (Districte III) s'abstingué per sobre d'aquesta mitjana. L'índex corresponent a aquest barri fou d'un 42,7 % (quadre 2.b), que no el de tot el districte. El barri de la Guineueta, en canvi, s'abstingué menys, tot i que per sobre encara de la mitjana de Barcelona, amb un 37,4 % (quadre 1.a). El districte al qual correspon aquest darrer barri, el IX, s'abstingué per sota de la mitjana de la ciutat.

GRÀFIC 1

Evolució de l'índex abstencionista als districtes III i IX, i al conjunt de la ciutat de Barcelona

QUADRE 1

Percentatges de participació i abstenció als barris a cada consulta

GUINEUETA (a)

	<i>Total població</i>			<i>Homes</i>			<i>Dones</i>		
	<i>Elect.</i>	<i>Votants</i>	<i>Abst.</i>	<i>Elect.</i>	<i>Votants</i>	<i>Abst.</i>	<i>Elect.</i>	<i>Votants</i>	<i>Abst.</i>
Referèndum	100	62,6	37,4	100	65,5	34,5	100	59,7	40,3
Municipals	100	50,9	49,1	100	55,4	44,6	100	46,5	53,5

SANT GERVASI (b)

	<i>Total població</i>			<i>Homes</i>			<i>Dones</i>		
	<i>Elect.</i>	<i>Votants</i>	<i>Abst.</i>	<i>Elect.</i>	<i>Votants</i>	<i>Abst.</i>	<i>Elect.</i>	<i>Votants</i>	<i>Abst.</i>
Referèndum	100	57,3	42,7	100	60,7	39,3	100	54,9	45,1
Municipals	100	56,2	43,8	100	60,2	39,8	100	53,2	46,8

A la consulta de les municipals, el barri de la Guineueta tingué un índex superior (49,1 %) respecte de la mitjana de Barcelona, que fou d'un 45,8 %. El districte IX es comportà com el barri. A Sant Gervasi, en canvi, l'índex d'abstenció el trobem per sota de la mitjana de la ciutat, amb un 43,8 %.

En el gràfic 1 podem observar els diversos comportaments dels dos districtes que integren els barris estudiats al llarg de les consultes, i veiem com el major índex abstencionista es produí a les eleccions municipals. Respecte de la línia abstencionista que segueix el conjunt de la ciutat de Barcelona, observem que els districtes tendeixen a dur una línia diferent. El districte II, per exemple, s'abstingué més a les eleccions del Parlament de Catalunya. De tota manera, la tendència abstencionista a les municipals del 79 és acusada, i fins ara, a nivell de ciutat, no s'ha superat.

Al quadre 1 podem veure d'una manera més específica el comportament participatiu de cada barri estudiat a les dues consultes. La Guineueta, per exemple, al referèndum (vegeu quadre 1.a), té un índex d'abstenció inferior que el que es donà a les municipals, amb una diferència d'uns 12 punts. Tant els homes com les dones s'abstingueren més a les municipals que al referèndum, i les dones més que els homes a cada consulta: de cada cent homes que votaven a les municipals, a la Guineueta se n'abstingueren 44,6 i en el referèndum 34,5. De cada cent dones que votaven d'aquest barri, a les municipals se n'abstingueren 53,5 i 40,3

al referèndum. La tendència abstencionista és més acusada entre les dones.

A Sant Gervasi, aquestes diferències es repeteixen. En el quadre 1.b veiem com l'índex abstencionista de les municipals i del referèndum és molt similar, hi ha una diferència d'un punt. Les dones també s'abstenen més i, en proporció, s'abstenen més les dones d'aquest barri que les de la Guineueta al referèndum, però s'abstenen menys que les dones de la Guineueta a les municipals.

El quadre 2 ens dóna a conèixer d'una manera detallada el comportament abstencionista dels barris per seccions censals. A grans trets observem que a la Guineueta l'abstenció és superior a les municipals, a totes les seccions (quadre 2.a); i a Sant Gervasi també és superior a les municipals, cosa que concorda amb la tendència general més abstencionista a la consulta municipal.

QUADRE 2

Percentatges d'abstenció a cadascuna de les seccions estudiades

GUINEUETA (a)

Seccions	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149
Referèndum	30,8	32,1	25,9	34,4	26,2	29,2	28,1	24,9	29,3	31,3
Municipals	45,4	44,7	38,1	44,6	37,9	40,8	43,2	38,2	44,7	43,2

SANT GERVASI (b)

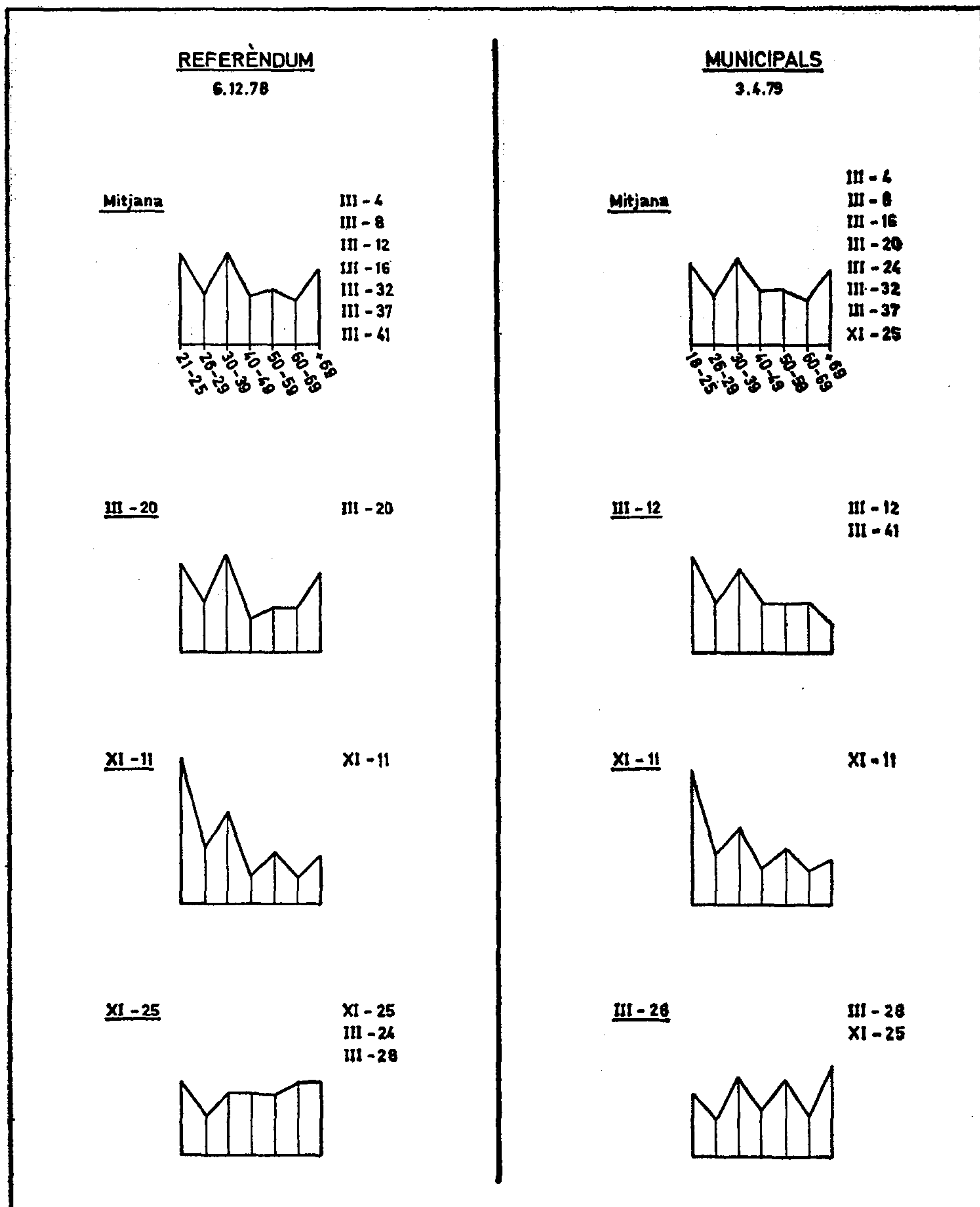
Seccions	4	8	12	16	20	24	28	32	37	41	11	25
Referèndum	39,0	39,2	35,0	36,4	38,2	33,7	34,1	34,4	34,7	48,9	35,4	39,3
Municipals	46,0	43,5	43,3	39,4	42,8	43,0	38,2	39,4	40,9	54,8	39,8	44,2

2. L'ABSTENCIONISME PER SECCIONS

Una ullada general sobre els perfils que ofereixen les diverses seccions ens permet fer una agrupació per similitud de comportament. Els gràfics 2, 3, 4 i 5 que acompanyen aquest apartat donen d'entrada el perfil abstencionista que constitueix la mitjana del barri, tot posant a la vora la llista de seccions que segueixen aquest patró. En el gràfic 2 veiem la diferència entre el perfil abstencionista, vist des del punt de mira de

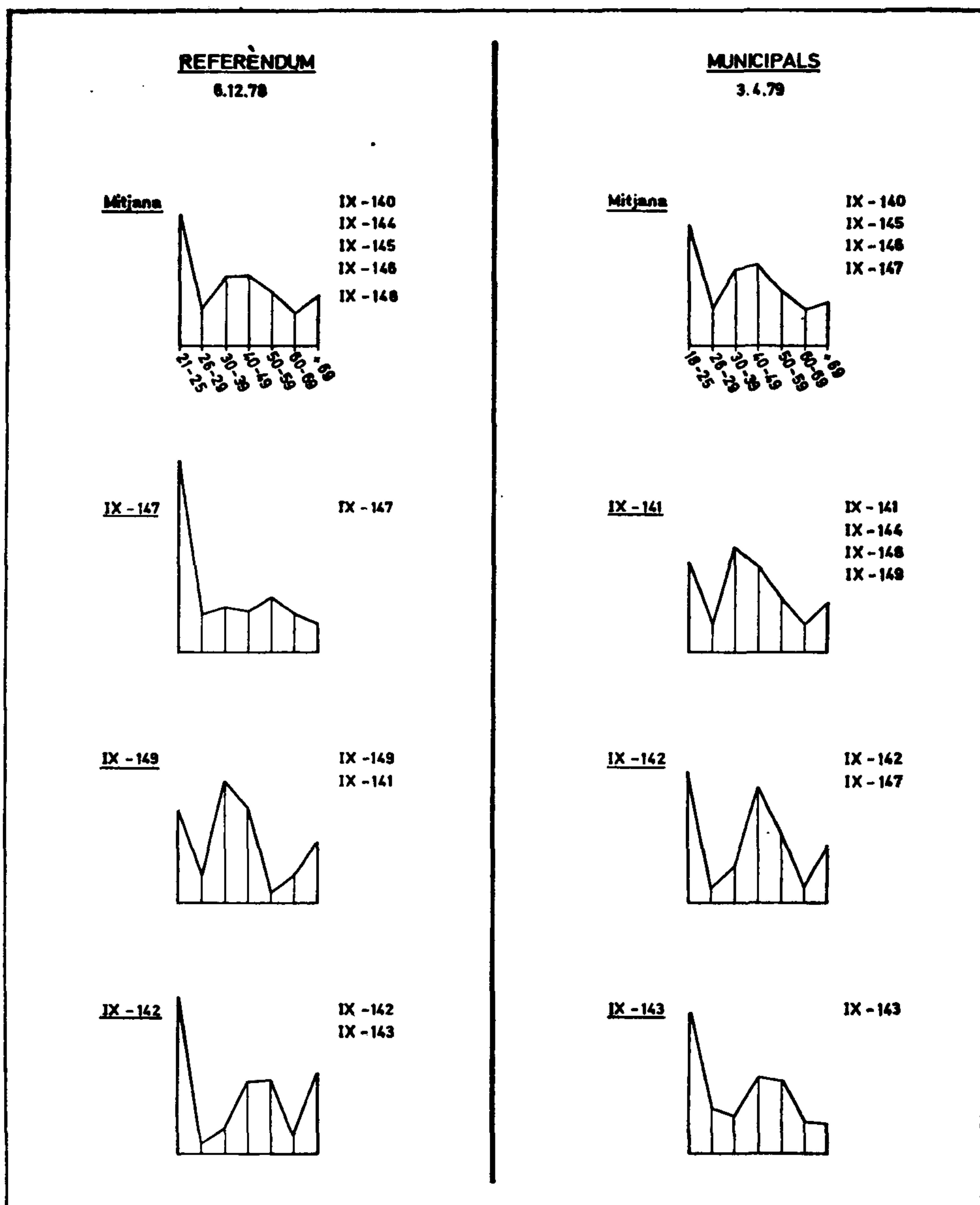
GRÀFIC 2

Sant Gesvasi. Edats

les edats, en el referèndum, que constitueix la mitjana i que, de fet, és el patró més seguit per les seccions; les seccions 4, 8, 12, 16, 32, 37 i 41 de Sant Gervasi, fent l'anàlisi segons el comportament per edats, han donat un perfil que s'adhereix al perfil mitjà. A les eleccions municipals, s'adhe-

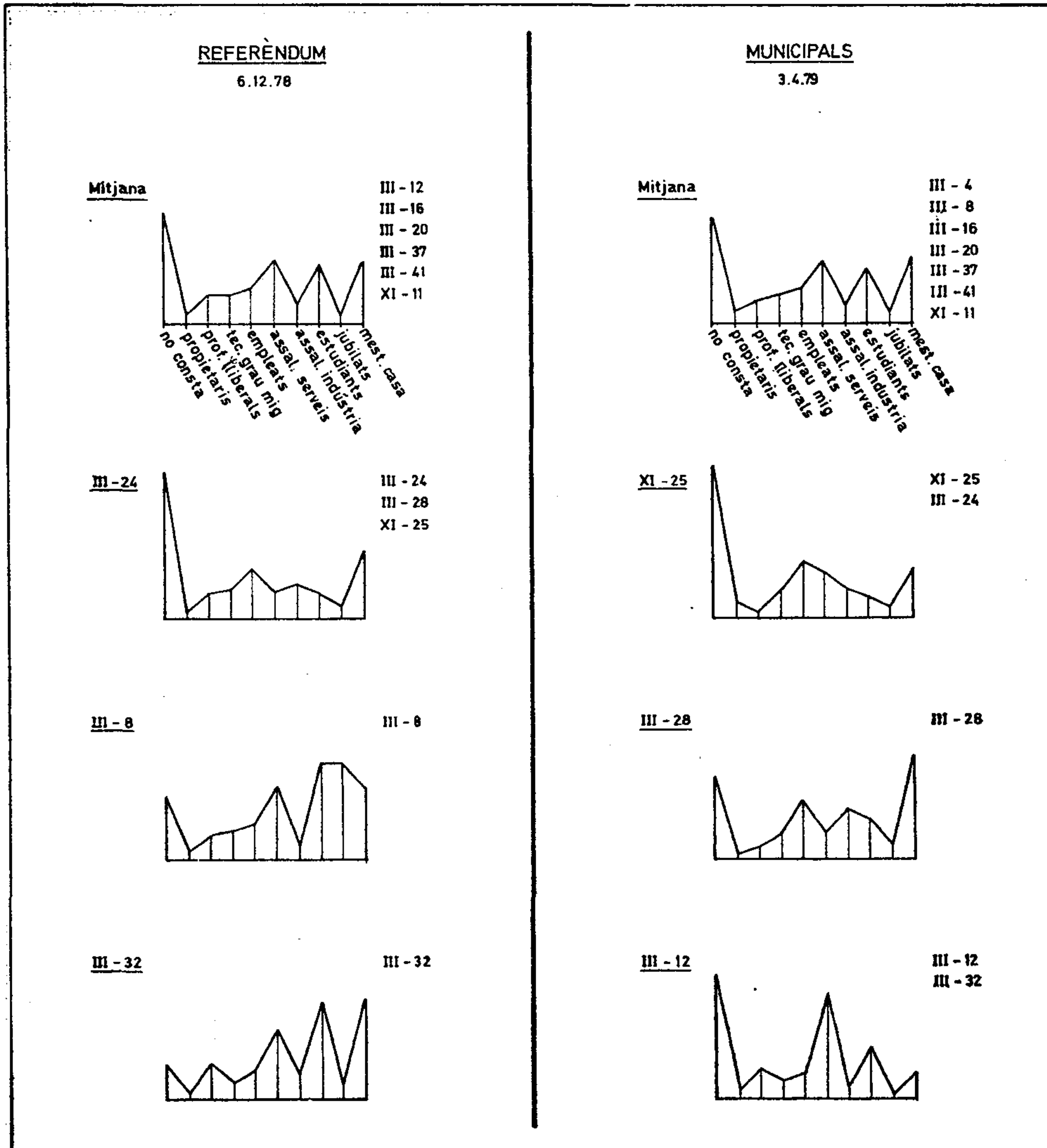
GRÀFIC 3
Guineueta. Edats

reixen al perfil mitjà les seccions 20, 24 i 25, i en canvi les seccions 12 i 41 han passat a descriure altres perfils a les eleccions municipals i no han seguit la mitjana. El gràfic 3 també ofereix l'anàlisi segons les edats en el barri de la Guineueta. Dóna el perfil de l'abstencionista mitjà, amb les sec-

GRÀFIC 4

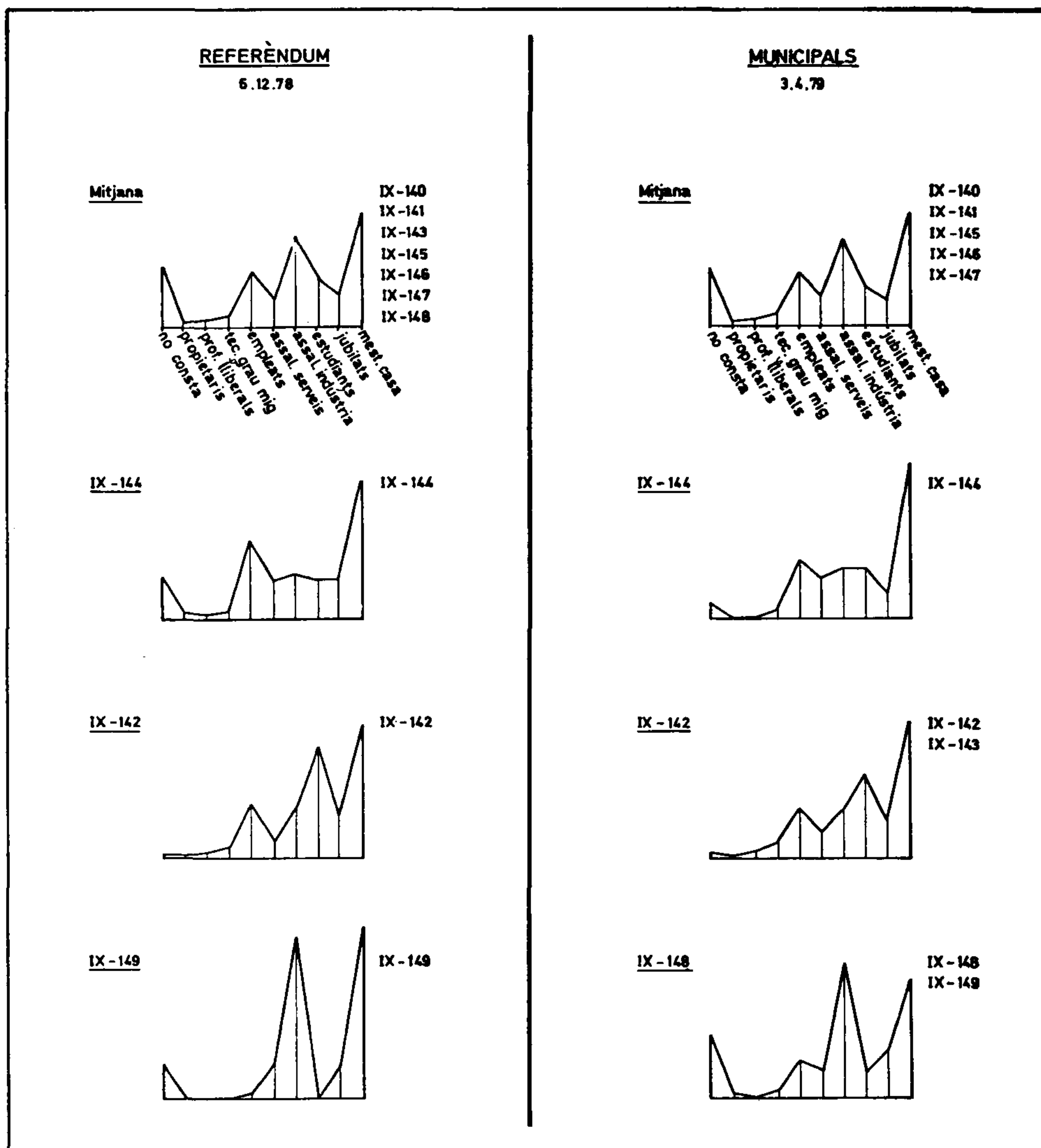
Sant Gervasi. Professions

cions que segueixen aquesta pauta i la representació de tres altres perfils de comportament que difereixen de la mitjana. Els gràfics 4 i 5 descriuen també un perfil mitjà de comportament, però segons les professions dels electors, amb les corresponents seccions que s'hi adhereixen. Després segueixen la sèrie de perfils que dissenteixen de la mitjana, i que tenen altres comportaments.

GRÀFIC 5

Guineueta. Professions

3. ANALISI QUANTITATIVA DE L'ABSTENCIONISME SEGONS LES PROFESSIONS

3.1. *Preliminars*

Abans d'endinsar-nos en el comentari de l'abstenció dels diferents grups professionals, cal fer un advertiment sobre el contingut d'aquests grups. Com sabem, el cens electoral s'extreu directament del padró municipal d'habitants, així ens trobem que les deficiències que s'hi troben es traslladen automàticament al cens electoral.

Una d'aquestes deficiències pot reflectir-se en el grup de professions que no consten (no consta, als quadres) que recull sempre un percentatge molt elevat de població. Hi trobem totes aquelles persones que no van declarar en el padró cap professió; els que es troben en atur o busquen la primera feina. Això és un 5 % a Sant Gervasi i un 8 % a la Guineueta. Ajuden a engreixar aquest grup problemes mecànics de la confecció del padró: professions difícilment catalogables, o simplement incomprendibles en l'escrit... En alguns casos l'agent censal o el mateix empadronat, a l'hora d'escriure la professió de les dones, si aquestes no exerceixen cap professió i es queden a casa, els adjudiquen indiferentment la categoria de no consta o de mestresses de casa. Fins i tot, dones que exerceixen alguna mena de tasca dins dels serveis domèstics, que no ho han declarat com a activitat professional, s'han afegit al grup heterogeni dels no consta. També cal dir que s'ha detectat algun cas en què l'agent censal ha posat sistemàticament la categoria de mestressa de casa o no consta a dones que han declarat explícitament la seva professió.

A l'hora de considerar les dades que el padró i el cens electoral ens proporcionen cal tenir en compte el marge de degradació que ha sofert respecte del moment en què s'utilitza, considerant que tal vegada la realitat poblacional ha sofert algunes mutacions, des del moment de la confecció del padró i el cens i el moment de la seva utilització, que, evidentment, no hi han pogut quedar reflectides.

3.2. *Composició professional dels barris*

A Sant Gervasi, i considerant el total de la població, trobem una distribució professional en la qual —i per a les dues consultes electorals— el grup de les professions qualificades és el que compta amb un major nombre d'electors: 22,4 % al referèndum i 22,6 % a les municipals. Fet que corrobora el que dèiem anteriorment que aquest barri és relativament benestant. El grup d'assalariats (18,9 %, al referèndum; 21,4 % a les municipals) és, juntament amb els no consta (21 % al referèndum; 21,3 % a les municipals), el que segueix amb importància, considerant el que esmentàvem abans entorn la composició dels no consta i les mestresses de casa.

QUADRE 3a

Sant Gervasi - Referèndum Constitucional, desembre 1978 - Total de la població

	<i>Electors</i>	<i>Votants</i>	<i>Abstenc.</i>	<i>Electors</i>	<i>Votants</i>	<i>Abstenc.</i>
N.C.	21,0	17,5	26,0	21,0	17,5	26,0
Prop. directius	6,9	10,3	2,3			
Prof. liberals	9,2	11,4	6,3	22,4	28,2	14,7
T.G.M.	6,3	6,5	6,1			
Empleats	7,2	6,3	8,5			
Assalariats serveis	8,1	3,2	15,0	18,9	12,3	28,3
Assalariats indústria	3,6	2,8	4,8			
Estudiants	11,7	10,1	14,0	11,7	10,1	14,0
Jubilats	7,9	11,9	2,4	7,9	11,9	2,4
Mestresses de casa	17,9	20,2	14,8	17,9	20,2	14,8
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

QUADRE 3b

Sant Gervasi - Eleccions Municipals, abril, 1979 - Total de la població

	<i>Electors</i>	<i>Votants</i>	<i>Abstenc.</i>	<i>Electors</i>	<i>Votants</i>	<i>Abstenc.</i>
N.C.	21,3	18,4	25,3	21,3	18,4	25,3
Prop. directius	6,6	9,6	2,7			
Prof. liberals	8,9	11,4	5,4	22,6	28,3	15,1
T.G.M.	7,1	7,3	7,0			
Empleats	8,0	7,6	8,6			
Assalariats serveis	8,9	4,3	15,1	21,4	16,0	28,9
Assalariats indústria	4,5	4,1	5,2			
Estudiants	11,2	10,0	12,9	11,2	10,0	12,9
Jubilats	7,6	11,5	2,3	7,6	11,5	2,3
Mestresses de casa	15,7	16,0	15,4	15,7	16,0	15,4
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Cal destacar que del grup dels assalariats, els empleats i els assalariats dels serveis, amb uns percentatges del 7,2 i 8,1 al referèndum i 8 i 8,9 a les municipals respectivament, són els més nombrosos.

Quant a les professions qualificades, les professions liberals són les que tenen més pes, amb un 9,2 % al referèndum i un 8,9 les municipals (vegeu quadres 3.a i 3.b).

Si ens fixem amb la composició professional d'aquest barri, Sant Gervasi, desglossat en homes i dones (vegeu quadres 4.a, 4.b, 5.a i 5.b), la categoria professional del no consta, a la qual en el total de la població corresponia el 21 %, agrupa un 14,6 % al referèndum i un 15 % a les mu-

nicipals dels homes; mentre que recull un 25,7 % i un 26,1 % de les dones al referèndum i a les municipals respectivament. Aquesta diferència ve explicada pels problemes de confecció de cens que abans esmentàvem.

QUADRE 4a

Sant Gervasi - Referèndum Constitucional, desembre 1978 - Homes/Dones

	<i>Electors</i>		<i>Votants</i>		<i>Abstenció</i>	
	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
N.C.	14,6	25,7	11,4	22,4	19,8	30,0
Prop. directius	14,6	1,4	20,7	2,0	5,1	0,5
Prof. liberals	16,2	4,2	18,2	5,9	13,0	2,0
T.G.M.	12,8	1,6	13,8	0,7	11,4	2,7
Empleats	9,3	5,7	8,1	4,8	11,1	6,8
Assalariats serveis	3,8	11,3	2,8	3,6	5,4	21,1
Assalariats indústria	7,4	0,9	5,6	0,6	10,3	1,3
Estudiants	15,2	9,2	12,0	8,6	20,3	10,0
Jubilats	5,9	9,4	7,3	15,5	3,6	1,5
Mestresses de casa	0,0	30,8	0,0	36,0	0,0	24,2
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

QUADRE 4b

Sant Gervasi - Referèndum Constitucional, desembre 1978 - Homes/Dones

	<i>Electors</i>		<i>Votants</i>		<i>Abstenció</i>	
	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
N.C.	14,6	25,7	11,4	22,4	19,8	30,0
Prof. qualific.	43,6	7,2	52,7	8,6	29,5	5,2
Assalariats	20,5	17,9	16,5	9,0	26,8	29,2
Estudiants	15,2	9,2	12,0	8,6	20,3	10,0
Jubilats	5,9	9,4	7,3	15,5	3,6	1,5
Mestresses de casa	0,0	30,8	0,0	36,0	0,0	24,2
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Pel que fa a les professions qualificades els homes signifiquen un 43,6 % i un 42,2 %, en el referèndum i a les municipals respectivament, enfront de les dones que signifiquen un 7,2 % i un 7,9 %. Aquesta diferència tan reveladora d'un cert estat de coses no resulta tan pronunciada en el si d'altres grups professionals com ara el d'assalariats. Els homes en aquest grup representen un 20,5 % i un 23,1 %, en el referèndum i a les municipals respectivament, mentre que les dones tenen uns percentatges d'un 17,9 i un 20,3.

QUADRE 5a

Sant Gervasi - Elecciones Municipals, abril 1979 - Homes/Dones

	<i>Electors</i>		<i>Votants</i>		<i>Abstenció</i>	
	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
N.C.	15,0	26,1	12,7	23,3	18,7	29,5
Prop. directius	13,7	1,3	18,4	1,9	6,0	0,6
Prof. liberals	15,2	4,1	17,5	6,1	11,4	1,6
T.G.M.	13,3	2,5	13,7	1,7	12,6	3,4
Empleats	10,0	6,6	9,0	6,4	11,6	6,7
Assalariats serveis	4,8	12,0	3,8	4,8	6,6	20,6
Assalariats indústria	8,3	1,7	6,7	1,8	10,8	1,6
Estudiants	14,2	9,0	11,6	8,6	18,4	9,4
Jubilats	5,5	9,2	6,6	15,7	3,8	1,3
Mestresses de casa	0,0	27,6	0,0	29,6	0,0	25,2
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

QUADRE 5b

Sant Gervasi - Elecciones Municipals, abril 1979 - Homes/Dones

	<i>Electors</i>		<i>Votants</i>		<i>Abstenció</i>	
	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
N.C.	15,0	26,1	12,7	23,3	18,7	29,5
Prof. qualific.	42,2	7,9	49,6	9,7	30,0	5,6
Assalariats	23,1	20,3	19,5	13,0	29,0	28,9
Estudiants	14,2	9,0	11,6	8,6	18,4	9,4
Jubilats	5,5	9,2	6,6	15,7	3,8	1,3
Mestresses de casa	0,0	27,6	0,0	29,6	0,0	25,2
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Un 56,5 % de les dones d'aquest barri, en el referèndum, es troben incloses en el grup dels no consta o de les mestresses de casa. A les municipals aquest valor és lleugerament inferior: 53,7 %. També cal notar que el percentatge d'estudiants masculins és lleugerament superior al de les dones, i que les dones jubilades són més que els homes.

* * *

Al barri de la Guineueta trobem una distribució professional prou diferent de la que trobàvem a Sant Gervasi (vegeu quadres 6.a i 6.b). Si considerem primer la composició segons el total de la població, notem que el grup professional que reuneix major nombre d'electors és el dels

assalariats amb un 41 % al referèndum i un 42,8 % a les municipals. També a cop d'ull es veu que el grup de les mestresses de casa és important: un 28,8 % i un 26,6 %, al referèndum i a les municipals respectivament. Les professions qualificades, en aquest barri, recullen un percentatge molt baix: 3,2 % i 4,1 % al referèndum i a les municipals, respectivament. Així mateix, hi ha pocs estudiants.

QUADRE 6a

Guineueta - Referèndum Constitucional, desembre 1978 - Total de la població

	<i>Electors</i>		<i>Votants</i>		<i>Abstenció</i>	
	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
N.C.	14,2	14,5	13,8	14,2	14,5	13,8
Prop. directius	0,8	1,0	0,5			
Prof. liberals	0,9	1,0	0,7	3,3	3,3	3,4
T.G.M.	1,6	1,3	2,2			
Empleats	13,9	14,5	12,8			
Assalariats serveis	5,5	5,1	6,2	41,0	41,7	39,8
Assalariats indústria	21,6	22,1	20,8			
Estudiants	5,7	3,0	10,5	5,7	3,0	10,5
Jubilats	6,9	7,1	6,5	6,9	7,1	6,5
Mestresses de casa	28,8	30,4	26,0	28,8	30,4	26,0
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

QUADRE 6b

Guineueta - Eleccions Municipals, abril 1979 - Total de la població

	<i>Electors</i>		<i>Votants</i>		<i>Abstenció</i>	
	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
N.C.	14,8	15,3	14,2	14,8	15,3	14,2
Prop. directius	0,7	1,0	0,4			
Prof. liberals	0,9	1,1	0,5	4,1	4,9	3,2
T.G.M.	2,5	2,8	2,3			
Empleats	14,5	16,2	12,3			
Assalariats serveis	6,7	6,1	7,4	42,8	45,1	40,0
Assalariats indústria	21,6	22,8	20,3			
Estudiants	5,3	1,8	9,4	5,3	1,8	9,4
Jubilats	6,4	6,9	5,8	6,4	6,9	5,8
Mestresses de casa	26,6	26,0	27,4	26,6	26,0	27,4
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

El percentatge del grup dels no consta és superior al del barri de Sant Gervasi, i el motiu pot ser trobat en la manera en què foren censats els dos barris. A diferència del barri de Sant Gervasi, molt poques dones declaren la professió, i passen automàticament a ser classificades com a mestresses de casa, grup que també té uns percentatges molt elevats: 28,8 % al referèndum i un 26,6 % a les municipals.

Desglossant la composició professional de la Guineueta entre homes i dones (vegeu quadres 7.a, 7.b, 8.a i 8.b), podem observar, i d'una manera més accentuada, que les dones es troben molt poc incorporades a la vida laboral. El 72,2 % al referèndum i el 68,9 % a les municipals del total de les dones no declaren la professió.

QUADRE 7a

Guineueta - Referèndum Constitucional, desembre 1978 - Homes/Dones

	<i>Electors</i>		<i>Votants</i>		<i>Abstenció</i>	
	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
N.C.	12,4	16,0	13,3	15,7	10,8	16,5
Prop. directius	1,4	0,3	1,6	0,4	0,9	0,1
Prof. liberals	0,9	0,9	0,7	1,4	1,3	0,2
T.G.M.	3,2	0,0	2,5	0,0	4,6	0,0
Empleats	18,7	9,3	20,1	8,8	16,2	9,9
Assalariats serveis	9,4	1,7	9,1	1,0	10,1	2,8
Assalariats indústria	40,7	3,5	42,6	1,4	37,1	6,7
Estudiants	6,7	4,8	3,4	2,6	13,1	8,3
Jubilats	6,4	7,4	6,7	7,6	5,9	7,0
Mestresses de casa	0,0	56,2	0,0	61,1	0,0	48,4
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

QUADRE 7b

Guineueta - Referèndum Constitucional, desembre 1978 - Homes/Dones

	<i>Electors</i>		<i>Votants</i>		<i>Abstenció</i>	
	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
N.C.	12,4	16,0	13,3	15,7	10,8	16,5
Prof. qualific.	5,5	1,2	4,8	1,8	6,8	0,3
Assalariats	68,8	14,5	71,8	11,2	63,4	19,4
Estudiants	6,7	4,8	3,4	2,6	13,1	8,3
Jubilats	6,4	7,4	6,7	7,6	5,9	7,0
Mestresses de casa	0,0	56,2	0,0	61,1	0,0	48,4
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

QUADRE 8a

Gineueta - Elecciones Municipals, abril 1979 - Homes/Dones

	<i>Electors</i>		<i>Votants</i>		<i>Abstenció</i>	
	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
N.C.	13,1	16,4	14,6	16,0	10,9	16,9
Prop. directius	1,2	0,3	1,5	0,5	0,8	0,0
Prof. liberals	0,9	0,9	0,8	1,6	1,0	0,1
T.G.M.	4,6	0,5	4,9	0,4	4,3	0,6
Empleats	18,9	10,2	21,1	10,8	15,7	9,6
Assalariats serveis	10,3	3,1	9,0	2,8	12,1	3,5
Assalariats indústria	38,9	4,8	39,8	3,6	37,7	5,9
Estudiants	6,2	4,5	2,1	1,6	11,9	7,4
Jubilats	5,9	6,9	6,1	7,7	5,5	6,1
Mestresses de casa	0,0	52,5	0,0	55,1	0,0	50,0
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

QUADRE 8b

Guineueta - Elecciones Municipals, abril 1979 - Homes/Dones

	<i>Electors</i>		<i>Votants</i>		<i>Abstenció</i>	
	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
N.C.	13,1	16,4	14,6	16,0	10,9	16,9
Prof. qualific.	6,7	1,7	7,2	2,5	6,1	0,7
Assalariats	68,1	18,1	69,9	17,2	65,5	19,0
Estudiants	6,2	4,5	2,1	1,6	11,9	7,4
Jubilats	5,9	6,9	6,1	7,7	5,5	6,1
Mestresses de casa	0,0	52,5	0,0	55,1	0,0	50,0
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Quant als homes, els més nombrosos són els assalariats que tenen un percentatge del 68,8 i 68,1 al referèndum i a les municipals respectivament; mentre que les dones, en aquest grup, signifiquen percentatges notablement inferiors: 14,5 en el referèndum i 18,1 a les municipals. Moltes dones declaren ser mestresses de casa: 56,2 % en el referèndum i 52,5 % a les municipals.

Els percentatges que corresponen als jubilats i als estudiants són força baixos i els percentatge dels homes i les dones són molt similars. El grup professional amb menys electors d'aquest barri és el de les professions qualificades: 5,5 % al referèndum i 6,7 % a les municipals, per als homes; i per a les dones, un 2,4 % al referèndum i un 1,7 a les municipals.

3.3. L'abstencionisme dels diferents grups professionals

En els quadres que apareixen en aquest capítol (9.a, 9.b, 10.a, 10.b, 11.a, 11.b, 12.a, 12.b, 13.a, 13.b, 14.a i 14.b), la informació es troba ordenada de la següent manera: les columnes 1 i 2 representen els percentatges —verticals— sobre el total d'electors i abstencionistes respectivament. Les columnes 3 i 4 representen el percentatge de participació i abstenció —percentatge horitzontal— respecte de cadascun dels grups. Només s'indiquen, en aquestes columnes, aquells percentatges que estiguin per sobre del 50 %, tant de participació com d'abstenció de manera que es pugui veure amb un cop d'ull la tendència de cada grup. També cal dir que els grups s'han anat ordenant de major a menor segons els percentatges que ens oferien les columnes 1 i 2, de manera que podem veure millor l'ordre en què apareixen les diferents categories professionals segons presentin un menor o major nombre d'electors i abstencionistes.

QUADRE 9a

Sant Gervasi - Referèndum Constitucional, desembre 1978 - Total de la població

	(1)		(2)	% (3)	(4) %
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
N.C.	21,0	N.C.	26,0		51,6
Mestresses de casa	17,9	Assalariats serveis	15,0		77,1
Estudiants	11,7	Mestresses de casa	14,8	65,5	
Prof. liberals	9,2	Estudiants	14,0	50,1	
Assalariats serveis	8,1	Empleats	8,5	50,8	
Jubilats	7,9	Prof. liberals	6,3	71,6	
Empleats	7,2	Tècnics grau mitjà	6,1	59,8	
Prop. directius	6,9	Assalariats indústria	4,8		55,4
Tècnics grau mitjà	6,3	Jubilats	2,4	87,6	
Assalariats indústria	3,6	Propietaris directius	2,3	86,2	
	100,0		100,0		
	(1)		(2)	% (3)	(4) %
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
Prof. qualificades	22,4	Assalariats	28,3		62,3
N.C.	21,0	N.C.	26,0		51,6
Assalariats	18,9	Mestresses de casa	14,8	65,5	
Mestresses de casa	17,9	Professions qualificades	14,7	72,8	
Estudiants	11,7	Estudiants	14,0	50,1	
Jubilats	7,9	Jubilats	2,4	87,6	
	100,0		100,0		

QUADRE 9b

Sant Gervasi - Eleccions Municipals, abril 1979 - Total de la població

	(1) %		(2) %	% (3) Vot.	(4) % Abst.
<i>Electors</i>		<i>Abstencionistes</i>			
N.C.	21,3	N.C.	25,3		50,4
Mestresses de casa	15,7	Mestresses de casa	15,4	58,4	
Estudiants	11,2	Assalariats serveis	15,1		72,1
Assalariats serveis	8,9	Estudiants	12,9	51,2	
Prof. liberals	8,9	Empleats	8,6	54,4	
Empleats	8,0	Tècnics grau mitjà	7,0	58,8	
Jubilats	7,6	Prof. liberals	5,4	74,1	
Tècnics grau mitjà	7,1	Assalariats indústria	5,2	51,5	
Propietaris directius	6,6	Propietaris directius	2,7	82,7	
Assalariats indústria	4,5	Jubilats	2,3	87,1	
	100,0		100,0		
	(1) %		(2) %	% (3) Vot.	(4) % Abst.
<i>Electors</i>		<i>Abstencionistes</i>			
Prof. qualificades	22,6	Assalariats	28,9		57,2
Assalarats	21,4	N.C.	25,3		50,4
N.C.	21,3	Mestresses de casa	15,4	58,4	
Mestresses de casa	15,7	Professions qualificades	15,1	71,8	
Estudiants	11,2	Estudiants	12,9	51,2	
Jubilats	7,6	Jubilats	2,3	87,1	
	100,0		100,0		

(3) (4) Sumen 100: només fem constar la tendència predominant.

(1) Distribució dels electors de major a menor percentatge.

(2) Distribució dels abstencionistes de major a menor percentatge.

Pel que fa als gràfics que corresponen a aquesta secció, gràfics A.1, B.1, A.2, B.2, A.3, B.3, A.4 i B.4, cal dir que els gràfics A presenten, en la columna vertical, el percentatge d'electors de cada categoria professional respecte del total d'electors. Cada columna —les quals corresponen a una categoria professional— té una zona coberta en negre que correspon al percentatge d'abstencionisme dins d'aquelles categories, respecte dels electors que componen el grup determinat. D'altra banda els gràfics B comparen els percentatges d'electors d'una categoria professional respecte del total d'electors; els percentatges de votants d'una categoria professional respecte de tots els votants; i, finalment, els percentatges d'abstencionistes respecte del total d'abstencionistes.

A continuació, intentarem trobar les característiques professionals dels abstencionistes. És a dir, desvetllarem quines categories professionals tendeixen més a l'abstenció i en quina mesura en el si de cada categoria es produeix l'abstencionisme.

* * *

QUADRE 10a

Sant Gervasi - Referèndum Constitucional, desembre 1978 - Homes

	(1)		(2)	% (3)	(4) %
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
Prof. liberals	16,2	Estudiants	20,3		51,6
Estudiants	15,2	N.C.	19,8		52,4
Propietaris directius	14,6	Prof. liberals	13,0	68,9	
N.C.	14,6	Tècnics grau mitjà	11,4	65,7	
Tècnic grau mitjà	12,8	Empleats	11,1	53,4	
Empleats	9,3	Assalariats indústria	10,3		53,7
Assalariats indústria	7,4	Assalariats serveis	5,4		55,4
Jubilats	5,9	Propietaris directius	5,1	86,6	
Assalariats serveis	3,8	Jubilats	3,6	76,1	
	100,0		100,0		
	(1)		(2)	% (3)	(4) %
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
Prof. qualificades	43,6	Prof. qualificades	29,5	73,9	
Assalariats	20,5	Assalariats	26,8		50,8
Estudiants	15,2	Estudiants	20,3		51,6
N.C.	14,6	N.C.	19,8		52,4
Jubilats	5,9	Jubilats	3,6	76,1	
	100,0		100,0		

QUADRE 10b

Sant Gervasi - Eleccions Municipals, abril 1979 - Homes

	(1)		(2)	% (3)	(4) %
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
Prof. liberals	15,2	N.C.	18,7	52,3	
N.C.	15,0	Estudiants	18,4	50,4	
Estudiants	14,2	Tècnics grau mitjà	12,6	63,8	
Prop. directius	13,7	Empleats	11,6	55,4	
Tècnics de grau mitjà	13,3	Prof. liberals	11,4	71,4	
Empleats	10,0	Assalariats indústria	10,8		50,2
Assalariats indústria	8,3	Assalariats serveis	6,6		52,1
Jubilats	5,5	Prop. directius	6,0	83,2	
Assalariats serveis	4,8	Jubilats	3,8	73,6	
	100,0		100,0		
	(1)		(2)	% (3)	(4) %
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
Prof. qualificades	42,2	Prof. qualificades	30,0	72,8	
Assalariats	23,1	Assalariats	29,0	51,9	
N.C.	15,0	N.C.	18,7	52,3	
Estudiants	14,2	Estudiants	18,4	50,4	
Jubilats	5,5	Jubilats	3,8	73,6	
	100,0		100,0		

QUADRE 11a

Sant Gervasi - Referèndum Constitucional, desembre 1978 - Dones

	(1)		(2)	% (3)	(4) %
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
Mestresses de casa	30,8	N.C.	30,0		51,3
N.C.	25,7	Mestresses de casa	24,0	65,3	
Assalariades serveis	11,3	Assalariades serveis	21,1		82,3
Jubilades	9,4	Estudiants	10,0	52,3	
Estudiants	9,2	Empleades	6,8	—	52,4
Empleades	5,7	Tècnics grau mitjà	2,7		75,6
Prof. liberals	4,2	Prof. liberals	2,0	79,2	
Tècnics de grau mitjà	1,6	Jubilades	1,5	92,8	
Propietaris directius	1,4	Assalariades indústria	1,3		65,3
Assalariades indústria	0,9	Propietaris directius	0,5	83,3	
	100,0		100,0		
	(1)		(2)	% (3)	(4) %
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
Mestresses de casa	30,8	N.C.	30,0		51,3
N.C.	25,7	Assalariades	29,2		71,9
Assalariades	17,9	Mestresses de casa	24,2	65,4	
Jubilades	9,4	Estudiants	10,0	52,3	
Estudiants	9,2	Prof. qualificades	5,2	68,0	
Prof. qualificades	7,2	Jubilades	1,5	92,8	
	100,0		100,0		

QUADRE 11b

Sant Gervasi - Eleccions Municipals, abril 1979 - Dones

	(1)		(2)	% (3)	(4) %
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
Mestresses de casa	27,6	N.C.	29,5		51,6
N.C.	26,1	Mestresses de casa	25,2	58,3	
Assalariats serveis	12,0	Assalariats serveis	20,6		78,2
Jubilats	9,2	Estudiants	9,4	52,1	
Estudiants	9,0	Empleats	6,7	53,3	
Empleats	6,6	Tècnics de grau mitjà	3,4		62,4
Prof. liberals	4,1	Prof. liberals	1,6	81,8	
Tècnics grau mitjà	2,5	Assalariats indústria	1,6	57,4	
Assalariats indústria	1,7	Jubilats	1,3	93,3	
Propietaris directius	1,3	Propietaris directius	0,6	78,9	
	100,0		100,0		
	(1)		(2)	% (3)	(4) %
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
Mestresses de casa	27,6	N.C.	29,5		51,6
N.C.	26,1	Assalariats	28,9		65,0
Assalariades	20,3	Mestresses de casa	25,2	58,3	
Jubilats	9,2	Estudiants	9,4	52,1	
Estudiants	9,0	Prof. qualificades	5,6	67,4	
Prof. qualificades	7,9	Jubilats	1,3	93,3	
	100,0		100,0		

QUADRE 12a

Guineueta - Referèndum Constitucional, desembre 1978 - Total de la població

	(1)		(2)	% (3)	(4) %
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
Mestresses de casa	28,8	Mestresses de casa	26,0	66,9	
Assalariats indústria	21,6	Assalariats indústria	20,8	64,9	
N.C.	14,2	N.C.	13,8	64,4	
Empleats	13,9	Empleats	12,8	66,3	
Jubilats	6,9	Estudiants	10,5		67,2
Estudiants	5,7	Jubilats	6,5	65,5	
Assalariats serveis	5,5	Assalariats serveis	6,2	58,8	
Tècnics grau mitjà	1,6	Tècnics grau mitjà	2,2	50,6	
Prof. liberals	0,9	Prof. liberals	0,7	71,4	
Prop. directius	0,8	Prop. directius	0,5	77,6	
	100,0		100,0		
	(1)		%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	(2)	% (3)	(4) %
Assalariats	41,0	Assalariats	39,8	64,5	
Mestresses de casa	28,8	Mestresses de casa	26,0	66,9	
N.C.	14,2	N.C.	13,8	64,4	
Jubilats	6,9	Estudiants	10,5		67,2
Estudiants	5,7	Jubilats	6,5	65,5	
Prof. qualificades	3,2	Prof. qualificades	3,4	63,0	
	100,0		100,0		

QUADRE 12b

Guineueta - Eleccions Municipals, abril 1979 - Total de la població

	(1)		(2)	% (3)	(4) %
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
Mestresses de casa	26,6	Mestresses de casa	27,4	52,9	
Assalariats indústria	21,6	Assalariats indústria	20,3	57,0	
N.C.	14,8	N.C.	14,2	55,9	
Empleats	14,5	Empleats	12,3	60,9	
Assalariats serveis	6,7	Estudiants	9,4		81,3
Jubilats	6,4	Assalariats serveis	7,4		50,6
Estudiants	5,3	Jubilats	5,8	58,1	
Tècnics grau mitjà	2,5	Tècnics grau mitjà	2,3	59,2	
Prof. liberals	0,9	Prof. liberals	0,5	72,4	
Prop. directius	0,7	Prop. directius	0,4	75,3	
	100,0		100,0		
	(1)		(2)	% (3)	(4) %
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
Assalariats	42,8	Assalariats	40,0	57,1	
Mestresses de casa	26,6	Mestresses de casa	27,4	52,9	
N.C.	14,8	N.C.	14,2	55,9	
Jubilats	6,4	Estudiants	9,4		81,3
Estudiants	5,3	Jubilats	5,8	58,1	
Prof. qualificades	4,1	Prof. qualificades	3,2	64,8	
	100,0		100,0		

QUADRE 13a

Guineueta - Referèndum Constitucional, desembre 1978 - Homes

	(1)		(2)	% (3)	(4) %
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
Assalariats indústria	40,7	Assalariats indústria	37,1	68,4	
Empleats	18,7	Empleats	16,2	70,2	
N.C.	12,4	Estudiants	13,1		67,4
Assalariats serveis	9,4	N.C.	10,8	70,0	
Estudiants	6,7	Assalariats serveis	10,1	62,9	
Jubilats	6,4	Jubilats	5,9	68,0	
Tècnics grau mitjà	3,2	Tècnics grau mitjà	4,6	50,9	
Prop. directius	1,4	Prof. liberals	1,3	52,1	
Prof. liberals	0,9	Prop. directius	0,9	77,1	
	100,0		100,0		
	(1)		(2)	% (3)	(%4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
Assalariats	68,8	Assalariats	63,4	68,1	
N.C.	12,4	Estudiants	13,1		67,4
Estudiants	6,7	N.C.	10,8	70,0	
Jubilats	6,4	Prof. qualificades	6,8	57,4	
Prof. qualificades	5,5	Jubilats	5,9	68,8	
	100,0		100,0		

QUADRE 13b

Guineueta - Eleccions Municipals, abril 1979 - Homes

	(1)		(2)	% (3)	(4) %
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
Assalariats indústria	38,9	Assalariats indústria	37,7	59,3	
Empleats	18,9	Empleats	15,7	65,0	
N.C.	13,1	Assalariats serveis	12,1	50,8	
Assalariats serveis	10,3	Estudiants	11,9		80,7
Estudiants	6,2	N.C.	10,9	64,9	
Jubilats	5,9	Jubilats	5,5	60,4	
Tècnics grau mitjà	4,6	Tècnics de grau mitjà	4,3	61,2	
Prop. directius	1,2	Prof. liberals	1,0	52,1	
Prof. liberals	0,9	Prop. directius	0,8	71,4	
	100,0		100,0		
	(1)		(2)	% (3)	(4) %
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
Assalariats	68,1	Assalariats	65,5	59,6	
N.C.	13,1	Estudiants	11,9		80,7
Prof. qualificades	6,7	N.C.	10,9	64,9	
Estudiants	6,2	Prof. qualificades	6,1	61,9	
Jubilats	5,9	Jubilats	5,5	60,4	
	100,0		100,0		

QUADRE 14a

Guineueta - Referèndum Constitucional, desembre 1978 - Dones

	(1)		(2)	% (3)	(4) %
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
Mestresses de casa	56,2	Mestresses de casa	48,4	66,9	
N.C.	16,0	N.C.	16,5	60,4	
Empleades	9,3	Empleades	9,9	58,7	
Jubilades	7,4	Estudiants	8,3		66,9
Estudiants	4,8	Jubilades	7,0	63,5	
Assalariades indústria	3,5	Assalariades indústria	6,7		74,9
Assalariades serveis	1,7	Assalariades serveis	2,8		63,0
Prof. liberals	0,9	Prof. liberals	0,2	90,0	
Prop. directius	0,3	Prop. directius	0,1	80,0	
	100,0		100,0		
	(1)		(2)	% (3)	(4) %
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
Mestresses de casa	56,2	Mestresses de casa	48,4	66,9	
N.C.	16,0	Assalariades	19,4		51,9
Assalariades	14,5	N.C.	16,5	60,4	
Jubilades	7,4	Estudiants	8,3		66,9
Estudiants	4,8	Jubilades	7,0	63,5	
Prof. qualificades	1,2	Prof. qualificades	0,3	86,4	
	100,0		100,0		

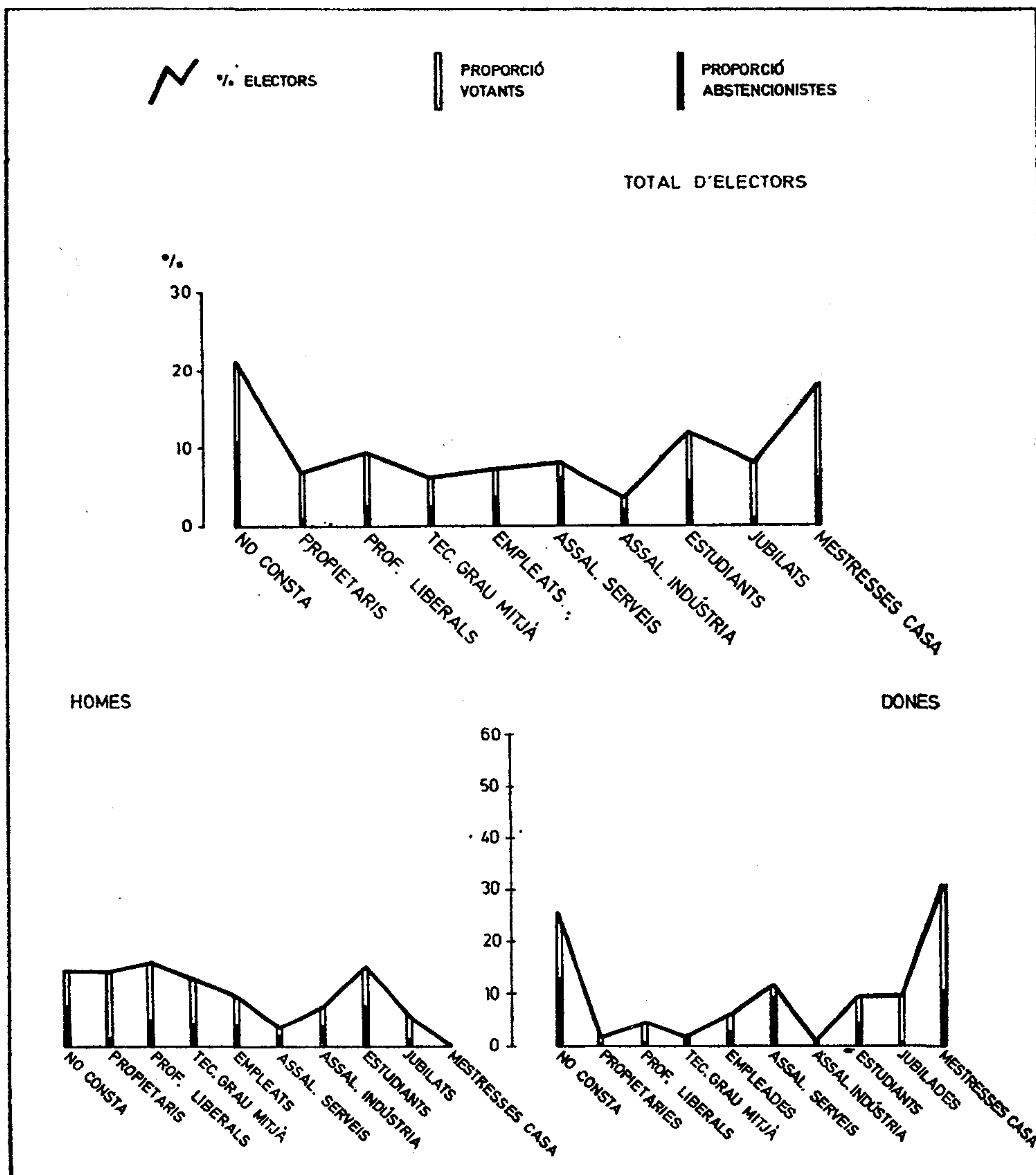
QUADRE 14b

Guineueta - Eleccions Municipals, abril 1979 - Dones

	(1)		(2)	% (3)	(4) %
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
Mestresses de casa	52,5	Mestresses de casa	50,0	52,8	
N.C.	16,4	N.C.	16,9		51,0
Empleades	10,2	Empleades	9,6	53,3	
Jubilades	6,9	Estudiants	7,4		82,1
Assalariades indústria	4,8	Jubilades	6,1	56,2	
Estudiants	4,5	Assalariades indústria	5,9		61,5
Assalariades serveis	3,1	Assalariades serveis	3,5		55,0
Prof. liberals	0,9	Tècnics grau mitjà	0,6		58,6
Tècnics grau mitjà	0,5	Prof. liberals	0,1	92,0	
Propietaris directius	0,3	Prop. directius	0,0	93,3	
	100,0		100,0		
	(1)		(2)	% (3)	(4) %
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
Mestresses de casa	52,5	Mestresses de casa	50,0	52,8	
Assalariades	18,1	Assalariades	19,0		52,1
N.C.	16,4	N.C.	16,9		51,0
Jubilades	6,9	Estudiants	7,4		82,1
Estudiants	4,5	Jubilats	6,1	56,2	
Prof. qualificades	1,7	Prof. qualificades	0,7	76,6	
	100,0		100,0		

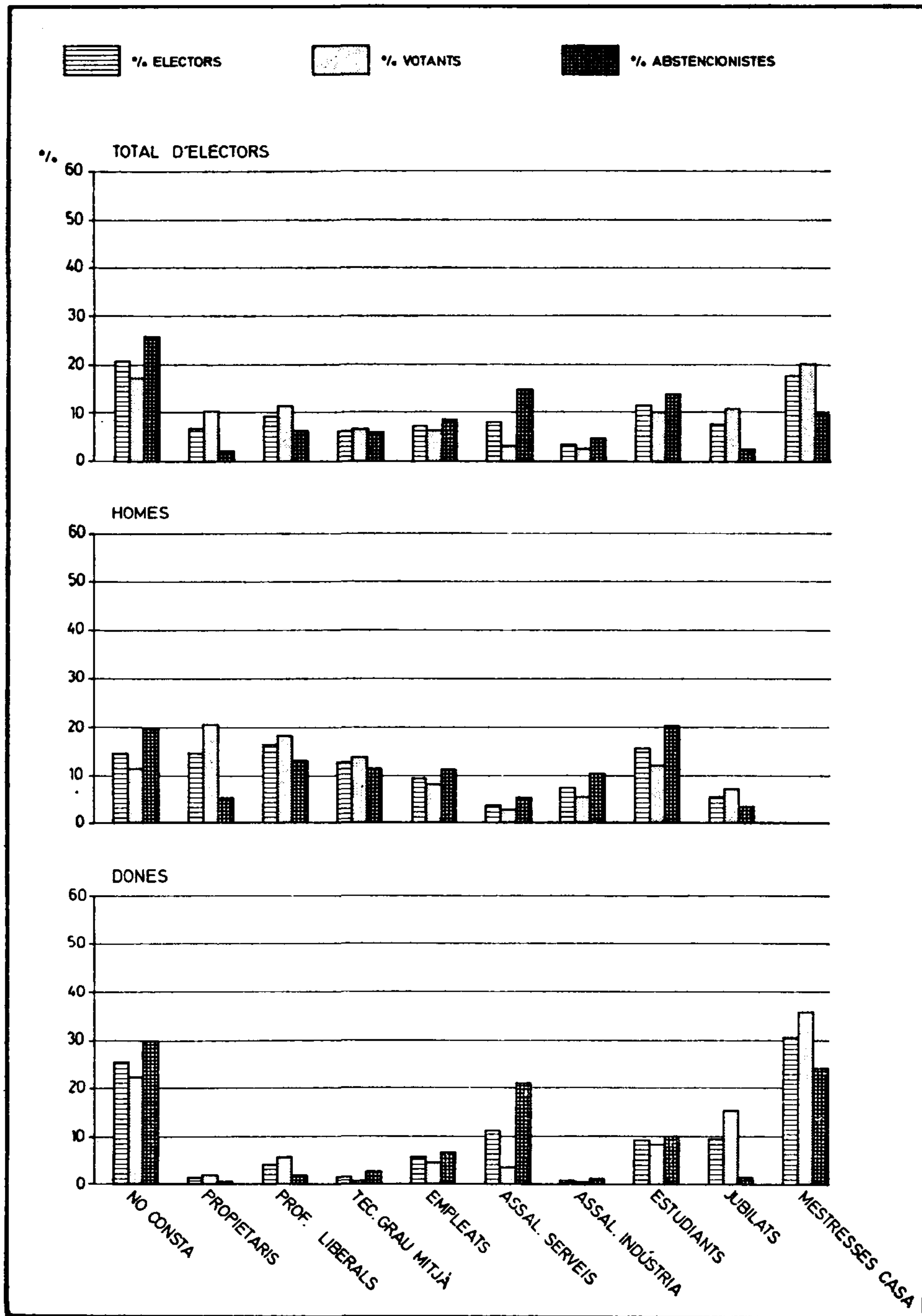
Observant els quadres 9.a i 9.b, veiem que la categoria de professions que inclou un major nombre d'abstencionistes al referèndum i a les municipals en el barri de Sant Gervasi és la dels no consta amb un 26 % i 25,3 % respectivament, així com els assalariats (28,3 % i 28,9 % respectivament) i les mestresses de casa, amb un 14,8 i 15,4 % al referèndum i a les municipals respectivament. Els jubilats representen en canvi un percentatge molt baix: un 2,4 % i un 2,3 %, respectivament al re-

GRÀFIC A1. PROFESSIONS
Sant Gervasi. Referèndum

GRÀFIC B1. PROFESSIONS

Sant Gesvasi. Referèndum

ferèndum i a les municipals. Totes aquestes dades poden corroborar-se amb els gràfics A.1, B.1, A.2 i B.2. També veiem que els assalariats tendeixen a abstenir-se més que a participar. És el grup amb l'abstenció més elevada tant al referèndum (62,3 %) com a les municipals (57,2 %), tot i que en aquesta consulta disminuï una mica.

Els jubilats són els que més participen tant en el referèndum com a les municipals. Respecte d'aquest grup s'ha dit que, en les edats més avançades, es tendeix a l'abstenció, de tota manera del concepte de les edats ja se'n parlarà més endavant. Tot i aquesta consideració tradicional, nosaltres podem observar que són força participatius, si considerem que, quantitativament parlant, no representen un pes molt important en la població.

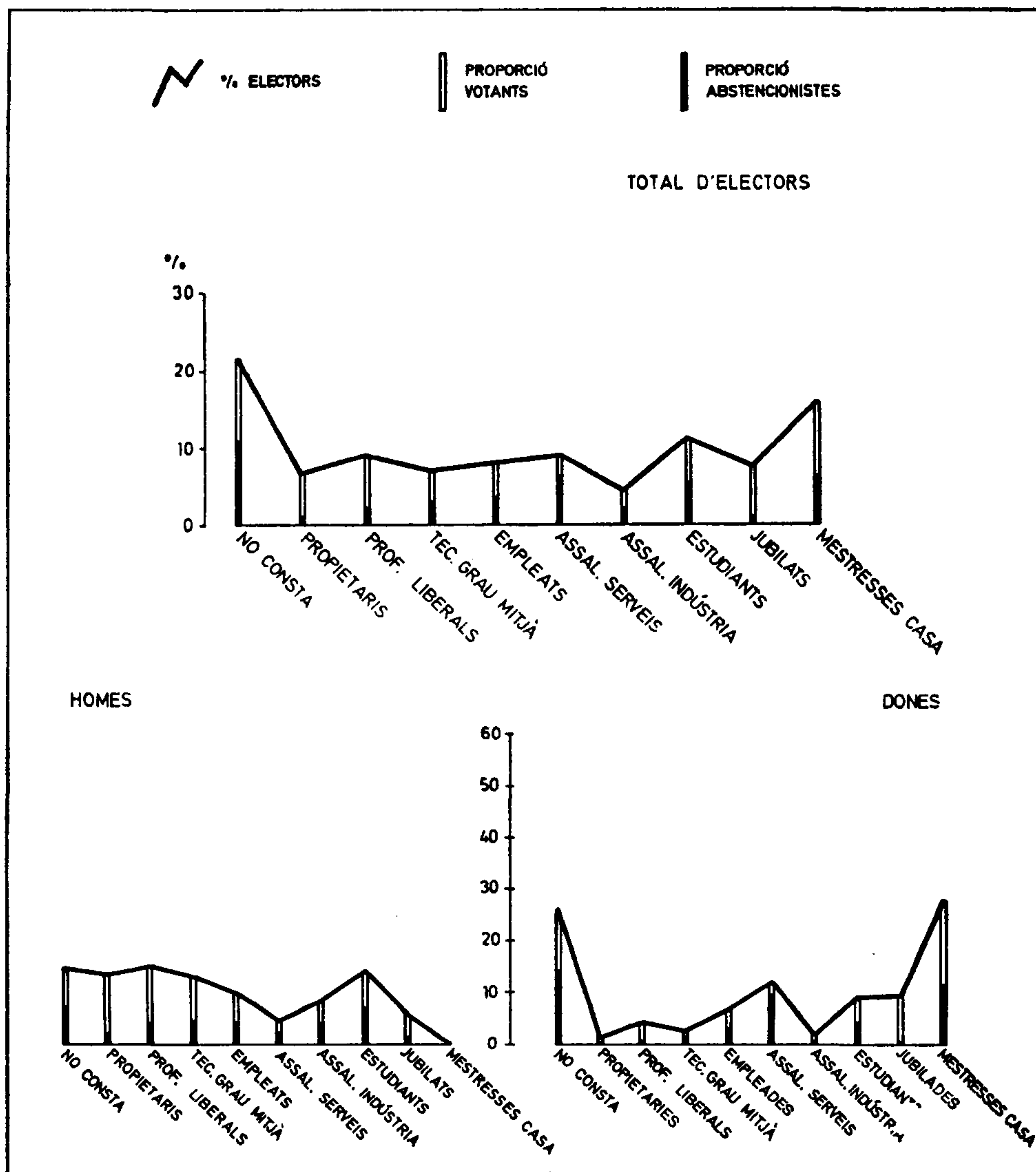
Continuant en el mateix barri de Sant Gervasi i en les dues consultes —segons els gràfics que ja hem esmentat—, veiem que les professions qualificades tendeixen a participar força, de la qual cosa se'n podria extreure la conclusió que el seu grau d'integració política depèn en bona part de la seva integració social i econòmica. Aquest grup, en general, tendeix a participar sempre, sigui quina sigui la seva situació geogràfica, cosa que no es produiria en els assalariats, ja que aquests participen diferentment segons el barri en què es troben.

El grup dels no consta presenta uns percentatges elevats dins dels abstencionistes un 26 % al referèndum i un 25,3 % a les municipals. Aquest grup inclou diferents situacions professionals i, per tant, es fa difícil de tractar-lo com si es tractés d'un grup homogeni. Considerant que s'hi troben els desocupats o aquells que encara no han trobat la seva primera feina, no fa estrany que sigui un grup abstencionista: de cada 100 electors del no consta, al referèndum se n'abstingueren 51,6 i a les municipals 50,4. Per altra banda, els grups d'estudiants i mestresses de casa d'aquest barri els veurem a continuació quan tractarem les dades segons el sexe de l'electorat.

Mantenint-nos en els gràfics A.1, B.1, A.2 i B.2, i prenent els quadres 10.a i 10.b, que recullen les dades de les municipals i del referèndum en els homes de Sant Gervasi, podem observar que el grup més nombrós d'abstencionistes és el de les professions qualificades, tot i que la majoria del grup participa. En relació als abstencionistes del barri, aquesta categoria professional s'abstingué un 29,5 % al referèndum i un 30,2 % a les municipals. De tota manera aquestes dades enganyen perquè tot i ser considerada la categoria que agrupa un major nombre d'abstencionistes no és la categoria més abstencionista, ja que té una massa poblacional molt important: un 42,2 % de l'electorat a les municipals i un 43,6 % a les municipals. En ambdós casos és un grup d'una molt alta participació: de cada 100 electors al referèndum en participaren 73,9 i a les municipals 72,8.

Pel que fa als assalariats, aquests són els que segueixen les professions qualificades en quantitat d'abstencionistes. Tot i amb això, a les municipals participaren per sobre del 50 %, amb un 51,9 %, i al referèndum s'abstingueren en un 50,8 %. Que el seu grau d'abstenció respecte de

GRÀFIC A2. PROFESSIONS Sant Gesvasi. Municipals

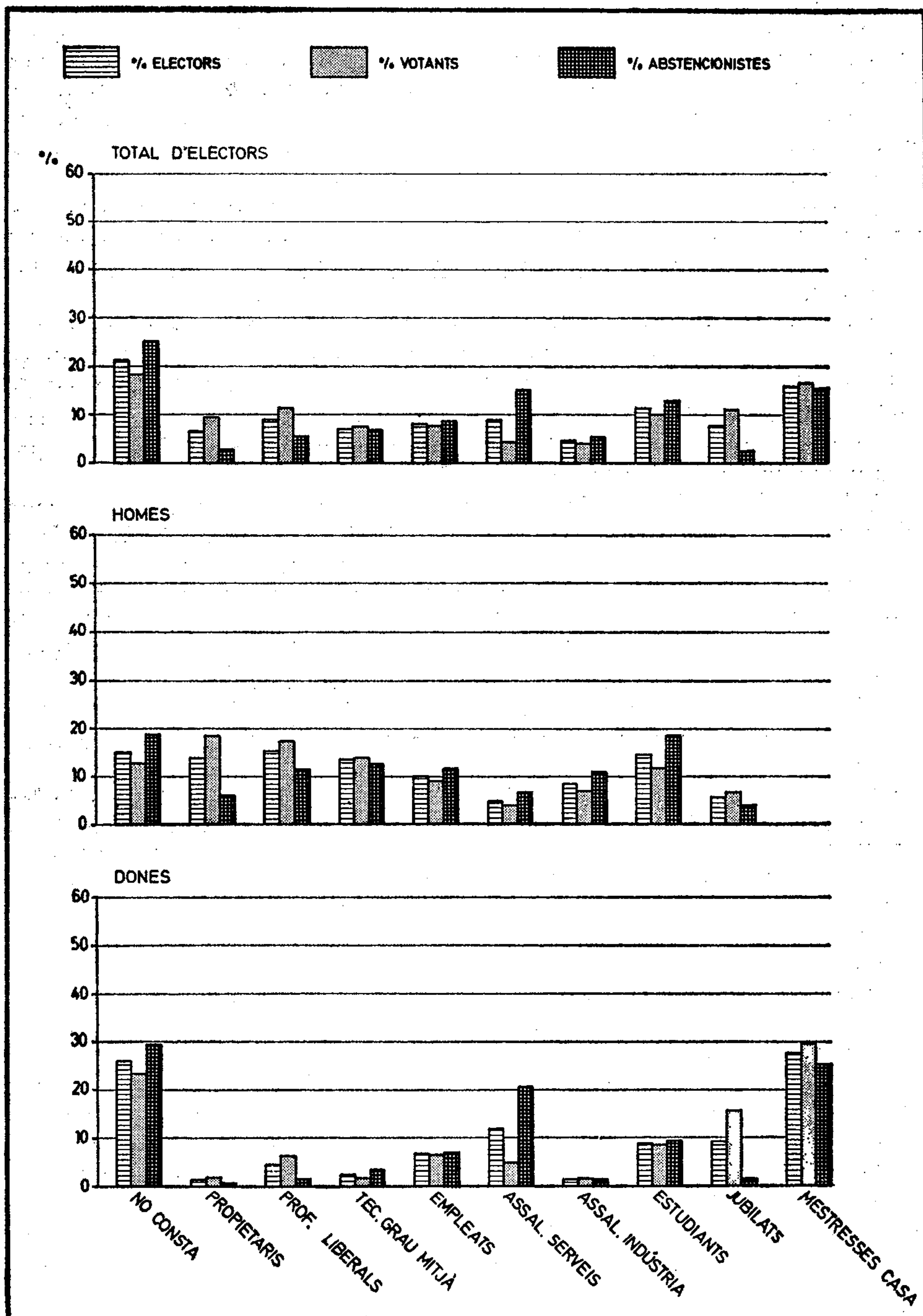

tot l'abstencionisme dels homes del barri fos d'un 26,8 % al referèndum i d'un 29 % a les municipals no és prou revelador del comportament d'aquest grup ja que cal considerar la massa d'electors que representa, també el segon grup en importància darrera de les professions qualificades.

Els estudiants homes representen un 20,3 % al referèndum i un 18,4 % a les municipals. La seva massa electoral no és gaire important, però aquest grau d'abstencionisme és més significatiu. A les municipals

GRÀFIC B2. PROFESSIONS

Sant Gesvasi. Municipals

participaren més que no pas al referèndum. El fet de l'increment participatiu d'aquest grup al referèndum es deu a la incorporació dels joves de 18 a 21 anys que, en lloc de sumar-se a la tendència abstencionista del grup dels més joves, l'atempera.

Cal tenir en compte que el grup de propietaris i directius, que és un subgrup de les professions qualificades, veiem que participa en un 86,6 % al referèndum i en un 83,2 % a les municipals. És sens dubte la participació més elevada que presenta el quadre de categories professionals a les dues consultes, cosa que reforça així la tesi que apuntàvem anteriorment sobre la integració política d'aquests grups.

Observem que els jubilats mantenen una notable tendència a la participació. Aquests homes jubilats, tot i representar una mínima part del cos electoral, participa en un 76,1 % al referèndum i en un 73,6 % a les municipals.

Així, finalment, quant al cos electoral masculí del barri de Sant Gervasi, podríem considerar que la tendència més abstencionista la trobem en les professions menys qualificades, cosa que reforçaria la hipòtesi de localització geogràfica i integració econòmica que apuntàvem: els assalariats quan viuen en un barri ric tenen més tendència a l'abstenció que quan viuen en barris d'extracció més obrera.

Pel que fa als homes inclosos al grup dels no consta, que és sens dubte nombrós, 19,8 % al referèndum i 18,7 % a les municipals, sofreix una certa variació de comportament entre les dues consultes: mentre que a les municipals participen en un 52,3 %, al referèndum s'abstenen en un 52,4 %. Aquesta minva de l'abstencionisme pot ser deguda, i donada la composició heterogènia del grup que inclou els desocupats entre altres, a associar la participació amb una expectativa laboral.

Observant ara el comportament de les dones en el barri de Sant Gervasi (quadres 11.a i 11.b, a més dels gràfics A.1 i B.1), ja ens podem adonar que les dones inflen el pes de l'abstenció. Els grups professionals que tenen major percentatge de dones abstencionistes són el grup de les no consta: 30 % al referèndum i un 29,5 % a les municipals. La dona treballadora en professions no qualificades i habitant d'un barri benestant té una clara tendència a l'abstenció, cosa que també s'observava en els homes: de cada 100 dones electores assalariades se n'abstingueren 71,9 al referèndum i 65 a les municipals.

Les professions qualificades tendeixen més a la participació, 68 % al referèndum i 67,4 % a les municipals. La participació d'aquestes professions és una mica més baixa de la que havíem observat en els homes.

Cal fer un especial esment al fet que és la dona jubilada la que compta amb un més elevat índex de participació: de cada 100 dones jubilades, en el referèndum en participaren 92,8 i a les municipals 93,3. És una participació molt superior de la que presenten els homes. Podria ser que la dona que es declara jubilada en empadronar-se és perquè ha estat treballadora abans i, per tant, se sent més integrada a la vida política i més interessada a participar-hi. De tota manera, aquest grup representa un percentatge tan petit respecte del total d'abstencionisme del barri pel

que fa a les dones que el seu altíssim nivell de participació neutralitza l'apatia dels grups d'edats avançades inclosos dins d'altres categories com la dels no consta i les mestresses de casa.

Pel que fa al grup de les mestresses de casa podem observar que voten més que no pas s'abstenen a les dues consultes: 65,4 % de participació al referèndum i 58,3 % a les municipals.

Pel que fa a la categoria de les no consta, que agrupa un conjunt molt heterogeni, des de mestresses de casa a altres tipus de situacions laborals, és de tendència abstencionista: les no consta agrupen un 30 % de tota l'abstenció del barri al referèndum i un 29,5 % a les municipals, considerant que representa una quarta part de la població femenina electora. De cada 100 dones de les no consta, al referèndum se n'abstingueren 51,3, i a les municipals 51,6.

El comportament de les estudiants és similar en les dues consultes i participen més que no pas s'abstenen. Entre les dones estudiants no es repeteix el comportament observat en els homes estudiants que s'abstenien molt més en el referèndum.

* * *

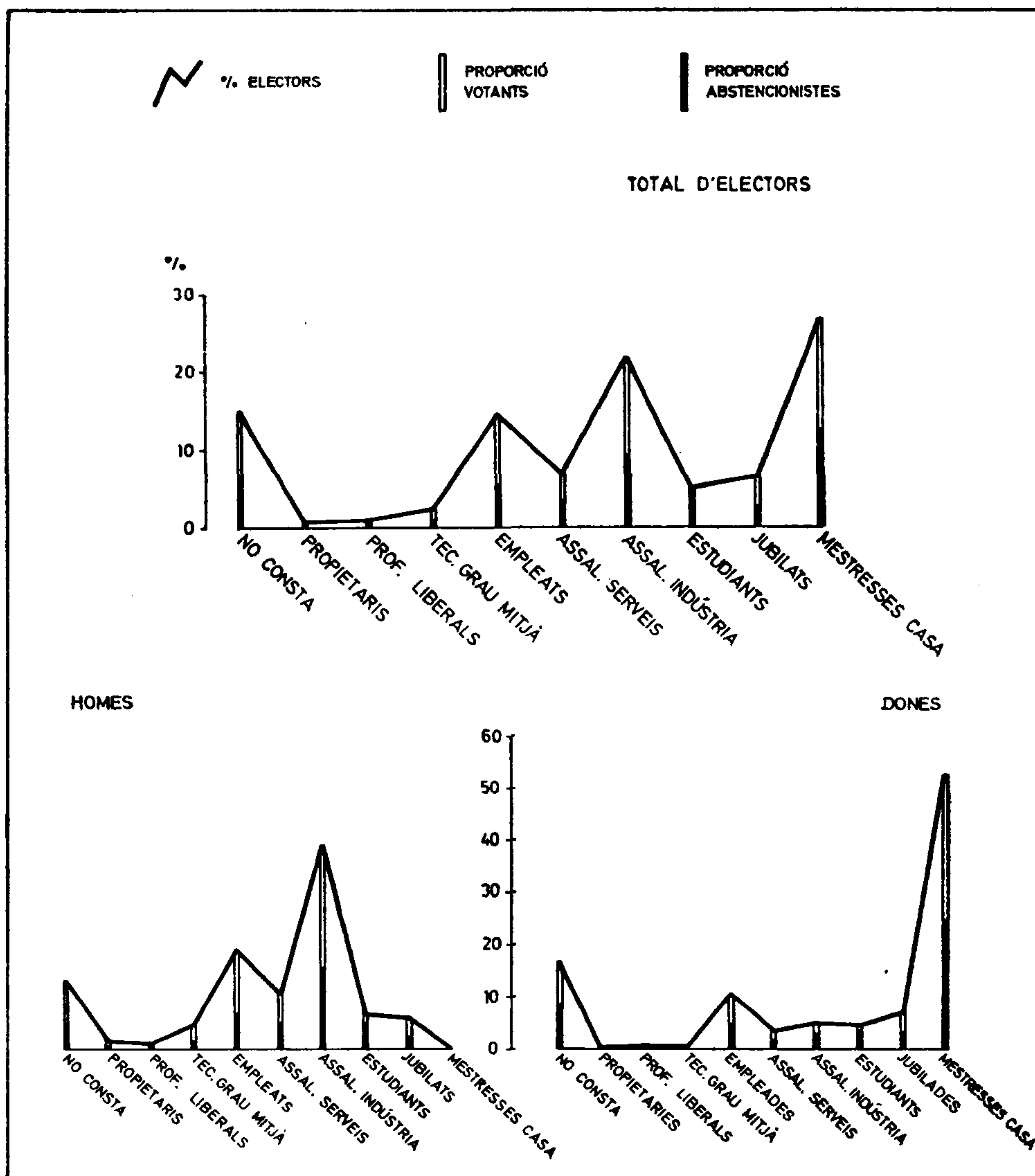
Situats ara a la Guineueta (vegeu els quadres 12.a i 12.b i els gràfics A.3, B.3, A.4 i B.4) veiem que en el referèndum és més participativa que Sant Gervasi. En canvi, a les municipals la Guineueta s'absté un 11,7 % més que Sant Gervasi.

Tenint en compte l'estructura professional d'aquest barri del Districte IX que anteriorment ja ha estat comentada, veiem que l'augment de l'abstenció a les municipals es deu en bona mesura al comportament abstencionista de la dona i també a un repartiment de l'abstencionisme per totes les categories. La dona és més abstencionista que l'home: 53,5 % de les dones i 44,6 % dels homes a les municipals, i un 40,3 % de les dones al referèndum i un 34,5 % dels homes. En aquest barri la participació i l'abstenció es troba força repartida per totes les categories professionals: un simple cop d'ull als quadres i als gràfics que hem esmentat ens ho demostra.

Les categories que agrupen el major percentatge d'abstencionistes corresponen bastant a aquelles que tenen un major cos d'electors. Si observem els gràfics B.3 i B.4 podem veure com no hi ha gran diferència entre les columnes, a excepció feta dels estudiants, cosa que ens demostra que l'abstenció queda repartida i sempre presenten índexs superiors les categories de més electors.

El grup dels estudiants és l'únic on es veu un decalatge: és molt més elevat el percentatge d'abstenció que el de participació i, especialment, a les municipals. Aquesta abstenció tan acusada entre els estudiants sembla contradir-se amb el que dèiem en comentar el fet de la incorporació dels joves de 18 a 21 anys que neutralitzaven la tendència abstencionista d'aquest grup. De tota manera aquí estem parlant dels estudiants i no de tota la gent de 18 a 25 anys.

GRÀFIC A3. PROFESSIONS
Guineueta. Referèndum

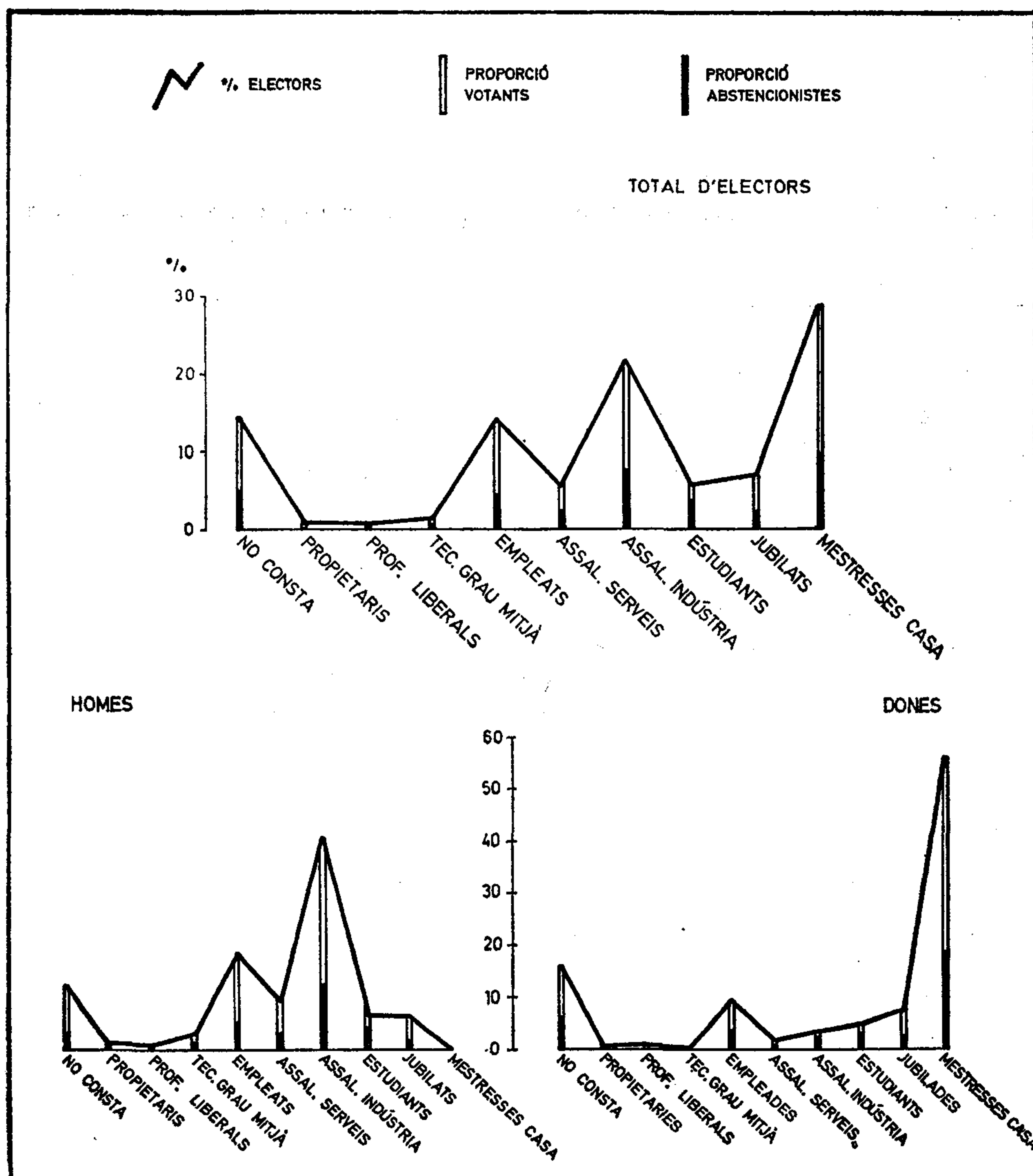

Només hi ha un grup dins dels assalariats, els assalariats dels serveis, que s'abstingueren per sobre del 50 %, en un 50,6 %, a les municipals, sense que pugui arribar a alterar l'estructura dels grans grups. Podem observar també que la tendència a votar dels jubilats en aquest barri és més baixa. Tot i amb això participen en un 65,5 % al referèndum i un 58,1 % a les municipals. Així mateix, podem veure que es manté la tendència de les professions qualificades a la participació alta: un 63 %

al referèndum i un 64,8 % a les municipals. Aquests percentatges, de tota manera, són més baixos que els que trobàvem a Sant Gervasi. Això es deu al comportament dels tècnics de grau mitjà que participen menys a la Guineueta que a Sant Gervasi. Observant els grups desglossats per categories simples —és a dir, no els grans grups— veiem que les dues professions més qualificades, propietaris i professions liberals, tenen un

GRÀFIC A4. PROFESSIONS

Guineueta. Municipals

percentatge de participació elevat: 71,4 % i 77,6 % al referèndum i 72,4 % i 75,3 % a les municipals, respectivament. Aquesta participació, però, no modifica la tendència abstencionista ja que el pes d'aquestes categories és molt baix dins d'aquest barri: un 3,8 % en el referèndum i un 4,1 % a les municipals.

Centrant-nos ara en el comportament electoral dels homes d'aquest barri (vegeu, a més dels quadres que hem esmentat relatius a aquest barri, el 13.a i el 13.b), veiem que l'estructura dels abstencionistes és pràcticament igual a les dues consultes. El grup que reuneix un major nombre d'abstencionistes és el dels assalariats amb un 63,4 % al referèndum i un 65,5 % a les municipals, seguit dels estudiants amb un 13,1 al referèndum i un 11,9 a les municipals. Cal notar la diferència de massa electoral que trobem dins del grup dels assalariats i el dels estudiants. En els gràfics B.3 i B.4 es pot veure com no hi ha massa desproporció entre les columnes de votants, abstencionistes i electors segons els grups de professions.

Els estudiants són l'única categoria que en les dues consultes s'absté per sobre del 50 %: en el referèndum, en un 67,4 % i a les municipals, el 80 %. És curiós el diferent comportament dels estudiants d'un barri i d'un altre, i sobretot d'una consulta a l'altra. Veiem com la tendència abstencionista dels homes estudiants de Sant Gervasi al referèndum, a la Guineueta es manté, tot i que una mica augmentada. Mentre que els estudiants de Sant Gervasi a les municipals participen per sobre del 50 %, en aquesta mateixa consulta els de la Guineueta tenen cota d'abstencionisme del 80,7 %.

Els assalariats participen en un 68,1 % al referèndum i en un 59,6 % a les municipals. L'abstenció dels assalariats augmenta notablement a les municipals però tot i així és inferior al 50 %.

És curiosa la relativament alta participació dels inclosos dins del grup dels no consta: un 70 % en el referèndum, i un 64,9 % a les municipals. Podríem trobar-hi una explicació en el fet que els homes en atur presumiblement van a les urnes amb l'expectativa de la millora de la seva situació laboral.

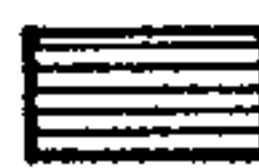
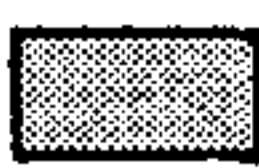
Els jubilats mantenen la seva tendència a la participació, tot i que amb percentatges bastant més baixos: 68,8 % al referèndum i 60,4 % a les municipals. Els jubilats dels barris més rics veiem que tenien un percentatge de participació molt més elevat que a la Guineueta. Sembla que l'home jubilat d'aquest barri no se senti integrat en la vida política de la manera com sembla manifestar-se a Sant Gervasi.

Les professions qualificades mantenen la tònica de la participació per sobre de l'abstencionisme. Tot i això els percentatges d'aquest barri són força inferiors, però per sobre del 50 %: en el referèndum participen amb un 57,4 % i a les municipals, amb un 61,9 %. Augmenta la participació d'aquest grup a les municipals i és curiós que es produeixi el fenomen a la inversa respecte dels assalariats que s'abstenen més a les municipals que al referèndum.

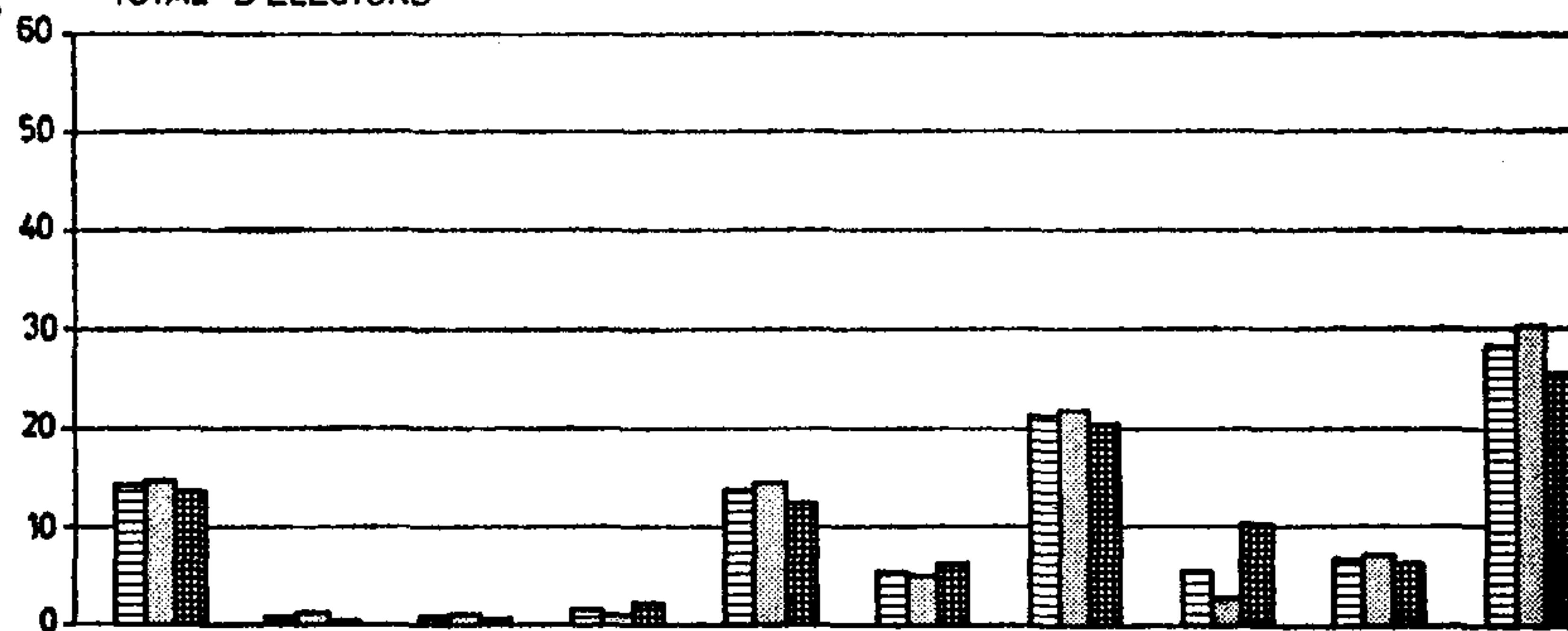
Finalment, quant a les dones del barri de la Guineueta (vegeu espe-

GRÀFIC B3. PROFESSIONS

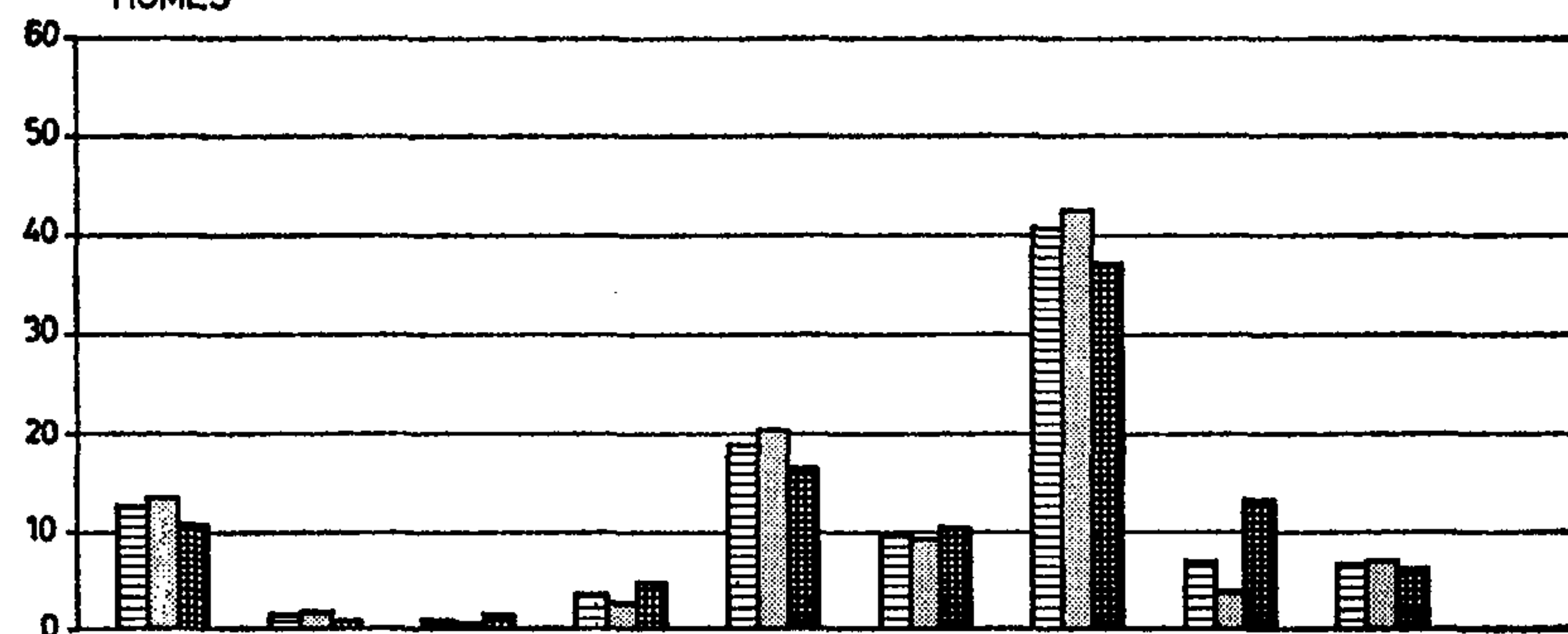
Guineueta. Referendum

 % ELECTORS
  % VOTANTS
  % ABSTENCIONISTES

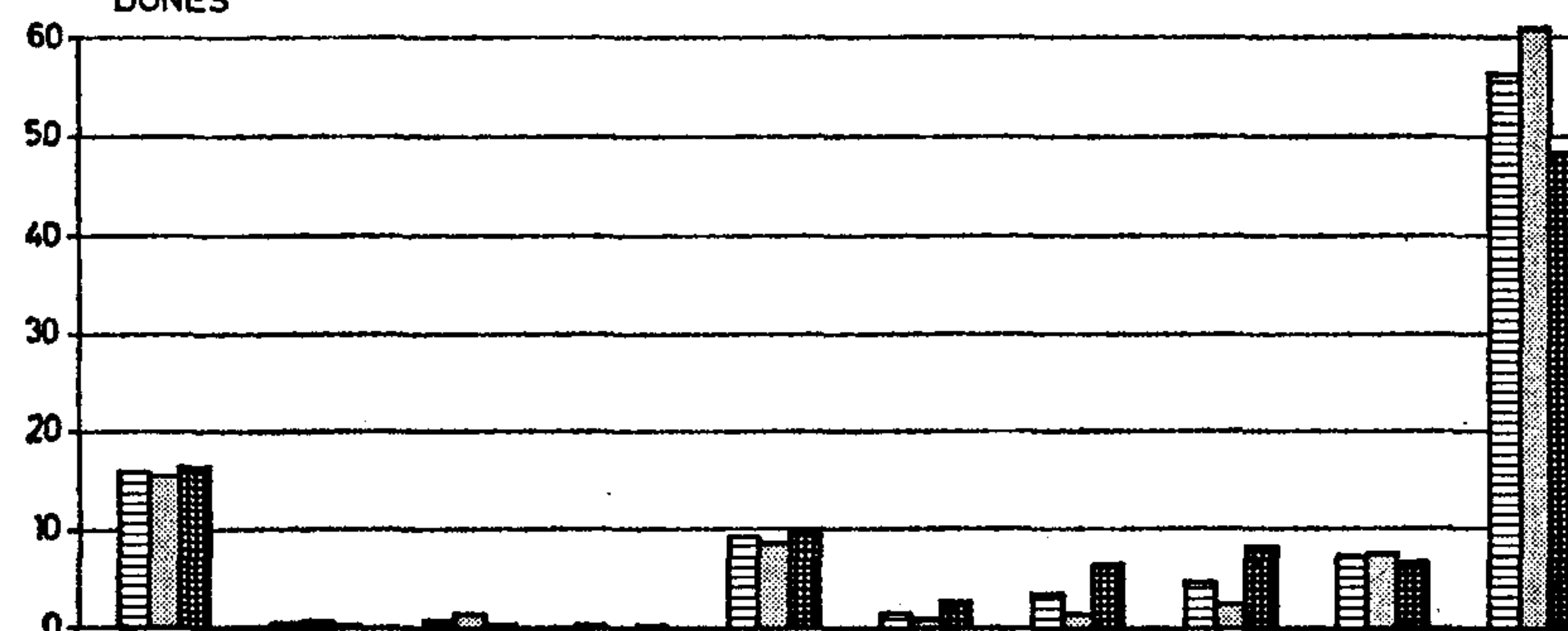
% TOTAL D'ELECTORS

HOMES

DONES

NO CONSTA

PROPRIETARIS

PROF. LIBERALS

TEC. GRAU MITJÀ

EMPLEATS

ASSAL. SERVEIS

ASSAL. INDÚSTRIA

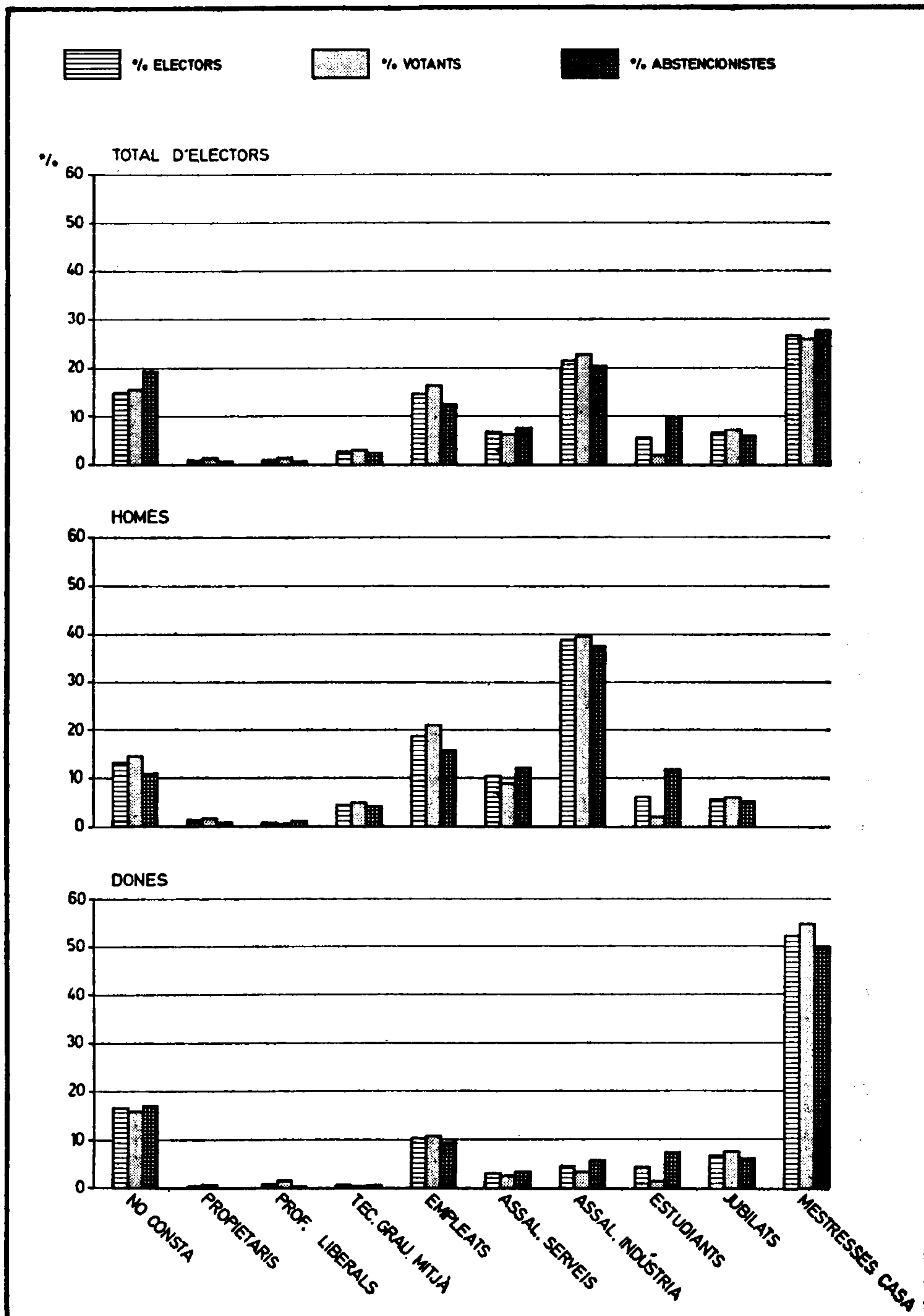
ESTUDIANTS

JUBILATS

MESTRESSES CASA

GRÀFIC B4. PROFESSIONS

Guineueta. Municipals

cíficament els quadres 14.a i 14.b), veiem que més del 50 % de les abstencionistes són mestresses de casa. És clar que cal considerar que també un 56,2 % de la població electoral femenina d'aquest barri la trobem entre les mestresses de casa. Constatem una major i més clara tendència per part de tots els grups a l'abstenció en la consulta de les municipals que en el referèndum, menys en el grup de les mestresses de casa.

Les noies estudiants són molt abstencionistes —tot i que els homes encara ho són més— però tenen un pes específic molt minso respecte del total de l'electorat femení: un 8,3 en el referèndum i un 7,4 a les municipals.

Pel que fa al grup de les assalariades veiem que, ben al contrari que els homes, s'abstenen més que no pas voten: un 51,9 % en el referèndum i un 52,1 % a les municipals.

En la categoria de les no consta hi ha un canvi d'actitud electoral en les municipals respecte del referèndum: en la primera consulta mantenia una tendència participativa en un 60,4 %, mentre que a les municipals és abstencionista: 51 %.

Les dones jubilades també participen més que no pas s'abstenen: un 53,5 % en el referèndum i un 56,2 % a les municipals, però com podem veure aquesta categoria és notablement més abstencionista en aquest barri que a Sant Gervasi. Les mestresses de casa, que agrupen, com ja hem dit, més del 50 % de la població electoral femenina, tenen un índex de participació d'un 66,9 % en el referèndum i d'un 52,8 % a les municipals. S'hi pot veure un caràcter més abstencionista, en aquest grup, que el que presentava el de Sant Gervasi.

L'únic grup que manté un comportament bastant similar al del barri de Sant Gervasi és el de les professions qualificades, tot i que aquestes, a la Guineueta, constitueixen un percentatge molt petit dins del conjunt de tot l'abstencionisme. Tenen una forta tendència a participar: 86,4 % en el referèndum i un 76,6 % a les municipals.

4. ANALISI QUANTITATIVA DE L'ABSTENCIONISME SEGONS L'EDAT

4.1. *Composició d'edats dels barris*

A l'hora de parlar de la composició dels barris quant a l'edat i el sexe dels seus habitants en el moment de cada consulta cal esmentar que a les eleccions municipals de l'abril de 1979 s'incorporaren els joves de 18 a 21 anys a l'electorat. Així hi ha un gruix de població que en el referèndum no participava i que cal tenir en compte en la següent consulta.

Tenint en compte això, veiem (quadres 15.a i 15.b) com el grup més jove d'electors de Sant Gervasi augmenta en 5 punts a les municipals, degut, evidentment, a la participació dels de 18 a 21 anys. Pràcticament no hi ha cap diferència de composició entre les dues consultes: la po-

blació és relativament envellida, dominen els grups de més de 40 anys, i dominen una mica menys en el referèndum que en les municipals. El grup de 26 a 29 anys d'aquest mateix barri és el que compta amb menys electors, un 8,3 % i un 8,2 % del total d'electors del barri per a cada consulta. El grup que reuneix més electors és el de 50 a 59 anys al referèndum i de 30 a 39 anys a les municipals.

Si observem la composició d'edats desglossada en sexes (vegeu quadres 16.a, 16.b), d'entrada comprovem que al grup dels més joves, que a les municipals s'hi afegeixen els de 18 a 21 anys, l'increment d'homes és superior —tot i que amb poca diferència— al de dones. Els homes passen a representar un 17,6 % i les dones un 14 %. El grup d'homes de 40 a 59 anys i de dones d'aquestes edats, a les municipals, han sofert una certa disminució respecte d'aquest grup al referèndum. El rejuveniment aparent es deu al fet que s'incorporen els joves i quan establim les proporcions d'edats entre els homes, veiem que el percentatge d'homes joves és superior a les municipals que en el referèndum. Amb les dones passaria el mateix.

Comparant les posicions que representen les dones respecte dels homes dins de cada grup, veiem que les dones joves en el referèndum, de 21 a 39 anys, representen un 35,7 %, mentre que els homes en representen un 37,5 %. Això fa pensar que la població femenina està més envellida, sobretot si observem que les dones de més de 60 anys representen un 30,9 % respecte de totes les dones electores del barri, mentre que els homes d'aquesta edat només representen un 27,4 % respecte dels homes. A les municipals, tot i tenint en compte la nova participació, no s'equilibra el grup d'homes amb el de dones quant al seu envelliment. La població femenina segueix més envellida que la d'homes: un 40,2 % de dones joves i un 30,4 % de dones de més de 60 anys contra un 42,9 % d'homes joves i un 27,1 % d'homes de més de 60 anys. Les variacions entre ambdues consultes són, en aquest sentit —envelliment i joventut de la població—, pràcticament insignificants.

El grup de menys electors és el grup de 26 a 29 anys tant de dones com d'homes a les dues consultes. Els grups que compten amb una major proporció d'electors són els grups d'homes de 50 a 59 anys al referèndum, i el d'homes de 18 a 25 a les municipals, tenint en compte que el primer grup —el de 50-59 anys— a les municipals només representa un 14,3 % respecte dels homes electors, i ocupa la quarta posició en importància. Aquesta diferència és deguda, molt probablement a la degradació de la informació padronal que s'ha explicat en els preliminars de l'apartat 3 del present treball.

Quant a les dones, cal dir que el grup que compta amb una major proporció d'electores al referèndum és el grup de 30 a 39 anys i a les municipals el mateix grup.

La població de la Guineueta és més jove que la de Sant Gervasi. En el referèndum, per exemple, hi ha només un 16,5 % de la població de més de 60 anys, mentre que a Sant Gervasi hi trobàvem un 29,4 %. A les municipals aquestes diferències es mantenen. La població entre 40 i 59 anys

és la dominant a la Guineueta, seguida dels més joves (vegeu quadres 17.a i 17.b). Concretant més, veiem que al referèndum el grup d'electors majoritaris es el de 40 a 49 anys, amb un 25 %; a les municipals el grup majoritari també és aquest mateix grup. El grup de menys electors en el referèndum és el de més de 69 anys, i a les municipals també. A Sant Gervasi veiem com aquestes correspondències no es donaven.

Si ara tenim en compte la composició d'edats (vegeu quadres 18.a i 18.b) desglossada en homes y dones veiem que hi ha més joves que dones. En el referèndum, en el grup de 21 a 25 anys hi ha un 14,3 % d'homes i un 11,3 % de dones. Aquesta diferència es repeteix en el grup d'edats de 18 a 25 anys de les municipals. El grup d'homes que compta amb un major percentatge d'electors al referèndum és el de 40 a 49 anys, i a les municipals també, amb un percentatge del 23,9. Les dones també dominen en aquest grup a totes dues consultes. Caldria fer esment, encara, que la població femenina de més de 69 anys domina més que la població masculina d'aquesta mateixa edat, a les dues consultes: hi ha una diferència de 4 punts.

QUADRE 15a

Sant Gervasi - Referèndum Constitucional, desembre 1978 - Total població

	<i>Electors</i>	<i>Votants</i>	<i>Abstenc.</i>	<i>Electors</i>	<i>Votants</i>	<i>Abstenc.</i>
21 - 25	10,6	3,8	19,7			
26 - 29	8,3	6,4	10,9	36,6	25,9	50,9
30 - 39	17,7	15,7	20,3			
40 - 49	16,1	20,0	10,9			
50 - 59	17,9	22,4	11,9	34,0	42,4	22,8
60 - 69	14,2	17,7	9,6			
+ 69	15,2	14,1	16,7	29,4	31,8	26,3
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

QUADRE 15b

Sant Gervasi - Eleccions Municipals, abril 1979 - Total població

	<i>Electors</i>	<i>Votants</i>	<i>Abstenc.</i>	<i>Electors</i>	<i>Votants</i>	<i>Abstenc.</i>
18 - 25	15,5	13,0	18,8			
26 - 29	8,2	6,1	10,8	41,3	35,6	48,6
30 - 39	17,6	16,5	19,0			
40 - 49	15,6	18,4	11,9			
50 - 59	14,1	15,3	12,6	29,7	33,7	24,5
60 - 69	14,1	17,1	10,3			
+ 69	14,9	13,7	16,6	29,0	30,8	26,9
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

QUADRE 16a

Sant Gervasi - Referèndum Constitucional, desembre 1978 - Homes/Dones

	Electors		Votants		Abstenc.		Electors		Votants		Abstenc.	
	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones
21 - 25	11,7	9,7	3,1	4,3	25,1	16,4						
26 - 29	8,4	8,2	7,4	5,6	10,0	11,5	37,6	35,7	26,7	25,2	54,7	48,7
30 - 39	17,5	17,8	16,2	15,3	19,6	20,8						
40 - 49	16,5	15,8	19,1	20,7	12,5	9,9						
50 - 59	18,4	17,5	22,6	22,3	11,9	11,8	34,9	33,3	41,7	43,0	24,4	21,7
60 - 69	13,9	14,4	17,7	17,6	8,2	10,5						
+ 69	13,5	16,5	14,0	14,2	12,7	19,2	27,4	30,9	31,7	31,8	20,9	29,7
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

QUADRE 16b

Sant Gervasi - Eleccions Municipals, abril 1979 - Homes/Dones

	<i>Electors</i>		<i>Votants</i>		<i>Abstenc.</i>		<i>Electors</i>		<i>Votants</i>		<i>Abstenc.</i>	
	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
18 - 25	17,6	14,0	13,4	12,7	24,0	15,5						
26 - 29	8,2	8,2	7,1	5,2	9,7	11,5	42,9	40,2	36,6	34,7	52,4	46,2
30 - 39	17,1	18,0	16,1	16,8	18,7	19,2						
40 - 49	15,7	15,5	17,3	19,3	13,2	11,1						
50 - 59	14,3	14,0	15,9	14,8	12,0	13,1	30,0	29,5	33,2	34,1	25,2	24,2
60 - 69	13,5	14,5	16,4	17,6	9,1	11,0						
+ 69	13,6	15,9	13,8	13,6	13,3	18,7	27,1	30,4	30,2	31,2	22,4	29,7
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

QUADRE 17a

Guineueta - Referèndum Constitucional, desembre 1978 - Total població

	<i>Electors</i>	<i>Votants</i>	<i>Abstenc.</i>	<i>Electors</i>	<i>Votants</i>	<i>Abstenc.</i>
21 - 25	12,8	2,9	29,1			
26 - 29	7,6	6,9	8,7	38,3	29,3	53,1
30 - 39	17,9	19,5	15,3			
40 - 49	25,1	31,1	15,2			
50 - 59	20,1	24,5	12,8	45,2	55,6	28,0
60 - 69	9,6	10,6	7,8			
+ 69	6,9	4,5	11,1	16,5	15,1	18,9
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

QUADRE 17b

Guineueta - Eleccions Municipals, abril 1979 - Total població

	<i>Electors</i>	<i>Votants</i>	<i>Abstenc.</i>	<i>Electors</i>	<i>Votants</i>	<i>Abstenc.</i>
18 - 25	20,2	14,7	25,9			
26 - 29	7,5	7,1	8,0	44,6	38,8	50,8
30 - 39	16,9	17,0	16,9			
40 - 49	23,9	29,1	18,5			
50 - 59	15,0	16,6	13,5	38,9	45,7	32,0
60 - 69	9,5	11,2	7,8			
+ 69	6,9	4,4	9,6	16,4	15,6	17,4
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

QUADRE 18a

Guineueta - Referèndum Constitucional, desembre 1978 - Homes/Dones

[illegible]

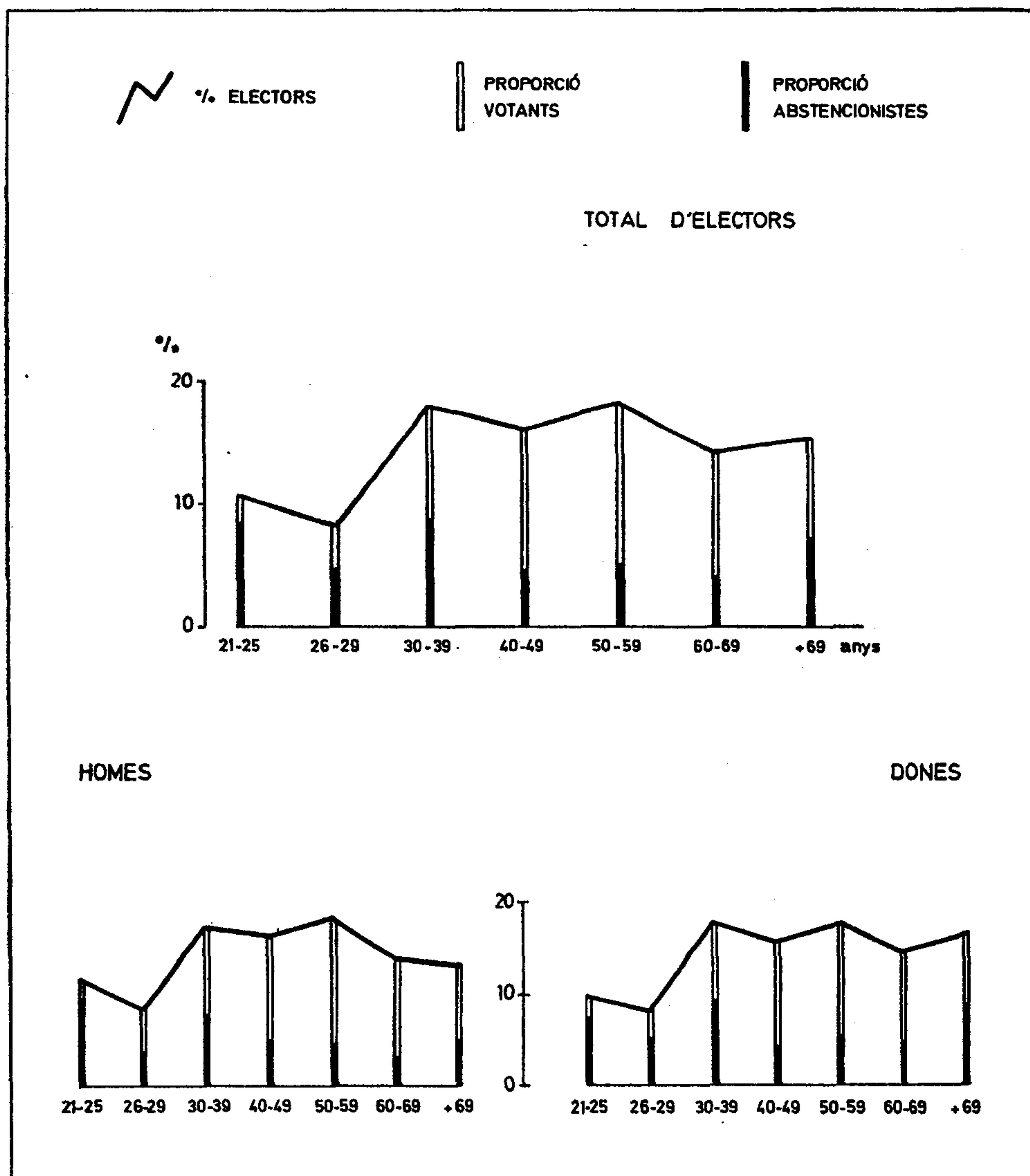
QUADRE 18b

Guineueta - Eleccions Municipals, abril 1979 - Homes/Dones

[illegible]

GRÀFIC A5. EDATS

Sant Gervasi. Referèndum

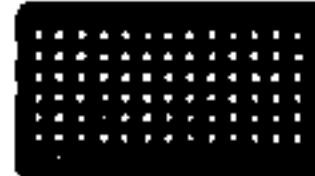

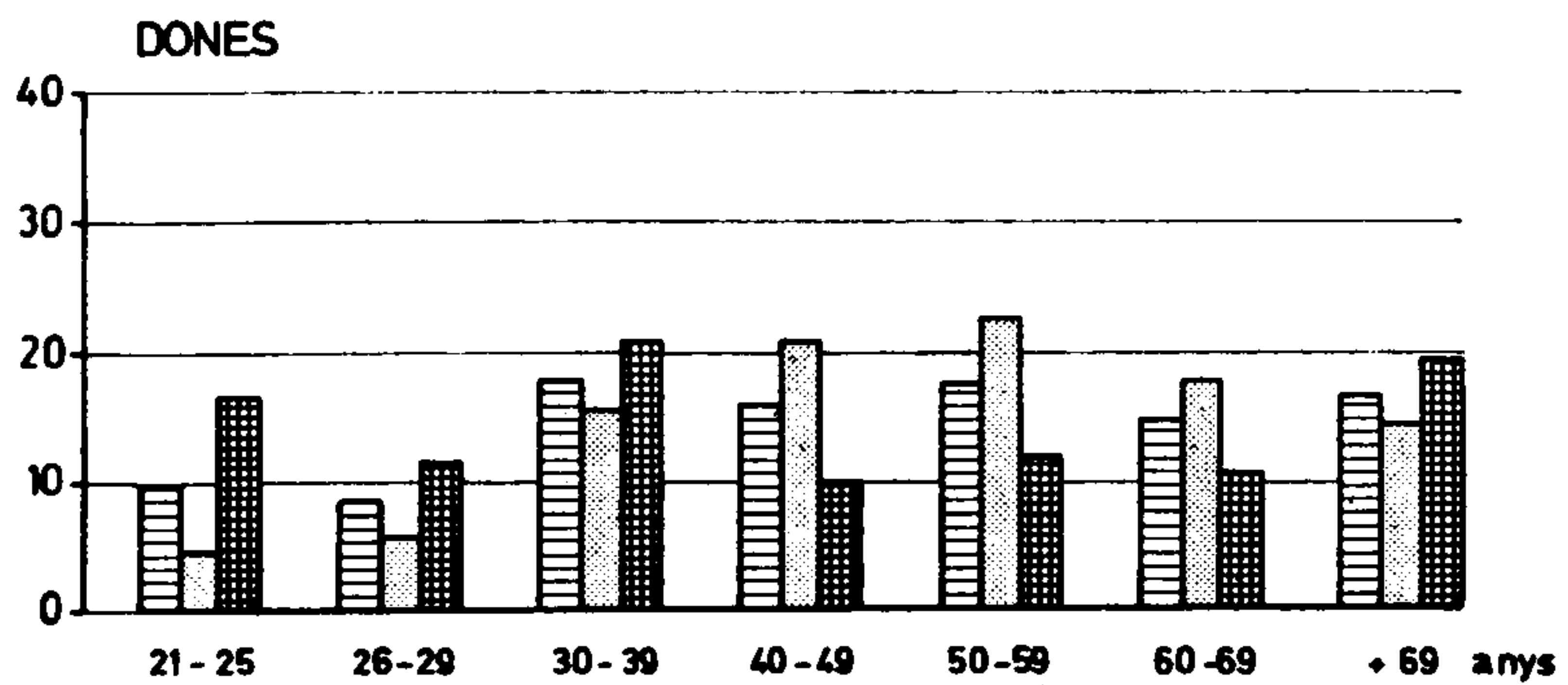
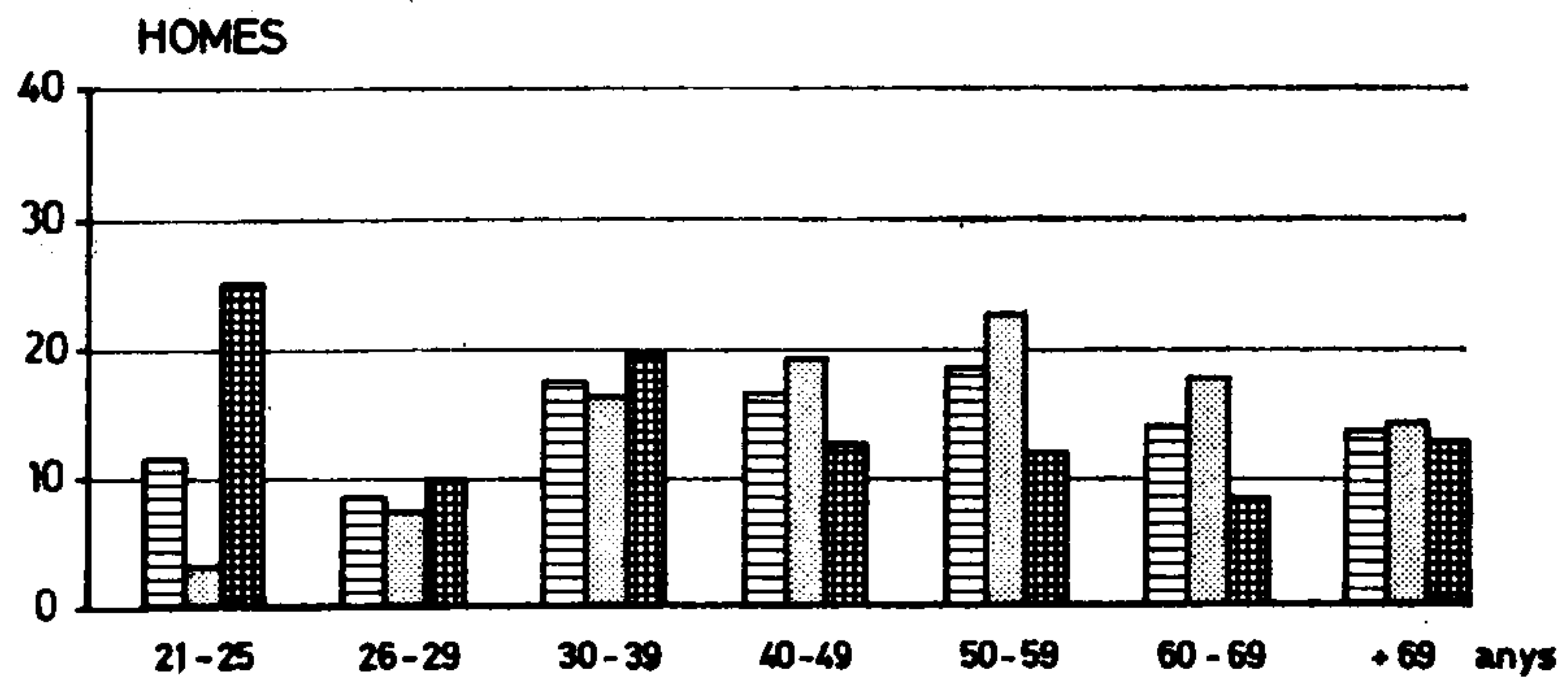
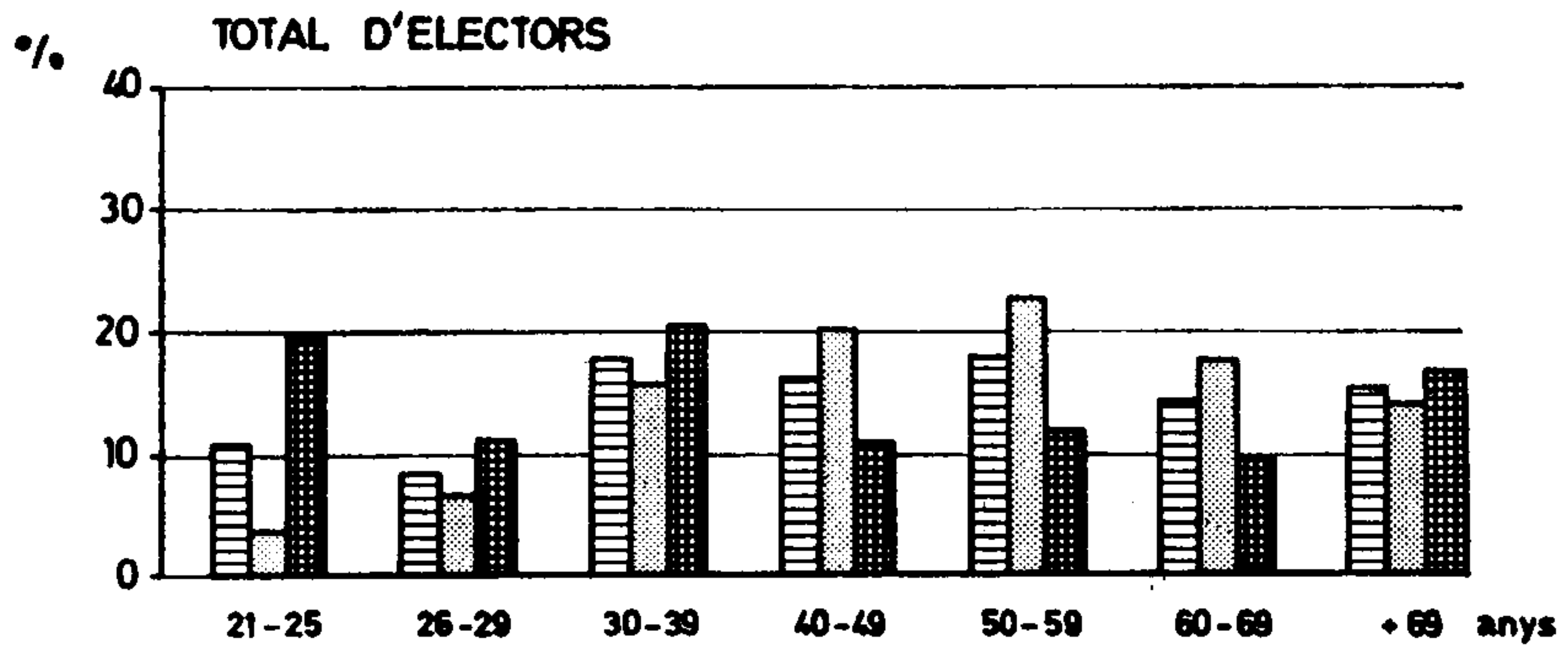
4.2. L'abstencionisme per grups d'edat

La base de l'anàlisi que segueix es fonamenta en l'elaboració de les dades il·lustrades en dos tipus de gràfics, de la mateixa manera com ho trobàvem en parlar de les professions i del seu comportament electoral: els gràfics A presenten, en la columna vertical, el percentatge d'electors de cada grup d'edat respecte del total d'electors. Cada columneta —cal

GRÀFIC B5. EDATS

Sant Gervasi. Referèndum

 % ELECTORS
  % VOTANTS
  % ABSTENCIONISTES

veure les pautes de lectura— té en negreta una zona pintada que correspon al percentatge d'abstencionisme dins d'aquell grup d'edat, respecte dels electors que componen el grup determinat. D'altra banda, els gràfics B comparen els percentatges d'electors d'un grup d'edat respecte del total d'electors; els percentatges de votants d'un grup d'edat respecte del total dels votants; i, finalment, els percentatges d'abstencionisme respecte del total d'abstencionistes. Pel que fa als quadres, a la columna 1 trobem els percentatges d'electors de cada grup d'edats respecte del total d'electors; a la columna 2 veiem els percentatges d'abstencionistes de cada grup d'edats respecte del total d'abstencionistes. Així, podem veure que les columnes 1 i 2 dels quadres es correspondrien a la primera columna i a la tercera, respectivament, dels gràfics B. A la columna 3 dels gràfics veiem el percentatge de votants respecte del total d'electors del grup d'edats a què correspon; a la columna 4 veiem els percentatges d'abstencionisme respecte dels electors d'aquell grup d'edat a què correspon. L'ordre en què es presenten els grups és a raó de més electors a menys electors i de grups amb més abstenció a menys abstenció.

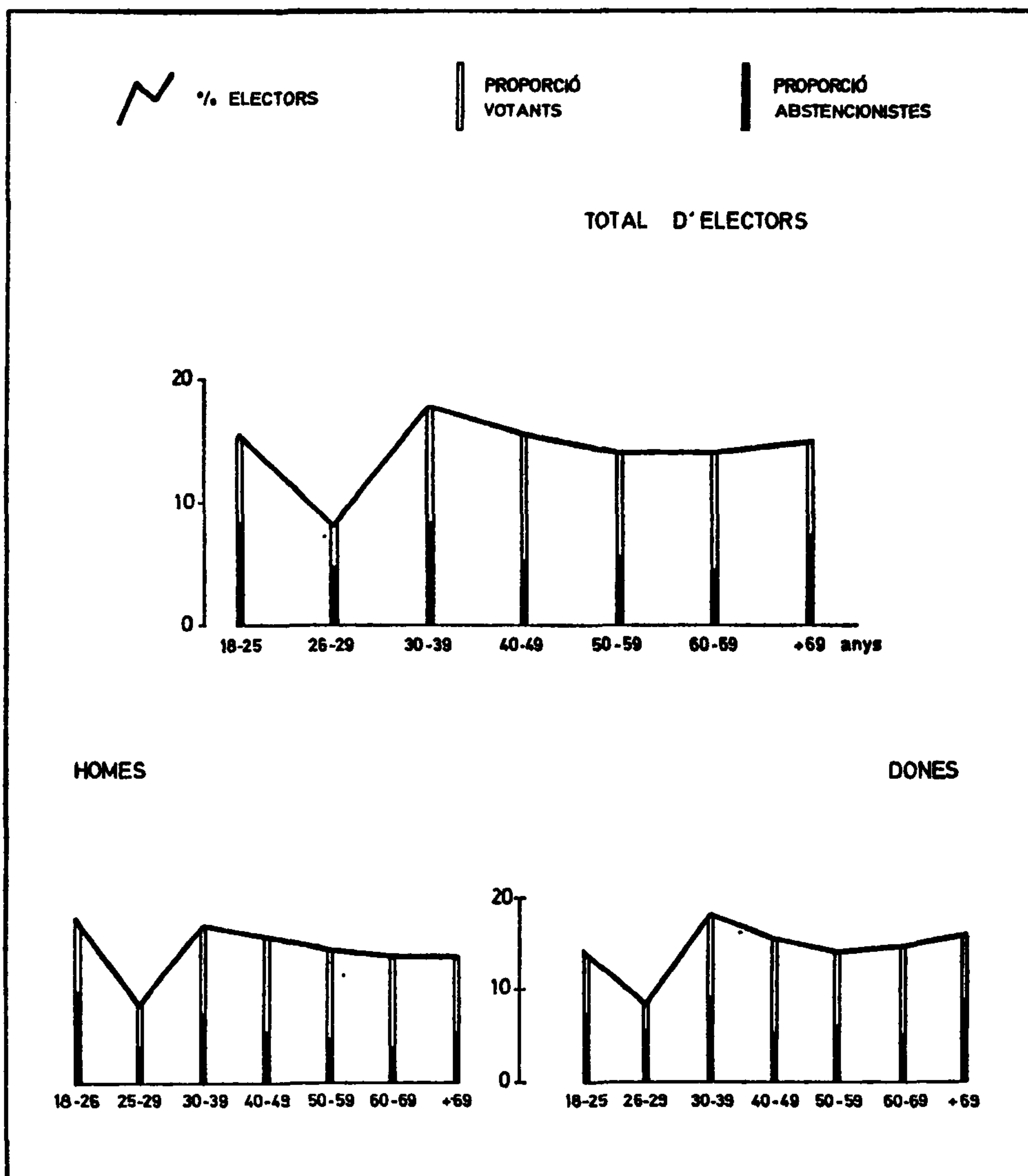
* * *

Una vegada explicada la lectura dels gràfics i els quadres, en els gràfics A.5 i B.5 veiem reflectit el comportament electoral de la població de Sant Gervasi al referèndum. Si els comparem als gràfics A.6 i B.6, del mateix barri però a les eleccions municipals veiem que hi ha hagut un anivellament del cos electoral en els grups d'edat a partir dels 30-39 anys. No es donen a les municipals unes puntes com la dels 50-59 anys al referèndum. Podem veure com a la columna dels més joves —sempre en els gràfics A.5 i A.6—, que al referèndum és més minsa que a les municipals, per raons que ja han estat exposades, l'abstenció és molt més important al referèndum que a les municipals. Això ho podem corroborar amb les dades dels quadres 19.a i 19.b: en el referèndum el grup de 21-25 anys s'absté en un 79,6 %; en canvi, a les municipals ho fa en un 53 %. Això fa suposar que els nous votants, els de 18 a 21 no han estat abstencionistes, car si ho haguessin estat haurien fet pujar l'índex que trobàvem al referèndum o, en tot cas, no l'haguessin modificat gaire. També podem constatar en els gràfics A.5 i A.6 que el grup d'edat de 50-59 anys, que al referèndum tenia un electorat important (vegeu quadre 3.a), el de més pes, ha sofert un descens considerable a les municipals, però el percentatge d'abstencionisme és força semblant.

En el gràfic B.5, veiem que els grups més abstencionistes són els més joves, de 21 a 25, els de 30-39 i els de més de 69 anys. En el grup de 26 a 29 anys el percentatge d'abstencionistes és superior al de votants: hi ha un 56 % que no voten en aquest grup d'edat. Tot això també queda reflectit en els quadres 19.a i 19.b. Respecte del comportament a les eleccions municipals, observem que el grup més jove —tal i com se'ns anuncia en el gràfic A.6— ha disminuït el seu abstencionisme. També s'ha reduït lleugerament en el grup de 30 a 39 anys (hi ha una diferència d'un

GRÀFIC A6. EDATS

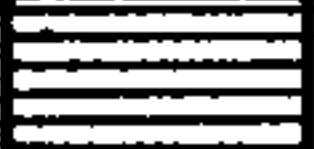
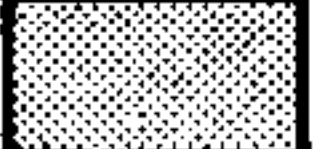
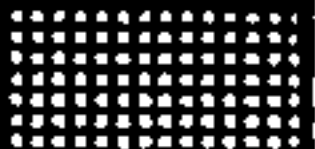
Sant Gesvasi. Municipals

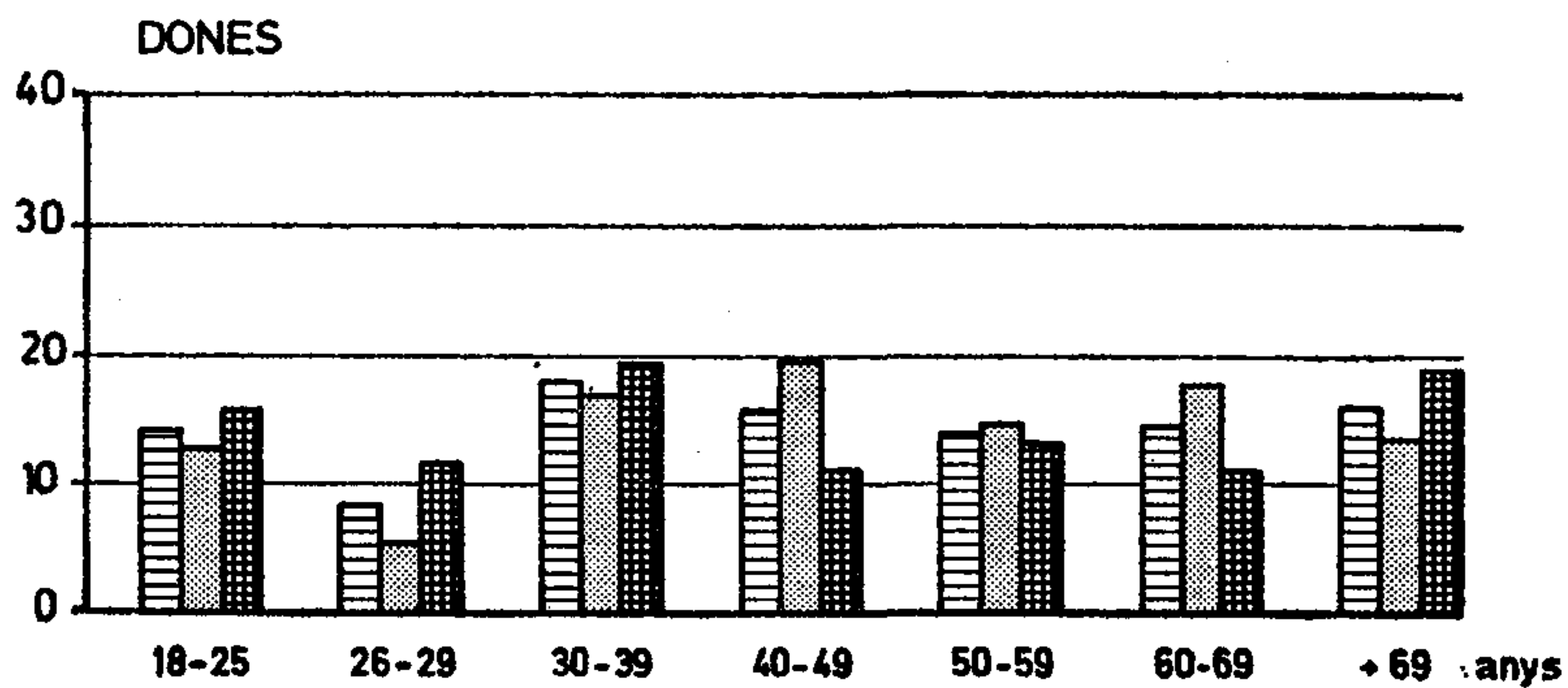
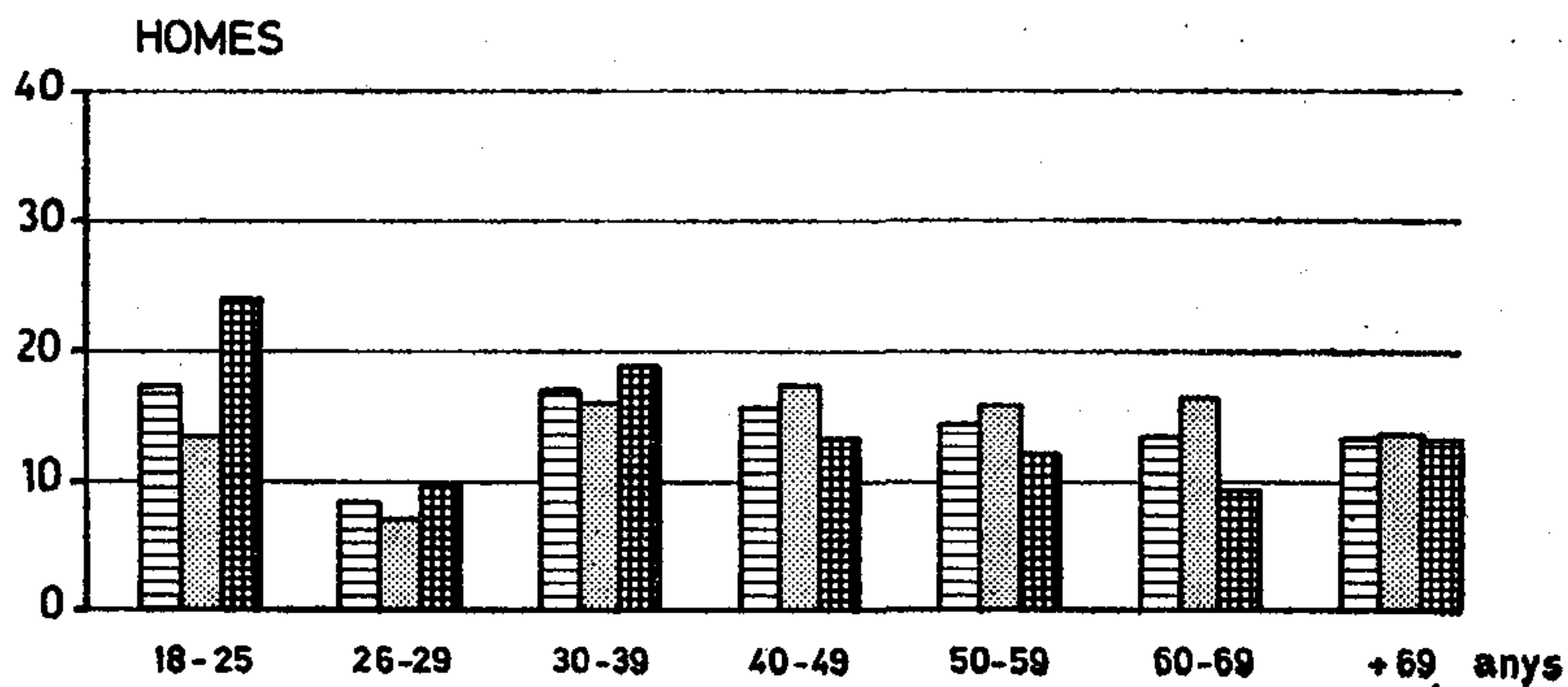
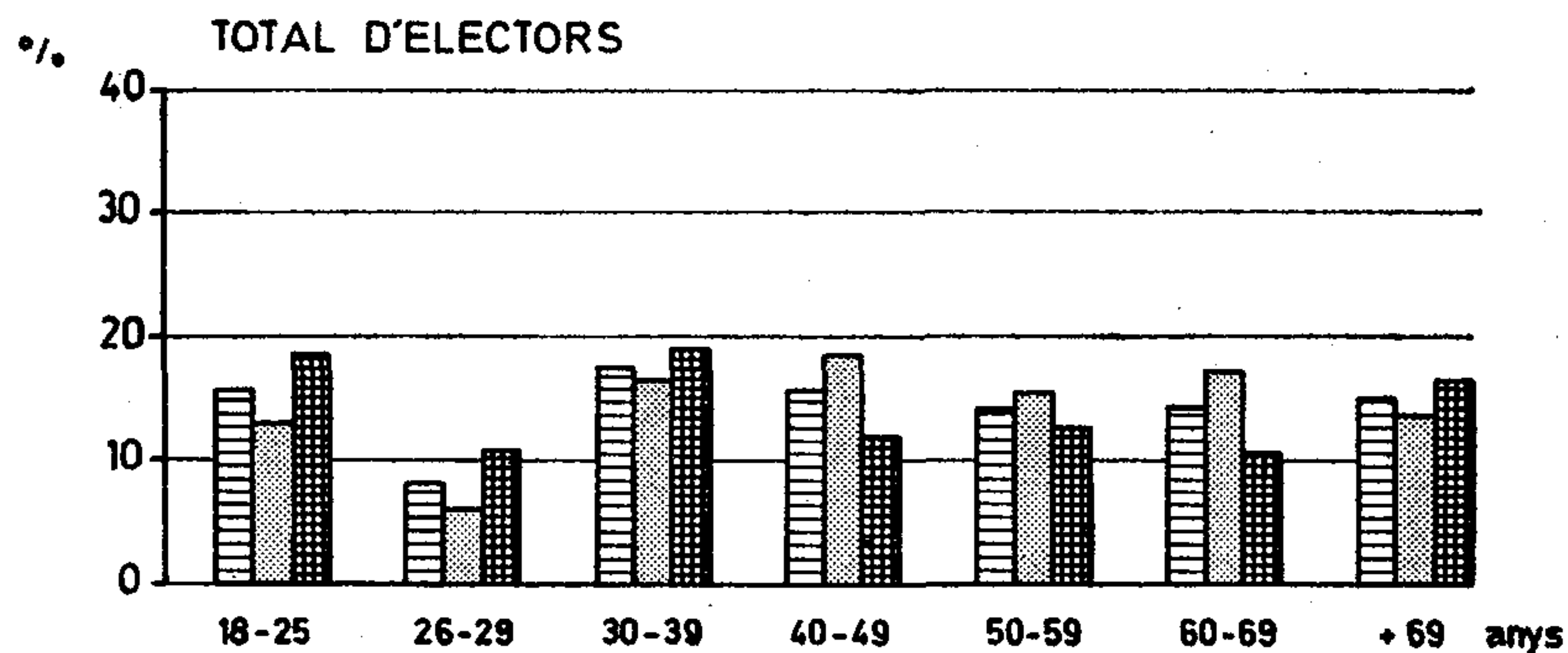

punt), tot i que continua essent el grup més abstencionista. El grup de 50-59 anys és una mica més abstencionista a les municipals, amb un increment de gairebé 1 punt, tot i que cal veure que dels electors d'aquest grup van votar un 71,8 al referèndum i un 60,8 a les municipals, és a dir, que no es pot considerar que sigui un grup definible com a abstencionista.

GRÀFIC B6. EDATS

Sant Gesvasi. Municipals

 % ELECTORS
  % VOTANTS
  % ABSTENCIONISTES

Si considerem ara el comportament dels homes al referèndum respecte al de les dones, al barri de Sant Gervasi trobem que els homes de 21 a 25 anys s'abstenen més que les dones d'aquesta edat (vegeu els gràfics A.5, B.5 i els quadres 20.a, 20.b, 21.a i 21.b), tot i que tots dos se'ls pot considerar abstencionistes, ja que els seus percentatges respecte dels seus grups d'edat superen el 50 %: de cada cent homes de 21 a 25 anys se n'abstingueren 83,9 al referèndum, mentre que de dones se n'abstingueren 75,8 de cada cent. L'abstencionisme de les dones és superior al dels homes en general, i especialment entre les dones de 30 a 39 anys i les de més de 69 anys. En el referèndum veiem que les dones més abstencionistes es reuneixen en 4 grups, i els homes només en un, el de 21 a 25 anys. Els grups que es mantenen abstencionistes a les municipals són els grups de 30-39 anys, de més de 69 anys, de 18-25 i 26-29; el grup d'homes de 18-25 anys és abstencionista a les dues consultes. Clarament podem dir que l'abstencionisme es decanta cap a les dones: les més joves i les més grans. Però els homes joves ho són més que les dones joves, concretament a la primera categoria d'edats.

* * *

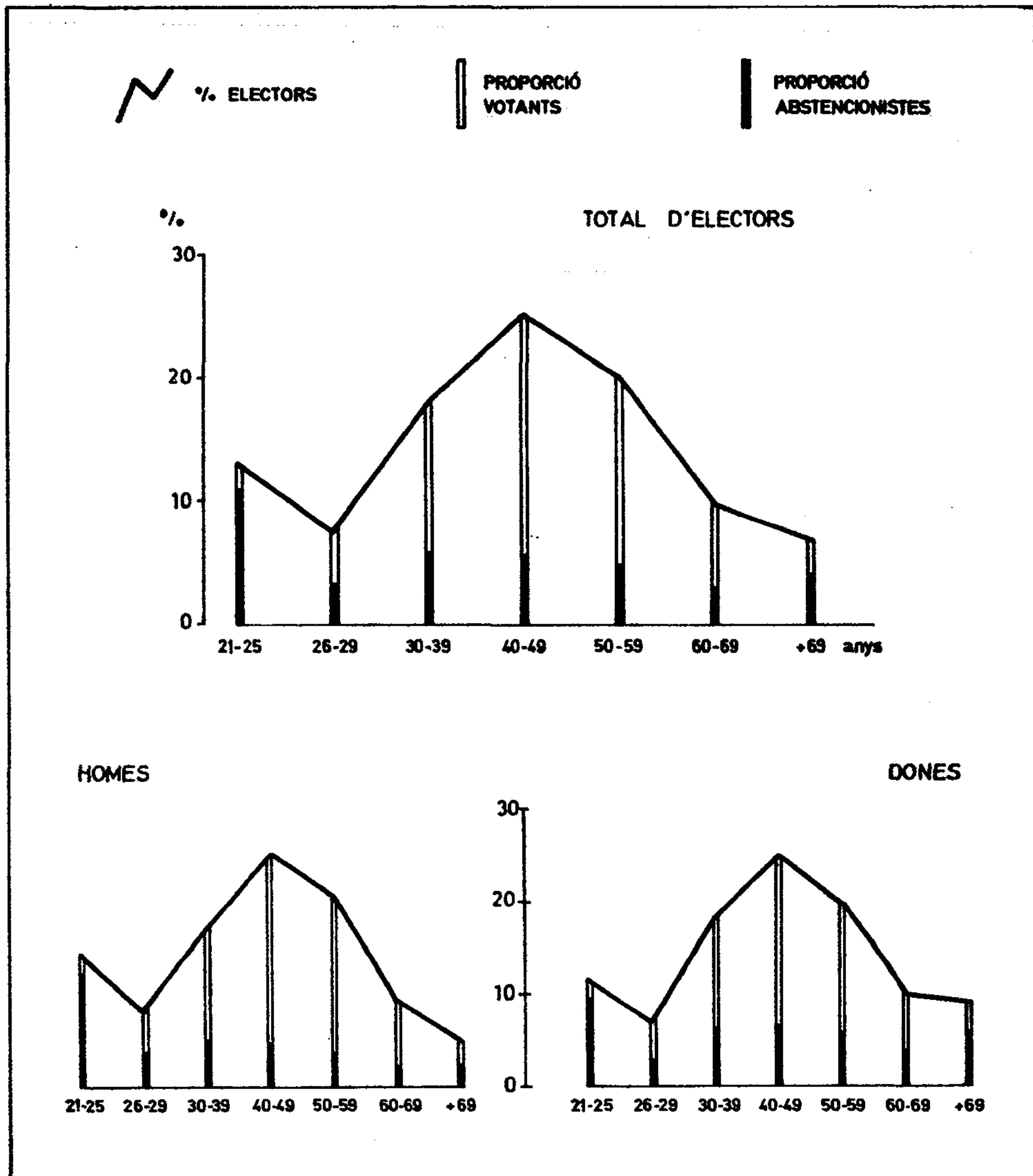
Situats al barri de la Guineueta, i observant els gràfics A.7 i B.7 pel que fa referència al total de la població, i els quadres 22.a i 22.b, comprovem que el grup dels més joves és molt abstencionista. Un abstencionisme que a les municipals quedarà una mica neutralitzat (gràfics A.8 i B.8). Cal considerar com a més abstencionistes els grups de 21-25 anys i els de més de 69 anys, tot i que aquests estan molt per sota de l'abstencionisme jove: de 100 joves se n'abstingueren 85,6 i de 100 persones de més de 69 anys s'abstingueren 59,7, això tenint en compte que l'electorat jove és molt superior al del grup dels més grans, cosa que fa que per molt abstencionista que sigui el grup com a tal, no és tan definitori com ho seria el de 30-39 anys que, participant en un 68,1 %, constitueix un 15,3 % dels abstencionistes del barri, mentre que els de més de 69 anys constitueixen un 11,1 % de la massa abstencionista.

A les eleccions municipals (vegeu gràfics A.8 i B.8), el comportament varia una mica respecte del del referèndum: els joves, proporcionalment, no s'abstenen tant; els de 40-49 anys s'abstenen considerablement més: al referèndum representaven un 15,2 % respecte dels abstencionistes del barri i a les municipals representaven un 18,5 %. Tot i amb això no és un grup abstencionista ja que com a grup sempre han participat per sobre del 50 %: al referèndum amb un 77,4 % i a les municipals amb un 62 %.

Pel que fa als homes, s'abstingueren considerablement més a les municipals. Donant un cop d'ull als gràfics A.7, B.7, A.8, B.8, veiem com el descens d'electors de 50 a 59 anys a les eleccions municipals, amb una diferència de 5 punts, ha provocat un increment d'abstencionisme. A les

GRÀFIC A7. EDATS

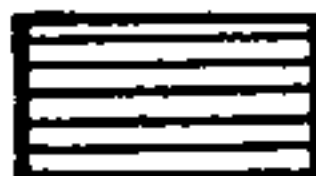
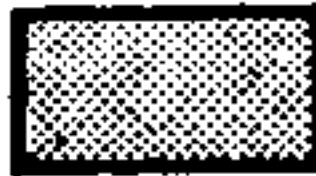
Guineueta. Referèndum

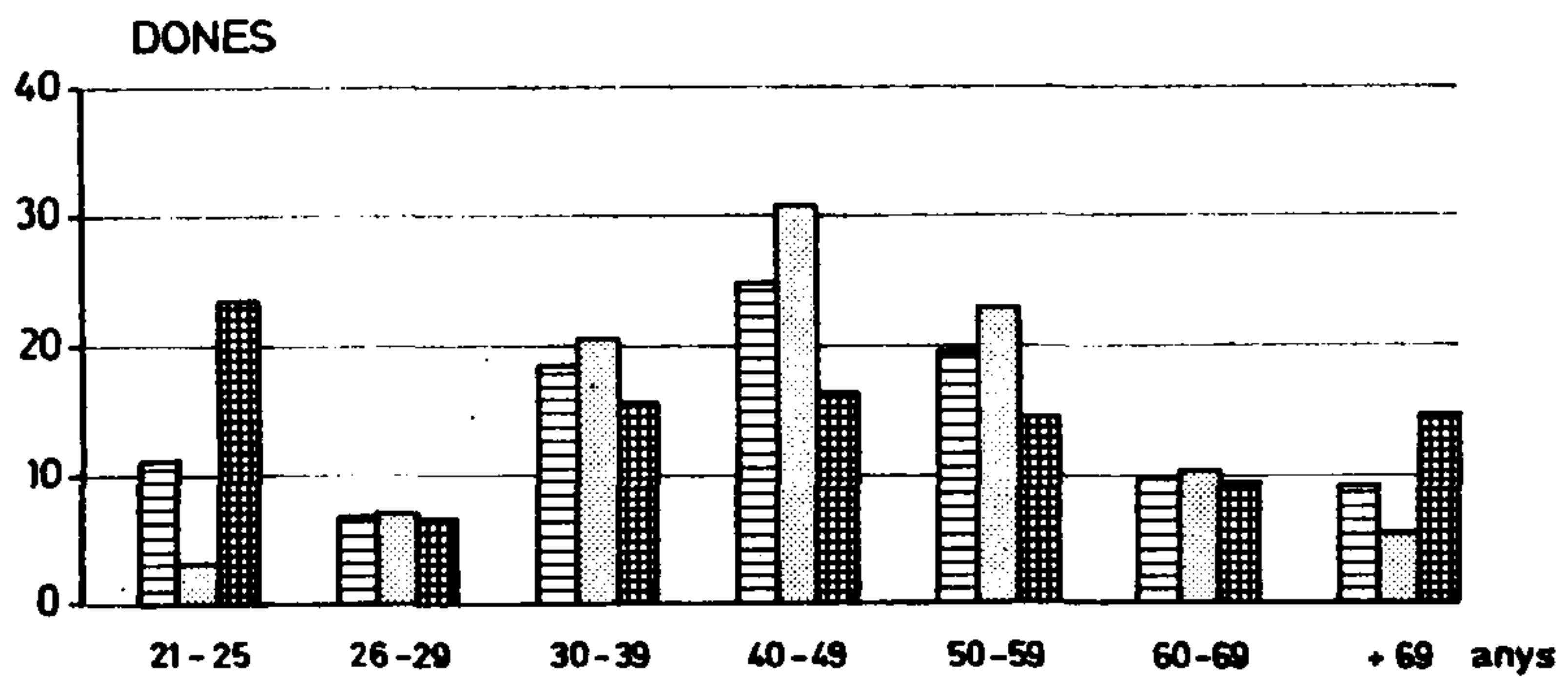
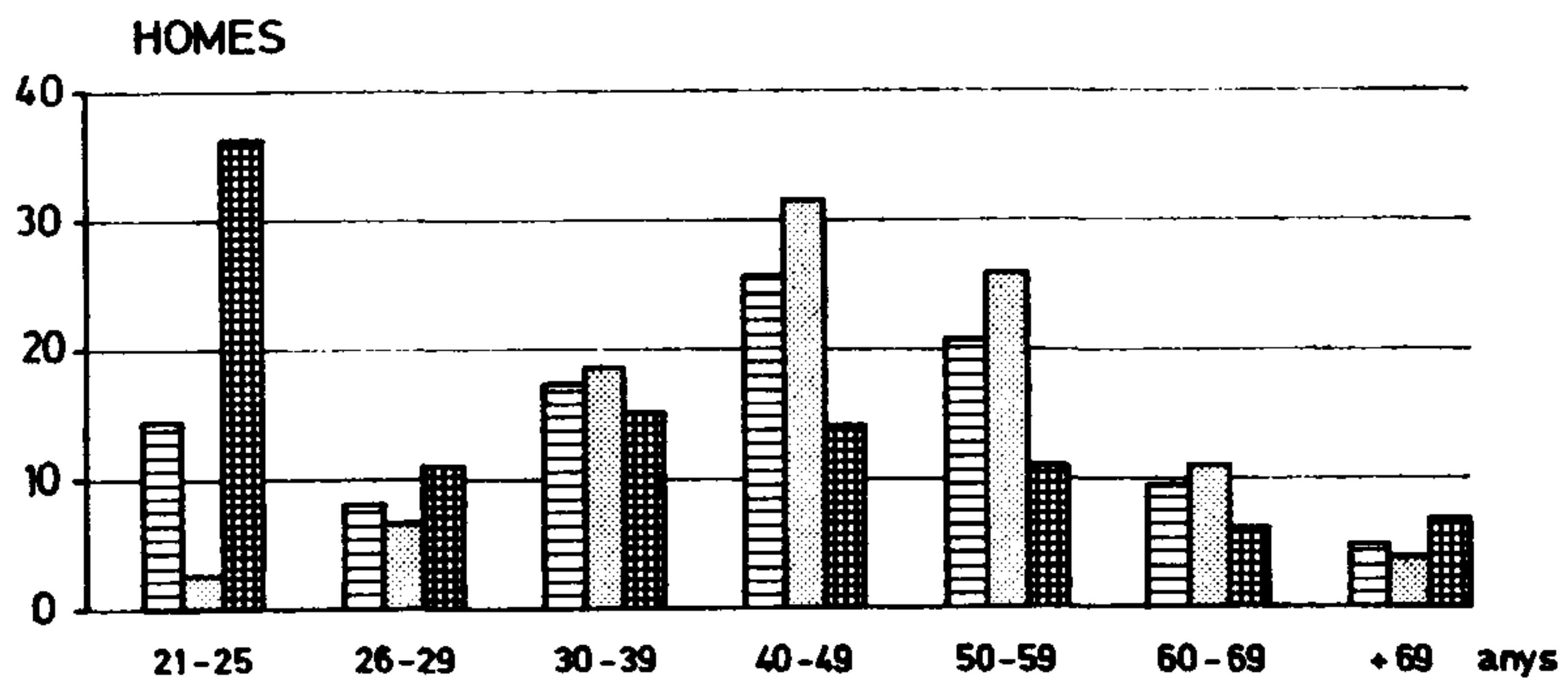
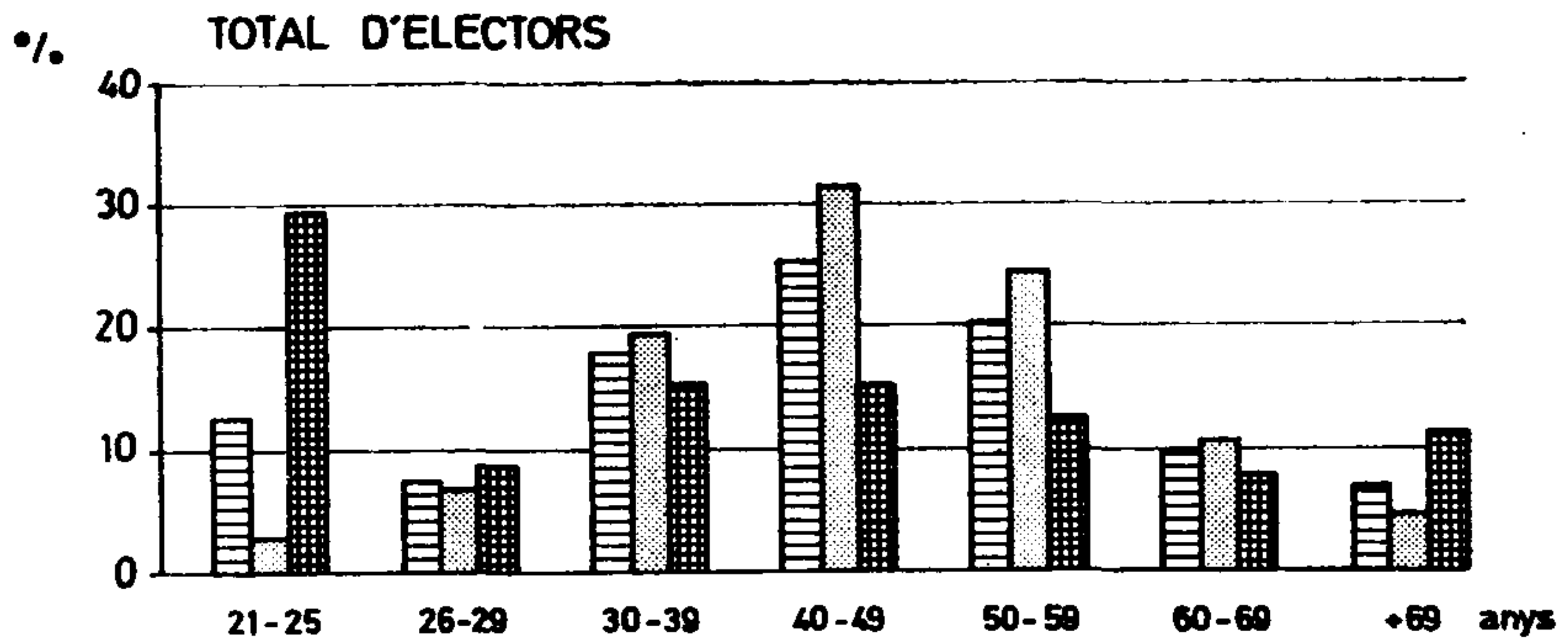

municipals hi ha menys homes electors de 50-59 anys, però s'han abstinut més: de cada 100 electors homes en el referèndum en votaren 81,7, i a les municipals, 66,5; la qual cosa s'aprecia perfectament en els gràfics A.7 i A.8 i també a la columna de percentatges d'abstencionistes dels gràfics B.8 i B.7. Cal fer esment que el grup més abstencionista dels homes és el dels joves, els de 21 a 25 anys en el referèndum, i el de 18

GRÀFIC B7. EDATS

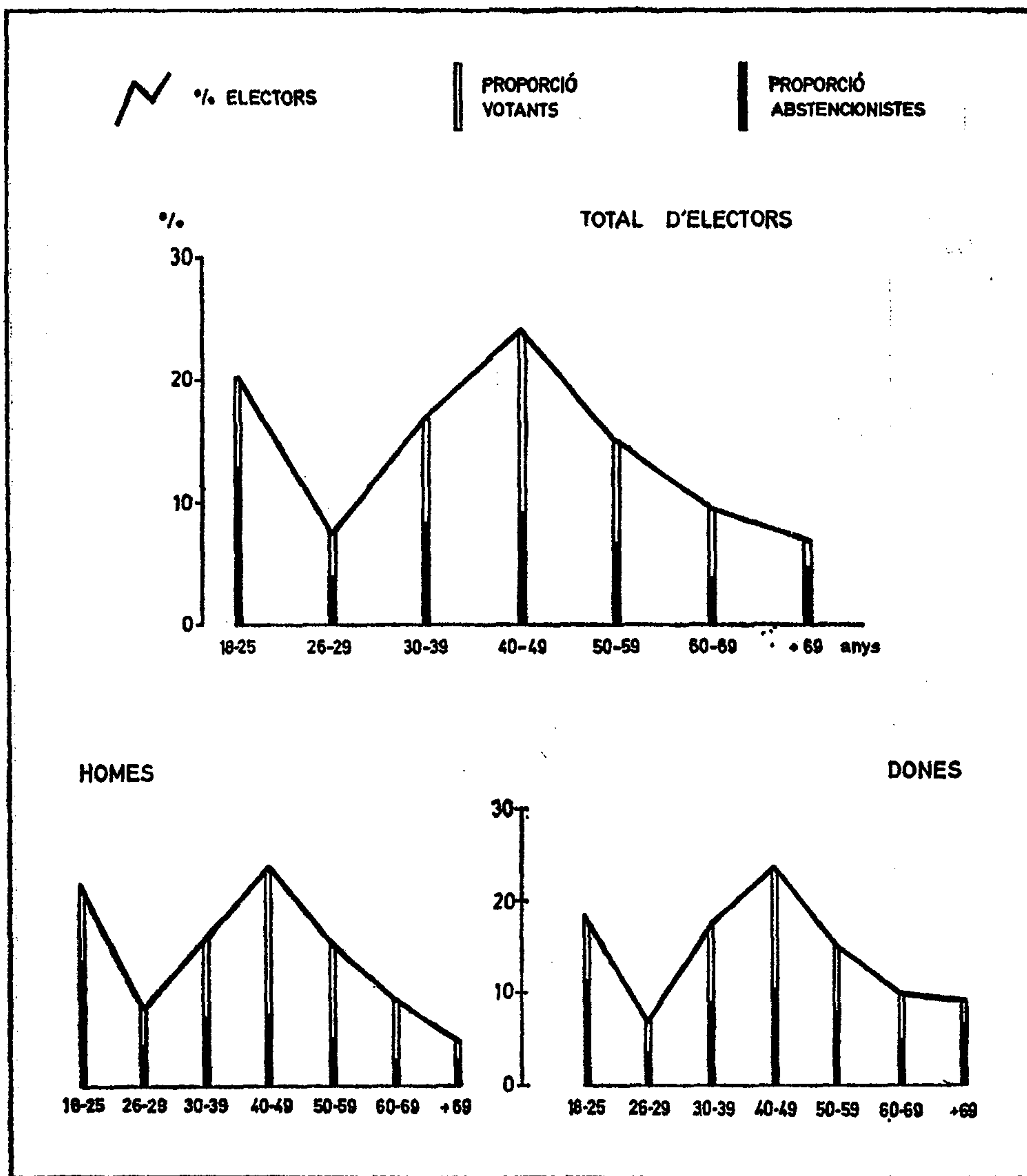
Guineueta, Referèndum

 % ELECTORS
  % VOTANTS
  % ABSTENCIONISTES

GRÀFIC A8. EDATS

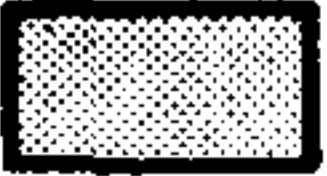
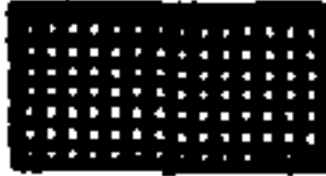
Guineueta. Municipals

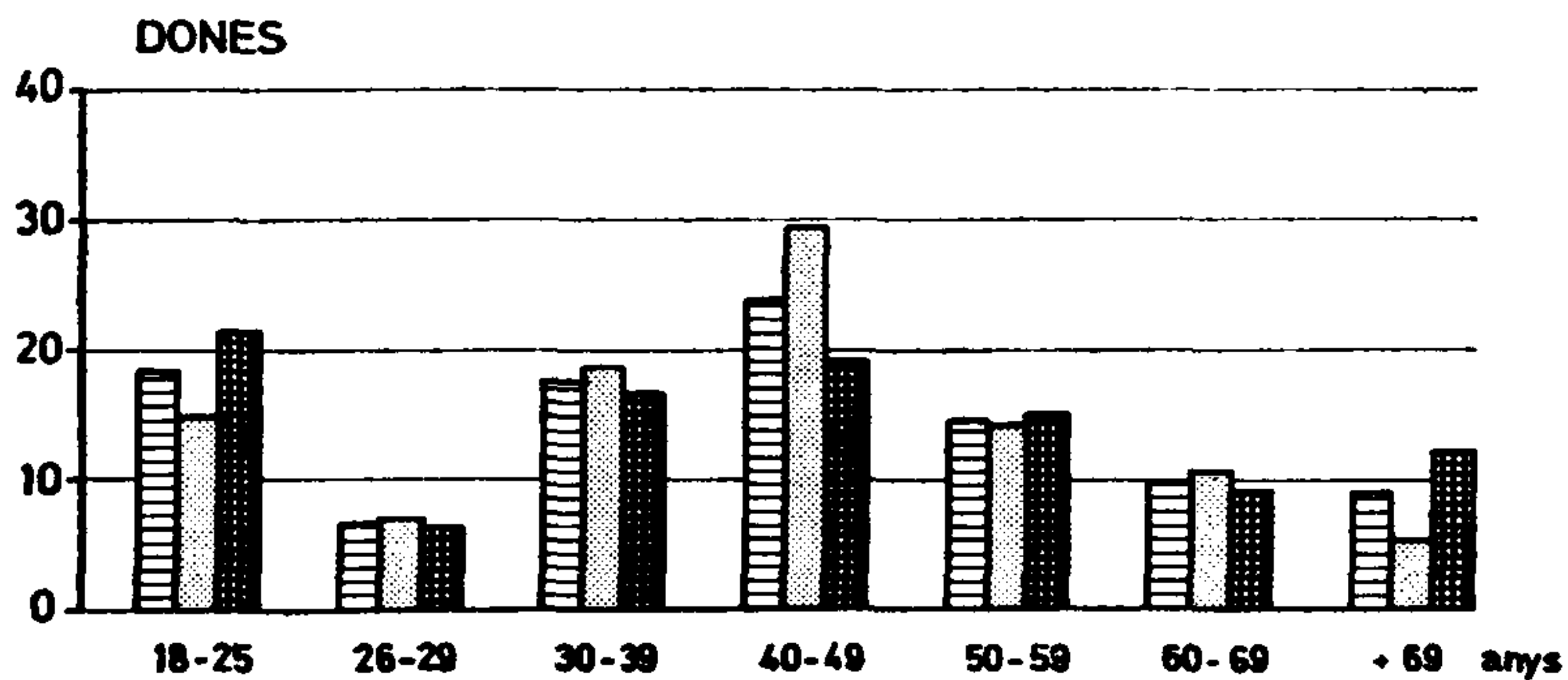
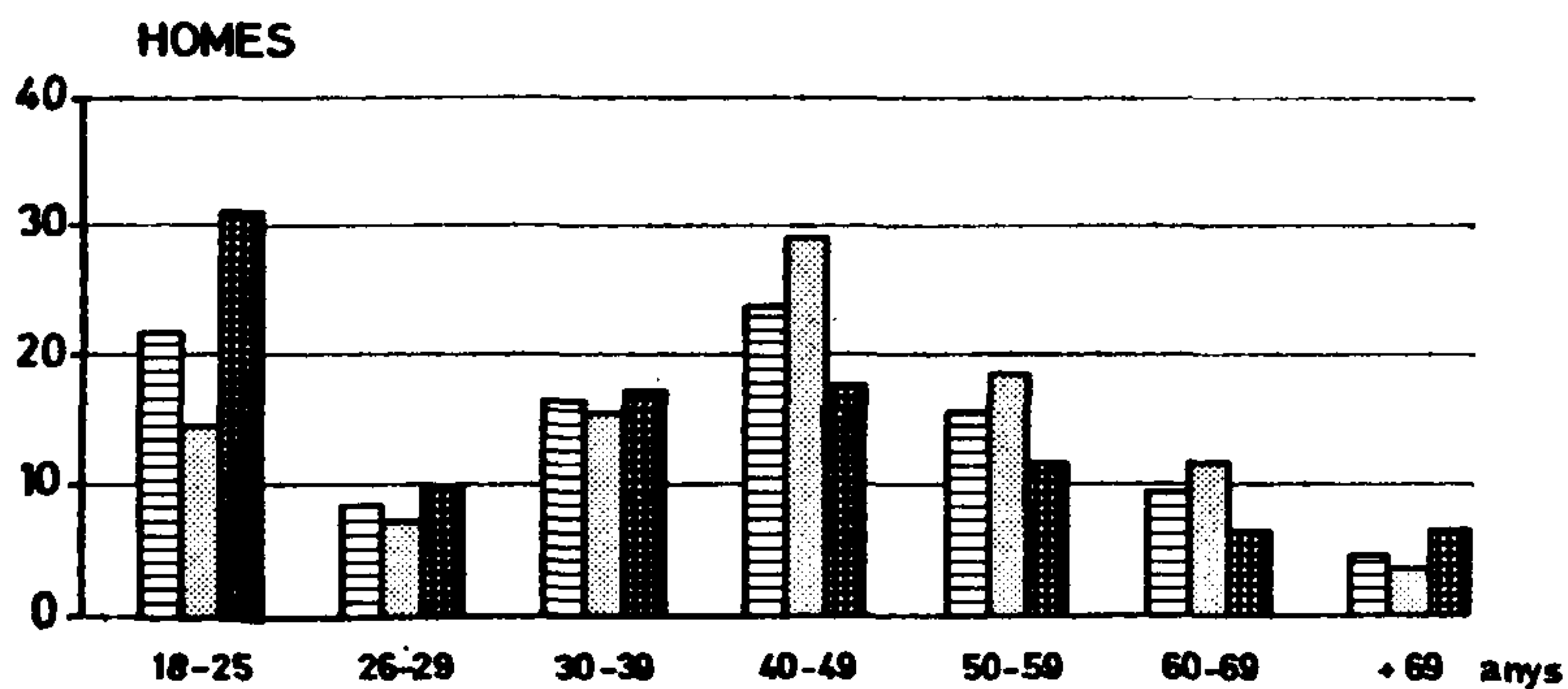
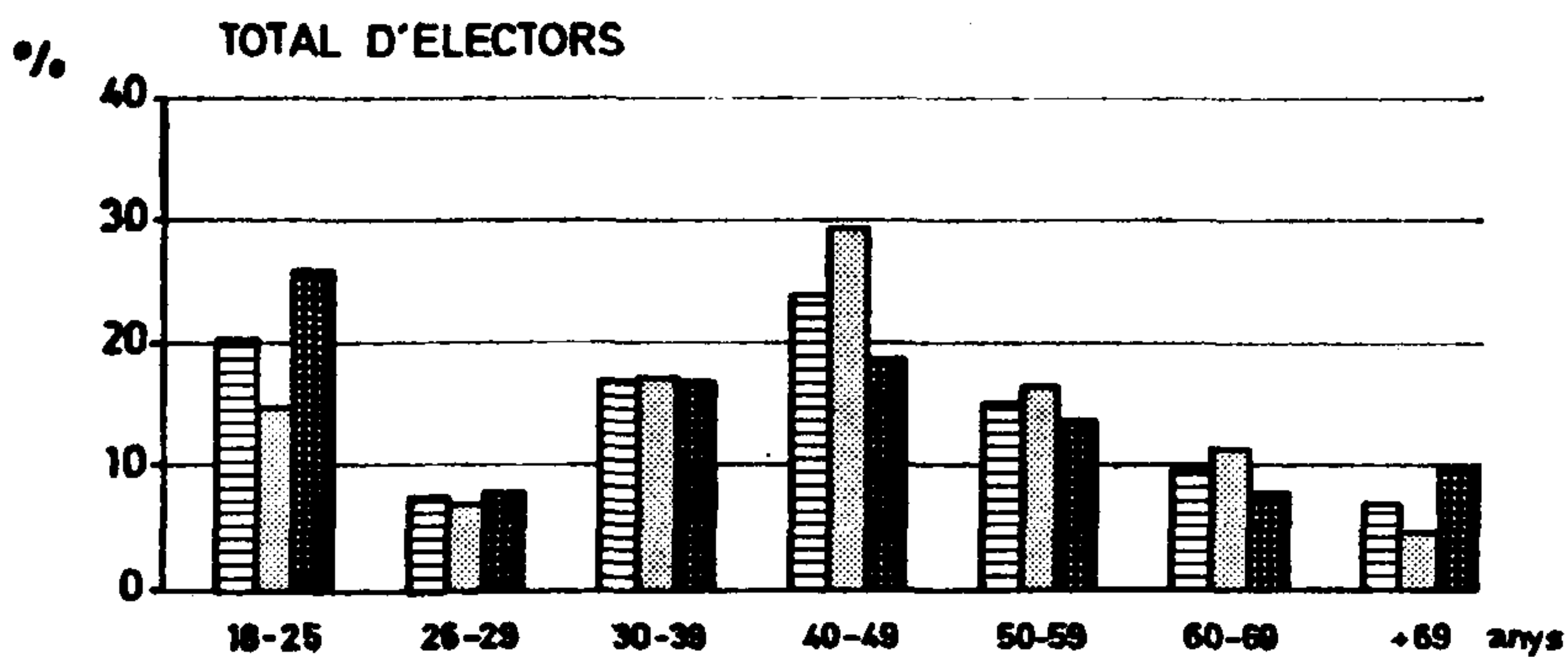

a 25 anys a les municipals. Cal considerar que a les municipals es poden catalogar com a abstencionistes els grups de 26 a 29 anys i els de més de 69 anys. De tota manera encara que hi hagi un 58,4 % d'abstencionistes entre els homes de més de 69 anys aquests només constitueixen un 4,8 % de tot l'electorat, així que no és una abstenció amb un pes massa considerable sobre el comportament de tot el barri.

GRÀFIC B8. EDATS

Guineueta. Municipals

 % ELECTORS
  % VOTANTS
  % ABSTENCIONISTES

QUADRE 19a

Sant Gervasi - Referèndum Constitucional, desembre 1978 - Total població

	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
50 - 59	17,9	30 - 39	20,3	50,9	
30 - 39	17,7	21 - 25	19,7		79,6
40 - 49	16,1	+ 69	16,7	53,2	
+ 69	15,2	50 - 59	11,9	71,8	
60 - 69	14,2	40 - 49	10,9	71,2	
21 - 25	10,6	26 - 29	10,9		56,0
26 - 29	8,3	60 - 69	9,6	71,1	
	100,0		100,0		

	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
21 - 39	36,6	21 - 39	50,9		59,5
40 - 59	34,0	+ 60	26,3	61,9	
+ 60	29,4	40 - 59	22,8	71,5	
	100,0		100,0		

QUADRE 19b

Sant Gervasi - Elecciones Municipals, abril 1979 - Total població

	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
30 - 39	17,6	30 - 39	19,0	52,7	
40 - 49	15,6	18 - 25	18,0		53,0
18 - 25	15,5	+ 69	16,6	51,4	
+ 69	14,9	50 - 59	12,6	60,8	
50 - 59	14,1	40 - 49	11,9	66,4	
60 - 69	14,1	26 - 29	10,8		58,1
26 - 29	8,2	60 - 69	10,3	68,1	
	100,0		100,0		

	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
18 - 39	41,3	18 - 39	48,6		51,6
40 - 59	29,7	+ 60	26,9	59,5	
+ 60	29,0	40 - 59	24,5	63,8	
	100,0		100,0		

QUADRE 20a

Sant Gervasi - Referendum Constitucional, desembre 1978 - Homes

	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
50 - 59	18,4	21 - 25	25,1		83,9
30 - 39	17,5	30 - 39	19,6	56,0	
40 - 49	16,5	+ 69	12,7	63,0	
60 - 69	13,9	40 - 49	12,5	70,3	
+ 69	13,5	50 - 59	11,9	74,6	
21 - 25	11,7	26 - 29	10,0	53,3	
26 - 29	8,4	60 - 69	8,2	77,0	
	100,0		100,0		
	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
21 - 39	37,6	21 - 39	54,7		57,0
40 - 59	34,9	40 - 59	24,4	72,5	
+ 60	27,4	+ 60	20,9	70,1	
	100,0		100,0		

QUADRE 20b

Sant Gervasi - Eleccions Municipals, abril 1979 - Homes

	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
18 - 25	17,6	18 - 25	24,0		54,2
30 - 39	17,1	30 - 39	18,7	56,6	
40 - 49	15,7	+ 69	13,3	61,1	
50 - 59	14,3	40 - 49	13,2	66,4	
+ 69	13,6	50 - 59	12,0	66,8	
60 - 69	13,5	26 - 29	9,7	52,5	
26 - 29	8,2	60 - 69	9,1	73,1	
	100,0		100,0		
	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
18 - 39	42,9	18 - 39	52,4	51,4	
40 - 59	30,0	40 - 59	25,2	66,6	
+ 60	27,1	+ 60	22,4	67,1	
	100,0		100,0		

QUADRE 21a

Sant Gervasi - Referèndum Constitucional, desembre 1978 - Dones

	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
30 - 39	17,8	30 - 39	20,8		52,7
50 - 59	17,5	+ 69	19,2		52,6
+ 69	16,5	21 - 25	16,4		75,8
40 - 49	15,8	50 - 59	11,8	69,6	
60 - 69	14,4	26 - 29	11,5		62,9
21 - 25	9,7	60 - 69	10,5	67,1	
26 - 29	8,2	40 - 49	9,9	71,8	
	100,0		100,0		
	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
21 - 39	35,7	21 - 39	48,7		61,4
40 - 59	33,3	+ 60	29,7	56,6	
+ 60	30,9	40 - 59	21,7	70,7	
	100,0		100,0		

QUADRE 21b

Sant Gervasi - Eleccions Municipals, abril 1979 - Dones

	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
30 - 39	18,0	30 - 39	19,2		50,1
+ 69	15,9	+ 69	18,7		54,7
40 - 49	15,5	18 - 25	15,5		51,8
60 - 69	14,5	50 - 59	13,1	56,3	
18 - 25	14,0	26 - 29	11,5		66,0
50 - 59	14,0	40 - 49	11,1	66,4	
26 - 29	8,2	60 - 69	11,0	64,6	
	100,0		100,0		
	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
18 - 25	40,2	18 - 39	46,2		53,9
+ 60	30,4	+ 60	29,7	54,5	
40 - 59	29,5	40 - 59	24,2	61,6	
	100,0		100,0		

QUADRE 22a

Guineueta - Referèndum Constitucional, desembre 1978 - Total població

	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
40 - 49	25,1	21 - 25	29,1		85,6
50 - 59	20,1	30 - 39	15,3	68,1	
30 - 39	17,9	40 - 49	15,2	77,4	
21 - 25	12,8	50 - 59	12,8	76,2	
60 - 69	9,6	+ 69	11,1		59,7
26 - 29	7,6	26 - 29	8,7	56,9	
+ 69	6,9	60 - 69	7,8	69,5	
	100,0		100,0		
	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
40 - 49	45,2	21 - 39	53,1		52,0
21 - 39	38,3	40 - 59	28,0	76,8	
+ 60	16,5	+ 60	18,9	57,2	
	100,0		100,0		

QUADRE 22b

Guineueta - Eleccions Municipals, abril 1979 - Total població

	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
40 - 49	23,9	18 - 25	25,9		63,0
18 - 25	20,2	40 - 49	18,5	62,0	
30 - 39	16,9	30 - 39	16,9	51,1	
50 - 59	15,0	50 - 59	13,5	56,1	
60 - 69	9,5	+ 69	9,6		67,7
26 - 29	7,5	26 - 29	7,8		52,3
+ 69	6,9	60 - 69	7,8	59,8	
	100,0		100,0		
	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
18 - 39	44,6	18 - 39	50,8		55,8
40 - 59	38,9	40 - 59	32,0	59,7	
+ 60	16,4	+ 60	17,4		51,8
	100,0		100,0		

QUADRE 23a

Guineueta - Referendum Constitucional, desembre 1978 - Homes

	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
40 - 49	25,4	21 - 25	36,1		87,3
50 - 59	20,7	30 - 39	15,0	70,0	
30 - 39	17,3	40 - 49	13,9	81,0	
21 - 25	14,3	26 - 29	11,0	53,9	
60 - 69	9,3	50 - 59	11,0	81,7	
26 - 29	8,2	+ 69	6,8	51,0	
+ 69	4,8	60 - 69	6,1	77,2	
	100,0		100,0		

	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
40 - 59	46,1	21 - 39	62,1		53,9
21 - 39	39,8	40 - 59	24,9	81,3	
+ 60	14,1	+ 60	12,9	68,3	
	100,0		100,0		

QUADRE 23b

Guineueta - Eleccions Municipals , abril 1979 - Homes

	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
40 - 49	23,9	18 - 25	31,1		63,4
18 - 25	21,9	40 - 49	17,7	67,1	
30 - 39	16,3	30 - 39	17,1	53,2	
50 - 59	15,5	50 - 59	11,6	66,5	
60 - 69	9,3	26 - 29	9,9		52,9
26 - 29	8,3	+ 69	6,3		58,4
+ 69	4,8	60 - 69	6,3	69,8	
	100,0		100,0		

	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
18 - 39	46,5	18 - 39	58,1		55,7
40 - 59	39,4	40 - 59	29,3	66,8	
+ 60	14,1	+ 60	12,6	60,2	
	100,0		100,0		

QUADRE 24a

Guineueta - Referendum Constitucional, desembre 1978 - Dones

	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
40 - 49	24,9	21 - 25	23,4		83,4
50 - 59	19,5	40 - 49	16,2	73,7	
30 - 39	18,5	30 - 39	15,5	66,4	
21 - 25	11,3	+ 69	14,5		65,3
60 - 69	9,8	50 - 59	14,3	70,5	
+ 69	9,0	60 - 69	9,2	62,4	
26 - 29	6,9	26 - 29	6,8	60,3	
	100,0		100,0		
	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
40 - 59	44,4	21 - 39	45,7		50,1
21 - 39	36,7	40 - 59	30,5	72,3	
+ 60	18,8	+ 60	23,7		50,8
	100,0		100,0		

QUADRE 24b

Guineueta - Eleccions Municipals, abril 1979 - Dones

	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
40 - 49	23,8	18 - 25	21,6		62,5
18 - 25	18,5	40 - 49	19,1	57,1	
30 - 39	17,6	30 - 39	16,7		50,7
50 - 59	14,6	50 - 59	14,9		54,7
60 - 69	9,8	+ 69	12,2		72,6
+ 69	9,0	60 - 69	9,0	50,6	
26 - 29	6,7	26 - 29	6,5		51,5
	100,0		100,0		
	(1)		(2)	% (3)	% (4)
<i>Electors</i>	%	<i>Abstencionistes</i>	%	<i>Vot.</i>	<i>Abst.</i>
18 - 39	42,8	18 - 39	44,8		55,9
40 - 59	38,4	40 - 59	34,0	52,6	
+ 60	18,8	+ 60	21,2		60,5
	100,0		100,0		

Pel que fa a les dones (vegeu quadres 24.a i 24.b), en el referèndum s'abstingueren més que els homes, i a les municipals també. Hi ha dos grups, les més joves, de 21 a 25 anys al referèndum i les de més de 69 anys, que són abstencionistes. Les joves són menys abstencionistes que els homes joves, amb una diferència de 4 punts. A les municipals aquest grup de joves continua abstenint-se, però sempre amb menys proporció que els homes. A les municipals s'incrementa l'abstenció entre les dones: els grups de 30-39 anys, de 50-59 anys i de 26-29 anys s'abstenen per sobre del 50 %, tot i que no constitueixen el pes més fort de l'abstencionisme femení. Si observem l'ordre en què apareixen de més a menys abstencionistes les dones, en el quadre 24.b, veiem que els grups de dones amb més població que s'absté són les de 18-25 anys, seguides de les de 40-49, però també són aquestes les que constitueixen els grups electorals més importants. Així, el considerable abstencionisme de les dones de més de 69 anys (que és un 72,6 %, a les municipals) queda neutralizat per la poca massa electoral que constitueix només un 9 % de tot el barri. Les dones, així, s'abstenen més de joves que de grans, tot i que sempre mantenen cotes d'abstencionisme elevades, i generalment per sobre de les dels homes, excepció feta de les dones més joves, el primer grup, que són les que més s'abstenen tot i que ho fan per sota de la cota abstencionista dels homes d'aquesta mateixa edat. Tot i que cal considerar que a les municipals les dones de més de 69 anys foren les que més s'abstingueren.

5. BALANÇ

Al llarg del present estudi hem pogut constatar que, al marge de l'edat, la professió o la ideologia, el context social condiciona l'electorat a l'hora d'anar o no a votar.

Quant als diferents barris objecte d'estudi hem vist que Sant Gervasi té més tendències a l'abstenció que la Guineueta a la consulta del referèndum constitucional, mentre que aquesta situació s'inverteix a les eleccions municipals, consulta en la qual la Guineueta resultava ser més abstencionista.

En termes generals l'electorat femení s'absté més que no pas el masculí. Pel que fa a les dones, podem dir que l'abstencionisme que presenten a Sant Gervasi és força mantingut a les dues consultes, mentre que a la Guineueta és superior a les Municipals. En el referèndum les dones de la Guineueta s'abstingueren menys, vist segons els grups d'edat, que a les Municipals. Tot i amb això, les dones joves de Sant Gervasi s'abstenen més que les joves de la Guineueta al referèndum i menys, però, a les municipals. Quant als homes, podem dir que són més abstencionistes a les municipals que al referèndum i que ho són més a la Guineueta que a Sant Gervasi; i, a més, que aquests solen ser els més joves, tot i que els de més de 69 anys són abstencionistes a les municipals de Sant Gervasi.

La composició professional dels abstencionistes del barri de la Guineueta és molt similar a la del seu electorat. Pel contrari, a Sant Gervasi presenten dues estructures prou diferenciades. Pel que fa a la categoria no consta podem dir que és un grup amb tendència a l'abstenció, i les raons ja han estat exposades en els diversos apartats anteriors. Les professions qualificades a totes les consultes participen més que no pas s'abstenen. Les dones amb una professió qualificada participen molt més en un barri d'extracció humil que no pas les dones de la mateixa condició professional en un barri benestant. De tota manera, i en termes generals, les professions qualificades, es trobin localitzades on sigui, participen molt més que no pas s'abstenen.

Pel que fa als assalariats podem veure com tenen un comportament força curiós: tenen una clara tendència a l'abstenció quan es troben en l'àrea d'un barri ric, mentre que en un barri d'extracció humil solen participar per sobre del 50 %. Malgrat aquesta peculiaritat de comportament aquesta categoria professional pot ser considerada globalment com d'abstencionista. Entre els estudiants també hem pogut observar un comportament regit per la seva localització en un barri determinat o en un altre: els estudiants de Sant Gervasi tendeixen més a la participació que a l'abstenció; els de la Guineueta, en canvi, arriben a assolir les cotes més altes d'abstenció.

El grup dels jubilats té un comportament força constant. En cap barri ni en cap consulta resulta ser abstencionista, sinó tot el contrari; sempre es participa per sobre del 50 % i amb percentatges bastant alts. Les dones jubilades de Sant Gervasi són les que tenen les cotes de participació més elevades. Les mestresses de casa participen més que no pas s'abstenen, tot i que a les municipals el seu índex d'abstenció puja una mica.

Pel que fa a les edats són els grups dels d'edats intermèdies els més participatius. Podem veure que així com a Sant Gervasi s'abstenen més els de 21 a 25 anys i els de 26 a 29 anys, a la Guineueta s'abstenen més els de 21 a 25 i els de més de 69. Cal tenir en compte que no s'ha de confondre el comportament dels electors de més de 69 anys, sovint abstencionistes, amb la tendència de vot participatiu dels jubilats. Aquests, no tots tenen més de 69 anys i és precisament aquest marge de composició d'aquesta categoria professional que permet de donar conclusions divergents, però no contradictòries.

BIBLIOGRAFIA

- CAPECCHI, V. *et al*: *Il comportamento elettorale in Italia*. Bolonya, 1968 (Il Mulino).
- LANCELOT, A.: *L'abstentionnisme électoral en France*. Paris, 1968.
- La participation des Français a la politique*. Paris, 1971 (PUF).
- MOSSUZ-LAVAU, J., i SINÉAU, M.: *Sociologie de l'abstention dans huit bureaux de vote parisiens*, a RFSP, vol. 28,1. Paris, 1978
- SINÉAU, M.: *L'abstentionnisme parisien aux élections municipales (1965-1977)*, a RFSP, vol. 28,1. Paris, 1978.
- SCHONFELD, W., i TOINET, M.-F.: *Les abstentionnistes ont-ils toujours tort?*, a RFSP, vol. 25,4. Paris, 1975.

7. Osona, una comarca cap a la dreta? Anàlisi del comportament electoral: 1931-1936 i 1977-1982

Montserrat Treserra Pijoan
Professora de Ciència Política
Universitat de Barcelona

* Aquest article té com a base un treball fet gràcies a una beca de la Fundació March.

INTRODUCCIÓ

Osona és una comarca de terra endins, de la Catalunya vella, reconeguda històricament pel seu nacionalisme, d'un o d'altre signe. A través de diverses anàlisis del comportament electoral, la comarca se'ns mostra de bell nou com una zona que opta majoritàriament per alternatives nacionalistes catalanes —CiU és la força política que aplega la majoria de vots en tots els comicis— alternatives que, a més a més, són de signe conservador. En efecte, el conjunt de forces d'esquerra —inclosa l'ERC— compten amb una presència escassa que no depassa el 30 % dels electors. Així mateix, la dreta centralista té poc públic, encara que fidel, que representa els voltants del 15 %.

Aquest panorama polític nacionalista i conservador ens fa pensar en la naturalesa dels factors explicatius. Fins ara, els estudis de sociologia electoral que s'han dut a terme a Catalunya parlen d'Osona com d'una d'aquestes comarques atípiques, on d'antuvi no sembla existir-hi massa relació entre dades socio-econòmiques i opcions polítiques, i on, ens diuen els estudiosos de la ciència política, cal buscar l'explicació del vot en altres factors no necessàriament econòmics, com per exemple, els trets culturals, el passat històric, un tarannà peculiar, etc.¹

Sembla força evident que si limitem l'anàlisi per un cantó a l'època actual i, per l'altre, a les dades econòmiques oficials i de més divulgació, Osona se'ns mostra amb una realitat electoral eminentment conservadora que sembla difícil d'explicar en una zona on el 60 % de la població activa són treballadors d'indústria.²

1. VIROS GALTIER, R.: «Algunos datos para la interpretación del comportamiento electoral en Catalunya 15-VI-77 al 20-II-80.» Comunicació al congrés de Ciència Política. Barcelona, juny 1980.

2. A partir de les dades del padró 1975 (CIDC), l'estructura de la població activa a la comarca és la següent:

Sector primari:	11,2 %
Sector secundari:	59,8 %
Sector terciari:	29,0 %

En aquests casos es fa esment a la possible incidència del nacionalisme català com a principal factor explicatiu, explicació que sembla englobar implícitament un convenciment que catalanisme i conservadorisme són dues cares d'una mateixa moneda.

Potser sí que nacionalisme i conservadorisme són dues cares de la mateixa moneda, no volem posar en evidència la possible veracitat d'aquestes hipòtesis a què han arribat alguns experts. En tot cas, i pel que fa a la realitat d'Osona, ens agradaria plantejar el problema altrament, a fi i efecte de veure si podem avançar un xic en aquest tortuós camí on el nacionalisme apareix com el *passe-partout* per a explicar allò que no acaba d'entendre's a través de les dades sovint mal anomenades objectives. Les preguntes que formulem a la realitat i que han constituït el fil conductor del nostre estudi són les següents: ¿Podem dir, en el cas d'Osona, que un fort sentiment d'identitat nacional catalana hagi estat sempre sinònim de conservadorisme? En quines condicions un fort sentiment d'identitat nacional catalana es correspon amb opcions electorals conservadores?

Pel tal de respondre a aquestes preguntes hem analitzat les dades dels dos darrers períodes en què el país ha viscut una certa normalitat democràtica —la segona República i el temps actual— tot intentant d'esbrinar a través de l'anàlisi sociològica les condicions de producció d'uns comportaments polítics. En definitiva del que es tracta és d'endinsar-nos en l'entrellat de les relacions socials i en l'estructuració dels distints factors econòmics, socials, històrics i polítics capaços d'explicar-nos d'alguna manera l'estabilitat o el canvi, si fa el cas, d'un comportament electoral.

Malauradament, pel que fa la segona República, disposem de poques dades socio-econòmiques a nivell municipal. Amb totensem que per una primera etapa, les dades de què disposem poden servir-nos per a formular almenys unes hipòtesis de comparació entre ambdós períodes electorals. Les dades per a l'anàlisi del període actual són les del padró de 1975, més algunes de collita pròpia que hem recollit a través d'un treball de camp. Quant a les dades electorals, les de la segona República provenen essencialment dels butlletins oficials de la província de Barcelona i les de la nova etapa electoral de las publicacions del ESE.³

El mètode utilitzat és l'ecològic, partint del municipi com a unitat d'anàlisi, és a dir, com a collectivitat que té un comportament electoral susceptible de ser explicat per unes característiques socio-econòmiques i demogràfiques que li són pròpies. Sabem que aquesta metodologia té unes limitacions ja que no parteix de l'individu, peròensem que també té l'avantatge de deixar-nos mesurar l'efecte del context, que d'alguna manera pot incidir en un comportament individual.

En concret, i per a cada període electoral, ens fixarem en primer lloc en aquells factors de tipus global que d'alguna manera poden condicionar una opció de vot, a saber: el marc històric, polític i socio-econòmic i el marc institucional, llei electoral i sistema de partits. Tot se-

3. Dades socio-econòmiques i electorals, vegeu apèndix A.

guit, els resultats de cada elecció seran analitzats en base a dues variables fonamentals, participació i orientació de vot —a nivell comarcal i per pobles—, acabant amb una anàlisi de les variables socio-econòmiques tot demanant-nos fins a quin punt poden explicar l'estructura de vot detectada en els distints municipis.

Pel que fa a les tècniques estadístiques, després d'elaborar uns índex d'orientació ideològica i de realitzar una anàlisi de correlacions, no hem seguit més endavant ja que la migradesa de les correlacions detectades ens plantejava seriosament la utilitat d'avançar a través de factorials.⁴

I. *EL COMPORTAMENT ELECTORAL DURANT LA SEGONA REPÚBLICA*

Per tal d'entendre el comportament electoral sembla previ situar-lo, encara que sigui a grans trets, a l'interior del conjunt de condicions globals socio-econòmiques i polítiques que l'emmarquen, fent esment especial a la llei electoral que canalitza la representativitat popular. En efecte, és aquesta llei la que decidirà el ventall d'alternatives amb què es trobarà l'elector, ensems que les possibilitats reals que aquest pugui sortir-ne realment representat.

Com a marc general recordem que les eleccions republicanes tenen lloc després d'un llarg període de dictadura i d'un període més llarg encara de manca d'eleccions democràtiques on el poble pogués manifestar-se i participar políticament. L'adveniment de la segona República va produir-se al bell mig d'una crisi econòmica mundial que cada vegada feia sentir més els seus estralls a Catalunya, i era viscut alhora com un canvi de règim polític i també com unes possibilitats de canvi social. A més a més el nou règim republicà es significà per la defensa de la identitat catalana tant per part de l'ERC, partit en el poder, que encarnava catalanisme i reformisme social, com també per la quasi totalitat de les altres forces polítiques que tenien com a divisa la defensa de Catalunya amb continguts més o menys radicals.⁵

4. L'anàlisi de correlacions s'ha realitzat únicament per al període actual, i fins l'any 1980.

5. Del conjunt de partits i forces polítiques que es presentaren durant el període republicà, tots els que tingueren una incidència en l'electorat es feien portaveus del fet nacional català, amb posicions més radicals respecte del catalanisme en aquells partits amb posicions ideològiques més avançades. Ens dirà F. Cucurull: «Hom s'adona que la màxima combativitat del catalanisme va lligada a les preses de posició socialment més avançades i, que són les classes populars les que en constitueixen el suport més decidit. En canvi, és a la dreta de la Lliga on s'enregistren les posicions més anticatalanistes», com ens dirà el mateix autor «els qui actuen més a la dreta de la Lliga, en rigor, ja no es pot dir que siguin catalanistes; el catalanisme dels carlins es debilita, fins a esfumar-se, a mesura que la seva posició dretana es va accentuant».

F. CUCURULL: *Panoràmica del nacionalisme català*. Tom 6, pp. 11 i 12. Edicions catalanes de París. París, 1975.

A Osona, com arreu de Catalunya, la crisi econòmica es feia sentir en els municipis industrials i el període republicà es caracteritzà per les mobilitzacions de la classe obrera que, organitzada majoritàriament a l'interior de la CNT, lluità per aconseguir millores salarials, reducció d'horari i seguretat en el treball.

També al camp les perspectives de canvi social i les possibilitats de modificar la precària situació que vivien els camperols a través dels contractes de conreu, originà mobilitzacions especialment importants al Lluçanès i en alguns municipis de l'entorn de Vic. Seguint l'exemple dels rabassaires, els pagesos d'Osona, a través del Sindicat Agrícola de la Plana demanaven la vigència i la posada en pràctica de la Llei de Contractes de Conreu que establia les parts en el 50 %.

1. LLEI ELECTORAL I ESTRUCTURACIÓ DE LES FORCES POLÍTIQUES

Durant la segona República va estar vigent la llei electoral del 1907, reformada i més adequada a la nova realitat. La base electoral era la circumscripció provincial i el sistema el majoritari —amb escons reservats a minories. La conjunció d'ambdós factors potencià la concentració de forces polítiques ja que per a tenir un cert èxit a nivell de circumscripció calien campanyes electorals de gran irradiació i organitzacions polítiques sòlides per tal de poder realitzar-les. Tots aquells partits interessats en el poder havien de fer aliances o bé integrar-se en el si d'un dels hegemònics. En el cas català van ser l'Esquerra Republicana de Catalunya i la Lliga Regionalista les dues forces hegemòniques que varen polaritzar els electors catalans. A part de les forces obreres que no varen integrar-se en cap d'aquests dos partits i que la seva presència electoral va ser sobretot de testimoni, els altres partits o bé varen aplegar-se en els majoritaris o bé la seva incidència va ser quasi nul·la. Durant tot el període republicà l'ERC es va mostrar molt reticent a fer aliances electorals que gairebé limità a la Unió Socialista de Catalunya, mentre que la Lliga en la lluita que dugué a terme per tal d'erigir-se en el partit de l'oposició realitzà aliances diverses i de signe diferent segons les possibilitats objectives d'obtenir més vots, aliances que van anar des de forces més properes al centre polític, fins a d'altres de l'extrema dreta.

A la circumscripció electoral de Barcelona, de la qual Osona formava part, els partits i les coalicions electorals que es presentaren i que formaven part dels dos grans blocs electorals —el de l'esquerra aglutinat entorn de l'ERC i els de la dreta a l'entorn de la Lliga— foren els següents:⁶

6. MOLES, Isidre: *El sistema de partits polítics a Catalunya (1931-1936)*. Edicions 62. Barcelona, 1972.

Sigles de les organitzacions polítiques: Vegeu apèndix B.

TAULA 1 *

Any 1931 - Orientació ideològica a l'Esquerra

ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA (12)

ERC (10)

Unió Socialista de Catalunya (1)

Independent (1)

PARTIT CATALANISTA REPUBLICA (Cand. Incompleta)

BLOC OBRER I CAMPEROL (Cand. Incompleta)

EXTREMA ESQUERRA FEDERAL (Cand. Incompleta)

Any 1931 - Orientació ideològica a la Dreta

LLIGA REGIONALISTA (10)

Lliga Regionalista (9)

Tradicionalistes (1)

PARTIT REPUBLICA RADICAL (10)

Partit Republicà Radical (9)

Partit Republicà Demòcrata Federal (1)

Any 1932 - Orientació ideològica a l'Esquerra

ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA (15)

ERC (12)

Unió Socialista de Catalunya (2)

Partit Republicà Demòcrata Federal (1)

PARTIT REPUBLICA DEMOCRATIC FEDERAL (15)

(Aliança d'Esquerrers i Extrema Esquerra Federal)

PARTIT SOCIALISTA OBRER ESPANYOL (Cand. Incompleta)

BLOC OBRER I CAMPEROL (15)

PARTIT COMUNISTA DE CATALUNYA (15)

Any 1932 - Orientació ideològica a la Dreta

CONCÒRDIA CIUTADANA (15)

Lliga Regionalista (13)

Unió Democràtica (1)

Partit Catalanista. Partit Republicà (1)

DRETA DE CATALUNYA (15)

(Tradicionalistes)

PARTIT REPUBLICA RADICAL (15)

Any 1933 - Orientació ideològica a l'Esquerra

ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA (12)

ERC (8)

Unió Socialista de Catalunya (2)

Unió Rabassaires (1)

Partit Republicà Demòcrata Federal (1)

* Entre parèntesis consta el nombre de candidats.

FRONT OBRER (12)

Bloc Obrer i Camperol (12)

PARTIT COMUNISTA DE CATALUNYA (12)

COALICIÓ D'ESQUERRES CATALANES (12)

Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (3)

Acció Catalana Republicana (7)

Partit Republicà Radical Socialista (1)

Acció Republicana (1)

Any 1933 - Orientació ideològica a la Dreta

DEFENSA CIUTADANA (12)

Lliga Catalana (10)

Tradicionalistes (2)

PARTIT REPUBLICA RADICAL (12)

Any 1936 - Orientació ideològica a l'Esquerra

FRONT D'ESQUERRES (11)

ERC (5)

Unió Catalana Republicana (1)

Unió Rabassaires (2)

Acció Catalana Republicana (1)

Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (1)

Any 1936 - Orientació ideològica a la Dreta

FRONT CATALA D'ORDRE (11)

Lliga Catalana (6)

Tradicionalistes (1)

Partit Republicà Radical (1)

Acció Popular Catalana (3)

Seguint a grans trets la tendència de Catalunya, Osona enregistrà un bipartidisme polític estructurat entorn de l'ERC i de la Lliga. Amb tot, diferentment del que ocorria al Principat, la comarca no es mostrà amb un predomini tan important de l'esquerra. En efecte si bé el 1931 i el 1932 l'ERC fou majoritària, a partir del 1933 les forces de dreta encapçalades per la Lliga aconseguien de depassar el límit del 50 % dels votants, equilibri que mantingueren el 1936. També, diferentment del que passava en d'altres zones industrials, les forces obreres a l'esquerra de l'ERC enregistraren una quasi nul·la implantació. La classe obrera estava organitzada essencialment entorn de la CNT (amb feble presència de la UGT, implantada sobretot a Roda i Manlleu) i escollia com a opció electoral l'Esquerra Republicana de Catalunya.

Les forces d'esquerra a Osona. L'opció republicana i de plebiscit per al nou règim democràtic penetrà a Osona a través del Partit Català Republicà. Fou aquest partit el que representava l'opció republicana en les eleccions municipals del 14 d'abril i, com a tal, enregistrà un triomf en la quasi totalitat dels municipis on existia una dinàmica

política, Vic inclòs. A Osona el seu capdavanter era en Francesc Masferrer, advocat, home molt reconegut a la Plana pel seu liberalisme i el seu catalanisme; vigatà il·lustre que havia representat Catalunya en nombroses reunions nacionalistes internacionals. Era el fundador del «Diari de Vic» màxim òrgan d'expressió del PCR i que més tard s'obriria també com a tribuna pública de l'ERC. A Vic comptà amb un nombre de militants que li foren fidels durant tot el període Republicà, i, encara que només es presentà amb llista pròpia el 1931, continuà fent campanya a favor del republicanisme.

L'ERC, després de la victòria en les municipals i d'ençà dels seu protagonisme com a partit de Govern atreia a les seves files tota aquella gent d'esquerra catalanista i republicana que veia aquest partit com una alternativa vàlida de canvi polític. En aquest sentit també a Osona conegué una gran expansió, obrí locals en la quasi totalitat de municipis que tenien vida política, i es nodrí en un primer moment d'una bona part de militants del PCR que veien en l'ERC l'encarnació dels mateixos principis republicans i catalanistes. Més tard, amb l'adhesió del Sindicat Agrícola de la Plana (3-XI-1932) consolidà una expansió en els nuclis rurals. Amb tot cal remarcar que malgrat que la seva alternativa d'esquerres fos moderada i reformista, en tant que portaveu del republicanisme a Osona l'ERC, els seus aliats i per extensió els seus electors eren condemnats per l'Església com a provocadors d'una revolució sectària. Fins i tot, i això va ser una constant durant tot el període republicà, l'Església es pronunciava contra el vot republicà, és a dir de l'ERC, ja que això anava contra els principis cristians i deia «potser sereu republicans de cor, cosa ben lícita, i no us serà lícit en canvi de votar candidatures que facin més bocades de republicanisme», «Gazeta de Vic» 18-6-1913.

En aquest sentit hem d'entendre que el vot d'ERC aplegava un electorat progressista més o menys conscient ja que donada la influència de l'Església en l'època republicana, votar republicà era com a mínim desafiar les seves normes i afrontar les conseqüències. A més a més, i donada la inexistència d'altres partits organitzats de classe, l'ERC era abonada per amplis sectors del proletariat industrial i per camperols organitzats i, encara que ideològicament era un partit reformista d'esquerra burgesa, a Osona, com a d'altres contrades, aplegava els vots hipotèticament destinats als partits obrers.

Com a tribuna pública comptava amb un butlletí comarcal «Lluita», que s'inicià el 1931, a més d'altres butlletins que s'editaven en les respectives delegacions com «l'Avenç» del Lluçanès, «Vida enllà» a Torelló.

La resta de partits a l'esquerra de l'ERC pràcticament no tingueren cap incidència entre els electors de la comarca. Un dels pocs que consta amb una mínima organització a nivell comarcal era el BOC però amb un nombre ínfim de militants «que devia oscil·lar a l'entorn de 10 a mitjan 1931... i tenien algun militant en el sector metal·lúrgic».⁷ El PSOE,

7. BONAMUSA, F.: *El Bloc Obrer i Camperol 1930-1932*. Curial, Barcelona 1974, p. 326.

que va presentar-se tan sols el 1932, com ens diu Moles, «més com a afirmació de no-catalanisme i de rèplica a l'USC, que com una alternativa real, i sobretot amb una postura obrerista i anticatalanista»,⁸ obtingué vots gairebé exclusivament en aquells municipis amb presència d'immigració i on la UGT hi era més organitzada.

Les forces de dreta. Osona era una comarca de reconeguda tradició dretana durant la Restauració. En efecte, tradicionalistes, monàrquics i regionalistes es tornaven per obtenir l'Acta de Diputat. Les forces de dreta hi estaven, doncs, ben assentades, comptaven amb prohoms importants, i Vic, la capital, era la seu tan de tradicionalistes, sector més conservador i feu de propietaris rurals, com dels regionalistes, sector més lliberal que aglutinava a la burgesia, que comptava entre els seus homes reconeguts intel·lectuals. Uns i altres lligats totalment a l'Església catòlica, que els beneïa i encoratjava, i tenint a la cúria aferrissats defensors.

La República, però, suposava un canvi fonamental en el règim polític, i a totes aquelles forces polítiques que abans tenien assegurada la seva participació al poder mitjançant el simulacre d'eleccions, els calia ara reconquistar-lo per altres camins i ajuntant esforços. A nivell del Principat, la Lliga, partit de vella tradició política, fou la que es llançà a la palestra, decidida a recuperar el temps perdut i a erigir-se en capdavantera de les forces de dreta, tot recordant a l'electorat el paper que havia jugat defensant l'autonomia de Catalunya. En aquest llarg camí, buscà aliances de tota mena segons les possibilitats d'èxit electoral. Així el 1931 es presentà amb Tradicionalistes defensant els valors i els interessos del conservadorisme. El 1932, més organitzada, canvia d'aliats i va a buscar aquells partits liberals catalans més pròxims del centre polític. El 1933, el rol que havia jugat de defensora dels propietaris de l'Institut de Sant Isidre arran de la llei de contractes de conreu l'encamina de bell nou vers aliances amb elements més conservadors i amb el tradicionalisme, companys de viatge que mantindrà el 1936 en la formació del Front d'Ordre.

A Osona, la Lliga trobà un terreny adobat, i a través de l'Església Catòlica que tenia gran ascendent en la població, podia abastar un gran públic. A més a més, presentant-se com ho féu en la majoria d'eleccions aliada amb el Tradicionalisme, era copsada com la unió dels dos grans sectors conservadors de la comarca, i així obtingué la benedicció de tots els sectors de l'Església, des del més reaccionari fins al més progressista. En efecte, tan sols una vegada no es presentà aliada amb el tradicionalisme, el 1932, i en aquest comicis quedà palesa la utilitat d'aquesta unió. Uns i altres gastaren temps i energies en picabaralles entre ells, en una aferrissada lluita per tal d'adjudicar-se la verdadera representació dels valors cristians i tradicionals.

A la dreta de la Lliga el tradicionalisme quedà pràcticament integrat

8. MOLES, Isidre: *La Lliga catalana*, volum II, pp. 280-284. Edicions 62. Barcelona 1973.

en la seva candidatura, àdhuc el 1932, en què una bona part de l'electorat s'havia transvasat a la Lliga com a alternativa més vàlida per a la defensa dels seus interessos. En una posició més pròxima al centre polític, a Osona tingué especial importància la Unió Democràtica de Catalunya i les joventuts catòliques organitzades en la FJCC que també abonaren la Lliga, per un cantó com a partit que conservava una certa imatge liberal i, per l'altra, com a única alternativa vàlida de vot a un partit que defensés, per sobre de tot, els valors cristians. Recordem que a la circumscripció de Barcelona la UDC no arribà mai a presentar-se amb llista pròpia i que tan sols hi comparegué el 1932 aliada amb la Lliga.

La resta de forces polítiques que es presentaren amb llista pròpia tingueren encara menys rellevància que a la resta de Catalunya. Tan sols el PRR aplegà alguns vots el 1931 i el 1932, d'escassa importància i en tot cas provinents, majoritàriament, d'aquells municipis amb presència d'immigració on votar PRR podia suposar decidir-se per una alternativa no catalana.

La Lliga, doncs, fou el partit que aglutinà tots els sectors catòlics de la comarca per convertir-se en la gran força de dreta, concurrent i competidora de l'ERC en la lluita electoral. Com a òrgans de difusió comptava amb el periòdic «La Gazeta de Vich» d'àmplia difusió i concurrent del «Diari de Vic» del PCR. També a nivell de premsa cal recordar els dos periòdics dels tradicionalistes, «Ausetània» i «La Comarca de Vic». Uns i altres comptaven també amb d'altres publicacions locals.

2. REFLEXIONS SOBRE LES PRINCIPALS VARIABLES ELECTORALS ENTRE 1931 I 1936

En síntesi, després de l'anàlisi elecció per elecció, els trets que durant el període republicà defineixen la comarca d'Osona pel que fa a les variables electorals participació i orientació ideològica són els següents:

2.1. La participació

TAULA 2

La participació: resum comarcal 1931-1936

Eleccions		Cens	Votants	% Part.	% Abstenc.	*
Legislatives 1931	1931	16.543	13.583	73,9	26,1	
Parlament Català	1932	19.730	12.380	63,8	36,2	— 9,9
Legislatives 1933	1933	40.625	27.589	71 %	29,0	+ 7,2
Legislatives 1936	1936	41.079	30.159	73,4	26,6	+ 2,4

* Diferència Participació.

A nivell global la participació dels osonencs és elevada, tan sols baixa notablement el 1932, però es recupera el 1933 i s'incrementa el 1936 que retroba l'elevat percentatge del 1931. El retorn a la pràctica electoral en un moment de necessitat de canvi de règim polític constitueix probablement l'explicació conjuntural per excel·lència del 74 % de participació en una contesa considerada essencialment plebiscitària. El 1932 les eleccions al Parlament català troben un electorat més cansat i una mica desencisat: per un cantó tres eleccions en menys de dos anys, i per l'altre un govern de la Generalitat que podia dur a terme ben poques reformes socials i autonòmiques. A l'ensem, l'elecció podia no ser considerada tan bàsica i vital com les anteriors legislatives; tot plegat abocava a un descens notable de la participació.

Més endavant, el caràcter conflictiu i de combat que caracteritzen les eleccions del 1933 són a l'origen d'una enfurismada campanya electoral de la dreta, demanant la participació de les masses. El vot femení, vist com a més flexible i manipulable, és cobejat pels sectors conservadors que duen a terme tot tipus de pràctiques preelectorals per tal d'obtenir-lo. Des de recompenses, fins a pressions morals de tota mena. Malgrat els crits d'alerta de les esquerres sembla que la campanya conservadora fou un èxit i aconseguí per un cantó el vot femení i per l'altre un bon percentatge d'aquells electors flotants que enfront d'un perill es decanten a favor de l'ordre. El 1936 la cruesa de la situació socio-política i el repte que suposaven la polarització de les forces polítiques expliquen la pràctica estabilitat de la participació enregistrada en la contesa anterior i un lleuger augment —d'un 2 %— que semblaria correspondre a aquells electors cenetistes d'esquerra que abans —el 1933— seguint la consigna àcrata, s'havien abstingut.

Si comparem els resultats amb els del Principat i de la circumscripció electoral —la província de Barcelona— podem constatar com la comarca segueix les mateixes tendències encara que amb una major participació, tot remarcant, però, que a l'inrevés del que succeïa arreu, a Osona, les mobilitzacions més importants s'enregistren el 1933 i no el 1936, comicis caracteritzats per una relativa estabilitat.⁹ També, i respecte als interrogants que els historiadors es formulen sobre la culpabilitat de l'abstencionisme àcrata en la derrota del republicanisme del 1933, en el cas d'Osona, no sembla pas que puguem parlar d'una relació significativa. En efecte, més que d'un retrocés de la participació relacionada amb

9. Per a les dades sobre participació a Catalunya i Província de Barcelona: VILANOVA, M. «Una mirada als escrutinis catalans durant la segona república (1931-1936).» *CoHocui Internacional sobre la guerra civil d'Espanya*, 19, 20 i 21 d'abril 1979. Barcelona.

<i>Participació</i>	<i>1931</i>	<i>1932</i>	<i>1933</i>	<i>1936</i>
Província Barcelona	66,5	59,6	65,6	73,8
Catalunya	67,7	59,9	63,0	70,0

un retrocés de l'esquerra, el que de veritat enregistra l'Osona del 1933 és un augment de la participació arreu relacionat amb un augment de la dreta, amb una quasi estabilitat de l'electorat d'esquerra (estabilitat que trontolla ben poc, tan sols amb un descens del 4 % a nivell comarcal, amb la majoria de municipis on la regressió de l'esquerra se situa al voltant de la mitjana, entre un 1 % i un 77 %, només Masies de Roda i Sant Vicenç de Torelló tenen percentatges superiors de retrocés).

Cal indicar, a més a més, que el 1936, quan la consigna àcrata perd força, sembla que aquest electorat torna a les urnes.

Per municipis podem constatar, a grans trets, com les fluctuacions de la conjuntura política influeixen en el descens de la participació del 1932 i en l'augment del 1933 i el 1936, però, en cada contesa, hi ha un grau de variabilitat important respecte de la mitjana comarcal, sense que siguin el mateixos municipis els que en totes les eleccions enregistren graus de variabilitat semblant. En efecte, el 1932 el descens més important respecte de la mitjana, el trobem a la majoria de municipis reconeguts per la seva importància numèrica i dinàmica política. En canvi el 1933 i el 1936 hi ha un augment molt més elevat que la mitjana en els municipis del Lluçanès, degut sembla a unes condicions específiques de conscienciació política que abocaren la població a una progressiva implicació en la vida política.

En general, però, ultra uns factors polítics globals o d'altres de més conjunturals propis d'unes determinades zones i que marquen a grans trets les fluctuacions de la participació, respecte a la mitjana de cada elecció, a la comarca es detecten tres grans grups de municipis:

Un grup de municipis amb participació elevada i constant, on conflueixen per un cantó l'absència de barres geogràfiques, facilitats de comunicació i, per altre, major densitat de població i la implantació de les indústries (municipis situats majoritàriament a la Plana de Vic).

Un grup de municipis amb feble participació constant. Situats geogràficament a l'est i a l'oest de la Plana, sobretot allunyats de la carretera de la comarca. Pobles rurals, d'habitants disseminats, feble densitat de població i amb dificultats de comunicació degut a factors geogràfics. Municipis caracteritzats d'antuvi per una distància a l'urna, amb més probabilitats d'irregularitats de cens i, perquè no, on l'aïllament propi al seu mode de vida pugui implicar una manca d'integració a la vida col·lectiva, de la qual l'abstenció electoral en seria una manifestació.

Un grup de municipis amb participació intermitent. Sobretot situats al Lluçanès, zona rural amb dificultats de comunicacions i feble densitat de població, on el canvi en la participació —major el 33 i el 36— semblaria degut a un factor de conscienciació política dels camperols que es va consolidant a mesura que avança el període republicà.

2.2. Orientació de vot

TAULA 3

Resultats electorals 1931-1936. Resum comarcal

	<i>Esquerra</i>			<i>Dreta</i>		
	(1)	(2)	(1)	(2)	I.O.	
Legislatives 1931	46,0	61,5	27,5	38,3	160	
Parlament Català 1932	34,1	53,5	29,5	46,4	115	
Legislatives 1933	30,4	43,0	40,2	56,6	77	
Legislatives 1936	34,5	47,0	38,9	53,0	89	

1. % sobre cens electoral.

2. % sobre votants

I.O. Índex orientació ideològica/Esquerra sobre Dreta.

El 1931, Osona plebiscita àmpliament el nou règim avalant l'ERC amb un 61,5 % de vots. Tot seguit, però, aquesta manifestació massiva a favor de l'esquerra perd embranzida i ja el 1932 es detecta un descens, que inicia una convergència vers un equilibri de forces. Fenomen que es confirmarà el 1933 i el 1936, en què les forces d'esquerra que ja no seran majoritàries, es mantindran amb un 43 % i un 47 %, respectivament. A l'inrevés, la dreta encapçalada per la Lliga, després de l'ensurt del 1931 posarà en marxa una intensa campanya de recaptació de vots amb vistes a reconquerir aquell territori que fins fa ben poc li pertanyia sense cap mena d'esforç. Campanya que obtindrà, almenys en part, els resultats esperats, ja que el 1932 inicia lleugerament la seva recuperació i el 1933 obté la cota més elevada d'adhesió, taxa que mantindrà el 1936.

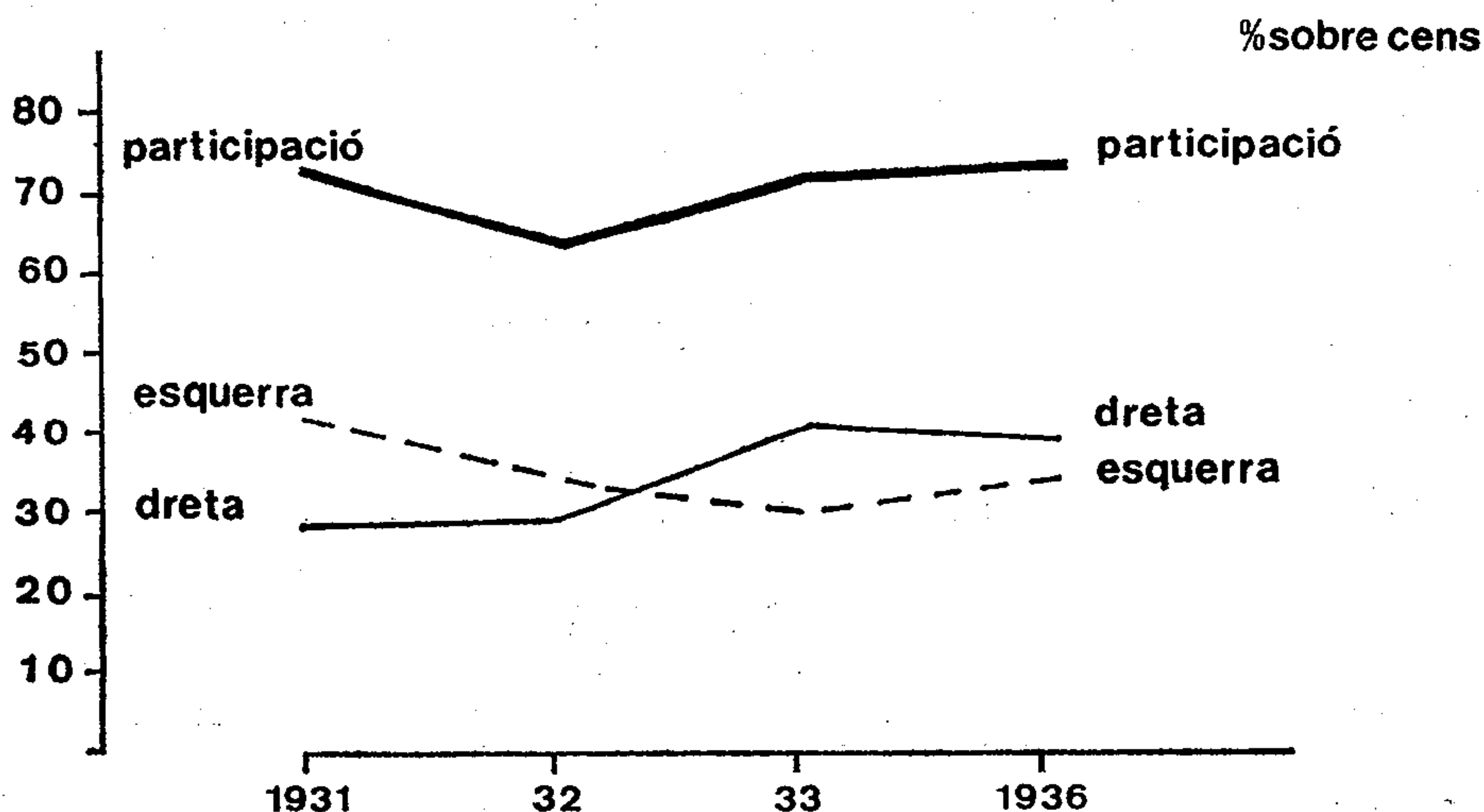
A nivell de correlació de forces podem observar el pas d'una hegemonia de l'esquerra cap a un equilibri amb predomini de la dreta. Semblaria com si la comarca anés recuperant, a nivell electoral, la imatge suara tan tradicional, encara que amb una presència remarcable de l'esquerra. Presència, que si analitzem les dades a partir dels vots reals, podem adonar-nos que té una especial rellevància. En efecte, l'esquerra compta amb un electorat fidel de l'ordre del 34 %, taxa superior en tot cas a l'electorat conscient i fidel que pot tenir la dreta. L'àmplia majoria que les forces d'esquerra obtenen el 1931 és degut al 10 % d'un suposat electorat flotant, que el 1932 s'absté, i que més tard el 1933 i el 1936 es mobilitza novament, aquesta vegada a favor de la dreta.

Pel que fa a les forces de dreta, en canvi, semblaria com si el percentatge de vots conscient i reflexionat fóra inferior al de l'esquerra, però progressant vers un recapte de vots tant de l'electorat flotant com d'un de nou, feble i fàcilment manipulable que apareix a l'escena el 1933

—el vot femení. Tant l'un com l'altre l'aconsegueixen per diversos mitjans de persuasió.

G.núm.1

L'EVOLUCIÓ DEL VOT 1931-1936

És evident que la conjuntura global afavoreix l'esquerra el 1931 i, a l'inrevés, el 1933 la situació de crisi econòmica i una pràctica política de govern autònom amb pocs mitjans de governar faciliten una campanya de recapte de vots a favor de la dreta, que acusa el govern republicà d'esquerra, tant de la crisi com de la inestabilitat social. També és cert, però, que en els comicis de 1936 —que tingueren lloc després d'un llarg període de repressió ferotge contra Catalunya degut a les mesures del govern de dreta de Madrid en el qual la Lliga participava, i que, a més a més, es caracteritzaven per una bipolarització de forces i que arreu havia tornat cap a l'esquerra els vots dels electors flotants— a Osona electors flotants i nou electorat, segueixen al costat de la dreta. ¿Què significa? Que el poble d'Osona és més conservador que catalanista?, més catòlic? que republicà? ¿O simplement ens informa sobre l'existència d'una part important de població amb pocs recursos culturals i ideològics que els permetin fer front a unes pressions morals provinents d'institucions o persones la legitimitat de les quals no es pot posar en qüestió?

L'anàlisi geogràfica ens aporta uns elements de resposta a aquests interrogants, tot informant-nos de quins municipis provenen els vots d'esquerra i on és que majoritàriament podem parlar de predomini de la dreta.

En efecte, com a síntesi i sense endinsar-nos en les vicissituds de cada una de les eleccions, podem observar dues Osones, una de dretes i

una d'esquerres, ben delimitades en l'espai. La d'esquerra, amb vot majoritari i constant a l'ERC, és formada en primer lloc pels municipis de la vorera del Ter, zona d'antiga tradició industrial, àrea ben delimitada geogràficament. Després segueix en importància l'àrea del Lluçanès on s'observa una progressió constant durant tot el període, i en tercer lloc uns municipis rurals aïllats: Folgueroles, Rupit i Osormort, on la fidelitat i la constància és igualment important. En la resta de la comarca on l'ERC ha enregistrat una difícil penetració podem assenyalar uns municipis amb un cert equilibri de forces: Balenyà, Centelles, Sant Pere de Torelló i Masies de Voltregà, i uns altres on l'ERC té menor importància: Vic, Taradell, Seva, Sant Julià de Vilatorrada i Santa Maria de Corcó.

Com a trets característics i significatius, cal remarcar per un cantó la limitació geogràfica en l'espai, a l'ensem que la seva constància en el temps. El descens del 1932 va ser general en la majoria de municipis d'implantació d'ERC, amb cotes al voltant de la mitjana comarcal. En canvi, el 5 % de descens del 1933 va ser més elevat en aquells municipis industrials on hi havia més militants cenetistes i que en aquest comicis seguien la consigna àcrata, percentatge, però, que recuperà el 1936.

També cal significar que malgrat la seva desigual implantació, de fet en aquells municipis on gaudeix d'una hegemonia constant sobre la dreta, són els més dinàmics i representen el 54 % de la població comarcal. Així mateix, i sense entrar en una anàlisi minuciosa podem adonar-nos com el vot a esquerra és relacionat majoritàriament amb municipis industrials, amb més densitat de població, amb comunicacions fàcils, pobles en definitiva on conflueixen factors externs, com una millor informació política degut a la campanya electoral, presència i coneixement dels distints líders polítics i factors intrínsecs propis al mateix mitjà social, és a dir, a la situació socio-econòmica, relacions de producció, passat col·lectiu, etc., factors que aboquen a una socialització política important i, en conseqüència, a una major possibilitat d'un vot conscient. Per altra banda, encara minoritàriament, és important de remarcar la seva relació amb municipis rurals, de poca densitat, mal comunicats i d'habitatge disseminat. Sembla però que en aquests casos l'existència d'un vot a l'esquerra és també producte d'una socialització política, no tant deguda a una memòria col·lectiva d'un passat de lluita, sinó a l'existència d'un líder que menava un treball de conscienciació i de mobilitzacions camperoles.¹⁰

L'Osona de dretes, amb predomini i constància de la Lliga, és situada geogràficament a l'àrea de Vic i als altres municipis rurals del seu entorn. La seva influència arriba fins al Lluçanès (St. Bartomeu, Sobremunt i St. Agustí) i al Collsacabra-Guillerries (Pruit, Tavertet, Brull, Santa Maria de Corcó). Amb tot, cal remarcar que a més d'aquesta àrea territorial on la seva implantació és hegemònica, la seva incidència abasta tots els municipis de la comarca, on compta amb un electorat fidel i cons-

10. Informació obtinguda a partir de l'anàlisi de la premsa, especialment «Lluita», any 1932.

TAULA NÚM. 4: TIPOLOGIA DELS MUNICIPIS D'OSONA 1931-1936

Orientació Ideològica	ESQUERRA % de vots d'esquerra, sobre votants			DRETA % de vots de dreta, sobre votants				
	+ 70 %	entre 60 i 70 %	entre 50 i 60 %	entre 50 i 60 %	entre 60 i 70 %	+ 70 %		
Participació								
FORTA	TIPUS I	Folgueroles Roda de Ter	Perafita Prats de Lluçanès Sant Hipòlit de Voltregà Sant Vicenç de Torelló Torelló	Centelles Manlleu Masies de Voltregà Oristà Tavèrnoles Sora	TIPUS III	Calldetenes Sant Julià de Vilatorrada Vic	Santa Cecília de Voltregà Sobremunt Taradell	Malla Muntanyola Sant Agustí de Lluçanès Santa Eugènia de Berga Santa Eulàlia de Riuprimer Tavertet
FEBLE	TIPUS II	Lluçà Orís Rupit	Balenyà Olost Masies de Roda Sant Boi de Lluçanès	Alpens Sant Martí del Bas Sant Pere Torelló Sant Sadurní d'Osona Vilanova de Sau	TIPUS IV	Sant Martí de Centelles Santa Maria de Corcó Seva	El Brull Tona	Collsuspina Gurb Pruit Sant Bartomeu del Grau

tant, més o menys important segons que es tracti de municipis rurals amb poca lluita política o dels industrials on cal competir amb l'ERC com a contrincant electoral. En general aquest electorat que li és fidel d'ençà del 1931 progressa arreu a partir del 1933, coincidint amb l'augment de la participació i del vot femení.

En un intent de síntesi entre implantació territorial i factors demogràfics i socio-econòmics, sembla que d'antuvi s'observa una relació entre vot a dretes i món rural no conscienciat, és a dir, municipis on és possible l'existència d'un electorat passiu, no informat i no implicat en la vida política, producte tant de la pervivència d'unes relacions de vasallatge com de les mateixes condicions objectives de vida. Segueix en importància la relació entre aquest vot i la ciutat de Vic, capital de la Plana, especialment rellevant pel nombre de vots que recapta en termes absoluts, explicable possiblement per les mateixes característiques socio-econòmiques i de distribució de la població activa de la ciutat. En efecte, és aquí on es concentren una bona part de les classes detenedores del poder econòmic local (tant els propietaris rurals, com la burgesia industrial, l'Església i la classe intel·lectual), sense oblidar unes classes mitjanes lligades al comerç, uns i altres hereus d'una peculiar socialització política basada en el catolicisme i en els valors tradicionals. En els municipis industrials la implantació és més feble i abasta tant el vot conscient producte d'una informació, d'unes preferències ideològiques profundes i/o d'uns interessos a defensar, com un tipus de vot més passiu provinent d'aquelles classes més marginades socialment i més febles culturalment i ideològicament. En efecte, cal assenyalar que és en aquests municipis —per altra banda, els que apleguen la major part de la població—, on la Lliga, contrincant de l'ERC, ha invertit més esforços per tal de fer-se tant amb aquell electorat liberal, catòlic i catalanista més pròxim del centre polític, com amb aquells altres sectors populars que podia atreure's mitjançant l'exclusivitat que s'atribuïa de defensora del cristianisme.

3. VERS L'ESTABLIMENT D'UNES ZONES HOMOGÈNIES DE COMPORTAMENT ELECTORAL

L'explicació per les variables socio-econòmiques

Osona és una comarca amb grans disparitats en el seu desenvolupament socio-econòmic degudes sobretot als factors físics: l'orografia, la xarxa fluvial, de clima, el sòl. Són aquests factors els que divideixen la comarca en tres grans àrees geogràfiques. La Plana, progressiva, que aplega el 88,7 % de població, disposa d'una agricultura fèrtil i s'hi concentren la quasi totalitat de les indústries. El Lluçanès i el Collsacabra-Guilleries, a l'est i a l'oest de la Plana, zones més elevades, amb relleus acusats, compten tan sols amb l'11,3 % de la població, tenen una agricultura poc productiva i feble presència industrial. (Vegeu Apèndix E.)

En l'anàlisi del comportament electoral hem pogut constatar tant la variabilitat del nivell de participació com la diferent orientació ideo-

lògica, variables electorals que d'alguna manera es relacionaven amb uns factors geogràfics demogràfics i socio-econòmics propis d'uns determinats municipis. També hem pogut adonar-nos de la permanència d'unes determinades opcions electorals tant en el temps com en l'espai. En aquest sentit, com a síntesi del que ha estat el comportament electoral durant la II República hem fet un agrupament de municipis en base a l'orientació de vot, la participació i la homogeneïtat de comportament, analitzant la seva plasmació en unes àrees geogràfiques determinades. (Vegeu el resum en la taula 4 i en el mapa 5.)¹¹

Tipus I:

Orientació constant a esquerra. Forta participació

Més del 70 %: Folgueroles, Roda de Ter.

Entre 60 i 70 %: Perafita, Prats, Sant Hipòlit de Voltregà, Sant Vicenç de Torelló, Torelló.

Entre 50 i 60 %: Centelles, Manlleu, Masies de Voltregà, Oristà, Tàrragona, Sora.

Geogràficament la majoria d'aquests municipis són situats a la Plana de Vic, més alguns al Lluçanès. La vorera del Ter constitueix la zona més homogènia i delimitada, amb absència de relleus topogràfics acusats i bones comunicacions tant per carretera com per tren.

Com a factors demogràfics cal assenyalar que apleguen en total el 41 % de la població comarcal, que són municipis progressius i generalment d'elevada densitat.

A nivell econòmic, llevat dels del Lluçanès, són municipis industrials, d'antiga industrialització, que s'installà en aquesta zona aprofitant la font d'energia del riu Ter.

En aquesta època patien les conseqüències de la crisi econòmica, que era a l'origen de les vagues i les mobilitzacions organitzades per la CNT. Afiliació a la CNT i presència de locals de l'ERC.

Tipus II:

Orientació constant a esquerra. Feble participació

Més del 70 %: Lluçà, Orís, Rupit.

Entre 60 i 70 %: Balenyà, Olost, Masies de Roda, Sant Boi de Lluçanès.

Entre 50 i 60 %: Alpens, Sant Martí del Bas, Sant Pere de Torelló, Sant Sadurní d'Osormort, Vilanova de Sau.

11. Mètode i criteris per al càlcul de la tipologia, vegeu apèndix C.

Geogràficament aquests municipis estan situats al Lluçanès, al Collsacabra-Guilleries, més Masies de Roda, Orís, Balenyà i Sant Pere de Torelló, als límits de la Plana. Tenen com a característica comuna els relleus orogràfics i la separació de la Plana. Les comunicacions, en alguns llocs, no són fàcils.

Demogràficament poca densitat de població, hàbitat disseminat i en el cas d'Orís i Masies de Roda separació entre un nucli de població que viu a redós d'un focus fabril i un altre de disseminat. Municipis regressius amb el 13 % de la població comarcal.

A nivell econòmic, es tracta majoritàriament de municipis rurals amb feble presència de la indústria tèxtil. Terres conreuades amb contractes de parceria. Parcels amb explotacions agràries de petites dimensions.

Socialment, compten amb organitzacions camperoles, sobretot el sindicat agrícola de la Plana. Presència de militants i de locals de l'ERC.

Tipus III:

Orientació constant a dreta. Forta participació

Entre 50 i 60 % dreta: Calldetenes, Sant Julià Vilatorrada, Vic.

Entre 60 i 70 % dreta: Santa Cecília, Sobremunt, Taradell.

Més 70 % dreta: Malla, Muntanyola, Sant Agustí de Lluçanès, Santa Eugènia de Berga, Santa Eulàlia de Riuprimer, Tavertet.

Geogràficament els municipis són situats a la Plana de Vic. La capital de la comarca forma part d'aquest grup juntament amb els municipis rurals del seu entorn. Apleguen el 32 % de la població comarcal.

Demogràficament, Vic, amb el 21 % de la població comarcal, compta amb una elevada densitat de població. La resta de municipis són caracteritzats per la feble densitat.

A nivell socio-econòmic cal significar la importància de Vic, amb predomini de la població activa dedicada als serveis i una presència industrial essencialment centrada en l'alimentació i la pell. Seu de l'Església i de les classes detenedores del poder local. Extensa xarxa d'organitzacions catòliques de tota mena. Els altres municipis tenen predomini de l'activitat agrària i masies escampades. Escassa o nul·la mobilització camperola. En el cas de Taradell, municipi amb presència d'indústria, d'afiliació sindical a la CNT i de mobilitzacions obreres que progressaren a mesura que avançava el període republicà. Municipis, però, dominats per l'entorn rural i per la forta incidència de l'Església sobre els seus habitants.

Tipus IV:

Orientació constant a dreta. Feble participació

Entre 50 i 60 % dreta: Sant Martí de Centelles, Santa Maria de Corcó, Seva.

Entre 60 i 70 % dreta: El Brull, Tona.

Més 70 % dreta: Collsuspina, Gurb, Pruit, Sant Bartomeu del Grau.

Geogràficament no constitueixen cap unitat, repartits entre el Lluçanès, Collsacabra-Guilleries i la Plana. Com a característica comuna tots són municipis rurals, de feble densitat de població i de gran superfície geogràfica. Gurb constitueix una excepció, tant per l'absència de relleus topogràfics com per la gran extensió i productivitat de les seves terres. Generalment en els altres conflueixen relleus topogràfics, grans extensions de superfície i poques Ha. de terres productives. Aplega el 14 % de la població comarcal.

En definitiva, i a tall de síntesi, l'Osona del període 1931-1936 és una comarca que es manifesta electoralment nacionalista catalana, dividida entre uns municipis on aquesta opció és constant d'esquerra —amb vot a l'ERC— i uns altres que es manifesten majoritàriament de dretes amb vot a la Lliga. Tan sols uns pocs observen una bipolarització de forces que segons les conteses electorals es manifesten amb predomini de l'esquerra (1931-1932) o de la dreta (1933-1936) (Centelles, Sant Pere de Torelló, Masies de Voltregà, Balenyà).

Prioritàriament són els factors orogràfics i el consegüent desenvolupament econòmic que aquests han condicionat els que expliquen les grans àrees homogènies de comportament electoral. La Plana és la zona més participativa, alhora que aplega la majoria de població, és a dir la més decisiva per a l'anàlisi política. A l'interior de la Plana el vot a l'esquerra, a l'ERC, és relacionat amb més o menys presència de treballadors industrials i segons que aquests pertanyin o no a una zona de més o menys concentració d'indústria. En les zones més muntanyoses i amb dificultats de comunicació, el Collsacabra-Guilleries i l'altiplà del Lluçanès, la característica comuna és la feble participació, i, encara que al Lluçanès hi podem constatar una majoria de municipis amb orientació a esquerra, cal recordar que aquesta opció té lloc amb una alta abstenció i en aquest sentit cal matisar la seva importància.

II. *EL COMPORTAMENT ELECTORAL EN EL PERÍODE 1976-1982*

La nova etapa democràtica s'inicia amb semblances i divergències respecte de l'anterior. Per un cantó, a l'igual que les primeres eleccions

republicanes, té lloc després d'un llarg període de dictadura i de repressió contra les llibertats fonamentals. També, com en l'anterior etapa, les primeres eleccions són viscudes pel poble com una possibilitat de canvi polític alhora que amb una esperança de recobrar la identitat catalana i, com si la història volgués repetir-se, una crisi econòmica constituïa així mateix el marc de fons on es desenvoluparien els comicis.

Algunes similituds però amb importants diferències: per un cantó la dictadura havia estat molt més llarga i s'havia caracteritzat, alhora que per la repressió ferotge contra tot ressorgiment democràtic i en el cas de Catalunya contra la llengua i cultura catalanes, per una voluntat de trencar amb el passat, de fer taula rasa de les anteriors lluites democràtiques i d'explicar tan sols una versió del que havia estat la guerra civil. En efecte, aquesta guerra, com a rerefons llunyà, constituïa per al poble que li havia sobreviscut, un record entre tenebrós i fatídic, que més aviat induïa a un oblit voluntari, sovint a una reinterpretació de la història, difícilment a una transmissió objectiva dels fets. En aquest sentit, les noves generacions que ara vivien el redreçament de la democràcia sabien ben poc del passat de Catalunya, àdhuc del passat més concret de les seves comarques i els seus municipis i de les possibles lluites que els seus antecessors podien haver menat durant el període republicà, o abans, per tal de fer avançar la democràcia. Diguem que aquest llarg parèntesi, amb tots els condicionaments que pesaven sobre la socialització política, tant per part de la família com de les altres institucions oficials, podia tenir una gran incidència i traduir-se almenys amb un trencament amb el passat comú, amb la memòria col·lectiva que, en el cas del nostre estudi, qui sap si podia significar un trencall amb la tradició de vot.

A més d'aquests condicionaments ideològics i de politització, també les condicions socio-econòmiques havien variat sensiblement. Catalunya havia viscut en la dècada del 60, grans transformacions industrials que entre altres coses havien suposat una reestructuració profunda de la població activa, amb l'arribada d'una població immigrada que acudia al país en busca de llocs de treball. Majoritàriament les indústries s'havien instal·lat en el cinturó barceloní, i així contribuïen a una concentració de la població en aquesta àrea geogràfica.

La comarca d'Osona a 80 km d'aquesta primera àrea de desenvolupament també havia seguit les vicissituds de les transformacions industrials, i havia enregistrat canvis especialment importants amb relació al període republicà. Sobretot s'havia tergiversat el predomini de l'agricultura sobre la indústria, aquesta darrera era la que en el moment de l'adveniment de la democràcia ocupava més de dos terços de la població activa. Fou a la Plana on s'implantaren els nous centres fabrils, prioritàriament a la vorera del Ter, zona d'antiga industrialització, seguit de Vic i voltants i del Congost. Com a conseqüència la Plana esdevingué una vègada més el receptacle de noves concentracions de població. Així, per a l'anàlisi política, a l'Osona dels anys 70, si per un cantó s'han aguditzat les disparitats intracomarcals, per l'altre les transformacions

profundes de l'estructuració de la població activa suposen la presència en les zones industrials d'una mà d'obra procedent del món rural, sovint sense tradició de lluites laborals i prou influïts per l'entorn rural dels seus orígens, àdhuc que la presència també d'una nova població immigrada que en busca de llocs de treball ha arribat a la comarca provinent d'altres regions de l'Estat. Remarquem a més a més, que la crisi econòmica que ja es feia sentir al Barcelonès encara no havia arribat en aquesta Osona dels anys 70 i, més aviat, en el moment de la celebració dels primers comicis la zona vivia una situació bastant generalitzada de plena ocupació, fins hi havia possibilitats de treball extra que es traduïen en una alça del nivell de vida i en un accés força important vers l'engrescadora societat de consum. També, i comparativament a d'altres zones industrials, Osona enregistrava un nombre inferior d'afiliació sindical i, per altra banda, les mobilitzacions laborals eren gairebé inexistents.

En canvi el factor llengua i cultura catalanes, podia incidir en un tipus de socialització política peculiar. Recordem que durant el franquisme la comarca havia estat gairebé un reducte de resistència cultural catalana. Els atacs a la llengua catalana i la seva prohibició a nivell oficial eren sentits com una opressió i havia generat accions reivindicatives. Ben segur que en aquest sentit el ressorgiment de la democràcia era esperat també com un bon moment de reivindicar la llengua i de poder-la emprar normalment, si més no, esdevenia una preocupació important, i per tant podria incidir en l'elecció d'un partit català que es veiés decidit i amb possibilitats de defensar la normalització lingüística.

1. LLEI ELECTORAL I ESTRUCTURACIÓ DE LES FORCES POLÍTQUES

A més dels canvis socio-econòmics i culturals que d'alguna manera havien d'incidir en l'elecció d'un partit, també el marc institucional havia canviat. En efecte, la llei electoral era basada en la actualitat, en el sistema proporcional i, en aquest sentit, afavorí la creació de múltiples partits. En el cas de Catalunya abocà a un sistema de partits peculiar format essencialment per PSC, PSUC i ERC a l'esquerra, CDC/UDC (CiU), CC-UCD i AP a la dreta, amb la característica que tant CiU a la dreta, com l'ERC a l'esquerra, eren dues forces polítiques essencialment nacionalistes i més pròximes al centre.

Amb relació al sistema republicà, d'entrada almenys, no s'havia potenciat el bipartidisme, ans al contrari, els comicis es caracteritzaren per la presència activa del pluripartidisme i, doncs, oferien més possibilitats d'elecció, sobretot posava de manifest l'existència d'un centre polític suara unit a la dreta.

En el cas d'Osona, el fet més remarcable ja des de 1977 és el vot majoritari del poble vers la coalició de centre-esquerres Pacte Democràtic

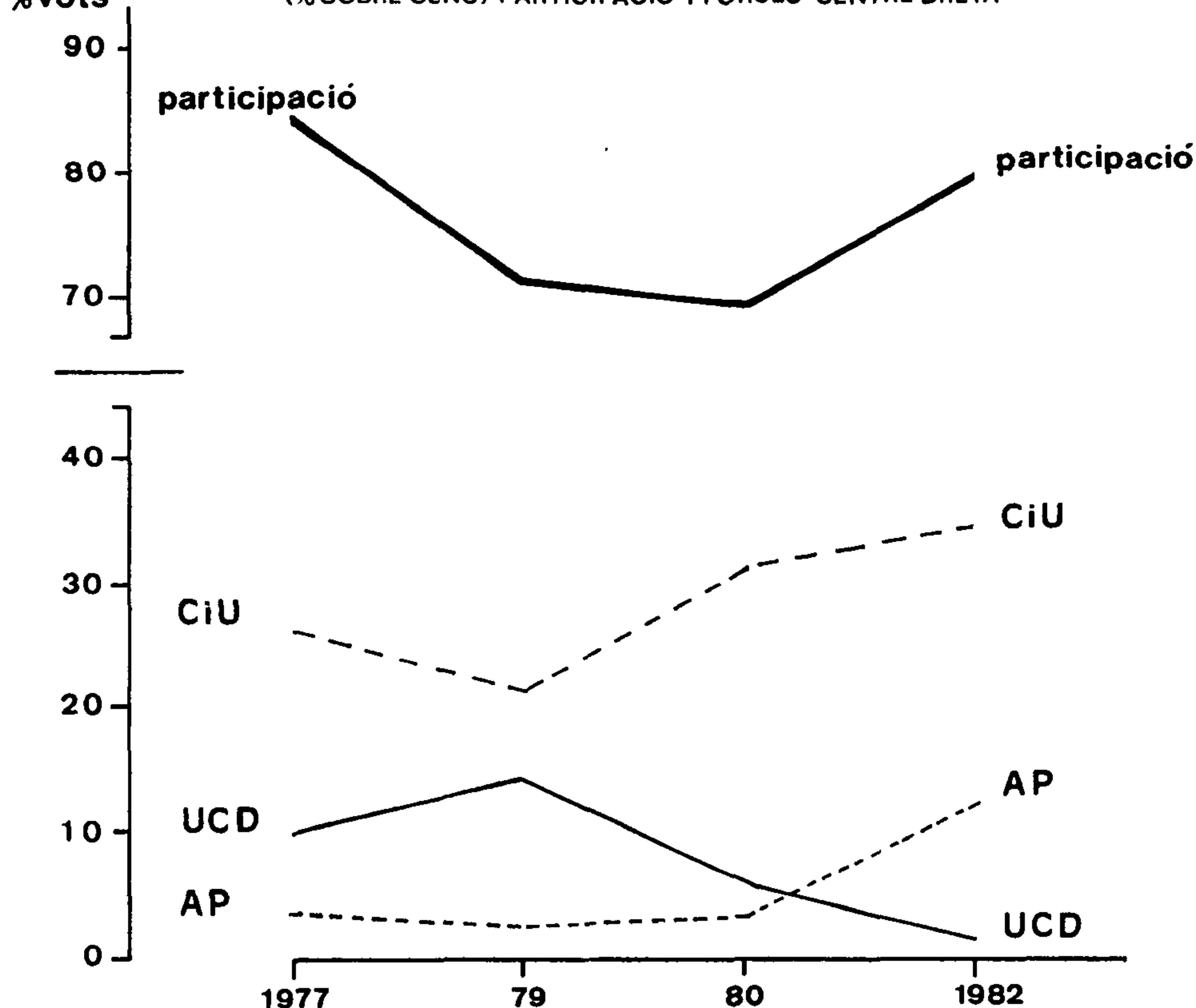
de Catalunya —que en aquest moment ja aplega el 26 % del cens— i que progressarà constantment a partir del 1979, quan esdevé CiU i va ampliant el seu espai polític també vers el nacionalisme conservador. A la seva dreta UDC-CC tingué una certa importància el 1977, CC-UCD el 1979 i AP resta minoritària en la quasi totalitat dels comicis. A l'esquerra, igualment que a Catalunya, és el PSC el partit majoritari seguit del PSUC i amb una ERC que es va obrint pas com a partit nacionalista de centre-esquerra. Amb tot, diferentment del que ocorre en el principat, el conjunt de forces d'esquerres és més minoritari.

G. núm. 2

EVOLUCIÓ DEL VOT ENTRE 1977-1982

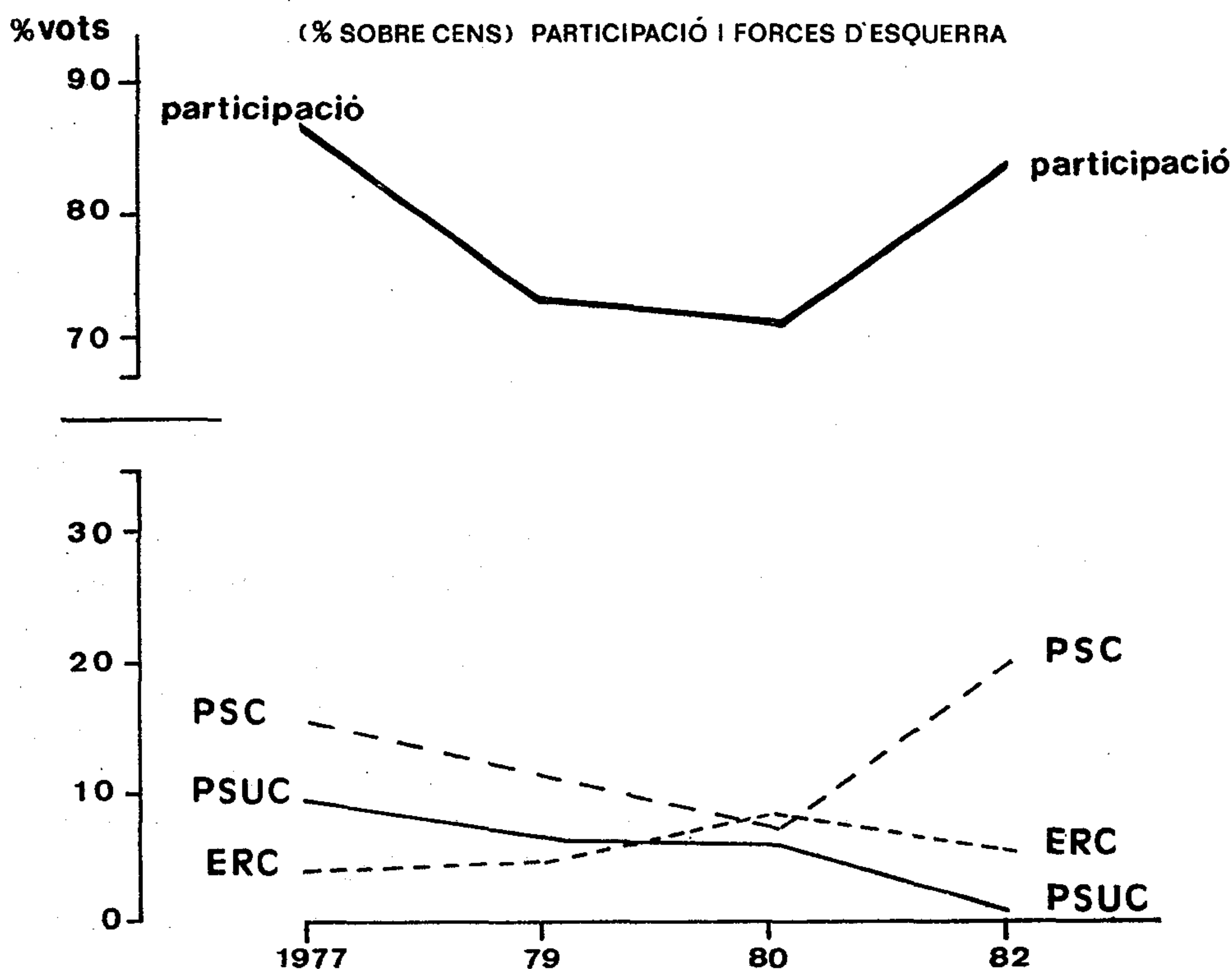
%vots

(% SOBRE CENS) PARTICIPACIÓ I FORCES CENTRE DRETA

2. REFLEXIONS SOBRE LES PRINCIPALS VARIABLES ELECTORALS

Per tal de poder comparar les dues èpoques continuarem centrant l'objectiu de l'anàlisi en les variables electorals, que d'alguna manera ens informen sobre les actituds polítiques bàsiques: la participació, l'orientació de vot i la seva distribució en l'espai.

2.1. La participació

TAULA 5

Participació-Abstenció entre 1977-1982

	% Partic.	% Abstenc.	Dif. partc.
Eleccions legislatives 15-VI-1977	85,7	14,3	
Eleccions legislatives 1-III-1979	72,5	27,5	— 13,2
Eleccions Parlament Catalunya 20-II-1980	70,6	29,4	— 1,9
Eleccions legislatives 28-X-1982	81,5	18,5	+ 10,9

A nivell global, les dades sobre participació ens mostren com els osonencs segueixen a grans trets les pautes generals que es donaren a

Catalunya, amb una diferència prou significativa, la quasi estabilitat de la participació entre 1979 i 1980, comicis aquests darrers on el Principat enregistrà una de les cotes més elevades d'abstenció, i també, analitzant les dades per comarques, podem adonar-nos com Osona té tendència a situar-se en el grup d'aquelles amb millor participació.¹² En efecte, el 1977 és el 85,7 % de la població d'Osona que plebiscita el nou règim democràtic. En les legislatives de 1979, com arreu, el desencís i potser el cansament després de tres consultes, pot explicar el retrocés d'un 13,2 % respecte a la contesa anterior. En canvi la participació es manté en les eleccions al Parlament de Catalunya i progressa de bell nou en les legislatives del 1982 i s'apropa a la cota del 1977.

En general la participació és elevada i esdevé francament important quan es tracta d'eleccions copsades com a excepcionals a nivell polític, com són les primeres després de quaranta anys de règim autocràtic i les del 1982, on l'enfortiment de la dreta va incitar l'electorat a manifestar-se massivament. L'electorat flotant que es manifesta en aquestes conteses excepcionals apareix més relacionat amb l'ordre i el conservadorisme, cosa que potser no ha d'estranyar-nos si tenim en compte que són aquestes opcions les que el poble d'Osona vota majoritàriament.

L'anàlisi geogràfica per municipis ens mostra però que les taxes de participació que s'enregistren a nivell global no són pas homogènies en la totalitat dels municipis. En efecte, segons la variabilitat respecte a la mitjana comarcal, el mapa d'Osona se'ns presenta dividit en tres grans àrees geogràfiques: la Plana de Vic d'elevada i constant participació amb percentatges que oscil·len al voltant de la mitjana. La del Lluçanès, majoritàriament i de forma constant poc participativa. La del Collsacabra-Guillerries, intermitent, és a dir, alguns municipis tenen un comportament més proper al de la Plana i d'altres amb una taxa elevada d'abstenció (vegeu mapa núm. 6). Entre 1977 i 1979 la quasi totalitat dels municipis de la Plana registren un descens en la participació, al voltant de la mitjana comarcal, en canvi en aquells ja molt abstencionistes de les àrees marginals, la variabilitat és més acusada. El 1980 es manté la mateixa tendència, que observa tan sols un descens important en aquells municipis com Manlleu, Masies de Roda i Sant Hipòlit de Voltregà amb presència d'immigració, descens relacionat per altra banda amb les forces d'esquerra PSC i PSUC. Amb tot, l'afluència d'un nou electorat preocupat per l'autonomia de Catalunya neutralitzà la possible incidència que hauria pogut suposar l'abstenció per part d'un sector dels votants d'esquerra. Així mateix el 1982 fou també a la Plana on s'enregistrà una progressió al voltant de la mitjana en la majoria de municipis, augment que afavorí sobretot les forces de dreta o de centre-dreta, AP i CiU.

El quadre estadístic de correlació entre participació i les principals forces polítiques (vegeu Taula 6 i 7) ens mostra que respecte de CC-UCD i UDC-CC el 77, existeix sempre una correlació negativa, és a dir, que

12. Vegeu *Estudis Electorals 3: Atlas electoral de Catalunya 1976-1980*. ESE (UAB). Fundació Bofill. Barcelona 1981.

aquestes forces, especialment CC-UCD obtenen bons resultats en aquelles zones on l'abstenció política és elevada. En canvi la correlació és positiva amb PSC, PSUC i ERC (aquesta última tan sols significativa a partir de 1980) donat que són precisament aquests partits els que obtenen els millors resultats en els municipis més industrials, més urbanitzats i, doncs, els menys abstencionistes. Amb el Pacte, tan sols el 1977 s'hi observa una petita relació positiva, contesa en què aquest està més concentrat a la Plana, zona com hem vist més participativa, mentre que a partir del 1979, que amplia la seva incidència a d'altres àrees més rurals, deixa d'existir una relació significativa.

TAULA 6

		1977	1979	1980
Participació	UCD	— 0,08	— 0,07	— 0,34
	AP	+ 0,23	+ 0,11	+ 0,28
	UDC-CC	— 0,27		
	PDC/CiU	+ 0,43	+ 0,20	+ 0,24
	PSC/PSOE	+ 0,35	+ 0,54	+ 0,40
	PSUC	+ 0,24	+ 0,46	+ 0,53
	ERC	+ 0,15	+ 0,29	+ 0,42

TAULA 7

		1977	1979	1980
Participació	% immigració	+ 0,27	+ 0,39	+ 0,29
	% pagesos	— 0,46	— 0,62	— 0,64
	% obrers	+ 0,42	+ 0,45	+ 0,43
	Creix. població	+ 0,52	+ 0,50	+ 0,24
	Explot. + 100 Ha.	— 0,56	— 0,44	— 0,46

A nivell socio-econòmic, és el context rural el que es mostra més abstencionista i en aquest sentit l'anàlisi de correlacions ens ho revela. Per un cantó la participació es correlaciona negativament amb percentatge d'agricultors, percentatge elevat de terra no llaurada i explotacions de més de 50 Ha —medi rural disseminat—, mentre que és positiva amb obrers, quadres, tècnics, comerciants, concentració de població, és a dir, amb tots aquells municipis amb característiques de medi urbà.

2.2. L'orientació de vot

Una comarca nacionalista

TAULA 8

Resultats electorals comarcals 1977/1982

ANYS Candidatures	1977		1979		1980		1982 *	
	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)
AP/CD/SC	3,3	3,8	2,3	3,1	2,7	3,7	12,5	15,7
CC-UCD	9,8	11,4	14,4	19,9	6,3	8,9	1,4	1,8
UCDCC	12,9	15,1						
PDC/CiU	26,3	30,6	22,5	31,1	31,7	44,4	34,4	43,3
ERC	3,9	4,6	4,6	6,3	9,0	12,7	5,5	6,9
PSA					0,9	1,2		
PSC/PSOE	15,1	17,5	12,3	17,0	8,5	11,9	19,9	25,0
PSUC	8,9	10,4	6,7	9,3	6,4	9,0	1,9	2,5
CUPS/BEAN/NE	0,4	0,4	2,3	3,1	3,1	4,4	2,1	2,6

1. % sobre cens electoral.

2. % sobre votants.

* Dades provisionals.

La diversitat de partits en presència i la peculiaritat de PD-CiU com a partit de centre que s'inicia en la vida electoral amb un programa de centre-esquerra fa que siguem prudents en la divisió de l'electorat en dos grans blocs. De fet, si acceptem d'incloure en un gran grup de centre-dreta a PD-CiU, UCDCC, UCD i AP i en el d'esquerra ERC, PSC-PSOE, PSUC, NE podem adonar-nos del predomini del primer. Aquest predomini l'obté, però, gràcies als vots de PD-CiU, i, en aquest sentit, cal analitzar la seva importància i l'evolució a l'interior d'aquest bloc de centre-dreta, alhora que les vicissituds de la seva implantació territorial.¹³

En efecte, el 1977 ja apareix la rellevància excepcional del Pacte Democràtic de Catalunya i d'alguna manera es dibuixen a grans trets el que seran les tendències fonamentals de la comarca. Un sector majoritari catalanista i d'un progressisme moderat que escollirà PDC pel projecte de societat que aquest defensa, però i sobretot, perquè el defensa juntament amb una voluntat de no renunciar a la identitat nacional catalana (26 %). Un sector catalanista més lligat a l'Església que votarà UCDCC (13 %) i un sector minoritari de dreta no catalanista que votarà UCD o AP (13 %). El conjunt d'aquest electorat que formaria un contínuum des d'un centre ampli fins a la dreta més conservadora suposa un 53 % dels electors, i, a nivell de correlació de forces, un 63 % dels votants. L'altre gran bloc electoral, el que es definirà prioritàriament per

13. Per al nom complet de les sigles de partits i coalicions, vegeu apèndix B.

un projecte més progressista de societat representa el 29,9 % del cens electoral i un 34,7 % dels votants. A l'interior d'aquest bloc, el vot es distribueix entre el PSC-PSOE (15,1 %), el PSUC (8,9 %) i l'ERC (5,4 %).

Entre 1977 i 1979 les modificacions més importants s'esdevindran a l'interior del bloc de centre-dreta. Per un cantó la desaparició d'UCDCC significarà una distribució de vots que majoritàriament aniran a raure a UCD, però també a CiU. Per a aquesta darrera candidatura el 1979 significarà l'inici del seu viratge vers la dreta i, en aquest sentit, si bé aplegarà una part dels vots de l'UCDCC, també és cert que un sector del seu electorat seguirà el PSC o d'altres partits de l'esquerra nacionalista. En conjunt, però, encara que l'abstenció afectarà sobretot aquest bloc, continuarà mantenint la seva hegemonia amb un 41 % del cens i un 56,9 % dels votants.

El bloc d'esquerra és el que es manté més estable i amb menys remodelacions. En efecte, si bé el PSC-PSOE i el PSUC també es veuen una mica afectats pel descens de la participació, de fet aquesta regressió és recuperada pel transvasament de vots del Pacte que sembla haver repercutit en l'augment de l'ERC i del BEAN. A nivell global, doncs, el bloc es manté amb un 29,2 % del cens i, evidentment, aquesta estabilitat junt amb el descens dels vots de centre-dreta, suposen una regressió a nivell de relació de forces, i passa a un 40,3 % dels votants.

El 1980 la peculiaritat de les eleccions al Parlament de Catalunya és a l'origen d'una elecció massiva i prioritària per a aquells partits d'obediència estrictament catalana. Per a CiU significa un triomf massiu i aplega en el seu si la majoria de vots d'UCD-CC i catalitza d'aquesta manera els vots catalanistes tant del centre com de la dreta; a la seva dreta resten UCD-CC i AP amb l'electorat més conservador i que possiblement coincidiria amb el d'una opció centralista. Modificacions, doncs, més a l'interior del bloc que no a nivell de relació dreta-esquerra, perquè comptant amb la quasi estabilitat de la participació, el grup es manté amb un 41 % sobre electors i 57 % sobre votants.

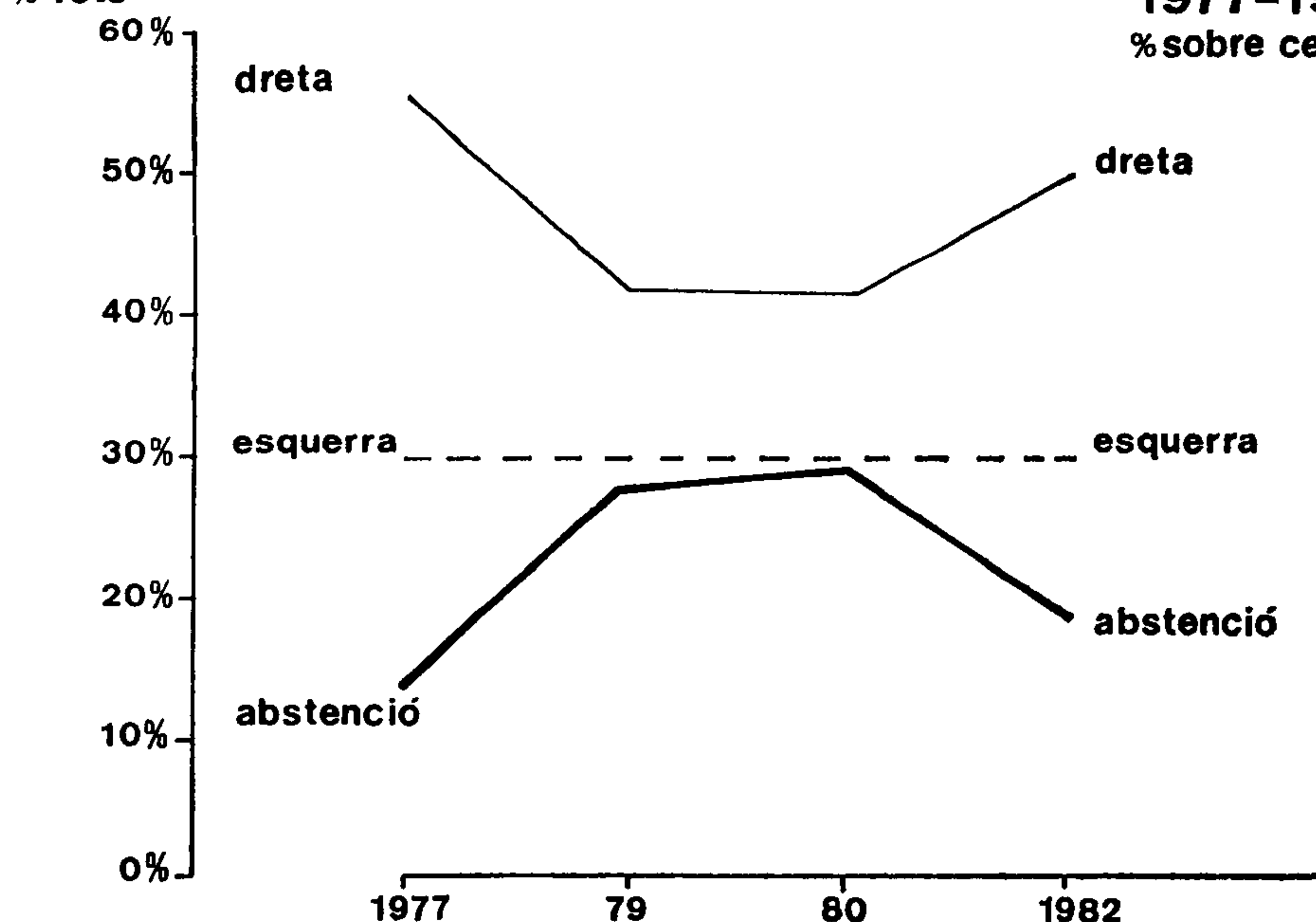
Així mateix, l'esquerra, dintre l'estabilitat global com a bloc electoral, també enregistra un transvasament de vots del PSC-PSOE a l'ERC i un augment de NE.

El 1982, CiU es consolida com a força que aglutina el centre i la dreta catalanista i les remodelacions més importants a l'interior del bloc de centre-dreta les experimenta la dreta més conservadora i amb opció essencialment no catalana; AP és la que rep el transvasament d'una bona part de CC-UCD. En realitat, però, es manté la mateixa tendència fonamental, amb una progressió tant a nivell de cens (49 %) com de votants (61,6 %), degut a l'augment de la participació que repercutí sobretot en AP i CiU.

L'esquerra continua en la seva estabilitat sobre cens (29 %), però amb importants modificacions a l'interior del grup. En efecte, és el PSC-PSOE el que aglutina la quasi totalitat de vots i recupera aquells electors que el 1980 havien votat l'ERC, i aplega en aquests comicis gairebé tres quarts dels vots d'esquerra.

% vots

% sobre cens

En resum la comarca manté durant tot el període una orientació de centre-dreta, tot confirmant-se, tal com apuntàvem al començament, l'existència dels dos grans grups electorals. El d'esquerra més constant i menys susceptible de variacions respecte a la participació i el de centre-dreta influenciable pel clima electoral —descens o augment de l'abstenció— majoritàriament nacionalista i que a mesura que avança el període es confon amb CiU.

TAULA 9

Resultats electorals comarcals 1977/1982

Bloc de centre-dreta i d'esquerra. Índex d'orientació ideològica

	1977		1979		1980		1982	
	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)
Centre-dreta	63,8	54,9	56,9	41,1	57,4	41,0	61,6	49,0
Esquerra	34,7	29,8	40,3	29,2	39,2	28,0	36,9	29,0
Índex d'orientació	54,3	54,3	71,0	71,0	68,0	68,0	59,9	59,9

(1) % sobre cens electoral.

(2) % sobre votants.

En aquest sentit si acceptem de comparar el bloc de centre-dreta i el d'esquerra sobre un índex 100, que indicaria la total igualtat entre ambdós blocs, podem observar com es marca aquesta elevada orientació a dreta que té la comarca, i que minva tan sols en aquells comicis on el descens de la participació afecta aquest bloc.¹⁴

El predomini del Pacte-CiU i l'elevat percentatge de vots que aquest obté el 1977 quan es presentà amb un programa socialdemòcrata, junt amb el PSC-R, ens planteja un interrogant sobre l'orientació fonamental de la comarca. En efecte, la progressiva evolució de CiU vers un espai polític de dreta, sense que això signifiqui, o molt poc, una pèrdua real de l'electorat del 1977, ens fa pensar si el fet de titllar la comarca amb una orientació de centra-dreta, tant a partir de l'índex d'orientació ideològica que oposa els dos grans grups electorals, com a partir de la mateixa ideologia del partit majoritari, és adequat.

Malauradament no disposem d'enquestes individuals sobre els motius d'una opció de vot i les dades agregades sempre plantegen problemes d'interpretació, però la permanència dels del 1977, malgrat el viratge que aquesta candidatura fa a nivell ideològic, és susceptible de dues lectures diferents. Per un cantó pot ser que els electors copsin CiU com el partit que defensa el mateix projecte de societat que ells havien votat el 1977, o bé, més que el projecte de societat, el motiu que ha estat decisiu per a votar-lo, és la pertinença d'aquest a defensar aquells aspectes del seu catalanisme, la llengua i la cultura del país, que no veien en els altres partits d'esquerra moderada. No hem d'oblidar que també hi ha una orientació nacionalista en el bloc d'esquerra, ja que sense endinsar-nos en el nivell de catalanitat dels partits d'obediència estatal, de fet aproximadament un 9 % dels votants d'aquest bloc ho fan a partits estrictament catalans, l'ERC i NE.

La geografia electoral ens aportarà més dades sobre l'homogeneïtat o no d'aquesta orientació dretana de la comarca, que copsarem a través de la implantació territorial de les distintes forces polítiques i de la seva estructuració a nivell municipal.

Implantació territorial de les forces polítiques

CiU. El predomini absolut de CiU també es plasma a nivell de geografia electoral. En aquest sentit la seva implantació serà bastant homogènia i progressarà d'acord amb l'ampliació del seu espai polític. A la Plana de Vic és on comptarà amb un electorat més constant, ja d'ençà del 1977, sobretot en aquells municipis amb menys presència d'immigració. En canvi, al Lluçanès serà una de les àrees geogràfiques

14. Vegeu gràfic núm. 5, p. 00. Per al càlcul de l'índex d'orientació ideològica i dels intervals, vegeu apèndix D.

Bloc de dretes: PC-CiU, UCD-CC: (1977), CC-UCD, AP i altres dreta.

Bloc d'esquerra: ERC, PSC-PSOE, PSUC, NE, altres esquerra.

de més difícil penetració i on s'hi implantarà com a primera força tan sols a partir del 1980 quan aplegarà els vots de CC-UCD. El 1977 i el 1979 ja abastava però un electorat ampli, i figurava com a primera força en 37 dels 47 municipis d'Osona. Predomini que el 1980 tindrà arreu i que consolidarà al 1982 (excepció de Sant Martí de Centelles i Sant Bartomeu del Grau), i aconseguirà progressivament més del 30 % dels vots en la totalitat dels municipis.

La característica més important, però, és l'hegemonia de la quasi totalitat dels municipis, en uns, els de la Plana jugant el paper de força conservadora enfront de PSC, PSUC o NE, i, en uns altres, els més rurals, erigint-se com la candidatura que aplega l'electorat més progressista.

En aquest sentit, donada l'homogeneïtat de la seva implantació es fa molt difícil de detectar unes correlacions molt significatives amb una o altra força política o encara de relacionar Pacte-CiU amb un grup socio-professional determinat. Amb tot, cal dir que l'anàlisi estadística ens mostra d'alguna manera el viratge que vers la dreta CiU inicia el 1979 i que suposa un transvasament en el seu electorat. En efecte, observem que a nivell electoral el 1977 existeix una correlació negativa amb UCD que deixa de ser significativa el 79 i el 80, i, a l'inrevés, del 77 fins el 80 va augmentant la correlació significativa negativa amb PSC, PSUC; això indica que a partir d'aquest any, el 1977, va desapareixent la incompatibilitat d'espai polític amb UCD alhora que té tendència a incrementar-se amb el de les forces d'esquerra:

TAULA 10

		1977	1979	1980
PACTE/CiU	UCD	— 0,47	— 0,18	— 0,26
	AP	+ 0,28	+ 0,11	— 0,15
	UDC-CC	— 0,04		
	PSC/PSOE	0,00	— 0,07	— 0,27
	PSUC	— 0,07	— 0,09	— 0,17
	ERC	— 0,06	+ 0,29	— 0,08

TAULA 11

		1977	1979	1980
PACTE/CiU	% pagesos	— 0,30	+ 0,08	— 0,07
	% obrers	+ 0,21	— 0,28	— 0,09
	% immigració	— 0,09	— 0,21	— 0,40
	Creixement població	+ 0,25	— 0,10	— 0,11
	Explotacions + 100 Ha.	— 0,27	0,00	— 0,13

Així mateix, a nivell socio-econòmic, és tan sols el 1977 l'any que es detecten unes correlacions positives amb obrers i creixement de població —medi urbà— i negatives amb agricultors, comicis en què la seva implantació estava més concentrada en els municipis de la Plana. Aquestes correlacions desapareixen, però, quan a partir del 1979 CiU amplia el seu espai geogràfic i polític tot perdent una part del seu electorat en els municipis més industrials. L'únic grup socio-professional amb el qual manté una correlació positiva i constant és amb el dels comerciants i també cal remarcar la permanència d'una relació negativa amb la immigració.

A partir de les dades per municipis és difícil endinsar-nos en grans disquisicions sobre les característiques dels electors d'aquesta candidatura, que per la seva importància, determina d'alguna manera l'orientació ideològica dels pobles d'Osona. Podem constatar tan sols que el seu electorat és divers, que pel seu abast aplega necessàriament vots d'una part dels treballadors d'indústria, alhora que el d'altres grups professionals; és evident que si a més a més considerem la relació negativa amb la immigració podríem deduir que no és precisament dels treballadors immigrants que recapta els vots. Ens cal ser prudents, però, en qualsevol tipus d'afirmacions ja que només una enquesta que partís de la decisió de vot individual podria confirmar-nos les hipòtesis.

La UCDCC: A la dreta de CiU, UCDCC es presenta tan sols el 1977 i obté un 13 % dels cens electoral, situant-se, així, com a tercera força comarcal. La seva implantació territorial és bastant homogènia al voltant de la mitjana, només, una mica inferior en els municipis de la vorera del Ter i més superior en els del Lluçanès, àrea geogràfica on comparteix l'electorat amb Pacte i UCD. A la Plana, en canvi, la importància del Pacte i de les forces d'esquerra fan que difícilment aconseguixi un lloc preeminent en l'estructuració de les forces polítiques.

La UCD: Inicia el període electoral amb 10 % del cens electoral, i enregistra el seu moment àlgid el 1979 on, amb el transvasament de vots d'UCDCC, obté gairebé el 14 % dels cens i 20 % dels votants, ocupant, així, el segon lloc en el ranking de les forces polítiques. El 1980 inicia una forta davallada que es ratificarà el 1982, comicis on aplega a penes l'1,4 % dels cens.

A nivell territorial la UCD és la força política que compta amb unes àrees geogràfiques més delimitades on enregistra una forta implantació durant tot el període electoral: el Lluçanès —on el 77 i 79 és la primera força en una majoria de municipis—, i alguns municipis aïllats de la Plana i del Collsacabre-Guillerries. L'anàlisi estadística ens mostra correlacions positives amb contextos agraris i, a l'inrevés, negatives amb medi urbà, correlacions que només el 1979 són menys significatives ja que és l'any on abasta un electorat més ampli. Igualment a nivell electoral es detecta la incompatibilitat d'espai polític amb PSC, PSUC i amb ERC (aquest últim el 1980). (Vegeu taules 12 i 13). Pel que fa a l'estructuració

de forces polítiques té una certa importància al Lluçanès on comparteix l'electorat amb UCDCC i Pacte el 77, i amb Pacte i AP a partir del 1979

TAULA 12

		1977	1979	1980
CC-UCD	AP	+ 0,12	+ 0,23	— 0,10
	UDC-CC	+ 0,14		
	PDC/CiU	— 0,47	— 0,18	— 0,26
	PSC	— 0,33	— 0,37	— 0,35
	PSUC	— 0,30	— 0,27	— 0,37
	ERC	+ 0,13	— 0,08	— 0,26

TAULA 13

		1977	1979	1980
CC-UCD	% pagesos	+ 0,29	+ 0,01	+ 0,31
	% obrers	— 0,12	+ 0,06	— 0,09
	% immigració	— 0,15	— 0,22	— 0,30
	Creixement població	— 0,14	— 0,10	— 0,25
	Explotacions + 100 Ha.	+ 0,13	+ 0,10	+ 0,24

L'AP: Alianza Popular és una força política que fins el 1980 es manté minoritària a Osona, aplega a penes el 3 % del cens electoral. És només el 1982, on per les vicissituds de la conjuntura política, reuneix en el seu si la quasi totalitat dels vots d'CC-UCD, i, en aquest sentit, és l'únic any on es detecta una implantació territorial més important en aquelles zones, suara feu d'UCD.

El PSC-PSOE: A l'interior del bloc d'esquerrers aquest és el partit que aplega la majoria d'electors. El 1977 obté un 15 % del cens, i s'inicia en el període electoral com a segona força política. Més endavant, el 1979, enregistrarà una lleugera davallada degut al descens de l'abstenció, descens que continuarà el 1980 i aplegarà tot just el 8 % del cens, però que recuperarà amb escreix el 1982 i aconseguirà de bell nou un 20 % dels electors. Les causes que expliquen aquesta evolució cal cercar-les en l'especificitat de cada una de les eleccions, el 1980 calia elegir un Parlament català i en aquest sentit es detecta un retrocés dels vots en aquells municipis amb més presència d'immigració que semblen relacionar-se, en part, amb un augment dels vots a ERC. El 1982, l'enfortiment de la dreta a nivell de l'Estat abocà a una concentració de forces d'esquerra que voten

PSC-PSOE com a alternativa amb més possibilitats d'afrontar la nova situació.

A nivell territorial, el PSC-PSOE ha estat la primera força política a Manlleu el 1977 i el 1979, a Centelles el 1979, a Sant Martí de Centelles el 1979 i el 1982 i a Sant Bartomeu del Grau el 1982. L'àrea geogràfica d'implantació constant coincideix amb l'eix nord-sud de la Plana de Vic, amb especial rellevància en aquells municipis amb més presència d'immigració com són els de la vorera del Ter i del Congost. L'anàlisi estadística ens confirma la delimitació de l'espai geogràfic tot indicant-nos una correlació altament positiva i constant amb la població immigrada, també amb obrers, a més d'aquells altres sectors socio-professionals com quadres mitjans i comerciants. En definitiva un electorat urbà majoritàriament relacionat amb el treball d'indústria.

TAULA 14

		1977	1979	1980
PSC/PSOE	AP	— 0,20	— 0,12	+ 0,09
	UDC-CC	— 0,32		
	CC-UCD	— 0,33	— 0,37	— 0,35
	PDC/CiU	0,00	— 0,07	— 0,27
	PSUC	+ 0,55	+ 0,52	+ 0,52
	ERC	+ 0,03	+ 0,14	+ 0,03

TAULA 15

		1977	1979	1980
PSC/PSOE	% pagesos	— 0,64	— 0,51	— 0,49
	% obrers	+ 0,53	+ 0,42	+ 0,38
	% immigració	+ 0,73	+ 0,64	+ 0,70
	Creixement població	+ 0,69	+ 0,35	+ 0,32
	Explotacions + 100 Ha.	— 0,42	— 0,27	— 0,20

Aquest espai polític el comparteix amb el PSUC amb qui de forma constant l'anàlisi estadística ens mostra unes correlacions positives. A l'inrevés, les correlacions són negatives amb UCD, cosa que fa palesa una vegada més la incompatibilitat d'ambdós espais polítics. Amb el Pacte no es pot parlar de correlacions significatives, si bé es dibuixen com a negatives amb tendència a augmentar el 1980, moment aquest on CiU amplia el seu electorat amb el sector dretà d'UCD.

El PSUC: L'electorat comunista d'Osona es manté més o menys fidel fins el 1980, encara que amb tendència a una regressió que s'inicia el 1979, en què els seus vots passen del 8,9 % del cens a un 6,7 %, percentatge que manté fins el 1980. El 1982 i degut a les vicissituds de la conjuntura política enregistrarà una taxa d'implantació baixíssima de l'ordre del 2 % dels electors.

Geogràficament comparteix el mateix espai polític que el PSC (vegeu quadre) amb més implantació en aquells municipis de la vorera del Ter i, igualment que el PSC, l'anàlisi estadística mostra clarament unes correlacions positives amb medi urbà i negatives amb medi rural.

TAULA 16

		1977	1979	1980
PSUC	AP	— 0,30	— 0,30	— 0,01
	UDC-CC	— 0,24		
	CC-UCD	— 0,30	— 0,27	— 0,37
	PDC-CiU	— 0,09	— 0,09	— 0,17
	PSC-PSOE	+ 0,55	+ 0,52	+ 0,52
	ERC	+ 0,06	0,00	+ 0,19

TAULA 17

		1977	1979	1980
PSUC	% pagesos	— 0,61	— 0,50	— 0,54
	% obrers	+ 0,58	+ 0,46	+ 0,38
	% immigració	+ 0,63	+ 0,68	+ 0,56
	Creixement població	+ 0,35	+ 0,29	+ 0,32
	Explotacions + 100 Ha.	— 0,37	— 0,13	— 0,22

L'ERC: La tercera en importància de les forces d'esquerra apareix com a minoritària el 1977, amb un 4 % del cens, implantada sobretot en aquells municipis on l'ERC republicana havia tingut incidència. A partir del 1979 enregistra una progressió constant, i aplega en el seu si vots provinents dels electors del centre-esquerra del Pacte; enregistrarà el moment àlgid el 1980, quan amb el 9 % dels electors figurarà com a segona força comarcal. El 1982 regresa un xic degut al transvasament de vots al PSC, tot mantenint-se, però, amb un 5,5 % del cens electoral.

Geogràficament la seva implantació segueix a bastament el mateix eix nord-sud on estan implantats socialistes i comunistes encara que l'aiguabarreig entre els vots inicials provinents de l'ERC històrica fa que

la seva implantació sigui més extensa i arribi al Lluçanès, i, doncs, que el seu espai polític no sigui tan delimitat geogràficament com el de les altres forces d'esquerra. Estadísticament tan sols es detecten correlacions significatives el 1980, any de màxima expansió, que a nivell electoral són positives amb PSUC i PSC i, a nivell socio-econòmic, també són positives amb treball secundari-medi urbà, a més de ser-ho igualment amb pagesos parciers que menen explotacions de petita dimensió.

Els NE: L'última de les forces d'esquerra és Nacionalistes d'Esquerra, minoritària, però que a partir de la seva aparició en l'escena política, el 1980, obté un 3 % del cens electoral. A nivell geogràfic no es relaciona amb cap àrea concreta, encara que la majoria de vots provenen dels municipis urbans de la Plana.

Resumint la implantació de les distintes forces polítiques podem adonar-nos com de bell nou el mapa socio-econòmic condiciona una determinada estructura de vot i, en definitiva, unes zones diferenciades de comportament electoral (vegeu mapes 1 al 6). En efecte, és a la Plana on amb més participació CiU comparteix l'electorat amb socialistes i comunistes i, a l'interior de la Plana, la major presència de partits d'esquerra es correspon amb municipis d'antiga implantació industrial. Al Lluçanès i Collsacabra-Guilleries és on trobem els municipis més abstencionistes i, on majoritàriament CiU, comparteix l'espai polític amb UCD i AP.

Amb tot, el més remarcable de l'estructura de vot, és el predomini de CiU, que com hem vist és una candidatura que està implantada tant en municipis amb majoria de població activa en el sector secundari i d'antiga tradició industrial com en aquells més rurals amb predomini de l'activitat agrària. Per aquest fet, si mesurem l'orientació bàsica dels municipis a partir de la comparació entre els dos grans grups electorals: el d'esquerra i el de centre-dretes, succeeix que la quasi totalitat dels pobles s'ordenen a l'interior d'una actitud majoritària de centre-dreta (vegeu taula 18), això sí, amb desviacions respecte de la mitjana comarcal que va des d'aquells municipis, on la relació dreta-esquerra és pròxima de l'equilibri fins a aquells on l'esquerra és quasi inexistent. Aquest fet ens planteja l'adequació de parlar d'una orientació bàsica dels pobles de la comarca en base als dos grans grups electorals ja que, tal com apuntàvem abans, la pregunta segueix essent la mateixa: Podem concloure que pel fet de votar CiU la majoria dels osonencs són prioritàriament conservadors? O, cosa que és el mateix, podem pensar que pel fet de votar CiU tots els municipis d'Osona tenen una orientació bàsica a dreta?

TAULA NÚM. 18. TIPOLOGIA DELS MUNICIPIS D'OSONA 1976-1982

Orientació Ideològica	ESQUERRA		DRETA			
	% vots esquerra, sobre votants entre 50 i 60 % (1)		entre 50 i 60 % (2)	entre 60 i 70 % (3)	+ del 70 % (4)	
Participació						
FORTA	TIPUS I	Manlleu	TIPUS III	Balenya Centelles Masies de Roda Roda de Ter Sant Hipòlit de Voltregà Sant Martí Centelles Sant Vicenç de Torelló Torelló	Alpens Folgueroles Masies de Voltregà Sant Pere de Torelló Seva Tona Vic	Calldetenes Espinelles Malla Perafita Prats de Lluçanès Sant Sadurní de Noya Santa Cecília de Voltregà Santa Eugènia de Berga Taradell Tavernoles Viladrau Sant Julià de Vilatorrada
		1r. PSC 2n. PACTE-CiU 77/79 CiU-PSC 80/82		1r. PACTE/CiU 2n. PSC o PSUC	1r. PACTE-CiU 2n. UCD/UCDCC 77 i 79 ERC/PSC 80 i 82	1r. PACTE/CiU 2n. UCDCC/UCD
FEBLE	TIPUS II		TIPUS IV	Orís Santa Maria de Corcó Vilanova de Sau		Brull Collsuspina Gurb Lluçà Muntanyola Olost Oristà Pruit-Rupit Sant Agustí de Lluçanès Sant Bartomeu de Grau Sant Boi de Lluçanès Sant Martí de Bas Sant Eulàlia de Riuprimer Sobremunt Sora Tavertet
				1r. PACTE/CiU 2n. PSC/PSUC	1r. PACTE-CiU 2n. UCDCC-UCD	

3. ¿PODEM PARLAR DE L'EXISTÈNCIA DE ZONES HOMOGÈNIES DE COMPORTAMENT ELECTORAL?

Deixant l'interrogant sense respondre, sobre l'encert o no de titllar els municipis d'Osona amb una orientació de centra-dreta degut al vot majoritari a CiU, de fet, si partim de les dades i d'un agrupament de les forces polítiques en funció dels plantejaments ideològics i del projecte de societat que defensen, ens trobem amb un electorat que s'ha manifestat per una candidatura, CiU, que es situa a bastament, sobretot d'ençà del 79, dintre del bloc de centre-dreta.

Per elaborar una síntesi del que ha estat el comportament electoral durant el període 1976-1982 tan sols podem partir de les dades objectives i, en conseqüència, dels vots de CiU, com a vots integrants del bloc de centre-dreta. Seguint els mateixos criteris utilitzats en l'anterior període republicà,¹⁵ ens ha semblat útil fixar-nos en les variables electorals bàsiques, orientació ideològica i participació per tal de detectar aquells municipis amb un tipus de comportament estable i homogeni. Per cada un

15. Vegeu apèndix C. La mitjana de participació del període 1977-1982 és de 77,2 %.

Bloc de dretes: PD-CiU (1977), CC-UCD, AP i altres dreta.

Bloc d'esquerra: ERC, PSC-PSOE, PSUC, NE, altres esquerra.

dels grans grups de municipi indicàvem l'estructuració de les forces polítiques (vegeu la síntesi en la taula 18 i el mapa 6).¹⁶

Els grups 1 i 2 inclouen els municipis de la vorera del Ter i del Congost. Són els municipis d'antiga tradició industrial, els que compten amb el major percentatge de població activa en el sector secundari i els que d'ençà de la República han conegut més transformacions en la seva població activa, incrementada amb noves generacions provinents del món rural, i han enregistrat les taxes més altes d'immigració. Són municipis progressius i en total apleguen el 41 % de la població.

El grup 3 inclou Vic, alguns municipis del seu entorn i la resta de la vorera del Ter (vegeu mapa 6). Municipis amb presència de noves indústries o amb persistència de les antigues. Generalment predomini dels treballadors en el sector secundari, encara que la població activa compta amb un tant per cent important en els serveis com és el cas de Vic, o si no, l'entorn rural i l'activitat agrària és molt més present en els seus habitants. A nivell electoral, l'any 77 i el 79, l'estructuració de les forces polítiques era Pacte-CiU, i UCD o UCDCC, mentre que el 1980 i el 1982, comicis en què CiU havia reunit els vots de dreta, l'estructuració és CiU, i en segon lloc ERC i PSC. Durant la República eren uns municipis on ja es detectava una presència important d'esquerra, sense que aquesta fos majoritària. Generalment la feble participació es relaciona amb aquells municipis amb més dificultats de comunicació i amb relleus acusats, que també ja durant la República tenien el mateix comportament.

El grup 4 és format majoritàriament per municipis rurals, sense presència d'indústria encara que la població acudeixi a treballar als centres fabrils més propers. La diferència en la participació depèn de la situació geogràfica, de la seva proximitat o llunyania de l'eix transversal de la Plana. Excepte els municipis del Lluçanès, que durant la Segona República havien experimentat una progressiva implantació de l'esquerra degut a unes condicions excepcionals de socialització política, els altres, són municipis ben caracteritzats pel predomini de la dreta. L'estructuració de les forces polítiques és Pacte/CiU en primer lloc seguit de UCD i AP. A l'interior d'aquest grup cal remarcar el cas de Sant Bartomeu del Grau, municipi que d'ençà de la Segona República ha registrat una progressió de la població degut a la instal·lació d'una fàbrica tèxtil que ha suposat per al poble una arribada important d'immigrants. Si bé al començament del període electoral aquest municipi es mostrava desimplicat per la política i, si votava, ho feia a UCD i AP, de fet, a mesura que ha avançat el període electoral s'hi detecta una progressiva conscienciació i vot a PSC.

En definitiva, si comparem les àrees de comportament electoral amb l'anterior període democràtic podem constatar que essencialment es tracta de les mateixes zones, amb desplaçament, això sí, vers un comportament que es manifesta més dretà y conservador per l'efecte del vot a CiU. Sembla com si malgrat els canvis socio-econòmics que ha enregistrat

16. Estructuració de forces polítiques en la majoria de municipis del grup.

la comarca ens trobéssim amb uns mateixos factors que expliquen la permanència d'unes determinades zones geo-electorals, i que d'alguna manera s'ordenarien a l'entorn de dos grans eixos, industrialització-ruralitat, Plana-relleu. Tot constant la variable immigració com a explicativa d'una línia divisòria entre dues poblacions, entre dos sistemes de valors diferents, que podrien incidir en una opció de vot.

3. ESTABILITAT O CANVI EN EL COMPORTAMENT ELECTORAL ENTRE LA SEGONA REPÚBLICA I LA NOVA ETAPA DE TRANSICIÓ DEMOCRÀTICA

Després de l'anàlisi dels dos períodes ha arribat el moment de demanar-nos si ha canviat el comportament electoral de la comarca, i, si fóra així, quines són les característiques del canvi, i, si és pertinent o no de mantenir el lligam conservadorisme-nacionalisme.

D'antuvi cal assenyalar que malgrat la diferència entre les condicions objectives i institucionals que emmarquen ambdós processos electorals —situació socio-econòmica, sistema de partits— semblaria que per un cantó hi trobem uns trets comuns que ens informen d'una certa particularitat de la comarca:

En primer lloc cal constatar que en ambdós períodes la comarca es manifesta amb una actitud clarament nacionalista, encara que pels efectes del marc institucional més generalitzada durant la Segona República (on el catalanisme era present en totes les opcions electorals majoritàries). Actitud que per altra banda es manifesta no tan sols en l'opció de vot sinó que àdhuc les eleccions autonòmiques es caracteritzen, tan el 1932 com el 1980, per una major participació respecte de la mitjana del Principat.

En general, abans i ara, els osonencs enregistren percentatges de participació electoral per damunt de la mitjana catalana, amb permanència d'unes zones més participatives localitzades a la Plana, en aquells municipis més pròxims a la xarxa de comunicacions.

Tant en un període com en l'altre la població es mobilitza més i acudeix a les urnes en aquelles eleccions copsades com a transcendents (1931, 1977, 1982). L'excepció del 1936, contesa en què no segueix la tendència de Catalunya, ni en la participació ni en l'opció de vot que és més dreta, caldria potser explicar-la per la gran mobilització de la dreta aconseguida el 1933 i per les pressions contradictòries d'un electorat flotant que entre el seu catolicisme i el seu catalanisme opta per aquells valors més reconeguts.

Constatar també que en els dos períodes hi ha uns factors socio-econòmics i d'entorn que influeixen tant en la mobilització política com en l'orientació de vot, i que aquests són essencialment la industrialització, el medi urbà i el tipus de socialització política que generen. També, però, en ambdós períodes aquests factors són creuats per d'altres de tipus

cultural, d'arrel essencialment religiosa que incideixen d'alguna manera en una tendència de vot més conservador. El període 1931-1936 amb una influència clara de l'Església catòlica, que el 1977-1982 sembla actuar de forma més difusa.

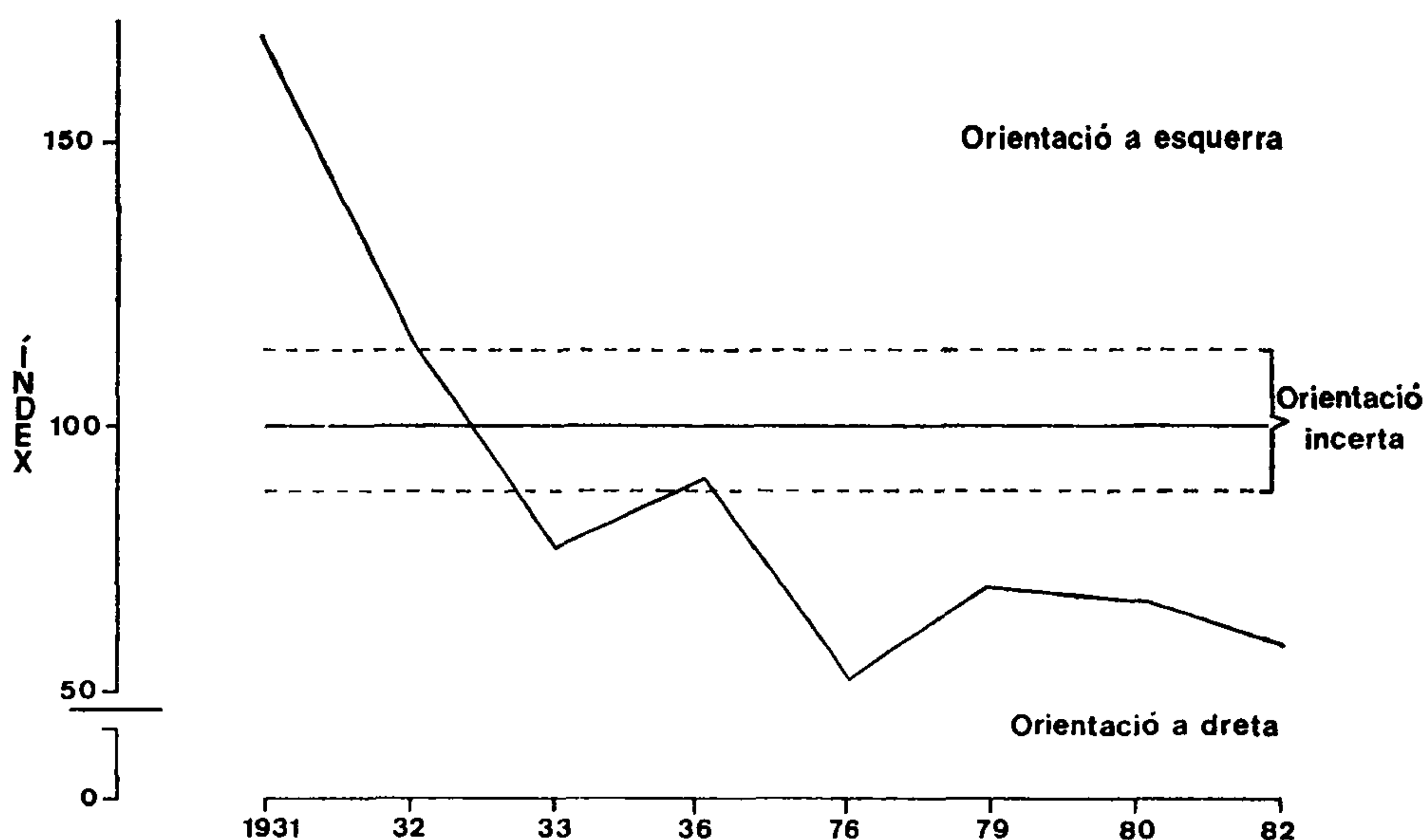
En funció dels principals factors socio-econòmics, entre un o altre període es pot observar la continuïtat que es detecta a nivell de grans tendències, i no de fidelitat de partit, perquè la Lliga no es presenta i la incidència d'ERC, malgrat la presència d'aquesta opció, és molt minoritària. Aquestes zones són la conca del Ter i la del Congost, que és allà on les forces d'esquerra hi són més presents, sense que en l'actualitat siguin majoritàries, sinó que ho és CiU. Una zona intermèdia integrada per Vic i la seva rodalia, amb menys presència d'esquerra i també amb predomini de CiU. I la permanència així mateix d'un vot molt conservador relacionat amb municipis eminentment rurals i disseminats, amb implantació de les forces més dretanes que ara són UCD i AP, on CiU juga un paper més progressista enfront d'aquelles candidatures.

Davant, però, d'aquests trets que són comuns entre tots dos períodes electorals es detecten també uns canvis que són prou importants i cal tenir en compte:

En primer lloc, i aquest és el fet més important, a l'Osona del 1977-1982 s'observa un canvi ideològic vers la dreta, tant a nivell global com en les distintes zones geo-electorals (vegeu mapes 5 i 6). En efecte, tant si ens fixem en l'orientació bàsica de la comarca a partir dels índex d'orientació ideològica,¹⁷ com en la geografia electoral per municipis a partir de la divisió de les forces polítiques en dos grans grups electorals, el de dreta i el de l'esquerra, sembla evident una diferència notable entre una Osona republicana amb unes zones de forta implantació de l'esquerra i una Osona actual amb clar predomini de la dreta (vegeu mapes 5 i 6). Encara que com mapuntàvem abans és ben cert que a grans trets les zones es mantenen, també és veritat que quasi en cap municipi l'esquerra predomina sobre la dreta de forma contínua, i, si ho fa (cas de Manlleu) més aviat podem parlar d'un equilibri durant la Segona República, en l'actualitat aquesta hi compta entre un 40 i un 50 % dels votants. Al Congost, llavors més pròxim a l'equilibri de forces, però també amb predomini de l'esquerra, ara també la dreta hi és hegemònica. Vic i la seva rodalia, abans amb una presència de l'esquerra entre un 40 i un 50 % de votants, compta ara entre un 30 i un 40 %:

És evident que si considerem que durant la Segona República el vot a esquerra era un vot a ERC i que en l'actual etapa democràtica ho és majoritàriament a CiU pot semblar agosarat el fet de mesurar el canvi ideològic a partir d'aquest transvasament de vots. És cert que durant la República les forces més a l'esquerra de l'ERC varen tenir ben poc ressò a la comarca, qui sap si com indicador d'un tarannà cautelós i asenyat propi dels osonencs, però també és veritat que donada la realitat

17. Vegeu apèndix D. Càlcul i intervals dels índexs d'orientació ideològica.

d'Osona, votar l'ERC era desafiar d'alguna manera la legitimitat establerta. No cal oblidar que l'ERC era votada, a més d'altres sectors de població per obrers afiliats a la CNT que s'havien socialitzat treballant i lluitant per defensar els interessos de la classe obrera i és en aquest sentit que ens sembla prou legítim parlar d'un canvi ideològic a partir almenys dels resultats electorals.

També han canviat radicalment algunes àrees marginals i alguns municipis aïllats. Tal és el cas de la zona del Lluçanès que ha passat d'un vot a esquerra a una orientació ultraconservadora, o encara el de Folgueroles i Rupit, també reconeguts durant la República com a molt radicals i que en l'actualitat es signifiquen per un vot conservador. O encara, a l'inrevés, el cas de Sant Bartomeu del Grau, municipi que d'un vot conservador va canviant progressivament vers un vot socialista. Sembla però que les mutacions d'aquestes àrees marginals són explicades per factors locals (regressió de la població en els municipis del Lluçanès amb el conseqüent envelliment d'aquesta, o, en el cas de Sant Bartomeu del Grau, instal·lació d'una indústria tèxtil que ha suposat un creixement de la població i una presència d'immigració).

En realitat, però, a l'interior d'una tendència generalitzada vers la dreta, les mutacions més significatives en el comportament electoral s'observen en aquells municipis d'industrialització antiga (conca del Ter), llavors feu de l'esquerra, de l'ERC, i en l'actualitat amb vot majoritari a CiU. Observació que ens fa pensar que aquest canvi podria correspondre's amb un canvi de comportament de les classes treballadores autòc-

tones, sobretot si tenim en compte que durant la República la immigració era quasi inexistent i que, a més a més, en la nova etapa democràtica el vot a esquerra es correlaciona amb presència d'immigració.

La qüestió clau, doncs, per a esbrinar el canvi polític a la comarca sembla plantejar-se a partir de la pregunta, què ha passat a la conca del Ter entre 1931-36 i 1977-82? ¿Es tracta realment d'un canvi d'actitud profunda per part de la classe obrera autònoma? ¿És que en les classes treballadores catalanes ha minvat o ha desaparegut aquella consciència de pertànyer a un col·lectiu obrer amb un passat de lluita comú i amb uns interessos específics a defensar? ¿És que ara aquesta consciència de pertànyer a una classe obrera és tan sols patrimoni de la població immigrada? En definitiva, què ha canviat entre 1980, els interessos de classe, les condicions socio-econòmiques, el marc institucional, el sistema de valors?

És obvi que els factors que poden condicionar una decisió de vot són múltiples, en tot cas el que podem constatar a partir dels resultats electorals és que hi ha hagut un canvi en l'ordre de prioritats que podien incidir en una decisió electoral. En efecte, si bé durant la República sembla que en una bona part dels treballadors catalans la pertinença a una classe social objectiva jugava en una decisió de vot a l'ERC, en l'actualitat hi ha un nou factor —el catalanisme— que sembla tenir una incidència més prioritària en el moment de l'elecció. És evident que potser un catalanisme en allò que té de més elemental «votar partits de casa» i qui sap si la seva preeminència és deguda no tant a la manca d'una consciència de classe com al mateix ventall de partits que s'oferien a un electorat català que en els últims 40 anys havia patit massa la repressió del franquisme contra la seva llengua i les seves senyes d'identitat. Podria ser que enfront del dilema partit de classe-partit catalanista aquest electorat hagi optat per aquella candidatura —CiU— amb més possibilitats de defensar la seva identitat catalana (pensant que els altres partits d'esquerra moderada no semblaven prou vàlids per a defensar-la, l'ERC per manca d'incidència, el PSC [PSC-PSOE] per manca de catalanitat). En canvi, per a una part molt important dels treballadors immigrants aquest dilema no existia, i, en no haver tingut de dissociar posició de classe-nacionalisme han pogut optar preferentment per aquells partits d'esquerra que com ara en el cas del PSC (PSC-PSOE) podia aglutinar aquestes dues coses.

Podria ser una hipòtesi, i, de ser així significaria la importància del catalanisme i/o de la necessitat d'una reivindicació nacional catalana com a valor que estructuraria una decisió electoral. No volem pas posar en dubte la vàlua d'aquest factor totalment legítim i absolutament de primer ordre per a la identitat primera de qualsevol ciutadà d'un país. Pertànyer a una Pàtria, com pertànyer a una família és una necessitat afectiva de l'home i s'erigeixen com a primers esglaons de la identitat social. Vegem si més no com més enllà de les nostres fronteres aquest factor és detectat com a molt rellevant per la seva incidència en el comportament electoral. Amb tot, sempre que un sentiment d'identitat nacional sorgeix amb tanta

força no significa pas que per ell sol condicioni una opció conservadora o progressista, pensem més aviat que el sentiment de pertinença a una nació cal considerar-lo com una dimensió més de la personalitat de base, d'un *ethos* cultural, interioritzat en el procés de socialització primària i que, en aquest sentit, el fet que es manifesti d'esquerra o de dreta dependrà d'unes actituds bàsiques, d'unes preferències ideològiques estructurades socialment per les condicions objectives d'existència.

En el cas d'Osona tenim un exemple palès de com un sentiment d'identitat nacional es manifesta d'esquerra —durant la Segona República— degut a unes condicions específiques d'un electorat obrer ben conscienciat políticament i, en canvi, en una altra època, aquest sector obrer català manifesta el seu catalanisme junt amb un vot conservador. És ben cert que el marc institucional podria afavorir el vot a esquerra durant la República i/o a dreta en l'època actual i també que el catalanisme, en una determinada conjuntura històrica podria condicionar un vot útil per damunt de qualsevol preferència ideològica però, en la realitat d'Osona, si bé no dubtem que una i altra circumstància —l'opressió a la llengua i la cultura catalanes durant el franquisme i la manca de catalanitat dels partits d'esquerra moderada— poden haver pesat en la decisió electoral, pensem que en realitat el factor explicatiu d'aquesta coincidència catalanisme-vot conservador s'ha de cercar en un canvi ideològic de les classes treballadores catalanes i, en tot cas en els factors que poden haver condicionat aquest canvi.

En definitiva estem en unes condicions que han canviat d'ençà del 1936, tant a nivell global com específiques de la societat catalana i de la comarca i que poden haver abocat a una pèrdua progressiva de les senyes d'identitat com a classe. I, enfront de la pèrdua d'aquesta identitat de classe, d'altres factors que sempre havien estat presents en una opció de vot, el catalanisme, l'arrelament a la terra, alhora que una moderació relativa i un tarannà assenyat, esdevenen més rellevants i significatius.

Entre altres, els factors que detectem a Osona i que d'alguna manera podrien explicar un canvi ideològic de les classes treballadores catalanes entre 1936 i 1977 són el següents:

Seguint les tendències generals, la comarca ha enregistrat també grans canvis socio-econòmics que han suposat un desenvolupament industrial notori i un trasbals en l'estructuració de la població activa. Enfront d'una precarietat econòmica i d'una manca de seguretat en el treball durant la Segona República, la nova etapa democràtica es caracteritza per un benestar relatiu i una situació de plena-ocupació (en els anys estudiats). També i en relació a l'etapa anterior, el relleuament industrial dels anys 60 ha suposat un increment important dels treballadors industrials. Nous obrers que acudien a la indústria provinents del camp, tant dels municipis rurals de la comarca, com d'altres pobles de fora de Catalunya. Nous obrers encara amb lligams institucionals i/o materials amb el seu lloc d'origen, amb un sistema de valors marcat so-

bretot pel seu passat agrícola, sense experiència de lluita obrera i sense que la integració en el món industrial es fes en el si d'una classe treballadora organitzada.

L'existència durant la Segona República d'una classe obrera catalana organitzada i arrelada en el passat facilitava la integració de nous obrers immigrants del camp, als quals es transmetia els valors de la cultura obrera i s'oferia unes organitzacions de classe que canalitzaven les reivindicacions i eren plataformes de conscienciació política. En l'actualitat els treballadors catalans difícilment estan organitzats, amb la consegüent manca d'instàncies de socialització política; enfront d'una afiliació sindical a la CNT i d'unes mobilitzacions en pro de reivindicacions laborals, avui la pauta és de feble afiliació sindical, poca militància en els partits, quasi nul·la participació a qualsevol conflicte laboral. Circumstància en part hereva del passat, dels 40 anys de franquisme, que han significat l'estroncament en la continuïtat de les organitzacions de classe, una repressió contra qualsevol intent de ressorgiment a l'ensem que una desinformació política de tota mena.

Uns factors macro-sociològics. Transformacions econòmiques que han significat un increment de treballadors assalariats; una relativa millora per a més gent del poder adquisitiu; el consumisme; la influència dels *mass-media*; les transformacions de les relacions de producció que han implicat una segmentació de la classe obrera, amb interessos diversos per a defensar. En conjunt, factors propis a qualsevol societat d'economia capitalista i que arreu d'Europa preocupen els estudiosos, en tant que sembla qüestionar la tradicional solidaritat obrera i les conseqüències que aquest fenomen té en un canvi d'actitud política, degut a la pèrdua progressiva d'una identitat obrera.

També, i per què no, a més a més de tots aquests factors que poden haver incidit en el canvi ideològic, n'hi ha encara un altre de prou important i és la manca de transmissió de pares a fills d'una tradició de vot obrer i d'un passat històric per part d'aquell sector de la població que havia participat en la lluita. En aquest sentit semblaria com si la guerra civil a la qual abocà la lluita per la democràcia, hagués conduït a una reinterpretació de la història per part de les generacions que havien viscut la Segona República, tot fent-se còmplices d'una desinformació política ja prou potenciada per les instàncies oficials. És cert que la comarca havia quedat sense líders obrers —morts a la guerra, a les presons franquistes o exiliats— però també és cert que aquells treballadors que havien participat en la lluita i que havien sobreviscut, preferien callar, enterrar el passat, tot aferrant-se si s'esqueia, en aquells valors més segurs i reconeguts, com el catalanisme o la religió.

Tot plegat ens fa pensar seriosament en la relació entre crisi de la consciència obrera i canvi ideològic d'aquest sector de l'electorat per a qui ja no seria la pertinència objectiva a una classe el que incidiria preminentment en una opció de vot, sinó d'altres factors, més propis de

l'univers cultural i del sistema de valors interioritzats a través del procés de socialització, que ressuscitarien en força tot ocupant aquesta preeminència. Aquest semblaria ser el cas d'Osona, on enfront d'una crisi de consciència obrera, reapareix amb força un tarannà peculiar de la població, equilibrat, poc donat als extrems, amb un fort sentiment d'arrelament a la terra i preocupat per la identitat nacional, per l'opressió sobre la llengua i la cultura. En definitiva amb una manera de ser i de sentir el catalanisme producte de tots aquells elements del passat que han estat transmesos, barreja de la tradició carlina, democristiana i de la Lliga, amb un fort component cristià i amb un sistema de valors força tradicional.

En la introducció plantejàvem l'estudi d'Osona com el d'una comarca atípica respecte la resta de Catalunya, almenys d'una comarca on a l'inrevés del que passava a Catalunya, no semblava que la classe social tingués incidència en l'opció de vot. Després de l'estudi, pensem que la comarca no és tan atípica com es diu, ja que més aviat hauríem de concloure que potser és atípica respecte a uns resultats de Catalunya molt esbiaixats pel que passa a Barcelona i àrea metropolitana on s'aplega més del 60 % de la població del país i on el fort percentatge d'immigració pot originar una problemàtica específica. Però, la problemàtica que aquí detectem, amb totes les peculiaritats pròpies de la comarca, sembla plantejar els mateixos interrogants que estudiosos de la ciència política detecten en altres països capitalistes, a saber, la crisi de la consciència obrera i la seva incidència tant en l'estructura de vot, com en la dels factors explicatius.

I, tornant a una altra de les preguntes que ens plantejàvem en la introducció, sobre el binomi catalanisme-conservadorisme, sembla que hem pogut mostrar que els factors que tenen incidència en una opció de vot son múltiples i, en tot cas, no sembla pas ser el catalanisme la variable per excel·lència que explicaria el vot conservador. El catalanisme, com a sentiment d'identificació nacional en el seu grau més elemental i afectiu, apareix més aviat com una dimensió de l'*ethos* cultural, propi del tarannà dels osonencs, que ben segur incideix en una elecció, però el fet que aquest es manifesti de dreta o d'esquerra depèn d'un seguit de condicions, tant objectives com del sistema de valors estructurat socialment, que afavoreix o no la formació d'unes preferències ideològiques.

La pregunta que caldria formular, si de veritat volguéssim endinsar-nos en les condicions de producció d'un sentiment d'identitat nacional que sembla associat amb el conservadorisme, no és tant sobre les peculiaritats d'un catalanisme versus progressisme, si no sobre les condicions de producció que permeten l'emergència d'un determinat tipus de tarannà, més conservador que no pas progressista i en el qual l'arrelament a la terra, a la llengua i als costums, seria tan sols una manifestació més d'aquesta personalitat de base estructurada per les condicions materials d'existència, per la pertinença a una posició de classe i a un passat col·lectiu.

Amb tot, a partir d'una anàlisi descriptiva i ecològica no podem apro-

fundir de cap manera en aquests elements de tipus cultural que intervenen en la decisió de vot. Podem, això sí, comparar una estructura socioeconòmica i una estructura de vot en un municipi determinat, fent la hipòtesi que el context també incideix com a condicionant d'un vot, i, a partir d'aquí, detectar les similituds, les diferències i emetre unes hipòtesis sobre allò que sembla ser més constant o sobre els factors susceptibles d'explicar un cert grau de variabilitat. No podem, però, abastar els individus concrets ni els diferents mecanismes que intervenen tant en l'estructuració d'un sistema d'actituds bàsiques com en la incidència d'unes condicions exteriors ja siguin conjunturals o institucionals. Aquesta seria una tasca sociològica, posterior a una anàlisi de tipus ecològic i descriptiu, si de veritat volguéssim endinsar-nos en l'entrellat de les relacions socials i en el seguit de models de referència que intervenen en l'emergència d'una actitud bàsica, de la qual el comportament electoral en seria una manifestació. Objectiu, però, que només es pot aconseguir a partir d'altres metodologies de tipus més qualitatiu.

APENDIX A: Dades socio-econòmiques i electorals 1391-1936 i 1977-1982

II REPÚBLICA: 1931-1936

Dades socio-econòmiques

Distribució de la població: IGLESIAS FORT, J.: *El movimiento demográfico en Cataluña durante los últimos cien años*. Barcelona 1961.

Index alfabetització: Font: Instituto geográfico catastral y de estadística, 1934.

Dades agràries: INE. Censo Agrario de España, 1962.

Indústria i agricultura: A partir de dades de REPARAZ, G.: *La Plana de Vic*. Ed. Eumo, Vic 1982; i ROQUER, S.: *La població d'Osona*. Ed. Eumo, Vic 1981.

Afiliació sindical, implantació CNT i UGT a partir de l'anàlisi de la premsa comarcal.

Dades electorals

Provenen essencialment dels Butlletins Oficials de la Província de Barcelona, contrastades amb la premsa comarcal. Només les dades del 1933 provenen exclusivament de la premsa comarcal ja que no estaven publicades en el butlletí oficial. Per tal d'obtenir el nombre de vots per candidatura s'ha efectuat la mitjana aritmètica dels vots obtinguts pels diferents candidats de cada candidatura.

Σ dels vots de cada candidat

N (nombre integrants de cada llista)

Premsa consultada: «Ausetania», «La Comarca de Vic» (Tradicionalistes) / «Gazeta de Vich» (La Lliga) / «Diari de Vic» (PCR).

Butlletins semanals: «Lluita» (ERC). «Sembrar» (CNT).

TRANSICIÓN DEMOCRÁTICA: 1977-1982

Dades socio-econòmiques

Essencialment les dades del padró 1975. *Explotación provisional del padrón 1975. Provincia de Barcelona. Sense municipis Barcelona*. CIDC. Barcelona, novembre, 1979, contrastades amb les del cens 1970:

Distribució professional de la població activa Edat. Sexe. Immigració. Temps de residència en el mateix municipi. Concentració població. Creixement.

Dades agràries: INE. Censo Agrario de España 1972: Superfície i règim de tenença.

Dimensió explotacions: Empresaris agrícoles, edat i condició jurídica.

Index religiositat: CISEC-ISPA. Informe Ispa, núm. 107. Barcelona 1974.

Concentració i localització indústries i llur tamany: *Depuración de la cinta de empleo en Catalunya del INP*. CIDC. Barcelona 1974.

Dades electorals: 1977, 1979, 1980. Equip de Sociologia Electoral (UAB). Les del 1982, provisionals, a partir de la premsa.

APÈNDIX B:

Sigles d'organitzacions polítiques 1931-1936

ACR:	Acció Catalana Republicana
APC:	Acció Popular Catalana
AR:	Acción Republicana
BOC:	Bloc Obrer i Camperol
ERC:	Esquerra Republicana de Catalunya
PCR:	Partit Catalanista Republicà
PNRE:	Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra
PRDF:	Partit Republicà Democràtic Federal
PRR:	Partit Republicà Radical
PRRS:	Partit Republicà Radical Socialista
UDC:	Unió Democràtica de Catalunya
USC:	Unió Socialista de Catalunya

Sigles de Partits i coalicions 1977-1982

AP:	Alianza Popular
BEAN:	Bloc d'Esquerra d'Alliberament Nacional: BCT, PSAN, ind.
CC-UCD	Centristes de Catalunya-UCD: UCC, UCD, UDCA *
CD:	Coalición Democràtica: AP, PPC
CDC:	Convergència Democràtica de Catalunya
CiU:	Convergència i Unió: CDC i UDC
CUPS:	Candidatura d'Unitat per el Socialisme: MCC, PCC, PCT, ind.
ERC:	Esquerra Republicana de Catalunya
NE:	Nacionalistes d'Esquerra
PDC:	Pacte Democràtic per Catalunya: CDC, EDC, FNC, PSC- ex R.
PSC-PSOE:	Partits dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE)
PSOE:	Partido Socialista Obrero Español
PSUC:	Partit Socialista Unificat de Catalunya
SC:	Solidaritat Catalana
UCD:	Unión de Centro Democrático
UCDCC:	Unió del Centre i de la Democràcia Cristiana de Catalunya: CC, I

* El Gener 1980 s'unifiquen amb un sol partit amb exclusió d'UCC.

APÈNDIX C: Metodologia i criteris per al càlcul de la tipologia

L'agrupament de municipis que d'alguna manera es constitueixen en 4 grans tipus s'ha elaborat en base a la mitjana de vots d'esquerra i de participació de cada municipi sobre el total d'eleccions de cada període:

Σ % vots esquerra i/o participació

N eleccions c/ període

S'ha partit del % sobre votants, i tenint en compte alhora l'abstenció, ja que per un cantó mesura la constància d'una correlació de forces amb més o menys constància de feble a forta participació i, per l'altra, evita percentatges molt diferents deguts a l'abstenció de l'electorat flotant que es mobilitza segons la conjuntura pròpia a cada elecció i que ens hauria abocat a una ponderació dels percentatges per cada una de les eleccions.

Per tal d'establir els criteris de forta o feble abstenció s'ha partit de la mitjana comarcal del període electoral:

Σ % participació cada elecció

N eleccions

Període 1931-1936: M comarcal 70,5 (entre 68 i 73 %)
 Forta part. + 73,1 %
 Feble part. — 68,0 %
 Període 1977-1982: M comarcal 77,2 (entre 74,7 i 79,7)
 Forta part. + 79,7 %
 Feble part. — 74,7 %

per evitar subdivisions, i donat que la mitjana comarcal és elevada s'han considerat tan sols dues categories: mitjana-forta i feble.

Quant a l'orientació ideològica s'ha procedit així mateix en dos moments:

1r. A l'interior d'un contínuum dreta-esquerra s'ha tingut en compte una zona intermèdia de bipolarització de forces que seguint els criteris utilitzats per Leleu havien fixat d'aquesta manera:

+ 70 % esquerra: Molt forta orientació esquerra (Index d'OI + 233)
 entre 60 i 70 % esquerra: Molta orientació esquerra (Index OI entre 150 i 233)
 entre 53 i 60 % esquerra: Orientació esquerra (Index OI entre 113 i 150)
 entre 47 i 53 % esquerra: Orientació incerta, equilibri (Index OI entre 89 i 113)
 entre 40 i 47 % esquerra: Orientació dreta (Index OI entre 67 i 89)
 entre 30 i 40 % esquerra: Molta orientació dreta (Index OI entre 43 i 67)

2n. En realitat, però, l'ínfim nombre de municipis que tenien una orientació incerta (Sant Martí Centelles, Masies de Voltregà, per la República, i Manlleu pel nou període democràtic), ha fet que —per un afany de clarificació—, no consideréssim la categoria orientació incerta i decidíssim incloure aquests tres municipis en la categoria orientació a esquerra, si el % era entre el 50 % i el 53 % (cas de Masies de Voltregà i Manlleu) i a orientació a dreta si tenia entre el 47 i 50 % (cas de Sant Martí de Centelles).

Pot semblar que l'elaboració d'una mitjana esbiaixi la realitat d'un municipi. De fet abans de decidir la mitjana ja s'havia fet amb dades per separat, considerant aquells municipis que durant 4 anys, o almenys durant 3, havien tingut la mateixa orientació ideològica i/o participació, i els resultats eren pràcticament iguals. Per a més informació vegeu: *Osona 1931-1982. Canvi o estabilitat en el comportament electoral*. Fundació March 1983.

APÈNDIX D: *Index i intervals d'orientació ideològica*

L'índex és calculat a partir de la relació esquerra-dreta:

$$\frac{\% \text{ vots esquerra} \times 100}{\% \text{ vots dreta}}$$

Seguint els criteris de C. Leleu, i sempre a partir de la igualtat dreta-esquerra que és l'índex 100, els intervals que indiquen l'orientació ideològica són els següents:

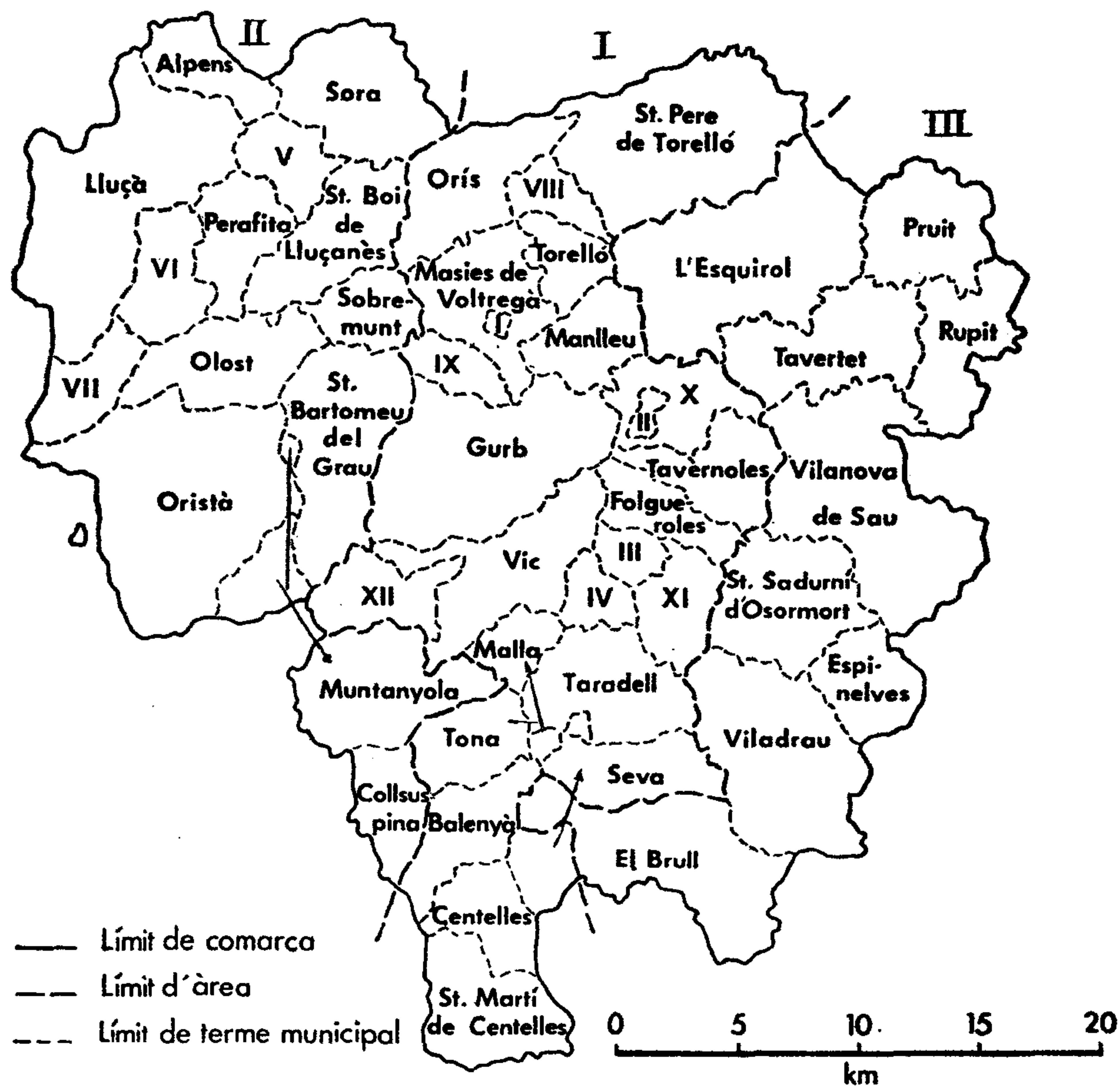
+ 233	Molt forta orientació esquerra
150-233	Molta orientació esquerra
113-150	Orientació esquerra
89-113	Orientació incerta/equilibri
67-89	Orientació dreta
43-67	Molta orientació a dreta
— 43	Molt forta orientació a dreta

LELEU, C.: *Géographie des élections françaises depuis 1936*. PUF, Paris 1971.

APENDIX E: 1) *Mapa-Guia*

APENDIX E: 2) *Mapes socio-econòmics. 1, 2, 3, 4, 5 i 6*

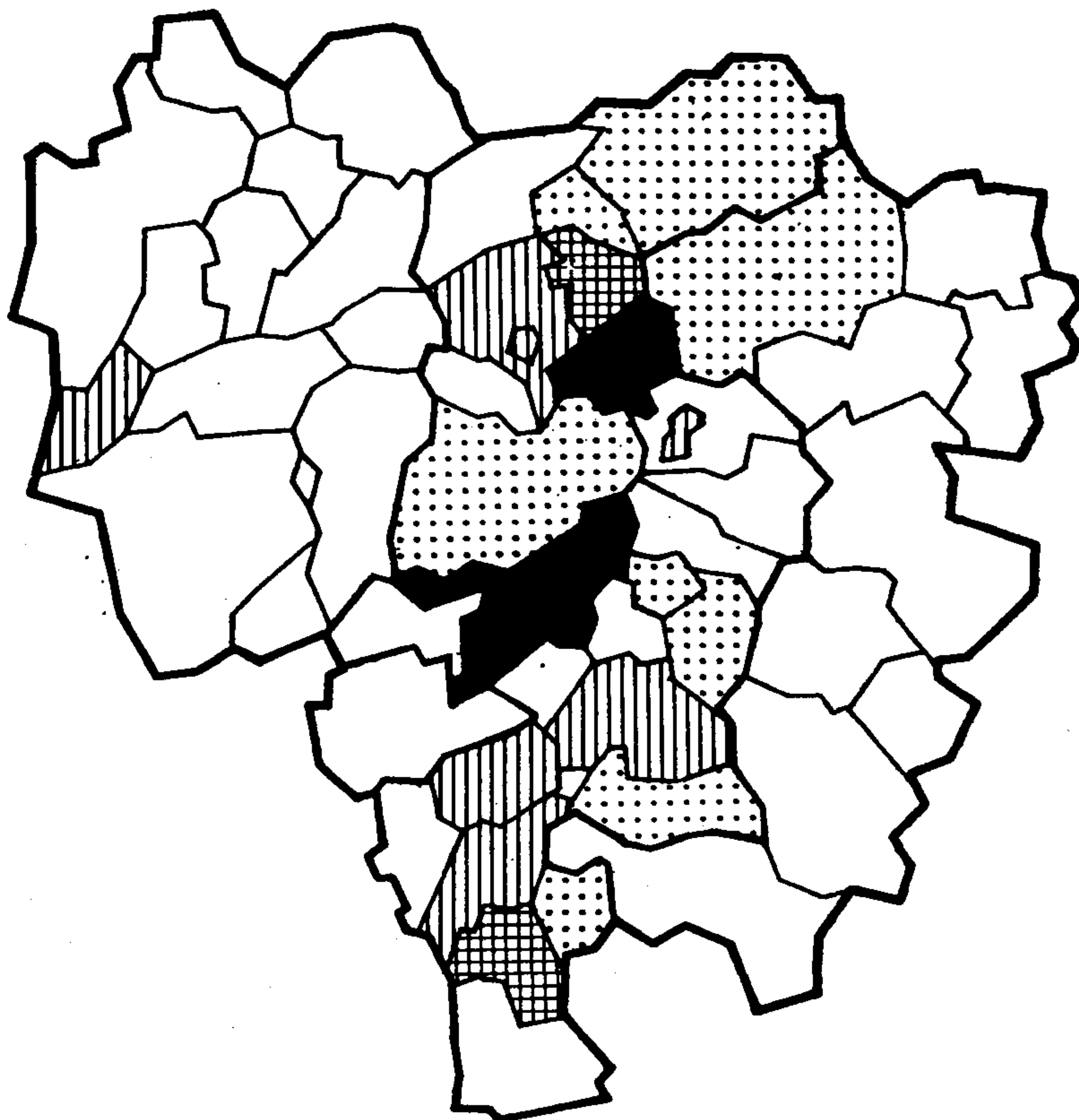
OSONA: MUNICIPIS I ÀREES GEOGRÀFIQUES

- I St. Hipòlit de Voltregà
- II Roda de Ter
- III Calldetenes
- IV Sta. Eugènia de Berga
- V St. Agustí de Lluçanès
- VI St. Martí del Bas
- VII Prats de Lluçanès
- VIII St. Vicenç de Torelló
- IX Sta. Cecília de Voltregà
- X Masies de Roda
- XI St. Julià de Vilatorrada
- XII Sta. Eulàlia de Riuprimer,

	HABITANTS	%	SUPERFÍCIE (km ²)
I Plana de Vic	91.964	88.7	470.7
II Lluçanès	7.275	7.-	379.6
III Collsacabra i Guillerics		4.3	340.7
TOTAL	103.655	100 %	1191Km²

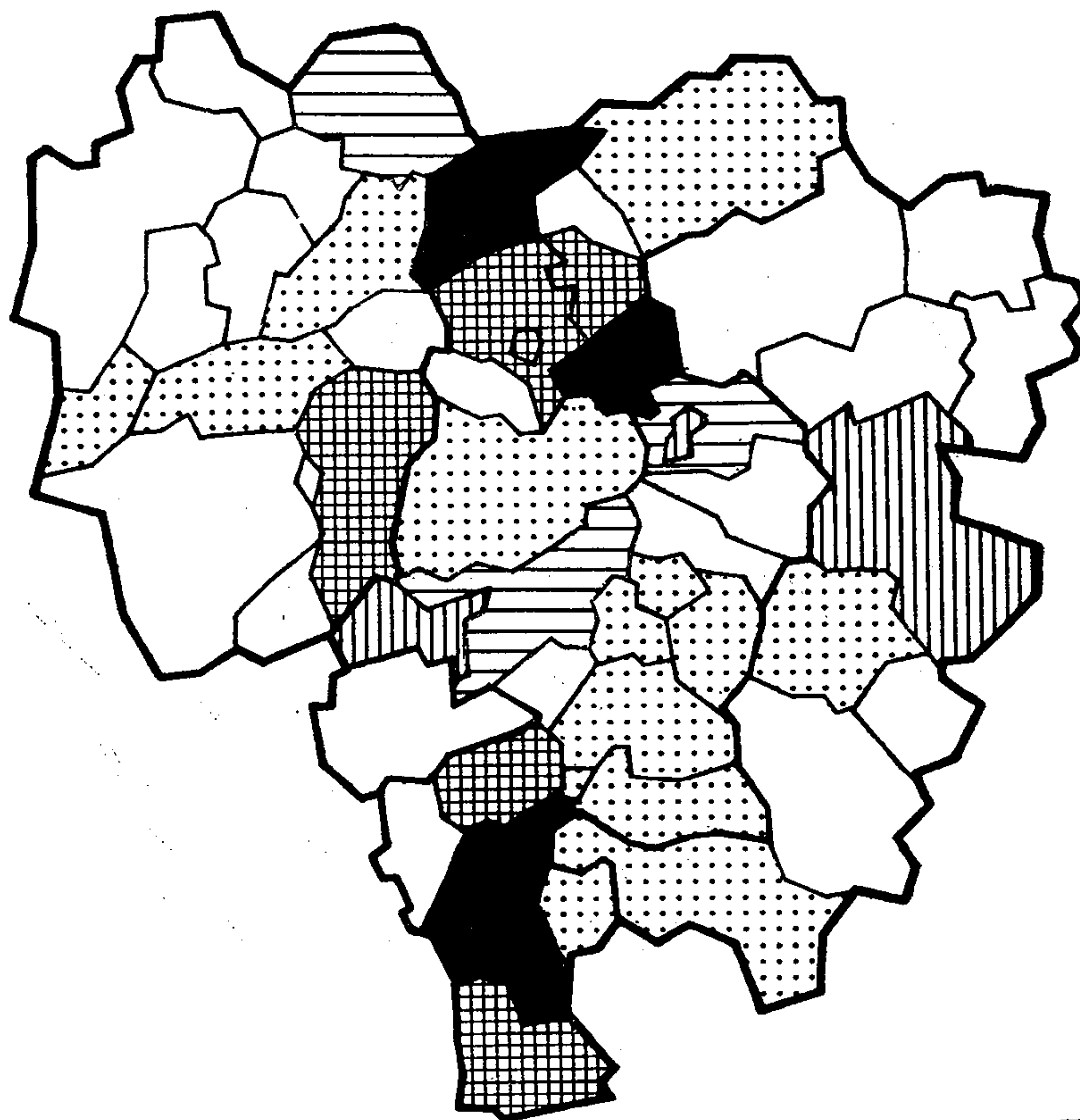
(FONT: PADRÓ 1975)

OSONA núm.1

**DISTRIBUCIÓ DE LA
POBLACIÓ TOTAL
PER MUNICIPIS
PADRÓ 1975**

-	1.000 hab.	
1001 -	2000	
2001 -	5.000	
5.001 -	10.000	
+	10.000	

OSONA núm.2

**DISTRIBUCIÓ DEL TOTAL
DE LA INMIGRACIÓ PER
MUNICIPIS
PADRÓ 1975**

MITJANA COMARCAL: 17'5 %

0'1 — 5 %

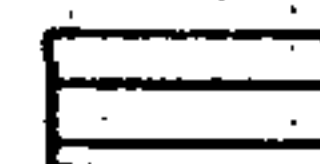
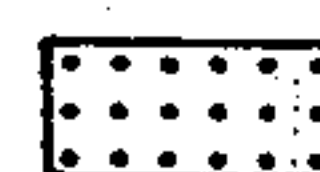
5'1 — 10 %

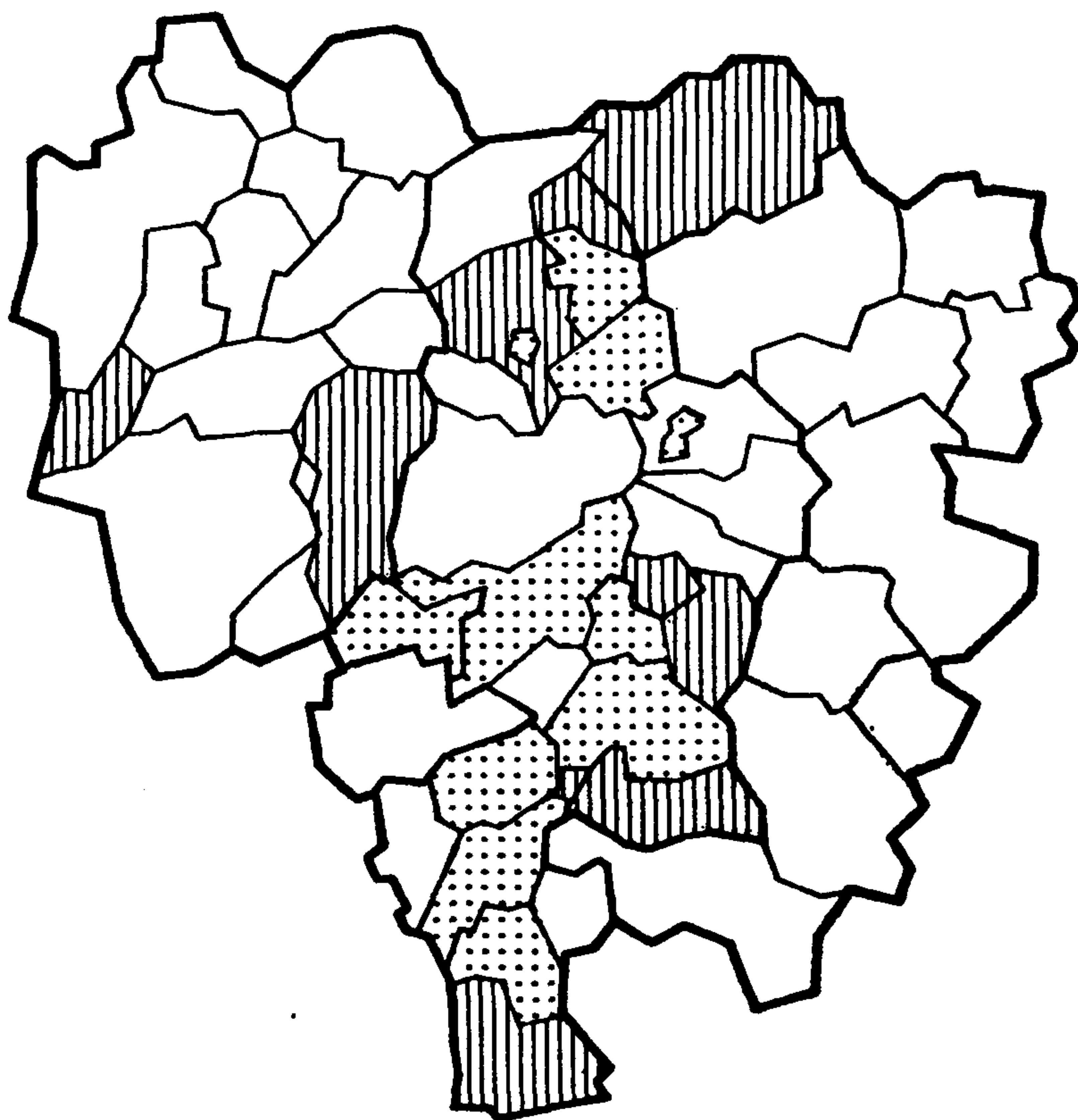
10'1 — 15 %

15'1 — 20 %

20'1 — 25 %

+ 25 %

OSONA núm.3

**CREIXEMENT DE LA
POBLACIÓ PER MUNICIPIS
ENTRE 1936 i 1975**

CREIXEMENT COMARCAL:41%

Decreixement

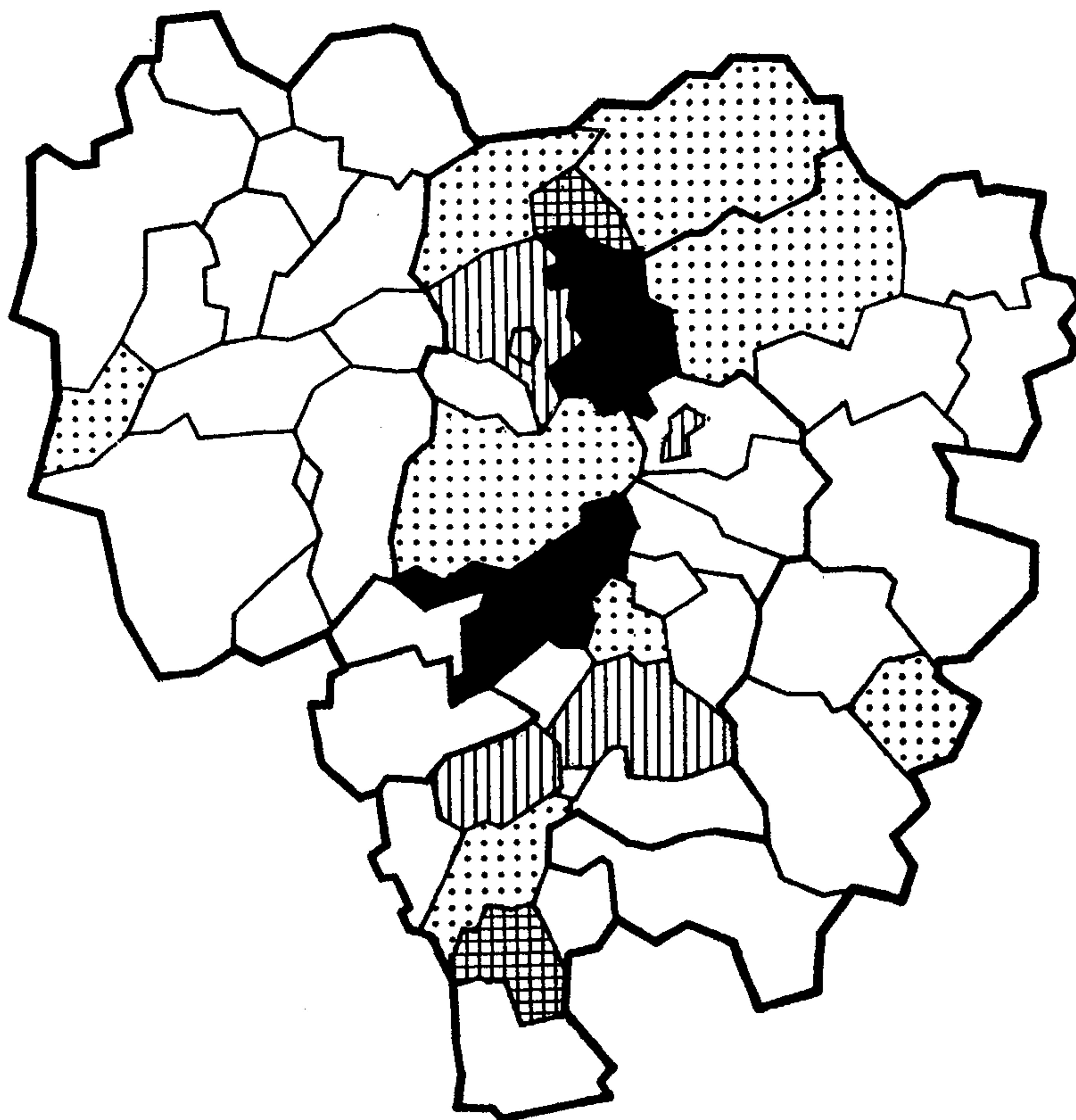

Creixement < 30%

Creixement > 30%

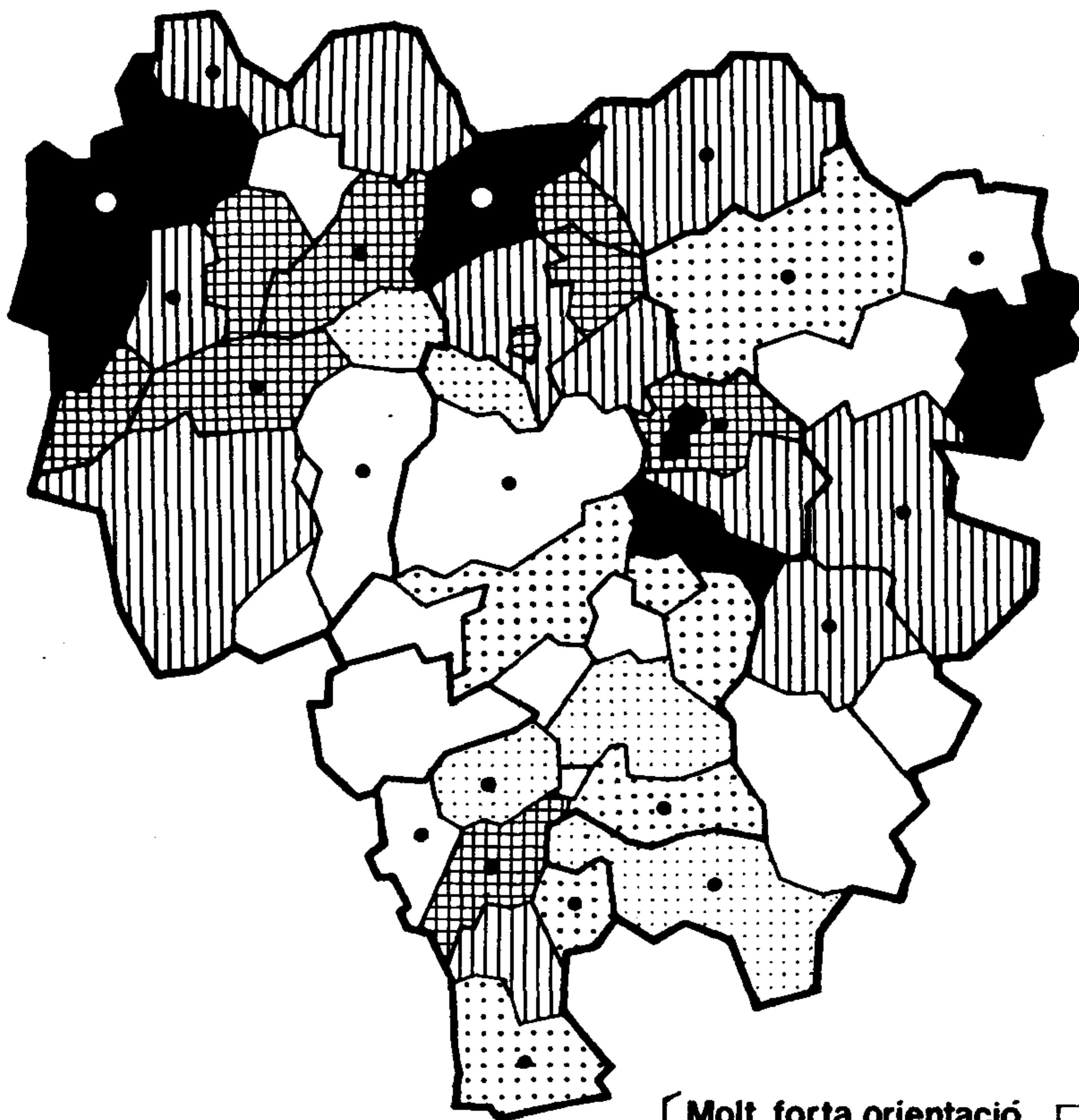

OSONA núm.4

**CONCENTRACIÓ DE LA
INDÚSTRIA, NOMBRE
DE TREBALLADORS PER
MUNICIPI (%sobre total
comarcal)
(I N P 1970)**

- 1 %	
1'1 - 2'5 %	
2'5 - 5 %	
5'1 - 10 %	
+ 10 %	

OSONA num.5

**ORIENTACIÓ IDEOLÒGICA
DRETA-ESQUERRA PER
MUNICIPIS**

MAPA SÍNTESI 1931-1936
%sobre votants

• Molta abstenció per sobre la mitjana

Orientació
a dreta

Orientació
a esquerra

Molt forta orientació
a dreta +70'1 %

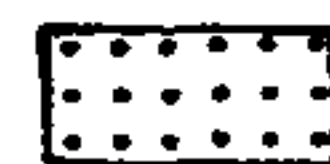
Molta orientació
a dreta 60'1-70 %

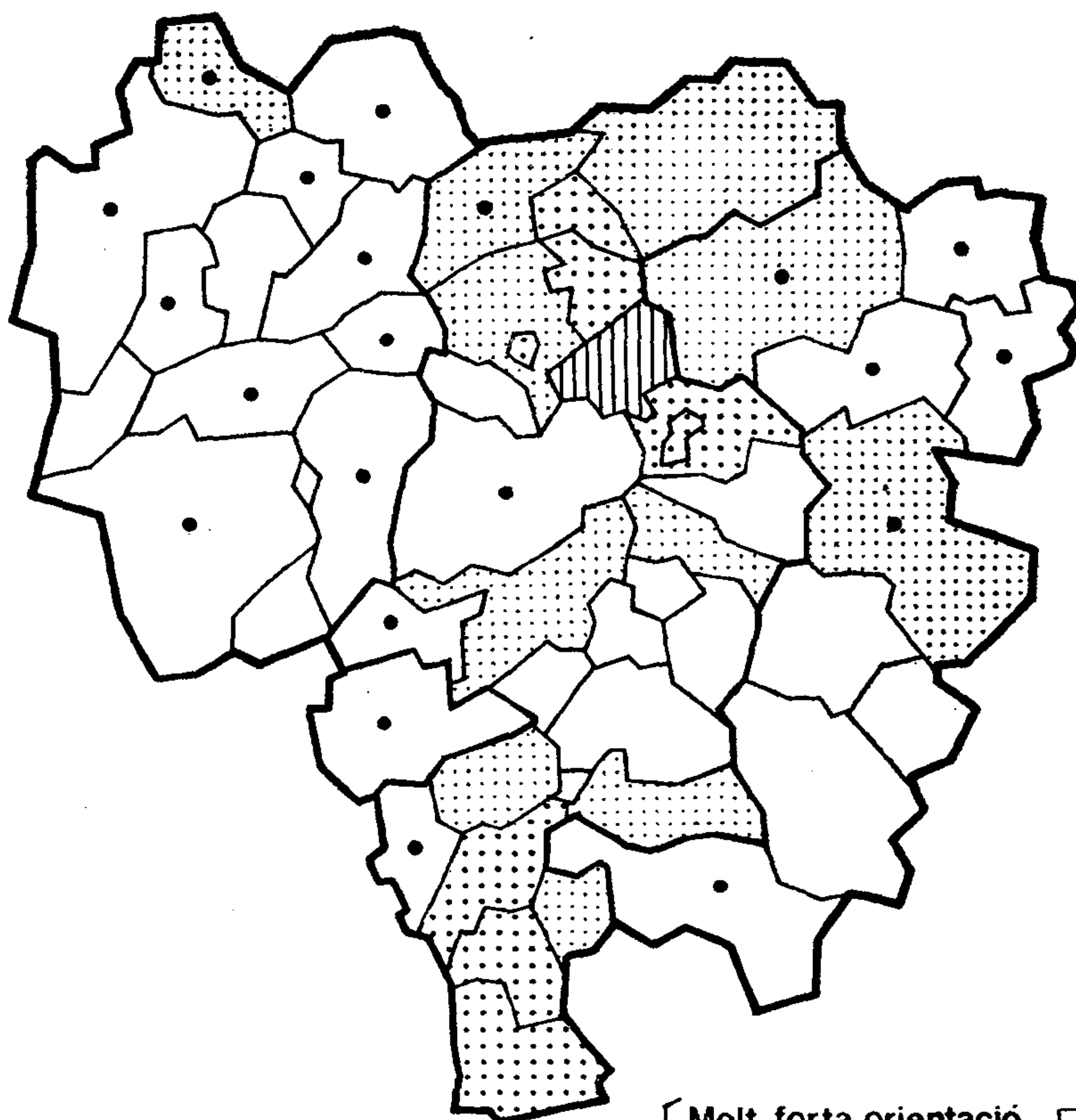
Orientació a dreta
50'1-60 %

Orientació a esquerra
50'1-60 %

Molta orientació
a esquerra 60'1-70 %

Molt forta orientació
a esquerra +70 %

OSONA núm.6

**ORIENTACIÓ IDEOLÒGICA
DRETA-ESQUERRA PER
MUNICIPIS**

MAPA SÍNTESI 1976-1982
% sobre votants

• Molta abstenció per sobre la mitjana

Orientació
a dreta

Orientació
a esquerra

Molt forta orientació
a dreta +70'1 %

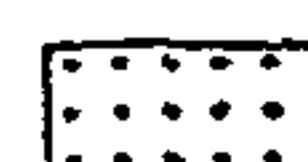
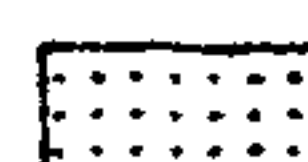
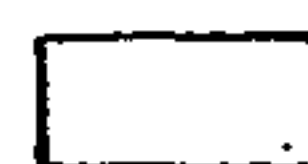
Molta orientació
a dreta 60'1-70 %

Orientació a dreta
50'1-60 %

Orientació a esquerra
50'1-60 %

Molta orientació
a esquerra 60'1-70 %

Molt forta orientació
a esquerra +70 %

8. Vot i carisma: Un estudi d'antropologia electoral*

Lluís Flaquer
Professor de Sociologia
Universitat Autònoma de Barcelona

* Aquest estudi constitueix una revisió i reelaboració d'un primer treball, referit únicament a les eleccions generals de 1977, publicat amb el títol «The 1977 Spanish Elections in a Small Town: A Study in Electoral Anthropology», *Iberian Studies*, vol. VII, núm. 2 (Autumn 1978), University of Keele (Anglaterra). L'autor vol reiterar el seu agraïment al doctor Ernest Lluch, al doctor Francisco Murillo-Ferrol i al doctor Salvador Giner, per les crítiques que adreçaren a l'esborrany d'aquesta primera versió.

1. INTRODUCCIÓ

Una de les qüestions més greus amb què s'enfronta la sociologia electoral és la que jo anomeno els problemes d'escala. Normalment totes les eleccions constitueixen un vot de confiança o de censura a una sèrie d'equips o grups polítics que durant un cert període han menat una política o han adoptat unes postures determinades. Ara bé: com que bona part de les formacions polítiques tenen una implantació en un espai territorial que coincideix amb l'Estat, en les eleccions de rang inferior a l'estatal no sabem mai si el sentit de vot es refereix a l'actuació del partit a nivell de l'Estat o bé a nivell regional o local. A més, els resultats electorals poden ésser interpretats utilitzant unitats d'anàlisi de dimensions espacials molt diverses que poden oferir-nos visions molt diferents de la realitat electoral. Així, tenim com a mínim tres aspectes diferents que cal considerar quan tractem de comprendre els resultats d'una votació. En primer lloc, el que hom podria anomenar *l'àmbit de l'elecció* que ve determinat per endavant pel tipus de consulta, segons si aquesta és, estatal, regional o local. Segonament, el que jo denominaria el *marc de referència* dels electors que és l'espai en el qual ells perceben l'acció dels diferents grups polítics, a partir del qual pensen donar-los llur blasme o aprovació. En tercer lloc, és necessari decidir quina serà la *unitat d'anàlisi* en què es basarà l'estudi de sociologia electoral. En començar un treball d'investigació sobre el comportament electoral cal decidir-se sobre com es combinen aquests tres aspectes que he esmentat. El primer és determinat per la mateixa elecció i constitueix quelcom donat en l'estudi. Però els altres dos es poden conjuminar de maneres diverses i formar models múltiples que el sociòleg electoral hauria d'explicitar i, si més no, tenir ben clars. Però mentre que la unitat d'anàlisi és un factor purament analític, el marc de referència és molt més problemàtic, car no sabem ben bé si tots els electors n'han emprat un de determinat o bé si diversos sectors de l'electorat, n'han fet servir un de diferent. De tota manera,

el sociòleg electoral s'ha de decidir en un sentit o en un altre i tirar al dret, fent ús per descomptat de totes les informacions que tingui al seu abast.

Com he dit més amunt, la combinació d'aquests tres nivells a què acabo de referir-me pot donar lloc a una multiplicitat de models diferents d'interpretació del comportament electoral. D'una banda, en les eleccions generals hom parteix del supòsit que l'àmbit de referència és l'estatal, encara que la unitat d'anàlisi emprada pugui fer variar sensiblement la comprensió del que s'esdevé en una votació. D'altra banda, en les eleccions locals —i en particular a les viles i als pobles petits amb una estructura social amb diferents mesos o seccions socialment homogènies— la unitat d'anàlisi pot ésser perfectament el terme municipal i l'àmbit de referència el local, si bé els mitjans de comunicació de massa poden produir distorsions que cal tenir en compte. Per últim, en les eleccions regionals i locals, i ara deixant a part la qüestió de la unitat d'anàlisi, els comentaristes solen fer servir els marcs de referència estatal, regional o local, i segons el model emprat arriben a conclusions diferents sobre els avenços o els retrocessos de les diverses tendències polítiques. És així com, per només posar un parell d'exemples, hom pot tractar d'explicar el triomf ressonant de l'esquerra a les eleccions municipals a Espanya adduint que, segons una creença generalitzada a Europa, els socialistes i els comunistes són millors gestors de les hisendes municipals i dispensadors més eficaços dels serveis socials que els consistoris de dreta, però que en canvi no són aptes per a formar governs d'Estat als països occidentals en un món caracteritzat per la política de blocs. Igualment hom ha intentat d'interpretar el *raz-de-marée* nacionalista a les eleccions al Parlament de Catalunya de 1980, que beneficià Convergència i Esquerra Republicana, a partir de l'efecte nacionalista ocasionat pel mateix caràcter de la consulta electoral i no pas a causa de la reculada real de les forces d'esquerra respecte dels resultats d'un any enrera.

En aquest treball voldria adoptar un model que fins ara no ha estat gaire explotat. Per bé que són freqüents els estudis de sociologia electoral que empren el municipi com a unitat d'anàlisi en eleccions de tota mena —tendència saludable que barra el pas a l'excessiva agregació de dades— i que és sòlid d'interpretar les eleccions municipals segons el context local, en canvi no estem gaire avesats als treballs que tracten d'escatir el sentit del comportament electoral estatal, regional o local emprant un marc de referència local. La majoria d'estudis de sociologia electoral tenen un caire macrosociològic i volen explicar la decisió que sempre implica el vot o l'abstenció a partir de variables socio-econòmiques referides a l'estructura social del país o en funció de la percepció per part de l'elector de la política d'àmbit estatal o, en tot cas, regional, quan existeixen institucions polítiques a aquest nivell. Aquesta excessiva tendència economicista i macrosociològica no és tanmateix exclusiva de la sociologia electoral. Douglas (1971), en un estudi comparatiu sobre l'èxode rural en dos pobles bascos, declara:

«Així, l'explicació del fenomen de l'èxode rural, vist des del punt de vista macroestructural o des de la perspectiva nacional, és totalment economicista. La decisió de l'agricultor d'emigrar a un altre lloc (segons aquesta perspectiva) és resultat de la seva clara percepció de la manca d'oportunitats econòmiques en el marc rural i de la fàcil alternativa que brinda el treball en els centres industrials.»¹

I, per acabar el seu estudi, conclou:

«L'enfocament macroestructural parteix necessàriament dels *resultats* de la presa de decisions dels camperols, mentre que només mitjançant l'enfocament microanalític podem esperar endinsar-nos en el mateix procés de presa de decisions.»²

A semblança de Douglas, voldria en aquest treball analitzar els resultats electorals d'una comunitat de les comarques gironines, utilitzant el municipi com a unitat d'anàlisi, però també com a marc de referència de la presa de decisions dels electors. Aquesta perspectiva microanalítica, que jo prefereixo denominar d'antropologia electoral, no vol excloure en absolut la utilitat ni la legitimitat d'altres models usats en sociologia electoral, sinó que més aviat els vol complementar. Sóc plenament conscient de les seves limitacions, però crec que també aporta ensenyaments molt interessants sobre el procés de la formació del vot a nivell local i sobre les raons que abonen la victòria o la desfeta de determinades candidatures en contextos espacials reduïts.

2. L'ESTRUCTURA SOCIAL DE LA COMUNITAT

Aquest estudi es basa en el treball de camp realitzat a Vallcorba³ durant una sèrie d'anys: L'estada a la comunitat des d'octubre de 1976 al setembre de 1977 fou ininterrompuda i, per tant, vaig tenir el privilegi d'ésser-hi testimoni directe i de seguir-hi de prop les primeres eleccions democràtiques de l'Espanya postfranquista. Des de l'octubre de 1978 hi he sovintejat els meus sojorns i he tingut l'oportunitat d'assistir amb una certa continuïtat als esdeveniments que precediren i seguiren la campanya electoral de les eleccions legislatives i municipals de 1979. Per bé que no vaig poder presenciar les eleccions al Parlament de Catalunya de 1980, he tractat de reconstruir els buits a partir d'entrevistes realitzades el maig de 1982.

La vila de Vallcorba, situada a les comarques gironines, tingué una població estagnant fins als anys seixanta, en què es produí un procés

1. Douglass (1971): 1.101.

2. Ibidem: 1.113.

3. Com és costum en els estudis antropològics, per tal de preservar l'anonimat dels informants i dels protagonistes que participaren en els fets relatats, els topònims són inventats per l'autor i no corresponen a la realitat.

d'industrialització accelerada. Tot i que abans d'aquesta data tenia una florent indústria artesanal de paper, espardenyes i esclops i teixits, durant la dècada dels seixanta tingué lloc un salt qualitatiu. En els darrers 20 anys la població augmentà en un 60 %. Aquest increment de la població de Vallcorba, d'altra banda, contrasta amb la disminució progressiva dels habitants dels poblets de la seva rodalia, dedicats sobretot a l'agricultura, que són atrets pel dinamisme de l'activitat econòmica de la vila. Entre 1960 i 1980 l'èxode rural de la comarca ha estat considerable i moltes explotacions agràries han estat abandonades en no ésser ja viables segons els nous criteris de rendibilitat econòmica capitalista. Així, en els darrers anys molts camperols de la rodalia han esdevingut obrers industrials no solament per l'establiment de noves indústries a Vallcorba, sinó també per la mecanització del camp i per la conversió de l'agricultura tradicional de subsistència en comercial.

Al meu entendre, una interpretació correcta dels resultats electorals a Vallcorba requereix un coneixement de l'estructura social i de poder d'aquesta vila i de l'àrea que l'envolta. Quins foren els principals grups protagonistes de les conteses electorals que s'han esdevingut a Vallcorba? En l'estructura social de la comunitat que ens interessa, tenim en primer lloc uns pocs terratinents absentistes, que en general viuen a les ciutats o a Barcelona, però tenen cases pairals a la rodalia, controlen una gran extensió de boscos i de terra, cedida a masovers, i conserven encara un gran prestigi social. Aquests terratinents, descendents dels antics cacics de l'època en què la propietat de la terra era la clau de volta de l'ordre social, i actualment, a causa del seu relatiu allunyament de la comunitat, no representen un paper decisiu en el procés electoral.

Segonament, tenim els masovers i els petits propietaris, els quals avui dia practiquen un tipus d'agricultura comercial i especialitzada. Malgrat el grau de mecanització i motorització assolits, el fet de viure en masos esparsos allunyats del nucli urbà determina que aquest grup social participi poc en la contesa electoral i que en resti en certa manera marginat. D'altra banda, quan un partit polític amb militants de la confiança dels camperols emprèn la tasca de visitar-los un a un, té força probabilitats d'èxit, com veurem més endavant. De tota manera, aquest sector social no ens interessa directament, puix que el moll de l'os de l'argument d'aquest article es refereix més als habitants del nucli urbà de Vallcorba que no pas als de la seva rodalia, integrada per tres petits municipis on no he pogut treballar directament.

El cens electoral de Vallcorba es compon principalment de treballadors industrials i són doncs les categories socials relacionades amb la indústria les que cal analitzar per a comprendre la dinàmica electoral d'aquesta vila. A Vallcorba destaquen sobretot dos grups socials ben clarament diferenciats: els empresaris, propietaris i gerents de les indústries locals i els obrers industrials.

La denominació popular que els empresaris reben a Vallcorba és la de *cacics*, atès que controlen gairebé la totalitat de l'activitat econòmica del poble. Són propietaris de les grans empreses de Vallcorba, el

capital de les quals és autòcton i ha estat autogenerat a la mateixa àrea. Fins ara no s'ha detectat la presència d'empreses procedents d'altres punts de l'àmbit estatal i encara menys de multinacionals, encara que en alguna de les societats existeix una lleugera participació de capital estranger. En tot cas, el control i la gerència de les empreses és en mans de persones que viuen i estan estretament vinculades a la localitat. Els sectors d'activitat més importants són el paper, la indústria química, el guix i els filats, amb les seves indústries auxiliars.

Segons els testimonis consultats, el control polític i econòmic de la vila per part dels fabricants durant l'època franquista era total. En absència d'eleccions, l'alcalde —designat a dit— no podia prendre cap decisió important sense comptar amb l'anuença del grup d'empresaris i no cal dir que la política municipal no era mai lesiva als interessos empresarials, sinó més aviat al contrari. Segons els informants treballadors, la patronal de Vallcorba forma un tot compacte i actua de forma concertada. Així, forma una mena de *trust* local que impedeix la introducció de noves indústries a la zona que podrien trencar aquesta unitat i fer pujar els salaris. Si bé l'atur no ha estat fins fa poc un fenomen important, alguns treballadors i sobretot els joves han de cercar feina en pobles circumdants a causa de la política empresarial del *trust*. Els salaris pagats a Vallcorba són relativament baixos com a conseqüència de la manca de competència entre les diferents empreses: Durant la darrereria del franquisme el sindicalisme clandestí era inexistent i els treballadors no gosaven organitzar cap mena d'acció col·lectiva reivindicativa per por d'ésser victimitzats pels patrons. Segons els meus informants, l'acomiadament d'un treballador per raons de militància sindical significava la impossibilitat de trobar treball en cap altra empresa del poble i per tant, en la pràctica, el seu desterrament virtual. L'expressió que empren els treballadors per a referir-se a aquesta situació és la de «pacte de la fam». És comprensible, doncs, que els empresaris siguin denominats «cacics», en remembrança dels vells cacics de la terra d'antany que tenien el poble al seu puny. Actualment, amb la legalització i la implantació de les centrals sindicals a Vallcorba, aquest estat de coses s'ha suavitzat, si bé la crisi econòmica conjuminada amb les poques variacions sofertes per l'estructura industrial de la vila fa que el mercat de treball segueixi estant força controlat.

Naturalment, els empresaris, per la seva banda, neguen l'existència d'aquesta situació i l'atribueixen a rumors i badomeries mancats de fonament. Com que és difícil provar documentalment les afirmacions d'una i altra part —cosa que d'altra banda no és l'objectiu de l'article m'atindrà més a les conseqüències que provoca aquest estat de coses que no pas a la seva veracitat intrínseca. El que ens importa són les percepcions de la situació més que no pas la mateixa situació en si.

Per acabar aquesta breu descripció de l'estructura social del poble caldrà esmentar altres grups socials, en principi marginals al meu argument, alguns membres dels quals tingueren en determinats moments un protagonisme destacat en el procés electoral. Em refereixo als petits co-

merciants, botiguers, propietaris dels bars, empleats de les empreses i els professionals, que segons les circumstàncies i les personalitats, s'inclinaren a favor o en contra dels dos bàndols contendents.

Amb aquest estat de coses les primeres eleccions democràtiques de juny de 1977 actuaren a tall de catalitzador. Les tensions latents que acabem de descriure durant la campanya electoral sortiren a la superfície. La setmana anterior a les eleccions molta gent que fins llavors només s'havia interessat pel futbol i per la caça (l'esport d'hivern local preferit) mostraren una sobtada curiositat pel món de la política. En les bars les converses versaven sobre les eleccions i els partits, quelcom inaudit en la despolititzada Espanya franquista rural.

La campanya electoral transcorregué en forma de clímax. A Vallcorba i als pobles de la rodalia tingueren lloc onze mítings polítics, quatre durant la campanya electoral oficial i set abans del seu inici. La Lliga de Catalunya celebrà dos mítings, el Partit Liberal (coalitzat amb la Lliga) un, Convergència Democràtica de Catalunya un, el Pacte per Catalunya un altre, el PSC (Congrés) tres (dos al nucli urbà de Vallcorba i un en un poble de la rodalia), el PSC (ex-Reagrupament) un, la Unió del Centre i de la Democràcia Cristiana de Catalunya un i el PSUC un. En tots aquests mítings l'afluència de públic fou considerable i els parlaments dels oradors despertaren un viu interès entre els assistents. Els darrers dies de la campanya foren febrils i les façanes de les cases foren pràcticament cobertes amb cartells.

3. INTERPRETACIÓ DELS RESULTATS DE LES ELECCIONS DE 1977

Els resultats de les votacions de les candidatures al Congrés dels Diputats foren els següents:⁴

4. Les dades de totes les eleccions que he fet servir per a confeccionar les taules d'aquest estudi estan extretes de les publicacions dels resultats provisionals de les votacions de la Direcció General de Política Interior del Ministeri de l'Interior. Només en els casos de divergència entre els resultats publicats per aquesta font i altres dades a què he tingut accés —com és el cas d'aquesta elecció— he acudit a les actes electorals. Els percentatges es refereixen als vots efectivament emesos, o sia al nombre de votants menys els vots blancs i nuls. Les sigles corresponen als següents partits o coalicions: *Alianza Popular-Convivència Catalana* (AP), *Independents de la Província de Girona* (IG), *Unión de Centro Democrático* (UCD), *Lliga de Catalunya-Partit Liberal Català* (Lliga), *Unió del Centre i de la Democràcia Cristiana de Catalunya* (UC/DCC), *Pacte Democràtic per Catalunya* (Pacte), *Esquerra de Catalunya* (EC), *Socialistes de Catalunya* (SC), *Unidad Socialista - Partido Socialista Popular* (US-PSP), *Partit Socialista Unificat de Catalunya* (PSUC) i *Front per la Unitat dels Treballadors* (FUT).

TAULA 1

Eleccions al Congrés dels Diputats (15-VI-1977)

<i>Partits o coalicions</i>	<i>Nombre de vots</i>	<i>Percentatge sobre els vots emesos</i>
AP	15	1,18
IG	24	1,88
UCD	168	13,20
Lliga	33	2,59
UC/DCC	48	3,77
Pacte	367	28,83
EC	1	0,08
SC	360	43,99
US-PSP	1	0,08
PSUC	54	4,24
FUT	2	0,16
Total	1.273	100,00

El primer comentari que se m'acut davant aquests resultats és la important majoria relativa obtinguda pels Socialistes de Catalunya, que amb un 44 % dels vots emesos constitueix la coalició que més sufragis obtingué. A aquesta victòria certament hi contribuï la dispersió del vot dretà entre les diverses formacions de dreta que es presentaven als comicis. En canvi, hom pot veure com a l'esquerra els sufragis es concentren sobre els Socialistes de Catalunya i el PSUC, el qual segurament, a més, perdé vots en benefici dels SC a causa de la seva recent legalització i perquè aquesta opció no era considerada vot útil al poble. Els resultats obtinguts per les altres formacions d'esquerra (EC, US-PSP i FUT) són perfectament explicables donada la seva minsa implantació a les comarques gironines i el seu total desconeixement al poble. La baixa incidència d'EC es podria interpretar tenint en compte que aquesta coalició estava integrada per personalitats que es presentaven com a independents, però que de fet pertanyien a partits no legalitzats com ara Esquerra Republicana de Catalunya, el Partido del Trabajo de España, Estat Català i altres forces polítiques i sindicals menors. La manca de legalització d'aquests partits conjuminada amb l'estrany matrimoni que constituïa la coalició actuà de segur en detriment seu.

A l'espectre dretà hi destaquen dues forces polítiques: el Pacte i UCD, amb un 29 % i 13 % dels vots, respectivament, de les quals ja tindrem ocasió de parlar més endavant a bastament puix que el meu argument s'hi refereix directament. La baixa incidència de la Lliga i de la democràcia cristiana està en consonància amb els escassos resultats assolits a tot Catalunya. No són d'estranyar, tampoc, els minsos resultats obtinguts per AP i pels Independents de Girona, coalició de personalitats

vinculades a l'Antic Règim, donat l'esperit continuista d'aquestes formacions i el caràcter de trencament que tingueren les eleccions de 1977.

L'interrogant bàsic, tanmateix, és el següent: ¿Com és que en una vila amb antecedents tradicionalistes i carlins i on el socialisme no havia tingut mai cap implantació els Socialistes de Catalunya, de cop i volta, se situen en primer lloc? Aquests resultats són encara més sorprenents si tenim en compte que a la circumscripció de Girona el Pacte obtingué més vots que els socialistes (el 27,2 % comparat amb el 24,5 %) i que la vila i la rodalia de Vallcorba constitueixen un oasi de vot socialista envoltat per territori on el Pacte fou vencedor. A més, els socialistes foren els primers sorpresos del seu triomf relatiu. Per tal d'explicar el que succeí a Vallcorba a les eleccions de 1977 caldria, però, abans de tot, exposar unes quantes hipòtesis de treball que poden contribuir a entendre-ho:

1. En els resultats d'una elecció a nivell local el que compta realment no són els programes o les ideologies dels diferents partits o coalicions en llista, sinó més aviat les personalitats o els grups socials de la comunitat que encarnen aquests partits i ideologies i que per tant constitueixen els seus representants a nivell local.

2. Les personalitats o grups socials que encarnen els partits o coalicions de partits a la comunitat tenen una posició determinada en la seva estructura social, és a dir, són membres d'una classe social, hi tenen un *status* social determinat i hi exerceixen un poder.

3. Els membres de la comunitat prenen una postura i reaccionen no pas davant dels programes o les ideologies dels partits, sinó davant de la posició social que les persones o els grups socials que donen suport a una candidatura tenen en l'estructura social.

4. El comportament electoral és més influenciat per les relacions cara a cara i per la persuasió personal que no pas per la propaganda impersonal exercida a través dels mitjans de comunicació de massa.⁵

5. Les xarxes de parentiu tenen una influència més reduïda en el comportament electoral que els interessos compartits i les afinitats personals. En aquest sentit esdevé molt important la figura de l'informant de confiança, del qual ja tindrem l'oportunitat de parlar més endavant.

Un cop expressades aquestes hipòtesis, convindria encara distingir entre dues menes de factors que contribueixen a explicar els resultats obtinguts pels Socialistes de Catalunya, pel Pacte Democràtic per Catalunya i per Unión de Centro Democrático, les forces polítiques que encapçalen la llista de candidatures quant al nombre de vots. En la interpretació dels resultats cal tenir en compte, primer de tot, els *factors estructurals*, això és, les condicions relatives a l'estructura socio-econòmica

5. Aquest aspecte del comportament electoral no és nou. Els primers estudis de la sociologia electoral americana donen una gran importància a la influència personal i als grups primaris en la formació de les opinions i de les decisions de vot. Vegeu sobretot Berelson, Lazarsfeld & McPhee (1954) i Katz & Lazarsfeld (1955).

de la comunitat i llur percepció per part dels diferents grups, que hem tractat de descriure més amunt. Però igualment cal parar esment en el que hom podria denominar els *factors conjunturals*, o sia les vicissituds i les incidències de la campanya electoral i el treball i la militància activa dels simpatitzants de cada candidatura així com els mètodes de persuasió que utilitzaren.

Tot i que, com he deixat dit més amunt, el vot dretà resulta més dispers que l'esquerrà, és evident una clara bipolarització en el panorama electoral de Vallcorba. En certa manera, la resta de candidatures actua- ren a tall de comparses dels dos principals protagonistes de la contesa: els Socialistes de Catalunya i el Pacte Democràtic per Catalunya. Aquestes dues coalicions polítiques eren les més ben implantades a la comunitat. És veritat que un dels empresaris de Vallcorba figurava a la llista de la Lliga i que el farmacèutic i un dels industrials simpatitzaven amb la democràcia cristiana. Però el gruix del poble s'inclinava a favor o en contra de les dues candidatures abans esmentades. Aquesta bipolarització ajuda a explicar la victòria dels socialistes i la desfeta del Pacte, que si bé foren relatives, foren viscudes com a tals pels dos bàndols. Cal atribuir el triomf socialista i la derrota de la coalició convergent a la prompta identificació que es produí entre les torces del Pacte i gairebé tots els empresaris i equips de direcció de les indústries locals. El fet que el gerent d'una de les empreses més importants estigués ben relacionat amb Convergència i que fos considerat com un dels cacics de la contrada, determinà una ràpida cristallització de posicions entre partidaris i contraris al Pacte. Així, la circumstància que, des de bon principi, les forces del *trust* donessin un clar suport a la candidatura del Pacte de Catalunya féu que als ulls de la classe treballadora i d'alguns sectors de la comunitat es produís una identificació, i fins i tot una confusió, entre els dos conceptes. Per això, malgrat les credencials catalanistes impecables del Pacte —i val a dir que el sentiment catalanista a Vallcorba és molt generalitzat i que es dona un bon nivell d'integració dels immigrants—, la reacció de molta gent envers aquesta força política fou de rebuig. El Pacte, que en altres zones de Catalunya prengué un caire més progressiu i avançat políticament, a Vallcorba fou vist com una coalició regressiva i esdevingué impopular als ulls de les classes populars i d'amplis sectors mitjans de la població. Atès que els cacics havien escollit el Pacte, les classes treballadores que havien estat patint la situació creada per l'existència del *trust*, optaren per l'única força que era capaç d'enfrontar-se amb èxit al Pacte: els Socialistes de Catalunya. Per raons adduïdes més amunt, força treballadors consideraren que el vot comunista no era útil i és per això que els resultats del PSUC foren notablement inferiors als de la circumscripció de Girona (4,2 % a Vallcorba contra 10,2 % a Girona). És de suposar que els vots potencials comunistes passaren a engruixir els resultats socialistes. D'altra banda, un sector important de les classes mitjanes (botiguers, professionals i treballadors autònoms) donaren també suport a la causa socialista, ja que cregueren que aquesta era l'única forma de trencar el poderós *trust*, que

no portava cap benefici al poble, sinó tot el contrari. Per exemple, un dels dos metges, sense ésser socialista, prengué una part molt activa en la campanya a favor dels socialistes. Sembla que fins i tot el senyor rector, un abrandat catalanista, quedà molt complagut amb el resultat de les eleccions, ja que al seu entendre contribuiria a l'erradicació del caciquisme industrial a Vallcorba.

La incidència tan baixa d'UCD a les primeres eleccions democràtiques es pot explicar per diverses raons. En primer lloc, la seva nota continuista i anticatalanista la desprestigiava davant del poble. Però sobretot cal atribuir la desfeta d'UCD a Vallcorba a causa que cap element destacat de la comunitat sortí en defensa seva i que no tenia cap suport social a la vila. Els resultats de Corçavell, un municipi de la rodalia de Vallcorba, il·lustren el que acabo de dir. Tot i que a Corçavell els socialistes tingueren un triomf esclatant (59 %), per raons que ara no podem discutir, UCD assolí el 22 % dels vots enfront del migrat 6 % del Pacte. Les causes d'aquest capgirell són ben senzilles. El batlle franquista de Corçavell es decantà decididament a favor d'UCD en comptes del Pacte, per la qual cosa aquest primer partit tingué una base social en què recolzar. En la contesa electoral, l'ús massiu dels mitjans audiovisuals no és suficient per aconseguir vots si una opció política no compta en una comunitat amb representants que li donin un cert suport.

La generalització d'aquest model a altres comunitats on es donin condicions socio-estructurals semblants pot explicar resultats que a primera vista poden semblar contradictoris. L'opció feta per les oligarquies locals pot originar una sèrie de processos, pot desfermar un seguit de reaccions i contrareaccions que poden ésser estudiats per l'antropologia electoral.

Però és hora ja que comencem a estudiar els factors conjunturals, car determinen bona part de l'evolució del vot de les diverses forces polítiques a Vallcorba. Si bé és cert que certes condicions estructurals eren molt favorables a aquesta relació de forces resultant i que la configuració de poder al poble fos ja percebuda en termes bipolars, almenys per part dels treballadors, calia que es donessin les circumstàncies que possibilitessin el pas de les tensions latents a manifestes i permetessin l'eclosió de les contradiccions que havien romàs reprimides durant la dictadura. Com ja he dit abans, les eleccions foren el catalitzador que actualitzà i féu aflorar a la superfície aquestes tensions ocultes. Ara bé: ja des d'un bon principi, els efectius amb què comptaven els convergents i els socialistes tenien característiques ben diferents. A Vallcorba el Pacte disposava de deu militants, sobretot membres de Convergència (que actualment s'han convertit en una vintena), mentre que el PSC no tenia l'any 1977 cap afiliat. Tanmateix, els socialistes tenien un grup de partidaris

simpatitzants molt actius que ocupaven posicions clau dins el procés de comunicació. Un dels dos metges donava un ple suport a la causa socialista i el practicant (que coneixia molt bé el terreny i era estimat i respectat com a persona i com a professional), un botiguer, una sèrie d'estudiants que estaven de vacances i uns quants obrers a les fàbriques

treballaren de valent en la campanya electoral. Aquestes persones no solament ocupaven una posició central en la transmissió de la informació, sinó que —i això és el més important— tenien la confiança dels potencials electors d'esquerres. Si els socialistes tingueren una important majoria relativa a Vallcorba, no fou solament perquè les condicions estructurals permetien una visió de la situació en termes bipolars, sinó perquè els transmissors de la informació electoral eren persones de confiança. Els que dipositaren un vot socialista a les urnes coneixien l'existència d'una situació en l'estructura local de poder i dominació amb la qual no estaven d'acord, però no sabien com oposar-s'hi o lluitar contra ella. Els dirigents dignes de confiança, en gran part persones educades que simpatitzaven amb la causa de la classe treballadora, digueren als electors potencials que votar socialista era la millor forma de trencar el *trust* i de destruir el caciquisme. És ben segur que la majoria d'electors socialistes tenien una idea molt confusa sobre el socialisme com a ideologia, però si votaren en aquest sentit fou perquè certes persones en les quals confiaven els persuadiren que les coses anirien millor si es decidien per aquesta opció. Així, l'informant de confiança ocupa un lloc clau en el procés de formació de la decisió de vot. Però, ¿què volem donar entenent per «home de confiança»?

1. Per als treballadors, algú és de confiança si, essent també un treballador o fins i tot un encarregat, ha mostrat una certa independència de la direcció de l'empresa o són ben conegudes les seves idees esquerres. Els empleats i els oficinistes no són considerats com a independents i per tant no són dignes de confiança. (De fet, alguns alts empleats de les empreses són membres actius de Convergència.)

2. El consell dels professionals com el metge, el practicant, etc., no solament fou seguit perquè no depenien directament de cap empresa —no eren assalariats—, sinó perquè eren persones cultes i educades.

3. En la decisió de vot cal comptabilitzar un seguit d'influències. A més de la percepció de l'estructura social per part de l'elector, cal tenir en compte la influència personal que l'informant té sobre ell que a la vegada és fortament condicionada pel lloc que aquest ocupa en l'estructura de la comunitat. La combinació d'aquests diversos elements pot ésser força subtil. Conec el cas curiós d'un estudiant, defensor de la causa electoral socialista, que exercí influència sobre el comportament electoral d'un pagès no pas a causa del seu radicalisme, sinó perquè era nét d'un antic cacic rural. Aquest fet és ben il·lustratiu del lloc que ocupa la influència personal en el procés electoral rural.

La victòria socialista despertà unes expectatives de canvi insospitades. Si els socialistes havien estat capaços de vèncer a les primeres eleccions legislatives, també podrien fer-ho a les properes municipals que aleshores s'albiraven no gaire llunyanes. A partir d'aquest moment la bipolarització latent del poble esdevingué efectiva i els habitants de Vallcorba que simpatitzaven amb la causa esquerrana començaren a reunir-se públicament per tal d'anar preparant les eleccions municipals. Però molt

aviat es plantejaren els primer problemes. ¿Qui seria el líder del moviment que encapçalaria la llista a les eleccions municipals i que esdevindria alcalde de la vila en cas de victòria? De seguida es perfilà la figura carismàtica del practicant que aglutinà els ideals de la majoria dels militants d'esquerres. Encara que el practicant tenia en contra seu el fet de no haver nascut a Vallcorba —hi havia arribat feia uns pocs anys per tal d'exercir-hi la seva professió—, tenia en canvi al seu favor molts atots. En primer lloc, no era assalariat i per tant era independent de les pressions de la patronal. A més era l'únic practicant del poble, i per tant no podia perdre part de la seva clientela com un botiguer o un metge. En segon lloc, era una persona educada i respectada al poble. Però, sobretot, deia les coses pel seu nom, parlava clar i tenia carisma als ulls el poble. L'enfrontament obert que provocà amb els cacics, font del seu carisma davant un sector de Vallcorba, constituí tanmateix la causa de la seva desfeta posterior, que arrossegà amb ell bona part del moviment que s'havia format entorn de la seva persona arran del triomf de les esquerres. Aquest treball serà a partir d'ara una crònica de l'ascensió i la davallada de les il·lusions de l'esquerra, despertades per la victòria sobtada dels socialistes, i se centrarà en l'evolució dels factors conjunturals que determinaren un capgirell remarcable de la situació. Però no ens avancem als esdeveniments abans d'hora i deixem per un moment el fil d'aquesta història per a tornar als resultats electorals.

4. LES ALTRES ELECCIONS

Deixant de banda els referèndums de la Constitució i de l'Estatut, de desembre de 1978 i d'octubre de 1979, respectivament, que no ens interessin aquí, les eleccions hagudes a Vallcorba que són en principi comparables amb la primera, són les generals de l'1 de març de 1979 i les del Parlament de Catalunya del 20 de març de 1980. (Les municipals de 3 d'abril de 1979 han d'ésser interpretades en un altre context i les deixarem per a més endavant.) En la taula que segueix reproduïrem les dades que ja coneixem de 1977 tot comparant-les amb les legislatives de 1979 i les del Parlament de 1980; agrupant però les candidatures secundàries sota els epígrafs d'«altres dreta» i «altres esquerra».⁶

6. Per tal de fer possibles les comparacions, en aquesta taula, hem agrupat sota un mateix títol els grups menys rellevats de la dreta i l'esquerra. En l'epígraf «Altres dreta» hi figuren els grups següents: 1977, Independents de Girona (24); Lliga de Catalunya (33); UC/DCC (48); 1979, cap; 1980, Fuerza Nueva (3). En els «Altres esquerra» tenim: 1977, US-PSP (1); FUT (2); 1979, ORT (1); PTC (5); OCE (1); MCC (3); Izquierda Republicana (2), que tot i no ésser un grup d'esquerres, crec que en la percepció dels habitants de Vallcorba ho podia ésser; Partido Comunista de los Trabajadores (4); LCR (2); BEAN (2); 1980, Unidad Comunista (PCT-PCC) (3); PSA (6); Unitat pel Socialisme (8); BEAN (3); Nacionalistes d'Esquerra (NDE) (41). En aquesta darrera elecció cal remarcar els 41 vots aconseguits per NDE, que tenien almenys dos membres molt actius al poble, així com els 6 vots del PSA.

Pel que fa a la resta de les formacions polítiques hem situat a la mateixa lí-

TAULA 2

Les altres eleccions a Vallcorba

	1977	%	1979	%	1980	%
Altres dreta	105	8,21	—	—	3	0,25
AP/CD/SC	15	1,17	14	1,13	7	0,58
CC-UCD	168	13,13	211	17,02	104	8,59
Pacte/CiU/CDC-UDC	367	28,69	364	29,35	515	42,53
EC/ERC	1	0,08	56	4,52	93	7,68
PSC-PSOE	560	43,78	445	35,89	311	25,68
PSUC	54	4,22	90	7,26	86	7,10
Altres esquerra	3	0,23	20	1,61	61	5,04
Blancs i nuls	6	0,47	40	3,22	31	2,56
Abstenció	139	9,80	297	19,32	323	21,06
Cens electoral	1418		1537		1534	
Votants	1279		1240		1211	

Quins ensenyaments ens forneix aquesta taula? La primera dada que ressalta amb força és que el PSC-PSOE passa de tenir el 44 % dels votants el 1977 a tenir-ne només el 26 %, tot passant pel 36 % el 1979. D'altra banda, la coalició del Pacte es manté de la primera a la segona elecció —augmentant gairebé un punt—, tot i haver perdut els vots dels socialistes del Reagrupament, que presumiblement anaren a engruixir els resultats del PSC-PSOE. Tanmateix, Convergència i Unió arribarà a assolir un resultat rècord a les eleccions al Parlament de Catalunya, molt semblant al que obtingueren els socialistes a les primeres eleccions, si bé és veritat que en aquesta ocasió jugà l'«efecte nacionalista», el qual de la mateixa manera que beneficià ERC anà en detriment dels partits «sucursalistes» tant de dreta com d'esquerra. És difícil esbrinar a favor de quin partit s'efectuaren les transferències de vot dels antics electors socialistes. El més lògic seria pensar que fou a favor del PSUC, ja que després de tot part dels vots socialistes de les eleccions de 1977 eren vots comunistes potencials. Però les transferències en aquest sentit són limitades i només es donen de la primera a la segona elecció, car de 1979 a 1980 el vot comunista s'estabilitza. Cal, doncs, pensar que les pèrdues enregistrades pels socialistes beneficiaren UCD el 1979 i CiU el 1980, ERC que mostra una progressió ascendent, i l'esquerra nacionalista extrapar-

nia els grups que es presentaren a les diverses eleccions amb noms diversos quan existia una continuïtat ideològica o orgànica entre ells, encara que aquest sistema indubtablement suscita problemes. Per exemple, fins a quin punt podem assimilar el Pacte per Catalunya a Convergència i Unió o bé Alianza Popular a Solidaritat Catalana passant per Coalición Democrática?

Les lleugeres variacions observades entre els percentatges d'aquesta taula i els de l'anterior són degudes al fet que aquests es refereixen als votants i no als vots efectivament emesos. Els percentatges de l'abstenció són calculats sobre el cens electoral.

lamentària el 1980. El que és cert, en tot cas, és que de la primera a la darrera elecció l'abstenció s'ha més que doblat i que és més que probable que més d'un abstencionista sigui un ciutadà desencisat que votà socialista el 1977. Com que fer càbales sobre les transferències de vot d'una elecció a una altra de poc ens serviria, a manca d'instruments tècnics com ara sondeigs d'opinió de què no dispo, el que proposo és interpretar la davallada socialista i l'ascens de Convergència, a la llum de les dades que tinc en el meu poder sobre els esdeveniments ocorreguts en el poble en els darrers anys. Així, el canvi de conjuntura local constitueix, al meu entendre, el factor que contribuiria a explicar en bona part el trabucament de la situació. Tornem, doncs, a la narració dels fets que ens permetrà de comprendre l'evolució de la conjuntura.

D'on provenia el carisma del practicant? El problema de l'origen del carisma del practicant és important, car alhora que li conferia una gran força davant el poble, al mateix temps constituïa una de les seves majors febleses. El seu carisma procedia bàsicament, al meu judici, de la seva postura ètica davant la vida.⁷ Molt aviat s'evidencià que el practicant no era un polític disposat a transigir, a perpetrar pactes i compromisos i a escindir la seva personalitat en una esfera pública i una privada. Era un home tot sencer, amb conviccions de pedra picada que no desitjava en cap cas ocultar. Recordo encara que, poc després d'ésser reconegut com a líder, quan es plantejà la proposta que les reunions dels simpatitzants de l'esquerra per a preparar les eleccions municipals deixessin d'ésser públiques i d'estar obertes a tot el poble, car aquest fet podia redundar en benefici dels adversaris electorals, s'hi negà en rodó. Segons ell, l'esquerra —a diferència de la dreta— havia d'actuar a la llum del dia i dir sempre la veritat.

Hi ha molt poques informacions rellevants sobre el període que transcorre entre les eleccions legislatives de 1977 y les de 1979. Sembla que a l'entusiasme que presidí els preparatius de les eleccions municipals l'estiu de 1977 succeí un compàs d'espera força dilatada durant el qual el practicant fou el líder indiscutit de l'esquerra. Quan amb l'aprovació de la Constitució es materialitzà la possibilitat d'una nova convocatòria a les urnes, que en aquest cas seria doble, es reprengué l'organització de les eleccions municipals. La campanya fou pròdiga en incidents, reavivà antigues passions somortes i obrí de nou les clivelles que es trobaven en estat de latència. La confecció de les diverses llistes fou ja conflictiva. A les dues llistes enfrontades, la de Convergència i Unió, integrada en gran part per militants de Convergència i alguns independents, i a la llista del moviment de l'esquerra, encapçalada pel practicant i formada per simpatitzants del PSC-PSOE i del PSUC que es presentaven com a independents sota el nom d'Agrupació d'Electors per la Democràcia i el

7. Una precisió que crec que ajudaria a comprendre la personalitat del líder de l'esquerra de Vallcorba seria la coneguda distinció weberiana entre l'ètica de la convicció i l'ètica de la responsabilitat. Indubtablement en aquest esquema típic-ideal el practicant se situaria vers el pol de l'ètica de la convicció.

Socialisme, s'hi uní una tercera en discòrdia. Moguts per l'ànim d'evitar enfrontaments partidistes en una vila reduïda com Vallcorba on tothom es coneix, i d'aplegar una sèrie de gent que havia treballat en diversos àmbits esportius i culturals per tal que la seva labor tingués una major projecció a través de l'Ajuntament, els patrocinadors de la llista dels Independents de Vallcorba pretenien, segons llurs pròpies declaracions, fer un servei al poble car el clivellament que s'esbossava li era lesiu. El seu gest fou interpretat malament per les dues llistes ja constituïdes. Per als convergents, la nova llista, formada per persones ideològicament afins a ells mateixos, obeïa a ambicions personals i afany de protagonisme del que l'encapçalava, que en la candidatura de CDC no hauria pogut ocupar el primer lloc. El fet que els promotors d'aquesta iniciativa provoquesin la defecció d'una sèrie d'elements valuosos de la llista original de Democràcia i Socialisme, alguns dels quals al capdavall tampoc no s'uniren als Independents perquè els consideraren massa dretans, fou considerat pels seguidors de l'opció d'esquerres com un acte de sabotatge. Segons algunes interpretacions, la decisió de la presentació de la candidatura dels Independents fou estimulada per la voluntat ferma del líder de l'esquerra d'incloure en la seva llista uns quants elements del PSUC. Sigui com sigui, la qüestió és que, arran d'aquesta maniobra, la candidatura Democràcia i Socialisme quedà un xic desarborada i amb un protagonisme major dels comunistes del que originalment s'havia pretès, ja que el nombre de militants socialistes disposats a seguir endavant minvà dràsticament.

TAULA 3

Resultats de les eleccions municipals (3-IV-1979)⁸

<i>Candidatures</i>	<i>Nombre de vots</i>	<i>Percentatge</i>
Convergència i Unió	314	25,44
Independents de Vallcorba	275	22,28
L'Agrupació d'Electors per la Democràcia i el Socialisme	616	49,92
Blancs i nuls	29	2,35
Votants	1.234	
Abstenció	308	19,71
Cens electoral	1.537	

Entre els esdeveniments que precediren la campanya electoral i que la marcaren profundament, cal destacar una actuació del líder de l'esquerra que tingué greus conseqüències. Per tal de defensar l'honor d'una dona i de retruc la seva pròpia reputació, uns dies abans de les eleccions legis-

8. Els percentatges de la Taula 3 es refereixen tots ells al nombre de votants, amb excepció del de l'abstenció que correspon als inscrits en el cens electoral.

latives, el practicant agredí físicament un dels encarregats d'una fàbrica. Aquest acte despertà les més abrasades polèmiques i precipità la divisió del poble en dos bàndols. Un sector de la vila de Vallcorba veié en l'acció del líder de l'esquerra el gest d'un home íntegre que, per tal de defensar-se d'una calúmnia, era capaç de posar en perill les seves aspiracions polítiques. Aquesta feta, doncs, reafirmà el seu caràcter de líder carismàtic i l'assenyalà com la persona ideal per tal d'enfrontar-se amb els cacics del poble. Però, en canvi, d'altres interpretaren aquest acte com el d'un home arrauxat i violent que justament l'inhabilitava per a ocupar l'alt càrrec a què aspirava. Estant així les coses arribaren les eleccions municipals.

Com es desprèn d'aquesta taula, en aquestes eleccions la considerable victòria de l'esquerra —si considerem el seu percentatge sobre el nombre de vots emesos supera el 50 %— fou afavorida per la dispersió del sufragi de dreta. En tot cas, la vila es trobà de nou migpartida en dues meitats antagòniques. Crec, però, que en el triomf de l'esquerra hi influí de manera decisiva el carisma del seu líder. Sense l'aglutinant que suposava la figura del practicant difícilment els sectors esquerrans de Vallcorba haurien arribat a fruit del llorer del triomf. Naturalment aquesta afirmació no és gens fàcil de provar i cal oferir-la a títol hipotètic. Tanmateix, les dades electorals, conjuminades amb els fets que s'esdevingueren abans i després de les eleccions municipals, es presten almenys a aquesta interpretació.

A risc de simplificar, hom pot apreciar l'evolució dels vots de la dreta i de l'esquerra a Vallcorba en les diferents eleccions en la taula següent:⁹

TAULA 4

Evolució dels vots de la dreta i de l'esquerra

	1977	%	1979a	%	1979b	%	1980	%
Dreta	655	51,45	645	53,75	589	48,88	722	61,19
Esquerra	618	48,55	555	46,25	616	51,12	458	38,81
Total vots emesos	1.273		1.200		1.205		1.180	
Abstenció	139	9,80	297	19,32	303	19,71	323	21,06

9. Malgrat el perill de simplificació, crec que és legítim distingir entre els blocs de dreta i esquerra, donat el grau elevat de polarització que es donà a Vallcorba en la majoria de les eleccions. Potser hauria estat aconsellable distingir entre la dreta espanyola i la dreta catalana com fa, per exemple, Terrades (1978): 41, però ho he cregut innecessari, atès que a Vallcorba el sentiment nacionalista és molt viu.

Per les raons ja adduïdes més amunt, he inclòs la coalició EC de les eleccions de 1977 a l'esquerra, mentre que els vots d'ERC els he comptabilitzat a la dreta en les altres eleccions.

Tots els percentatges es refereixen als vots efectivament emesos, o sia els votants menys els blancs i els nuls, llevat del percentatge de l'abstenció que està calculat sobre el cens electoral.

La taula precedent ilustra una sèrie de punts interessants. En primer lloc, la popularitat de l'opció d'esquerra ateny el seu punt culminant amb ocasió de les eleccions municipals. En efecte, la candidatura encapçalada pel practicant assolí en aquesta convocatòria a les urnes el 51,12 % dels vots expressats, percentatge que supera en dos punts i mig els resultats assolits per l'esquerra en les eleccions de 1977. D'altra banda, en el breu període que va de les eleccions generals de 1979 a les municipals —un mes i tres dies— l'esquerra guanya gairebé 5 punts. Si tenim en compte que l'efecte de les incidències de la campanya electoral que hem relatat tingué lloc en aquest lapse de temps, hem de pensar que totes aquestes vicissituds —les maniobres de la dreta i l'incident de l'agressió del practicant a l'encarregat amb el posterior judici de faltes a què donà lloc—, lluny de perjudicar la seva imatge electoral, la potencià al màxim.

Els resultats de les eleccions al Parlament de Catalunya de 1980 demostren que la relació de forces entre la dreta i l'esquerra es modificà substancialment des de les darreres eleccions ençà. En qüestió d'un any l'esquerra perdé més de 12 punts de percentatge. A part del possible «efecte nacionalista» de la primera convocatòria a les urnes d'àmbit català, la davallada del vot esquerrà a Vallcorba té una explicació plausible.

Pocs dies després de la presa de possessió del càrrec d'alcalde per part del líder de l'esquerra succeí quelcom que commogué l'opinió pública local.

El practicant abandonà sobtadament el poble i el càrrec que acabava de guanyar junt amb la dona l'honor de la qual havia defensat uns mesos abans, que per cert era militant del PSUC i figurava en tercer lloc a la llista Democràcia i Socialisme. La fugida de l'alcalde amb la tinent d'alcalde fou motivada, segons sembla, per factors de caire personal amb els quals se'n barrejaren d'altres d'ordre polític. La tinent d'alcalde era una dona casada i volia separar-se del seu marit —el pare del qual també figurava a la llista d'esquerreres com a membre del PSUC—, per tal de refer la seva vida amb el practicant. Sembla, però, que un dels empresaris de Vallcorba —integrant de la llista dels Independents— aprofità l'oportunitat i manipulà el marit perquè inclogués en el contracte de separació una clàusula segons la qual si la dona volia conservar el seu fill menor havia d'acceptar un desterrament voluntari del poble durant tres anys. El practicant preferí seguir la seva estimada i autoexiliar-se també. O és que potser ja havia esgotat la seva capacitat de lluita i s'estimà més menar una vida tranquil·la al marge de la cosa pública.

Com podem interpretar aquests fets? El carisma del practicant, producte de la seva actitud moral antipragmàtica, provocà una radicalització —potser innecessària— a Vallcorba que li valgué un triomf ressonant a la contesa electoral, però aquest mateix abandament dels esperits ocasionà una resposta exagerada dels defensors de l'*statu quo*, que veieren amenaçats, a tort o amb raó, llurs interessos més vitals. Així, la reacció dels cacics es pot explicar en la mesura que llur percepció de la situació fou d'acorralament i que cregueren posada en perill llur pròpia supervivència. És precisament per això que la seva resposta fou contundent i que

la sensació d'assetjament els féu trobar el taló d'Aquil·les del líder de l'esquerra.

Un cop desaparegut de l'escena política el practicant, la coalició esquerrana experimentà greus dificultats. En primer lloc, la dimissió de dos dels membres que encapçalaven la candidatura féu baixar el nivell general de preparació dels regidors, que ja havia sofert un fort embat amb les primeres defeccions. En segon lloc, donà una preponderància major als comunistes de la que tenien en la coalició original. A més a més, la persona que substituï l'alcalde dimissionari —pràcticament l'única representant socialista de la candidatura— no disposava de les mateixes qualitats de lideratge que el practicant i la seva figura era anticarismàtica. La nova alcaldessa havia restat sempre a l'ombra del líder, tenia un defecte físic i era una dona, atributs que segons els valors dels vallcorbins no es presten gaire a l'exaltació.

Aviat aparegueren dissensions greus en el camp de l'esquerra. Degut a aquestes tensions dos altres regidors presentaren la seva dimissió, i per tant hagueren d'ocupar els escons buits individus que figuraven als últims llocs de la llista. D'altra banda, un dels metges de Vallcorba, que sempre havia sostingut la causa socialista, deixà de fer-ho arran d'unes diferències de concepció de l'assistència sanitària sorgides amb la nova metgessa, que rebé el suport de l'alcaldesa. Tot i que sembla que la gestió de la nova alcaldessa ha estat correcta i eficaç, la seva imatge a Vallcorba és la d'una persona aïllada, sense base social en què recolzar i sense un bon equip per a tirar endavant una política municipal. Una vegada eclipsada la figura del líder carismàtic que aglutinava totes les forces de l'esquerra, aquesta començà a anar a mal borràs i a debatre's en la impotència. Donades aquestes coordenades, no és gens estrany que es produís una disminució substancial dels seus vots a les eleccions al Parlament de Catalunya. La imatge de confusió i desunió interna que ha donat l'esquerra no és gens propícia a un nou triomf en les properes eleccions municipals.

CONCLUSIÓ

En aquest article he tractat d'exposar una sèrie de fils argumentals que ara voldria sintetitzar. En la primera part d'aquest treball he tractat de mostrar la importància decisiva que té el suport social d'una candidatura a nivell local pel que fa als resultats obtinguts en cada una de les eleccions. A més de la percepció de l'estructura social per part dels actors en una contesa electoral, és important tenir en compte la relació de forces a nivell local i la seva evolució al llarg del temps, si volem comprendre les variacions dels diversos resultats electorals. Els factors que més compten en aquesta relació de forces, a més d'una situació estructural favorable, són el suport social que té cada candidatura i els llocs estra-

tègics que ocupen en el procés de comunicació de la informació els partidaris de cada opció política.

En la segona part de l'article he introduït el tema del carisma com a determinant de la cohesió d'una coalició i de la projecció de la seva imatge damunt el poble. El carisma d'un candidat en una elecció local en un poble de dimensions reduïdes comporta els seus perills, encara que pugui ésser capital a l'hora de decidir la contesa electoral. El carisma d'un candidat pot provocar una radicalització excessiva dels ànims que exacerbi el nivell de conflicte i pot redundar, a la llarga, en perjudici de la llista encapçalada pel dit líder carismàtic.

La política local té unes característiques molt diferents de l'acció política que es projecta sobre una comunitat de dimensions àmplies. La política d'àmbit local té un coeficient de conflictivitat molt més alt que la política regional o estatal, car a les collectivitats reduïdes és molt més difícil de circumscriure i mantenir aïllat el conflicte. A les comunitats petites els antagonismes es transvasen d'un àmbit a un altre segons el principi dels vasos comunicants. D'aquí en deriva la dificultat d'una política ideològica en una vida de la talla de Vallcorba.

En el poble estudiat, el carisma del líder de les esquerres fou capaç de mantenir la bipolarització provocada originalment pel catalitzador de les primeres eleccions democràtiques del postfranquisme. Tant en les eleccions de 1977 com en les dues de 1979 la campanya i les votacions tenen un marcat to anideològic. El 1977 el triomf dels socialistes fou més aviat degut a un vot-protesta més que no pas a una clara opció socialista. En les eleccions generals i locals de 1979 en els alts resultats obtinguts per l'esquerra hi intervingué decisivament el paper carismàtic del seu líder. En la mesura que el carisma mobilitza la gent en funció de la persona que l'ostenta i no pas de les seves idees té també un caràcter anideològic. L'èxit del practicant prové no tant de la seva ideologia com de la seva postura personal ètica clarament definida d'enfrontament amb l'*statu quo*. En certa manera, la marxa del practicant de Vallcorba clou un parèntesi d'excepcionalitat darrere el qual es produeix un retorn a la «normalitat» de la política tradicional.

Però la dificultat de la implantació definitiva d'una política de partits a Vallcorba també s'evidència en un segon sentit. Al poble existeix un sentiment molt arrelat i generalitzat d'avversió a la política ideològica dels partits, que és eminentment divisiva i generadora de conflictes. La iniciativa dels independents de Vallcorba recolzà certament en aquesta mentalitat i obtingué resultats no gens menyspreables, encara que el moment no era en absolut propici. Aquest sentiment antiideològic no és gratuït i té la seva justificació. La memòria colectiva del poble serva experiències molt doloroses de la política ideològica sectària: durant la darrera carlinada hi hagué afusellaments massius de liberals d'un poble no gaire llunyà i després de la guerra civil els vencedors assassinaren quatre homes.

Però és que, a més, l'aparició de partits en l'arena local tendeix a generar conflictes o a intensificar els existents per una sèrie de raons es-

tructurals òbvies. La política ideològica és divisiva i originadora de conflictes en la mesura que introdueix una nova dimensió conflictual que s'afegeix a les que ja existeixen. Altrament dit, potencia els conflictes presents en superposar-s'hi.

La convivència i el freqüent diari de les persones que viuen en una comunitat reduïda crea ja per si rivalitats i conflictes personals. Els membres actius del poble que s'afilien a cada una de les diverses associacions, que de fet són clans entorn d'uns pocs líders, s'exposen ja a acusacions diverses com ara ambicions personals, afany de protagonisme, embutxacar-se calés, etc. Diversos antropòlegs que han treballat en l'àrea mediterrània han assenyalat repetides vegades la manca de percepció de l'acció col·lectiva organitzada en termes d'un servei a la comunitat i, al contrari, la tendència a interpretar-la com un intent d'afavorir els interessos personals o familiars.¹⁰

D'altra banda, les desigualtats socials i econòmiques en el si de la comunitat són també generadores de conflictes. Aquests conflictes, però, es mantenen normalment en estat de latència. La política ideològica és una de les fonts d'exacerbació dels conflictes, car generalment superposa els interessos de partit als interessos de classe, derivats de la posició socio-econòmica, o bé les rivalitats partidistes a les personals. Aquesta superposició té un efecte multiplicador dels conflictes, que així es tornen més acres. L'acrimònia dels conflictes s'intensifica, com han posat molt bé en relleu Dahrendorf i Gluckman,¹¹ en la mesura que les mateixes persones es troben oposades en diversos contextos i, al contrari, disminueix quan es dona una mena de dissociació o segregació dels conflictes. Ara bé: en l'àmbit local és molt difícil aïllar i compartimentar els conflictes, els quals, originalment engendrats en un àmbit, es desfermen i es desbor-den fàcilment.

Per només posar uns quants exemples que es desprenen de la història recent de Vallcorba, veiem com l'agressió privada del practicant adquireix immediatament un caràcter polític i té conseqüències importants en la marxa de la campanya i en els resultats electorals. Igualment la victòria de les esquerres provoca una reacció immediata que afecta la vida personal del seu líder i de la tinent d'alcalde, la decisió dels quals d'abandonar el poble al seu torn tindrà greus implicacions polítiques. En els fets relatats també podem discernir-hi com rivalitats personals ja existents són recobertes pel vernís polític o ideològic. En suma, hom constata com en una vila de les dimensions de Vallcorba es produeix una confusió i un aiguabarreig constant del públic i el privat, que fa augmentar el nivell de conflictivitat existent.

Així, doncs, la introducció ideològica o partidista té per efecte una intensificació dels conflictes latents, que moltes vegades es tornen manifestos. És per això que una gran massa dels habitants de Vallcorba detes-

10. Vegeu, per exemple, les obres de Banfield (1958), Davis (1973), i Loizos (1975).

11. Dahrendorf (1959), Gluckman (1962).

ta els partits, que creen situacions desagradables, vénen a trencar l'harmonia del poble —encara que sigui fictícia— i posen en evidència tensions encobertes.

Crec que, si aquest model fos generalitzable a altres viles de les mateixes dimensions i característiques i que si aquesta situació fos estructuralment determinada explicarien, almenys en part, el suport passiu presat al franquisme per l'Espanya rural en una època que aquesta era majoritària. (L'altre factor explicatiu de la pervivència del franquisme seria, naturalment, la por i la repressió.)

En tot cas, aquesta concepció anideològica i antipartidista de la política beneficia clarament els partidaris de l'*statu quo* i pot contribuir a explicar el conservadorisme dels petits pobles i la supervivència del caciquisme durant tants anys en la història d'Espanya.

BIBLIOGRAFIA

- Banfield (1958)
Edward C. BANFIELD: *The Moral Basis of a Backward Society*, New York: The Free Press, 1958.
- Berelson, Lazarsfeld & McPhee (1954)
Bernard R. BERELSON, Paul F. LAZARFELD & William N. MCPHEE: *Voting. A Study of Opinion Formation in a Presidential Campaign*, Chicago: The University of Chicago Press, 1954.
- Dahrendorf (1959)
Ralf DAHRENDORF: *Class and Class Conflict in Industrial Society*, London & Henley: Routledge & Kegan Paul, 1959.
- Davis (1973)
John DAVIS: *Land and Family in Pisticci*, New York: Humanities Press Inc., 1973.
- Douglas (1971)
William A. DOUGLAS: «Rural Exodus in Two Spanish Basque Villages: A Cultural Explanation», *American Anthropologist* 73 (1971): 1100-1114.
- Gluckman (1962)
Max GLUCKMAN: «Les rites de passage» a Max Gluckman (ed.), *Essays on the Ritual of Social Relations*, Manchester: Manchester University Press, 1963, pp. 1-52.
- Katz & Lazarsfeld (1955)
Elihu KATZ & Paul F. LAZARFELD: *Personal Influence. The Part Played by People in the Flow of Mass Communications*, New York: The Free Press, 1955.
- Loizos (1975)
Peter LOIZOS: *The Greek Gift: Politics in a Cypriot Village*, Oxford: Blackwell, 1975.
- Terradas (1978)
Montserrat TERRADAS I BATLLE: *Les eleccions del 15 de juny a les comarques gironines. Anàlisi geogràfica*, Girona: Col·legi Universitari de Girona, 1978.

9. El comportament electoral a Lleida ciutat (1979-1982): estructura social i evolució. (Anàlisi d'una enquesta d'opinió)

Francesc Pallarés i Porta
Professor de Dret Polític
Estudi General de Lleida

(Amb la col·laboració de: Lluís Bentué, Jordi Carrera,
Elena Estopà, Rosend Montagut i Josep Maria Tamarit)

PRESENTACIÓ

Vaig plantejar-me la realització de l'estudi que ara teniu a les mans amb un doble objectiu: Per una banda, contribuir al coneixement de les pautes del comportament electoral dels lleidatans com un element més de la seva conducta col·lectiva. Per altra, potenciar la investigació universitària sobre els temes de sociologia política, en aquest cas electoral, i les enquestes d'opinió. Ambdós objectius conflueixen en una idea bàsica: inserir el treball universitari en el marc de la realitat que l'envolta.

Abans, però, d'entrar en l'anàlisi de l'enquesta voldria agrair la col·laboració de totes aquelles persones, entitats i institucions que han fet possible la realització d'aquest treball:

En primer lloc, als ciutadans de Lleida que han tingut l'amabilitat de respondre al qüestionari. Ells han aportat la col·laboració fonamental.

Als 58 alumnes de la Facultat de Dret de l'Estudi General de Lleida que amb tant d'interès i eficàcia varen efectuar les entrevistes.

A Lluís Bentué, Jordi Carrera, Elena Estopà, Rossend Montagut i Josep Maria Tamarit, que han esmerçat moltes hores en el procés d'organització de l'enquesta i d'ordenació de les dades.

A l'Àngel Ros, i a través d'ell a tots els components del Servei d'Informàtica de l'Ajuntament de Lleida, per la seva decisiva col·laboració en el procés d'informatització de les dades.

A la Rosa Virós i als altres membres de l'Equip de Sociologia Electoral per tots els seus consells i suggeriments.

A la Facultat de Dret de l'Estudi General de Lleida que ha posat a la meua disposició tots els seus mitjans.

Finalment, però no precisament en darrer lloc, a la Fundació Jaume Bofill pel suport financer que m'ha donat.

A tots ells cal agrair que aquesta investigació hagi arribat a bon port.

1. QÜESTIONS METODOLOGIQUES

1.1. *La mostra*

En conèixer prèviament l'estructura sociològica de la població electoral de Lleida en funció del sexe, la categoria socio-professional i l'edat, detallada per seccions electorals,¹ vàrem decidir utilitzar un sistema de mostra estratificada per categories i grups a nivell de barri. Disposàvem de les dades corresponents a l'estratificació de cada variable per separat i a l'encreuament sexe-edat, però només teníem dades parcials sobre els encreuaments: sexe-categoria socio-professional i edat-categoria socio-professional; ens veiérem, doncs, obligats, en aquests dos casos, a fer estimacions. Això no obstant, la mostra es pot considerar plenament representativa de la població de Lleida en funció de les 3 variables utilitzades. El seu volum inicial ha estat de 586 individus, que representen el 0,9 % dels cens global de cada categoria o grup.

La mostra així obtinguda ens donava, però, un nombre reduït d'electors de certes categories (quadres mitjà, quadre superior, militars-FOP, clergue) que era insuficient per a poder fer un estudi del comportament de cadascuna. Això ens va obligar a utilitzar una «mostra complementària» d'aquestes categories. El conjunt de la mostra ha constatat finalment de 721 individus (vegeu quadre adjunt).

Finalment cal dir que la mostra ha resultat representativa del comportament electoral dels lleidatans com ho prova la similitud entre els resultats electoral observats a l'enquesta i els que varen produir-se en realitat. Només en tres aspectes no va donar-se aquesta coincidència:

a) *Els resultats de les eleccions del 15 de juny de 1977.* Les diferències entre els resultats observats i els reals són massa àmplies i no poden ésser explicades només per l'atzar. Això ens ha impedit utilitzar-los en la nostra anàlisi. L'única explicació d'aquest fenomen és la «mala memòria» d'un sector d'electors, afavorida per les variacions de les aliances electorals que varen produir-se després d'aquests comicis.

b) i c) *La subrepresentació de l'abstenció i del vot comunista,* qüestions que analitzarem més endavant, però que no posen en dubte la representativitat de la mostra.

1. F. PALLARÈS (Seminari de Sociologia Electoral): «Estructura de la població electoral als municipis de la circumscripció de Lleida». Institut d'Estudis Ilerdencs, 1980.

QUADRE 1

Composició de la mostra

Categoria sòcio-professional (Mostra «principal + complementària»)				Edat Mostra «principal»			
		Distribució % (mostra pral.)				Distribució %	
Nombre d'enquestes		79-Leg.	80-PC	Anys	Nombre d'enquestes	79-Leg.	80-PC
Obrers	144	25,9	24,8	18-22	63	9,0	11,2
Empleats	51	5,3	5,0	23-32	118	21,0	21,0
Quadres mitjans	50	4,0	3,7	33-42	115	18,5	18,3
Quadres superiors	41	1,7	1,5	43-52	117	19,7	19,4
Prop. indus. serveis	48	6,4	6,1	53-62	93	16,9	16,7
Pagesos	43	3,3	3,1	63-73	54	9,9	9,7
Mil. FOP	4*	2,3	2,0	+ de 73	26	4,8	4,7
Clergues	21**	0,5	0,4				
Estudiants	51	4,6***	8,3		586		
Jubilats	56	9,2	8,9				
Mestresses de casa	213	37,0	36,1				
	721	99,9	99,9				
				Sexe (mostra «principal»)			
				Homes		277	
				Dones		309	
						586	

* Per tal que la mostra «principal» fos una representació exacta del cens necessitàvem entrevistar a 13 professionals de les FFAA i les FOP. Ens ha estat impossible obtenir-les per l'elevadíssim rebuig a l'entrevista que hem trobat en aquesta categoria. Aquest fet ha provocat, també uns petits biaixos (d'ordre decimal o centesimal) en les distribucions per edat i per sexe.

** Ens ha estat impossible arribar a les 40 enquestes que consideràvem necessàries per a fer un anàlisi del comportament d'aquesta categoria. Això no obstant, les 21 entrevistes realitzades superen amb escreix el nombre necessari per a fer totalment representativa la mostra «principal», i ens permet una anàlisi, encara que limitada, del comportament d'aquesta categoria.

*** El percentatge real d'estudiants majors de 18 anys inscrits en el cens electoral és el de la columna de 1980. El fet que el corresponent a 1979 sigui menor és degut que una part dels estudiants de la mostra no tenien encara l'edat per a votar en aquelles eleccions. Ho hem fet així perquè, no introduint distorsions significatives en la distribució percentual de les altres categories, ens permetia analitzar el comportament dels «nou incorporats» al cos electoral.

1.2. El qüestionari

El qüestionari ens havia de permetre d'obtenir la informació i les dades necessàries per a la nostra anàlisi, però la seva redacció venia condicionada per un conjunt d'elements:

a) A Lleida no hi havia una «tradició», encara que fos recent d'enquestes d'opinió política i podien haver-hi moltes reticències a contestar-la, o almenys a certes preguntes.

b) Els estudiants que realitzarien l'enquesta no tenien cap experiència com a entrevistadors.

c) La conjuntura política del moment no era la «ideal» per a trobar una fàcil predisposició dels ciutadans a respondre un qüestionari sobre comportament electoral.

Per tal de resoldre de la millor manera possible aquests problemes vàrem adoptar els següents criteris:

a) Establir un qüestionari molt fàcil d'entendre i contestar, no gaire extens i ordenat de tal manera que permetés als entrevistadors i a l'entrevistat anar entrant a poc a poc en els temes de l'enquesta. Això permetria arribar al «centre neuràlgic» del qüestionari, la història electoral de l'entrevistat, no de manera sobtada —que podria crear una tensió en la relació entrevistador/entrevistat— sinó, tot al contrari, com a continuació lògica de l'entrevista.

b) L'enquesta era totalment anònima, no recollia ni el nom ni l'adreça de l'entrevistat. Només un número permet identificar les dues parts d'un mateix qüestionari.

c) A fi de donar una dinàmica més positiva a l'entrevista vàrem introduir algunes qüestions que afavorissin la participació activa de l'entrevistat.

d) Prèviament al llençament definitiu vàrem realitzar un «test» del qüestionari i del sistema de realització de l'entrevista amb una micro-mostra. Aquesta prova ens va permetre detectar alguns problemes i introduir les modificacions corresponents.

Finalment el qüestionari constava de 23 preguntes, de les quals 7 corresponien a la definició sociològica de l'entrevistat i les 16 restants eren pròpiament d'opinió o comportament. (Vegeu l'Annex.)

Cal fer esment també de la positiva reacció general del ciutadà davant de l'enquesta, pel fet que es produí un nivell de rebuig a l'entrevista bastant inferior a l'inicialment temut. El nivell de rebuig més elevat s'ha donat en els barris obrers i, sobretot, entre els professionals de les FF AA i FOP.

1.3. *L'entrevista*

Va realitzar-se entre el 15 de desembre del 81 i el 31 de gener del 82.

Els entrevistadors varen dividir-se en parelles, per àrees geogràfiques delimitades i amb una mostra concreta a obtenir. Dins de la seva àrea havien de fer una ruta aleatòria fins a completar la mostra desitjada.

L'entrevista havia de fer-se a casa de l'entrevistat. Per tal de facilitar l'acceptació de l'entrevista i garantir la serietat de l'estudi tots els

entrevistadors anaven provistos d'unes credencials personal *ad hoc* amb la seva foto i el segell de la Facultat.

En previsió de trobar persones que rebutgessin l'entrevista i a fi i efecte de poder tenir coneixement de la importància quantitativa i de les característiques sociològiques d'aquest sector de l'electorat, els entrevistadors portaven un full especial on anotaven les característiques de sexe, edat aproximada, nivell social aparent, barri, motius o pretextos allegats per a rebutjar l'enquesta, i algunes altres dades que poguessin tenir interès.

Per altra banda, les preguntes sobre el comportament electoral concret de l'entrevistat podien provocar, en alguns d'aquests, un cert recel a contestar-les. A fi i efecte de resoldre aquest possible problema i de reforçar les garanties d'anonimat de l'enquesta, donàvem a l'entrevistat la part del qüestionari que comprenia els fulls corresponents a aquestes preguntes i li demanàvem que ell mateix els omplís i els tanqués seguidament dins d'un sobre que posàvem dins un gran sobre-bossa, a tall d'urna, on hi havia també els sobres corresponents a altres entrevistats. Cal dir que si bé molts entrevistats han prescindit voluntàriament d'aquest sistema expressant obertament totes les seves respostes, en altres casos ha estat decisiu per a completar l'entrevista.

1.4. Metodologia d'anàlisi

Per un seguit de problemes ens hem vist obligats a realitzar l'anàlisi de l'enquesta en dues parts: la primera és la que teniu ara entre les mans i la segona la presentarem properament un cop solventats els problemes.

Les limitacions d'aquesta primera part són: 1. Només hem pogut treballar sobre les respostes a les 4 preguntes sobre comportament electoral concret, i hem seguit mètodes diferents per a la «història electoral» i la prospectiva de futur. 2. Només hem pogut utilitzar les variables sociològiques de: sexe, edat i categoria socio-professional, i hem deixat de banda el lloc de naixement i el nivell educatiu.

a) Pel que fa a les eleccions realitzades, i amb la finalitat d'analitzar la composició social de l'electorat de cada partit i el comportament a l'interior de cada categoria o grup, hem utilitzat, per a cada elecció, quadres de doble entrada entre cada una de les 3 variables sociològiques i totes les opcions de comportament electoral.

b) Pel que fa a la prospectiva de futur, i per tal d'analitzar els canvis en el comportament de l'electorat en relació a les legislatives-79, hem utilitzat 2 tipus de quadres de doble entrada en funció de les variables d'estructura social i de comportament electoral:

— Per a cada «opció-79»: quadres de doble entrada que detallen les característiques sociològiques i el comportament futur (hipotètiques legislatives-82) d'aquests electors.

— Per a cada «opció-82»: quadres de doble entrada que detallen les característiques sociològiques d'aquests electors i el sentit del seu vot en les legislatives-79.

Sobre tots els quadres anteriors hem obtingut, sobre els totals de fila i de columna, els percentatges corresponents a cada «casella d'encreuament».

L'estudi comparatiu d'aquests percentatges en una mateixa elecció i de la seva evolució entre diferents eleccions ha estat el nostre mètode fonamental d'anàlisi.

2. L'ABSTENCIONISME

Els percentatges d'abstenció a Lleida ciutat en les eleccions objecte d'aquest estudi varen ésser:

33 % en les legislatives-79
45 % en les municipals-79
43 % en les del Parlament de Catalunya-80

2.1. *La subrepresentació de l'abstenció*

Un primer problema va presentar-se en veure que, en la mostra recollida, els percentatges d'abstenció eren molt inferiors als que varen produir-se en la realitat.²

L'origen fonamental d'aquesta distorsió es troba en el rebuig a ésser entrevistats que varen manifestar un conjunt de persones. Com a conseqüència s'hagueren de buscar altres electors que acceptessin l'entrevista, encara que contestessin només parcialment el qüestionari, i així poder completar correctament la mostra. Entre les persones que acceptaren contestar l'enquesta el percentatge de participants en les eleccions és molt superior al real. Cal pensar, doncs, que la majoria de les persones que varen rebutjar l'entrevista eren de comportament abstencionista.

Per altra banda vàrem trobar-nos amb un 9-10 % d'enquestes on hi havia respostes a totes les preguntes excepte a les de comportament electoral. Ja que també vàrem trobar un percentatge semblant d'entrevistats que declaraven haver participat però no responien per quina opció havien votat, és lògic pensar que la gran majoria dels que no contestaven cap

2. És un fenomen «clàssic» en les enquestes sobre comportament electoral. Vegeu: A. LANCELOT: *L'abstentionisme electoral en France*.

de les preguntes sobre participació i inclinació del vot eren abstencionistes que no volien declarar el seu comportament.

Vàrem decidir, doncs, de sumar els abstencionistes declarats i els que no responien si havien participat o no, i constituïrem així la «mostra bàsica» de l'abstencionisme³ que per la seva amplitud hem considerat que té un acceptable nivell de representativitat.

Amb tot i això, però, continuava havent-hi una subrepresentació que ens distorsionava l'estudi del comportament a l'interior de cada categoria o grup, ja que els percentatges són interdependents i, en el nostre cas, una subrepresentació de l'abstenció significava una sobrevaloració de totes les opcions de vot a l'hora de calcular els seus percentatges sobre el total de cada categoria o grup.

Per tal de solventar aquest problema, vàrem decidir introduir una correcció que no suposa cap distorsió addicional: a nivell global i *en termes purament numèrics*, hem incrementat el nombre total d'abstencionistes fins arribar al percentatge real d'abstenció; això fet, aquest increment s'ha repartit entre les categories de manera proporcional a la distribució observada en la «mostra bàsica» de l'abstencionisme.

2.2. Composició social

Cal dir, de bon començament, que la distribució del comportament abstencionista per categories socio-professionals segueix una estructura bastant semblant a la del cens electoral, malgrat haver-hi unes diferències que ja comentarem més endavant.

Els principals nuclis d'abstencionistes els formen les mestresses de casa (37-39 % de l'abstencionisme) i els obrers (23-26 %), proporcions bastant semblants a les que representen aquestes categories en el conjunt de la població electoral: 36-37 % i 25-26 % respectivament. La participació de les altres categories en la composició de l'abstencionisme ja és molt més reduïda com a lògica conseqüència de la seva menor importància quantitativa en el cens electoral. (Vegeu els quadres.)

Per altra banda en el quadre adjunt es reflecteix també el comportament abstencionista a l'interior de cada categoria en les legislatives del 79 i les eleccions al Parlament de Catalunya del 80. Així, veiem com en les legislatives del 79 les categories més participatives varen ésser: empleats (15,6 % d'aquests es varen abstenir), quadres superiors (18,0 %) i clergues i propietaris de la indústria o els serveis (25,0 %), mentre que en les més abstencionistes eren els pagesos (39,0 %) i els estudiants (40,0 %).

3. La consideració dels que «no responen» si han participat o no com a «abstencionistes inconfessos» és tradicional en aquest tipus d'estudis. Vegeu per exemple: G. DUPEUX: *Le comportement des électeurs français 1958-1962*, Cahiers FNSP. G. MICHELAT: *Attitudes et comportements politiques à l'automne 1962*, Cahiers FNSP.

QUADRE 2

	Distribució de l'abstenció %		% d'abstenció dins cada categoria	
	79-Leg.	80-Par. C.	79-Leg.	80-PC
<i>Condicció socio-econòmica</i>				
Obrers	26,4	23,1	33,3	39,1
Empleats	2,8	4,5	15,6	38,9
Quadres mitjans	3,8	4,8	30,7	48,3
Quadres superiors	0,9	0,9	18,0	22,0
Prop. ind. serveis	4,9	5,1	25,0	33,3
Pagès	4,7	3,0	39,1	41,7
Militars-FOP	2,0	2,0	—	—
Clergues	0,4	0,6	25,0	37,8
Estudiants	6,4	7,4	40,0	41,1
Jubilats	9,0	8,9	32,0	42,4
Mestresses de casa	36,9	38,9	32,0	45,3
Total	100,0	100,0	33,0	43,0

En les eleccions al Parlament de Catalunya del 80 (cal recordar que la mitjana d'abstenció a Lleida ciutat havia augmentat en 10 punts) els quadres superiors (22,0 %) i els propietaris d'indústries i serveis (33,3 %) continuen essent les categories més participatives, mentre que les més abstencionistes són les mestresses de casa (45,3 %) i els quadres mitjans (48,3 %).

L'anàlisi de l'evolució entre ambdues eleccions ens permet observar que l'augment de l'abstencionisme no s'ha donat a totes les categories de manera semblant sinó que ha estat especialment fort entre els quadres mitjans, els empleats i les mestresses de casa; la majoria d'aquests electors havien votat UCD en les legislatives del 79.

Creiem que l'explicació d'aquest fet s'ha d'articular sobre dos eixos genèrics que les limitacions de l'estudi ens impedeixen d'aprofundir més: a) Aquest sector de l'electorat UCD-79 no se sentia vinculat a unes eleccions d'àmbit català o a les propostes que s'hi feien. b) Les «noves classes mitjanes» havien consolidat el seu *status* en un període de creixement econòmic i ara es veuen cada cop més afectades per la crisi; davant les dificultats econòmiques i polítiques del nostre procés, els sectors «conservadors» menys polititzats d'aquestes capes opten per refugiar-se en el seu petit món privat.

Pel que fa a la distribució per sexe, tal com es pot veure en el quadre 3, els homes tenen un comportament lleugerament més participatiu que les dones: el percentatge de dones entre els abstencionistes és superior al percentatge de dones en el cens electoral i en la mostra. A nivell evolutiu, aquesta major tendència a la participació per part dels homes sembla un fet estabilitzat qualitativament i quantitativament.

En general, podem dir que el conjunt de condicionaments que inci-

deixen específicament sobre la dona a causa del rol que juga en l'estructura familiar i social, són un factor d'abstenció. No podem atribuir el major «desinterès» femení a l'«*status* passiu» de les mestresses de casa, ja que el percentatge d'abstenció d'aquestes és lleugerament més baix que la mitjana local en el 79 i només molt lleugerament superior en el 80.

QUADRE 3

	Distribució de l'abstenció		Composició de la mostra (%)	(%) d'abstenció dins de cada categoria	
	79-Leg.	80-PC		79-Leg.	80-PC
<i>Sexe</i>					
Homes	45,5	45,3	48,0	31,8	41,6
Dones	54,5	54,7	52,0	34,4	44,3
Total	100,0	100,0	100,0	33,0	43,0

QUADRE 4

<i>Edat</i>	Distribució de l'abstenció (%)		Composició de la mostra		(%) d'Abstenció de cada grup	
	79-Leg.	80-PC	79-Leg.	80-PC	79-Leg.	80-PC
18-22	10,5	11,1	9,2	11,0	35,9	42,5
23-42	38,1	40,2	39,3	38,5	32,3	43,6
43-62	37,8	34,8	36,6	36,2	33,8	42,0
63 i més	13,6	15,0	14,5	14,1	31,0	43,8
	100,0	100,0	100,0	100,0	33,0	43,0

Finalment, (vegeu el quadre 4) cal dir que l'edat no sembla un factor que estableixi clares diferències entre els electors: almenys en el nostre estudi s'observa com a fet més sobresortint una tendència a l'homogeneïtzació del nivell de participació de tots els grups d'edat. Els electors de 18-22 anys que havien estat el grup més abstencionista en les legislatives del 79, incrementen relativament poc el seu percentatge d'abstenció, l'augment de l'abstencionisme es produeix fonamentalment entre els majors de 23 anys.

En resum podríem dir que:

a) L'abstencionisme és un fenomen que es presenta en totes les categories i grups (per professió, sexe i edat), i és l'opció majoritària de comportament a totes elles.

b) De les 3 variables sociològiques que hem utilitzat, la més relacionada amb el comportament abstencionista/participatiu és la categoria socio-professional, a un nivell molt més reduït el sexe i, quasi imperceptiblement, l'edat.

c) Els quadres superiors, els propietaris de la indústria o els serveis i els clergues són sempre les categories més participatives.

d) Els homes tenen un nivell de participació lleugerament més elevat que les dones.

3. ESTRUCTURA SOCIAL DELS ELECTORATS

3.1. CC-UCD

Els resultats que ha obtingut aquesta opció en les diferents eleccions són els següents (% sobre cens):

Legislatives	79: 18,0 %
Municipals	79: 13,7 %
Parlament de Catalunya	80: 12,0 %

El nucli fonamental de l'electorat de CC-UCD el formen les mestresses de casa: la meitat (47-52 %) dels vots CC-UCD provenen d'electores d'aquesta categoria, proporció molt considerable si pensem que el pes d'aquestes en el cens electoral és del 36 %. És l'electorat en el qual més importància té aquesta categoria. Igualment, és l'opció majoritària entre les mestresses de casa: el 23,5 % de les quals varen votar CC-UCD en les legislatives del 79 i el 16,5 % ho varen fer en les del Parlament de Catalunya.

QUADRE 5

	<i>Distribució del vot CC-UCD (%)</i>		<i>Composició de la mostra</i>		<i>% vot CC-UCD dins de cada categoria</i>	
	79-Leg.	80-PC	79-Leg.	80-PC	79-Leg.	80-PC
Obrers	13,8	12,5	25,9	24,8	10,1	6,1
Empleats	7,1	3,7	5,3	5,0	27,5	8,9
Quadres mitjans	5,0	4,2	4,0	3,7	22,8	12,8
Quadres superiors	0,1	2,1	1,7	1,5	13,0	18,0
Prop. ind. serv.	7,6	7,8	6,4	6,1	23,5	15,1
Pagès	2,8	4,0	3,3	3,1	17,2	15,4
Militars-FOP			2,3	2,0		
Clergues	1,0	0,9	0,5	0,4	30,0	16,0
Estudiants	3,9	2,1	4,6	8,3	11,4	3,2
Jubilats	9,7	11,4	9,2	8,9	19,6	14,3
Mest. de casa	47,1	50,2	37,0	36,1	23,5	16,5
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	18,7	11,4

El segon gran bloc de votants CC-UCD el formen els obrers (12-14 % del vot centrista), però al contrari del que passava amb les mestresses de casa és una proporció molt inferior a la que representa la categoria en el cens electoral (25,0 %). És el tercer partit amb més implantació entre els obrers (després de PSC i PSUC): el 10 % d'aquests el varen votar en les legislatives del 79 i el 6 % ho varen fer en les del Parlament de Catalunya-80.

Per altra banda cal remarcar una bona presència de jubilats (9-11 %) i de propietaris de la indústria i dels serveis (8 %) en l'electorat centriste, en una proporció superior a la que representen aquestes categories en el conjunt de l'electorat.

La resta de categories, excepte els estudiants, participen en la formació de l'electorat CC-UCD en una proporció molt semblant al seu «pes» en el cens; en el cas dels estudiants és bastant inferior.

Tenim, doncs, uns «punts forts» de CC-UCD: mestresses de casa i propietaris de la indústria o dels serveis; uns «punts febles obrers i estudiants, la resta de categories queda en una situació intermèdia.

Tanmateix, a nivell evolutiu, i en el marc d'aquesta estructuració, es produeixen algunes variacions que cal analitzar:

Les més importants afecten els empleats, el quadres mitjans, el propietaris i les mestresses de casa, categories en les quals CC-UCD havia estat l'opció més votada en les legislatives-79. Això no obstant, en les eleccions al Parlament de Catalunya-80 havia perdut bona part d'aquest electorat en «benefici» de l'abstenció i de CiU fonamentalment, coalició que ha arribat al nivell de CC-UCD entre els propietaris i els quadres mitjans i l'ha superat àmpliament entre els empleats. *Aquestes categories són aquelles en què més fàcilment es produeix el traspàs de vot CC-UCD cap a CiU.* Importants són, també, les pèrdues que experimenta entre els jubilats i, sobretot, els obrers, la gran majoria d'aquests electors adopten un comportament abstencionista tant en les municipals-79 com en les eleccions al Parlament de Catalunya.

Només entre els quadres superiors i els pagesos manté el seu nivell d'implantació.

QUADRE 6

	Distribució del vot CC-UCD %		Composició de la mostra		% de vot CC-UCD dins de cada grup %	
	79-Leg.	80-PC	79-Leg.	80-PC	79-Leg.	80-PC
Sexe						
Homes	36,6	34,1	48,2	48,0	14,2	8,0
Dones	63,4	65,9	51,8	52,0	22,2	13,6
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	18,7	11,4

Per raó del sexe, i coherentment amb la seva forta implantació entre les mestresses de casa, l'electorat centrista és molt majoritàriament femení: el 63-66 % són dones quan aquestes només representen el 52 % de la població electoral.

Igualment, és l'opció més votada per les dones per bé que s'observa un progressiu equilibri amb CiU i PSC.

Pel que fa a l'edat, l'electorat CC-UCD es compon fonamentalment d'electors majors de 43 anys: ho són el 58-62 % dels seus electors quan aquestes edats només representen el 50-51 % de la població electoral.

QUADRE 7

<i>Edat</i>	<i>Distribució del vot CC-UCD (%)</i>		<i>Composició de la mostra</i>		<i>% de vot CC-UCD dins de cada grup</i>	
	<i>79-Leg.</i>	<i>80PC</i>	<i>79-Leg.</i>	<i>80PC</i>	<i>79-Leg.</i>	<i>80PC</i>
18-22	4,2	4,8	9,0	11,2	8,6	5,0
23-42	38,1	33,3	39,7	39,3	18,1	9,9
43-62	38,9	42,8	36,7	36,1	19,4	13,2
63 i més	18,6	19,1	14,7	14,4	25,0	15,8
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	18,7	11,4

En canvi, entre els electors de 18-22 anys té un important «dèficit de representació» respecte de l'estructura global de l'electorat: si en el conjunt de la mostra hi ha el 9-11 % d'electors d'aquesta edat, entre els votants CC-UCD només el 4-5 % declaren votar per a aquesta opció. Des d'un altre punt de mira aquesta feble implantació queda palesa quan en les eleccions al Parlament de Catalunya només el 5 % dels electors de 18-22 anys voten CC-UCD, percentatge inferior al PSC, CiU, ERC i PSUC.

Per altra banda, la pèrdua de «pes» electoral per part de CC-UCD no s'ha produït de manera equilibrada entre tots els grups d'edat, i afecta fonamentalment els de 18-42 anys. Aquest fet ha desequilibrat encara més la distribució per edats del seu electorat.

3.2. CiU

Els resultats que ha obtingut en les diferents eleccions són (% sobre cens):

Legislatives	79:	7,3 %
Municipals	79:	6,4 %
Parlament de Catalunya	80:	12,0 %

El nucli principal de l'electorat «convergent» són les mestresses de casa: 40-43 % dels seus vots provenen d'aquestes. Si tenim en compte que aquesta categoria representa el 36 % de la població electoral, haurem de deduir que l'opció CiU troba un terreny d'acollida especialment favorable entre aquestes dones malgrat no arribar al nivell CC-UCD.

Igualment, els empleats, els quadres mitjans, els quadres superiors, els propietaris i els pagesos tenen també, en l'electorat CiU, un «pes» superior al corresponent en el cens electoral.

En canvi, entre les grans opcions electorals, és la que té una composició obrera més baixa. El mateix succeeix amb els jubilats. Una oferta política basada quasi exclusivament en un «catalanisme» que vol «transcendir» la problemàtica social i el fet que les capes obreres siguin composades fonamentalment per immigrants, explicarien la baixa implantació de CiU entre els obrers.

L'increment del seu percentatge de vots entre les legislatives del 79 i les parlamentàries del 80 significa un augment de la seva incidència a l'interior de totes les categories socio-professionals. En el cas dels empleats i els pagesos es constitueix com a principal opció de vot, i se situa al nivell de l'opció majoritària en totes les altres categories excepte entre les mestresses de casa i, sobretot entre els obrers i els jubilats que són els seus dos «punts febles».

L'electorat de CiU és fonamentalment femení: el 58-61 % dels seus vots provenen de dones. Cal dir, però, que aquesta majoria femenina tendeix a reduir-se paral·lelament a l'increment general del seu % de vots. Això ens indica que aquest avenç és relativament més fort entre els homes que entre les dones i s'equilibra progressivament la composició del seu electorat.

QUADRE 8

	<i>Distribució del vot CiU (%)</i>		<i>Composició de la mostra</i>		<i>% vot CiU dins de cada categoria</i>	
	<i>79-Leg.</i>	<i>80-PC</i>	<i>79-Leg.</i>	<i>80-PC</i>	<i>79-Leg.</i>	<i>80-PC</i>
<i>Condició socio-econòmica</i>						
Obrers	4,5	9,1	25,9	24,8	1,2	3,9
Empleats	14,8	12,0	5,3	5,0	20,3	25,6
Quadres mitjans	5,5	4,3	4,0	3,7	9,2	12,4
Quadres superiors	3,0	2,0	1,7	1,5	13,0	15,0
Prop. ind. serv.	6,7	7,8	6,4	6,1	7,3	13,3
Pagès	5,2	5,1	3,3	3,1	10,0	16,3
Militars-FOP	—	—	2,3	2,0	—	—
Clergues	1,6	1,8	0,5	0,4	14,0	23,3
Estudiants	10,9	9,7	4,6	8,3	11,4	13,2
Jubilats	4,6	3,9	9,2	8,9	4,3	5,3
Mestresses de casa	43,3	41,8	37,0	36,1	7,7	12,0
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	6,6	10,7

TAULA 9

	<i>Distribució del vot CiU (%)</i>		<i>Composició de la mostra</i>		<i>% vot CiU dins de cada categoria</i>	
	79-Leg.	80-PC	79-Leg.	80-PC	79-Leg.	80-PC
<i>Sexe</i>						
Homes	39,0	42,1	48,2	48,0	5,0	9,4
Dones	61,0	57,9	51,8	52,0	7,1	11,4
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	6,6	10,7
<i>Edat</i>						
18-22	12,5	15,1	9,0	11,2	8,6	13,8
23-42	42,5	41,1	39,7	39,3	6,9	10,6
43-62	25,0	30,1	36,6	36,1	4,2	9,7
63 i més	20,0	13,7	14,7	14,4	9,1	9,9
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	6,6	10,7

Respecte a l'edat, l'electorat de CiU a Lleida presenta una composició bastant equilibrada però amb un cert predomini de les edats més «joves»: 54-56 % dels seus electors tenen menys de 43 anys (els electors d'aquesta edat representen el 49,5 % del cens electoral).

3.3. PSC

Els resultats que ha obtingut en les diferents eleccions són (% sobre cens):

Legislatives	79:	20,0 %
Municipals	79:	17,0 %
Parlament de Catalunya	80:	13,0 %

El nucli fonamental de l'electorat socialista és el format pels obrers (36-42 % del vot PSC), proporció molt superior a la que representa aquesta categoria en el conjunt de l'electorat (25 %). De manera equivalent el PSC és l'opció de vot més triada pels obrers (26-31 % d'aquests voten socialista).

El segon gran «bloc» de votants socialistes el formen les mestresses de casa (27-32 % de l'electorat PSC) proporció menor, però, de la que representa aquesta categoria en el cens electoral, i molt per sota de la proporció que representa en els electorats CC-UCD i CiU.

Pel que fa a la resta de categories, la seva participació relativa en l'electorat socialista és molt semblant, o lleugerament inferior, a la que tenen en el conjunt de la població electoral.

QUADRE 10

	<i>Distribució de vot PSC %</i>		<i>Composició de la mostra</i>		<i>% vot dins PSC cada categoria</i>	
	79-Leg.	80-PC	79-Leg.	80-PC	79-Leg.	80-PC
<i>Condició socio-econòmica</i>						
Obrers	36,5	39,2	25,9	24,8	30,9	25,7
Empleats	4,1	5,5	5,3	5,0	18,4	18,0
Quadres mitjans	3,7	2,8	4,0	3,7	20,0	12,4
Quadres superiors	1,0	1,3	1,7	1,5	15,0	15,0
Prop. ind. serv.	5,1	4,5	6,4	6,1	18,3	11,8
Pagès	2,5	3,0	3,3	3,1	15,2	14,6
Militars-FOP	—	—	2,3	2,0	—	—
Clergues	0,1		0,5	0,4	4,0	
Estudiants	3,4	7,1	4,6	8,3	11,4	14,8
Jubilats	11,2	9,4	9,2	8,9	26,2	15,7
Mestresses de casa	30,9	26,4	37,0	36,1	17,8	11,6
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	21,3	14,5
<i>Sexe</i>						
Homes	52,1	51,3	48,2	48,0	23,0	17,1
Dones	47,9	48,7	51,8	52,0	19,0	14,4
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	21,3	14,5
<i>Edat</i>						
18-22	6,0	9,8	9,0	11,2	13,8	13,8
23-42	44,8	41,1	39,7	39,3	24,2	16,3
43-662	35,0	36,6	36,6	36,1	19,8	16,1
63 i més	14,2	12,5	14,7	14,4	21,6	13,9
	100,0	100,0	100,0	100,0	21,3	14,5

El decreixement del seu «pes» electoral global es concreta, a nivell de categoria socio-professional, en les pèrdues d'electorat que experimenta en 5 d'aquestes categories:

— Jubilats i quadres mitjans: els ex-votants PSC passen a «engreixar» l'abstenció.

— Mestresses de casa: les pèrdues socialistes es reparteixen entre CiU i l'abstenció.

— Propietaris de la indústria o dels serveis: la quasi totalitat dels trànsfuges passa a votar l'ERC. Aquest traspàs de vot es produeix en les eleccions al Parlament de Catalunya i sembla un efecte clar de la campanya que el Foment del Treball va realitzar, sobretot entre els propietaris, contra el vot al PSC i al PSUC.

— Obrers: de les categories en què experimenta pèrdues és en la que són més lleugeres, i els que deixen de votar socialista es reparteixen en diferents direccions: Abstenció, ERC, PSA, etc.

En les altres categories (empleats, quadres superiors, pagesos i estudiants) manté una implantació estable, consolidada (àdhuc l'amplia en el cas dels estudiants), malgrat l'increment de l'abstenció.

Per altra banda, és l'opció que té una distribució per sexes més equilibrada, tot i que els homes hi són majoria (51-53 %) malgrat representar només el 48 % de la població electoral de Lleida. Entre els homes és sempre, amb molta diferència, l'opció més votada, i se situa darrere de CC-UCD entre les dones.

Respecte a l'edat, també és l'opció que té una distribució de vot més equilibrada, la qual es manté molt estable en les successives eleccions. Cal dir, però, que en l'electorat socialista hi ha una majoria, encara que lleugera, de «joves»: el 51 % dels votants PSC tenen menys de 43 anys, mentre que la proporció d'electors d'aquesta edat en el Cens és del 49,5 %.

3.4. PSUC

El percentatge d'electors que varen votar PSUC en les diferents eleccions que analitzem va ésser (% sobre cens):

Legislatives	79:	9,5 %
Municipals	79:	10,0 %
Parlament de Catalunya	80:	8,0 %

3.4.1. *Subrepresentació de l'electorat comunista.* En la mostra obtinguda el percentatge de persones que declaren haver votat PSUC és inferior —en 2,5 o 3,5 punts— al que va produir-se en la realitat⁴ com pot comprovar-se comparant els resultats reals amb els de l'enquesta (quadre 11). Aquest fet, que podria fer-nos dubtar de la representativitat de la mostra, troba un camí d'explicació coherent en produir-se quasi exclusivament en les zones obreres amb més implantació electoral del PSUC (sobretot en els barris dels Mangraners i la Mariola). Si, a més a més, tenim en compte que en aquests barris s'ha donat un percentatge de rebuig a l'entrevista bastant superior al d'altres zones, la conclusió evident és que ens trobem davant d'un clar fenomen d'ocultació del vot comunista. Fenomen, per altra banda, gens desconegut en el camp de les enquestes d'opinió política.⁵

En el nostre cas concret, creiem que hi ha dues línies d'explicació, segurament interrelacionades entre elles:

4. Com a contrapartida CC-UCD i PSC presenten una lleugera sobrerrepresentació. Per altra banda queda la incògnita de quin percentatge ha votat PSUC entre els que no responen quina opció han votat.

5. Vegeu per exemple: G. MICHELAT - M. SIMON: *Classe, Religion et comportement politique*. Presses, FNSP. J. STOETZEL - A. GIRARD: *Les sondages d'opinion publique*, PUF.

QUADRE 11

	<i>Distribució del vot PSUC (%)</i>		<i>Composició de la mostra</i>		<i>% vot PSUC dins cada categoria</i>	
	79-Leg.	80-PC	79-Leg.	80-PC	79-Leg.	80-PC
<i>Condicció socio-econòmica</i>						
Obrers	59,6	52,4	25,9	24,8	13,7	11,2
Empleats	3,1	1,3	5,3	5,0	3,8	1,4
Quadres mitjans	2,6	1,0	4,0	3,7	3,8	2,4
Quadres superiors	1,6	1,8	1,7	1,5	6,0	7,0
Prop. ind. serv.	3,6	2,1	6,4	6,1	3,5	1,8
Pagesos	0,1	0,1	3,3	3,1	1,0	1,0
Militars-FOP	—	—	2,3	2,0	—	—
Clergues	0,5	0,5	0,5	0,4	4,0	4,0
Estudiants	3,1	12,0	4,6	8,3	5,8	8,4
Jubilats	2,6	5,2	9,2	8,9	1,6	2,9
Mestresses de casa	23,3	20,9	37,0	36,1	3,6	3,0
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	6,0	5,4
<i>Sexe</i>						
Homes	72,5	72,5	48,2	48,0	9,1	8,3
Dones	27,5	27,5	51,8	52,0	3,1	2,8
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	6,0	5,4
<i>Edat</i>						
18-22	5,3	12,9	9,2	11,0	4,4	7,3
23-42	47,3	41,0	39,3	38,5	7,3	6,7
43-62	42,1	38,5	36,6	36,2	6,7	5,9
63 i més	5,2	7,7	14,5	14,1	2,3	3,0
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	6,0	5,4

1. El baix nivell socio-econòmic i cultural que predomina en aquests barris provoca, en els seus habitants, un fort «recel» a les entrevistes i, sobretot, a declarar d'haver votat per una opció que saben «mal vista» per aquells de qui se senten dependents. La crisi econòmica, l'alt nivell d'atur i un sistema democràtic poc consolidat contribueixen, sens dubte, a aguditzar aquest recel.

2. La situació de debilitat política del PSUC com a conseqüència de la seva pròpia crisi i el desconcert que aquesta ha creat en un ampli sector del seu electorat poden haver contribuït a potenciar el «recel» a declarar el vot comunista.

Així, doncs, en saber que és fonamentalment en medis obrers on es produeix l'ocultació del vot comunista podem matisar adequadament el nivell d'implantació d'aquesta opció en els diferents grups i categories de les variables sociològiques que hem emprat en la nostra anàlisi.

3.4.2. Composició sociològica de l'electorat comunista. Més de la meitat dels vots comunistes (52-59 %)⁶ provenen d'obers. Els electors d'aquesta categoria són, doncs, el nucli fonamental del vot PSUC que, al seu torn, és l'opció que té una composició obrera més elevada. A més a més, després del PSC es l'opció més votada pels obrers: 14-17 %⁷ d'aquests voten comunista. Això no obstant, en aquesta categoria, el PSUC experimenta una pèrdua d'incidència superior a la que experimenta a nivell global.

Les mestresses de casa, tot i essent el segon nucli en importància dins de l'electorat comunista (20-22 % d'aquest), hi tenen una presència molt més baixa que en el dels altres partits i, evidentment, molt per sota de la proporció que representa aquesta categoria en el conjunt de la població electoral. Les dificultats del PSUC per a incidir electoralment entre les mestresses de casa, es reflecteixen també en el fet que només el 3-4 % d'aquestes declarin votar comunista.

Molt baixa és, també, la presència de jubilats, de propietaris de la indústria i dels serveis de pagesos i, en general, de totes les altres categories. Només els estudiants i els quadres superiors, a més dels obrers, tenen una presència superior en l'electorat PSUC que en el conjunt del cens. Especialment significatiu és l'increment del percentatge de vot comunista entre els estudiants com a conseqüència de la inclinació cap el PSUC de bona part dels estudiants que van incorporant-se al «cos electoral».

Per altra banda, i coherentment amb la migrada representació de mestresses de casa, l'electorat comunista és el que mostra un desequilibri més gran en la seva distribució per sexes: el 72 % són homes i només el 28 % són dones. (Voten PSUC el 7-9 % dels homes i el 3 % de les dones.) Aquest desequilibri es manté estable en totes les eleccions excepte en les municipals-79 on la «component femenina» del vot PSUC s'incrementa fins al 35 %. Aquest increment no es fonamenta, però, en les mestresses de casa sinó en la dona de 18-32 anys, estudiant o treballadora. En les següents eleccions, però, torna a la situació inicial. Sens dubte la presència d'una dona jove com a cap de llista a les municipals no és un fet aliè al major equilibri de la distribució en aquesta elecció.

Les edats joves (18-42 anys) representen la majoria de l'electorat comunista: 53-58 % dels votants PSUC pertanyen a aquest grup. És l'opció que té un electorat més jove; i és entre els majors de 63 anys on presenta una més baixa implantació.

6. Aquests percentatges incorporen una lleugera correcció proporcional per tal d'obviar la subrepresentació inicial.

7. Aquests percentatges incorporen una lleugera correcció proporcional per tal d'obviar la subrepresentació inicial.

3.5. AP-CD, ERC i altres opcions menors

El percentatge de vots obtingut per aquestes opcions en les diferents eleccions no ens ha permès d'obtenir una mostra suficientment àmplia del seu electorat i no podem fer l'anàlisi de la seva composició.

Tanmateix, a nivell purament indicatiu, podem dir que s'observa una important proporció de mestresses de casa en l'electorat d'AP-CD en les legislatives-79 i municipals-79. Amb les mateixes limitacions s'observa una forta presència de jubilats, estudiants i propietaris de la indústria o els serveis en l'electorat de l'ERC en les eleccions al Parlament de Catalunya (la majoria d'aquests propietaris de la indústria i serveis provenen del PSC).

4. CATEGORIES SOCIALS I COMPORTAMENT ELECTORAL

4.1. Categories socio-professionals

Obrers

L'opció majoritària entre els obrers, com en la resta de categories, és l'abstenció. En les legislatives-79 presenta un percentatge d'abstenció (33,3 %) al nivell de la mitjana de Lleida (33 %) però en les següents eleccions ja es situa com una categoria «participativa» amb un percentatge d'abstenció inferior a la mitjana.

Entre les opcions de vot, com ja hem dit, el PSC és, clarament, la que recull més preferències entre els obrers (25-30 %), seguit, a molta distància pel PSUC (14-17 %) i encara més lluny, la UCD (6-10 %). Tots aquests partits han perdut «vots obrers» entre les legislatives-79 i les parlamentàries-80, que han anat a passar quasi tots a l'abstenció excepte una mínima part que passen a CiU i ERC que en les parlamentàries-80 recullen el 3,4 i el 3,9 % respectivament dels sufragis obrers.

QUADRE 12

Obrers

	<i>Abst.</i>	<i>UCD</i>	<i>CiU</i>	<i>ERC</i>	<i>PSC</i>	<i>PSUC*</i>	<i>Vota, però no respon</i>
79-Legislatives	33,3	10,1	1,2	0,6	29,9	17,0	6,0
79-Municipals	42,6	6,2	3,6	1,0	25,0	16,0	6,3
80-Parlament Cat.	39,1	6,1	3,9	3,4	24,7	14,0	6,2

* Percentatges modificats per a corregir la subrepresentació.

En general, doncs, la distribució del vot obrer és molt estable i centrada fonamentalment en aquelles opcions el programa i la ideologia de les quals més s'identifiquen amb la defensa dels seus interessos i els seus desitjos d'introduir profundes reformes en el sistema social i econòmic.

Empleats

És una categoria «participativa» que manté sempre el seu nivell d'abstenció per sota de la mitjana, malgrat el fort increment que experimenta en les municipals. Com ja hem dit abans, la quasi totalitat d'aquests nous abstencionistes havien votat UCD en les legislatives-79, i cal recordar que els empleats eren la categoria on més implantació tenia UCD, que la perdé espectacularment. Això ens permet de pensar que va ésser en aquesta categoria on la UCD va rebre més «vot d'alluvió» —essencialment «vot Suárez»— i que en les municipals-79 va passar en gran part a l'abstenció per les causes que ja hem esmentat abans i, a més a més, perquè no pogué «votar Suárez». El típic comportament més abstencionista de les ciutats grans en les eleccions municipals, com a conseqüència de la manca d'integració ciutadana que s'hi produeix, ajuda també, en part, a comprendre aquest fenomen.

QUADRE 13

Empleats

	<i>Abst.</i>	<i>AP</i>	<i>UCD</i>	<i>CiU</i>	<i>ERC</i>	<i>PSC</i>	<i>PSUC</i>	<i>Vota però no respon</i>
79-Legislatives	15,6	1,8	27,5	20,3	5,6	18,4	3,8	5,6
79-Municipals	37,5	—	12,2	19,7	4,6	16,8	3,2	4,6
80-Parlament Cat.	38,9	—	8,9	25,6	2,8	18,0	2,8	2,8

A nivell d'inclinació del vot és una categoria molt majoritàriament definida cap a les opcions de centre i dreta en totes les eleccions. Els canvis d'orientació del vot més significatiu es produeixen a l'interior d'aquest espai de centre i dreta, que produeixen un desplaçament de l'hegemonia d'UCD cap a CiU. A l'esquerra, el PSC manté estable el seu electorat, mentre que la implantació del PSUC i l'ERC ja prou reduïda en les legislatives-79 tendeix a reduir-se més encara. A nivell global, però, l'esquerra no experimenta pèrdues cap a l'abstenció, desplaçament, aquest, que no més s'observa en els empleats de tendència conservadora.

Quadres mitjans

Categoria participativa en les legislatives-79 i municipals-79, però que en les parlamentàries-80 incrementa fortament la seva abstenció i arriba a ésser la categoria més abstencionista. L'increment entre les legislatives i les municipals de 1979 l'hem de situar dins de l'increment generalitzat de l'abstenció que va produir-se en les eleccions locals. Prové en la pràctica totalitat d'UCD i és un cas semblant al dels empleats. El que sí que cal remarcar és el fort augment de l'abstenció que presenta aquesta categoria en les parlamentàries-80 quan la tònica general és de lleugera disminució. La gran majoria d'aquests abstencionistes són ex-votants PSC. Això ens porta a pensar que es tracta d'un sector de l'electorat socialista que per la seva situació social ha estat molt sensible a la forta campanya de la dreta i ha decidit refugiar-se en l'abstenció.

El vot d'aquesta categoria s'orienta també majoritàriament cap al centre i la dreta i l'hegemonia d'UCD en les legislatives-79 ha donat pas a un equilibri per part d'UCD, CiU i PSC en les parlamentàries-80, en un procés amb sensibles pèrdues per part d'UCD i PSC i lleugers guanys de CiU. Per la seva banda AP-CD, ERC i PSUC presenten un baix nivell d'implantació en les legislatives-79 que va reduint-se en les posteriors eleccions.

QUADRE 14

Quadres mitjans

	<i>Abst.</i>	<i>UCD</i>	<i>CiU</i>	<i>ERC</i>	<i>PSC</i>	<i>PSUC</i>	<i>AP</i>	<i>Vota però no respon</i>
79-Legislatives	30,7	22,8	9,2	4,4	20,0	3,8	5,4	5,4
79-Municipals	38,5	12,8	12,8	4,2	17,6	2,8	1,7	8,7
80-Parlament Cat.	48,3	12,8	12,4	4,4	12,4	2,4	—	6,2

Quadres superiors

És la categoria més participativa en totes les eleccions amb uns percentatges d'abstenció sempre molt per sota de la mitjana.

Per altra banda, el seu vot es troba molt repartit entre les diferents opcions i mostra un cert nivell d'implantació des de l'extrema dreta fins al nacionalisme radical però amb majoritària inclinació cap al centre i la dreta malgrat una bona implantació del PSC.

QUADRE 15

Quadres superiors

	<i>Abst.</i>	<i>Ex. Dr.</i>	<i>AP</i>	<i>UCD</i>	<i>CiU</i>	<i>ERC</i>	<i>PSC</i>	<i>PSUC</i>	<i>Nac. Radical</i>	<i>Vota però no respon</i>
79-Legislatives	17,7	3,3	7,7	15,5	15,5	2,2	15,5	6,7	4,4	8,9
79-Municipals	25,6	—	7,0	11,6	18,6	2,3	18,6	7,0	2,3	7,0
80-Parlament Cat.	21,9	3,5	—	19,5	17,0	2,4	17,0	7,3	4,5	4,5

En totes les eleccions es manté un equilibri de forces entre UCD-CiU-PSC i després dels pagesos és, malgrat algunes variacions, la categoria amb més estabilitat en la distribució del seu vot.

El nivell superior de formació sembla el factor determinant tant del seu interès participatiu com de la seva «maduresa» a l'hora de triar l'opció del vot i que es reflecteix en l'estabilitat d'aquesta.

Propietaris de la indústria o dels serveis

Després dels quadres superiors és la categoria més participativa, malgrat que va incrementant el seu nivell d'abstenció a cada elecció. En aquest sentit cal remarcar el fort increment de l'abstenció en les parlamentàries-80 en contra de la tendència general de l'elecció. En general, però, la forta integració social d'aquesta categoria comporta el seu alt nivell de participació.

Categoria lleugerament inclinada cap a la dreta i en la qual la bipolarització inicial UCD-PSOE, amb avantatge centrista, ha anat donant pas, mercès a la millor implantació que assoleixen CiU i ERC, a un «equilibri a quatre» entre els partits esmentats.

QUADRE 16

Propietaris de la indústria i dels serveis

	<i>Abst.</i>	<i>AP</i>	<i>UCD</i>	<i>CiU</i>	<i>ERC</i>	<i>PSC</i>	<i>PSUC</i>	<i>Vota, però no respon</i>
79-Legislatives	25,0	1,8	23,5	7,3	5,5	18,3	3,5	7,3
79-Municipals	28,5	1,7	16,5	13,1	6,7	18,3	3,4	9,0
80-Parlament Cat.	33,3	—	15,1	13,3	15,9	11,8	1,8	8,4

Aquesta transformació es produeix per etapes: traspàs d'electorat UCD cap a CiU en les municipals i d'electors socialistes cap a l'ERC en les legislatives catalanes. L'explicació d'aquests traspassos de vot és bastant evident, sobretot si tenim en compte que la gran majoria d'electors classificats en aquesta categoria són autòctons. Així, en passar d'unes eleccions d'àmbit estatal a unes d'àmbit local —i desaparèixer, per tant, la figura de Suárez com a objecte del vot— el sector més autonomista de l'electorat conservador prefereix votar CiU, que apareix com una opció de centre més «local», més «propera» i que pot defensar millor els seus interessos en l'àmbit municipal. Per altra banda, els propietaris són la categoria que més «sensible» podia ésser a la campanya del Foment contra els «partits marxistes» (PSC i PSUC) en les eleccions al Parlament de Catalunya. No és estrany, doncs, que un sector de propietaris que fins llavors havien votat socialista (i també comunista però amb molt més petita escala) decidís votar una opció (ERC) que es presentava com d'esquerres, radicalment catalanista però «no marxista».

Pagesos

Categoria abstencionista en les legislatives-79, manté molt estable el nivell de participació i a partir de les municipals-79 se situa ja per sota de la mitjana d'abstenció. És la categoria que té un nivell de participació més constant.

Majoritàriament inclinada cap al centre i la dreta, mostra una forta estabilitat en l'orientació del seu vot,⁸ centrat quasi exclusivament en tres opcions: UCD, CiU i PSC. És la categoria que presenta una distribució de vot menys dispersa com a conseqüència de la baixa implantació de l'ERC i la nul·la del PSUC.

En les legislatives-79 i les municipals-79, UCD i PSC són les opcions majoritàries, però en les parlamentàries-80, paral·lelament a l'evolució global, experimenten un retrocés en benefici de CiU que es converteix en l'opció més votada pels pagesos.

QUADRE 17

Pagesos

	<i>Abst.</i>	<i>UCD</i>	<i>CiU</i>	<i>ERC</i>	<i>PSC</i>	<i>PSUC</i>	<i>Vota, però no respon</i>
79-Legislatives	39,1	17,8	11,7	5,6	17,8	1,0	7,8
79-Municipals	40,0	17,6	8,9	5,2	17,6	1,0	8,8
80-Parlament Cat.	41,7	15,4	17,5	3,7	15,4	1,0	5,7

8. En un proper estudi podrem fer una anàlisi individualitzada de l'evolució del comportament electoral de cada entrevistat. Això ens permetrà veure si aquesta estabilitat és real o només aparent.

En general, sorprèn l'estabilitat del seu comportament en dos aspectes: *a)* el nivell de participació, i *b)* el vot UCD. Del que fa al primer aspecte no tenim, ara per ara, suficients elements per a explicar-lo. Pel que fa al segon, l'estabilitat del vot UCD s'explicaria en part per la incidència que tenen sobre «el món pagès» de Lleida destacats dirigents centristes a través d'organismes oficials i paraoficials.

Clergues

La mostra que hem pogut recollir d'aquesta categoria es més reduïda del que havíem fixat inicialment. Això no obstant, entre la mostra principal i la complementària disposem d'un nombre d'entrevistes equivalent al 10 % del total de persones classificades en aquesta categoria, cosa que ens fa pensar que malgrat el reduït nombre d'entrevistes de què disposem (21) aquesta mostra pot considerar-se indicativa del comportament dels clergues.

Es una categoria participativa, amb nivells d'abstenció sempre inferiors a la mitjana local; segueix, però, una evolució paral·lela a aquesta, cosa que indica que no és una categoria «tancada» o aïllada, sinó «permeable» i sensible a la conjuntura de cada elecció.

Per altra banda, és la categoria més conservadora i amb més baixa implantació dels partits d'esquerra. La força hegemònica és UCD en les legislatives-79 i les municipals-79, i passa a ésser CiU la força àmpliament dominant en les parlamentàries-80 en el mateix sentit de l'evolució global.

QUADRE 18

Clergues

	<i>Abst.</i>	<i>Ex. Dr.</i>	<i>AP-CD</i>	<i>UCD</i>	<i>CiU</i>	<i>ERC</i>	<i>PSC</i>	<i>PSUC</i>	<i>Vota, però no respon</i>
79-Legislatives	23,0	4,0	14,0	30,0	18,0	—	4,0	4,0	3,0
79-Municipals	40,0	—	7,0	20,0	14,0	—	3,4	3,4	10,0
80-Parlament Cat.	37,8	4,0	—	16,0	28,0	—	4,0	4,0	4,0

Tots els partits del que podríem anomenar «arc conservador» (CiU, UCD, AP-CD i Extrema Dreta) presenten una implantació en aquesta categoria molt superior a la que tenen en el conjunt de l'electorat. El contrari passa amb els partits d'esquerra. Continua, doncs, la tradicional identificació entre la majoria del clergat i les opcions conservadores malgrat els avenços en les relacions entre els partits d'esquerra i l'Església catòlica.

Estudiants

És la categoria més abstencionista en les legislatives-79 i les municipals-79, però se situa al nivell de la mitjana en les parlamentàries-80. Cal dir, però, que la mostra d'estudiants (principal + complementària) no és la mateixa el 79 que el 80, malgrat que la diferència no sigui massa gran: 39 i 51 entrevistats respectivament. Els 12 de més⁹ que hi ha el 80 són estudiants que no varen poder votar en les eleccions legislatives i municipals de 1979, i els hem incorporat per tal de tenir una mostra representativa de l'electorat de cada moment.

En general, s'observa una tendència a millorar la participació electoral dels estudiants ja que l'increment del seu nivell d'abstenció entre les legislatives-79 i les municipals-79 és més baix que el que experimenta la mitjana de Lleida i l'augment de la participació entre les municipals-79 i les parlamentàries-80 també és més fort entre els estudiants que a nivell general.

El vot estudiantil es distribueix per tot el ventall d'opcions des de l'extrema dreta fins a l'extrema esquerra, més concentrat, però, en les grans opcions a nivell general. Lleugerament inclinat cap a l'esquerra en les legislatives-79 i les municipals-79 (el vot jove, doncs, no és tant d'esquerrès com molta gent pensa), s'aguditza aquest desequilibri en les parlamentàries-80. Aquest canvi pot tenir dues explicacions: a) que realment indiqui una major inclinació del vot estudiant cap a l'esquerra; b) que la mostra de «nous electors» en les parlamentàries-80 estigui esbiaixada cap a l'esquerra. Les limitacions d'aquesta anàlisi ens impedeixen donar una resposta clara a aquest interrogant. De tota manera, tal com es produeixen les variacions es més versemblant la primera hipòtesi i el biaix, cas d'haver-n'hi, seria molt poc important.

QUADRE 19

Estudiants

	<i>Abst.</i>	<i>Ex. Dr.</i>	<i>AP-CD</i>	<i>UCD</i>	<i>CiU</i>	<i>ERC</i>	<i>PSC</i>	<i>PSUC</i>	<i>Nac. Radicals</i>	<i>Ex. Esq.</i>
79-Legislatives	38,0	—	2,9	11,4	11,4	6,8	14,3	5,8	5,8	—
79-Municipals	49,0	—	1,7	3,4	12,1	7,0	12,1	7,0	—	5,3
80-Parlam. Cat.	42,7	1,6	—	3,2	13,2	11,4	14,8	8,2	5,0	1,6

9. Xifra proporcional al nombre d'estudiants incorporats al cens electoral entre 1979 i 1980.

Com es pot veure en el quadre, PSC i CiU són les opcions amb millor implantació entre els estudiants, mentre que ERC se situa gairebé al seu nivell en les parlamentàries-80. Cal remarcar la davallada d'UCD en les municipals-79, fenomen que ja hem vist en altres categories i que té una explicació semblant. Per la seva banda CiU, ERC i PSUC van millorant, d'elecció en elecció, la seva implantació entre els estudiants, mentre que el PSC, amb una evolució una mica irregular, es manté estable. Finalment, cal dir que és la categoria on obtenen més suport les candidatures «nacionalistes radicals» (BEAN, Nacionalistes d'Esquerra) i les d'extrema esquerra.

Jubilats

El nivell de participació d'aquesta categoria ha estat bastant irregular: lleugerament superior a la mitjana en les legislatives-79, decreix fortament en les municipals per tornar al nivell de la mitjana en les parlamentàries-80.

D'inclinació esquerrana, el seu vot està molt bipolaritzat entre les dos grans opcions estatals (PSC i UCD) amb inicial hegemonia socialista i major equilibri de forces en les parlamentàries-80.

QUADRE 20

Jubilats

	<i>Abst.</i>	<i>AP-CD</i>	<i>UCD</i>	<i>CiU</i>	<i>ERC</i>	<i>PSC</i>	<i>PSUC</i>	<i>Vota però no respon</i>
79-Legislatives	31,0	1,6	19,6	4,3	6,6	26,2	2,6	8,2
79-Municipals	51,0	1,2	10,0	3,2	6,3	18,8	2,5	6,3
80-Parlament Cat.	43,4	—	14,3	5,3	10,0	15,7	2,9	8,6

També l'ERC hi mostra un bon nivell d'implantació, lògicament explicable pel seu caràcter d'opció «històrica».

Cal tenir en compte que és una categoria fonamentalment «masculina» ja que bona part de les dones majors de 65 anys continuen censant-se com a mestresses de casa. En aquest aspecte ens va semblar més útil seguir el criteri censal que ens podia permetre diferenciar, de manera aproximada, entre aquelles persones que havien estat població activa i s'havien jubilat, per una banda, i tots els majors de 65 anys, per altra. El caràcter «ex-actiu» i predominantment «masculí» d'aquest electorat explicaria la seva tendència esquerrana, a diferència de la tendència conservadora que s'observa entre els majors de 63 anys, grup predominantment femení.

Mestresses de casa

Categoria amb un percentatge de participació al nivell de la mitjana local en les legislatives-79 i les municipals-79, continua incrementant la seva abstenció en les parlamentàries-80, i se situa en un nivell de participació inferior a la mitjana. El fort increment de l'abstenció en les municipals-79 és causat pel comportament abstencionista d'un important sector de votants UCD en les legislatives-79.

QUADRE 21

Mestresses de casa

	<i>Abst.</i>	<i>AP-CD</i>	<i>UCD</i>	<i>CiU</i>	<i>ERC</i>	<i>PSC</i>	<i>PSUC</i>	<i>Vota però no respon</i>
79-Legislatives	32,0	2,8	23,5	7,7	1,2	17,8	3,6	8,9
79-Municipals	42,5	2,4	16,5	8,1	1,8	16,5	3,2	7,0
80-Parlament Cat.	45,3	—	16,5	12,0	1,9	11,6	3,0	5,0

El vot d'aquesta categoria està orientat majoritàriament cap al centre i la dreta, i hi és UCD el partit hegemònic. Es tracta d'un vot bastant bipolaritzat —UCD i PSC—, amb CiU com a tercer en discòrdia en les parlamentàries-80; ERC i PSUC hi tenen molt baixa implantació. Aquest darrer, tanmateix, hi podria tenir una implantació millor que la reflectida en el quadre, ja que és molt probable que algunes mestresses de casa de medi obrer tampoc hagin declarat el seu vot comunista.

Pel que fa a les tendències d'evolució, UCD, després de la davallada de les municipals-79, es manté estable en les parlamentàries-80, mentre que CiU va augmentant contínuament la seva implantació, tot el contrari del PSC que en va perdent a cada elecció en benefici, sembla, de CiU (les limitacions d'aquest estudi ens impedeixen donar una resposta més concreta en no disposar de les trajectòries de vot individualitzades). En tot cas però, sembla evident que el fet de no tenir un treball independent de la llar familiar, potencia la identificació de la mestressa de casa amb la conservació de l'estructura familiar tradicional i la fa més sensible als valors ideològics dominants. La diferenciació de les mestresses de casa segons pertanyin a les capes obreres, mitjanes, etc..., ens permetria, sense dubte, afinar més la nostra anàlisi, però desborda el marc d'aquest treball inicial per les raons que ja hem exposat.

4.2. Sexe

Homes

Els homes tenen un nivell de participació lleugerament superior a la mitjana en totes les eleccions. Paral·lelament a la tònica general, en les municipals-79, experimenta un fort increment del percentatge d'abstenció en base, fonamentalment, al comportament abstencionista que adopta un sector de l'electorat UCD, sobretot, però també del PSC.

QUADRE 22

Homes

	<i>Abst.</i>	<i>Ex. Dr.</i>	<i>AP-CD</i>	<i>UCD</i>	<i>CiU</i>	<i>ERC</i>	<i>PSC</i>	<i>PSUC*</i>	<i>Nac. Radicals</i>	<i>Ex. Esq.</i>
79-Legisl.	31,8	0,6	2,8	14,2	5,0	4,1	23,0	9,1	1,3	0,9
79-Municip.	44,0	—	1,6	8,2	6,4	4,3	20,5	8,6	0,3	0,3
80-Parl. Cat.	41,6	0,8	—	8,0	9,4	4,8	17,1	8,3	1,4	0,3

* Percentatges *no* corregits.

L'orientació del vot masculí és clarament esquerrana per la importància quantitativa dels obrers, encara que s'observa una tendència a un major equilibri, a partir del creixement de CiU i la pèrdua d'implantació del PSC que, això no obstant, és l'opció àmpliament majoritària en totes les eleccions. UCD es manté estable després de la davallada de les municipals-79.

Dones

Les dones mostren un nivell de participació lleugerament inferior a la mitjana en totes les eleccions, amb una tendència evolutiva igual que la general. També en el cas de les dones el fort descens en el nivell de participació que s'observa en les municipals-79 és causat fonamentalment pel comportament abstencionista d'un important sector de l'electorat UCD i, en molt menor grau, del PSC en les legislatives-79.

El vot femení es dirigeix majoritàriament cap a les opcions de centre i de dreta, i es produeix una situació d'equilibri en les municipals-79

QUADRE 23

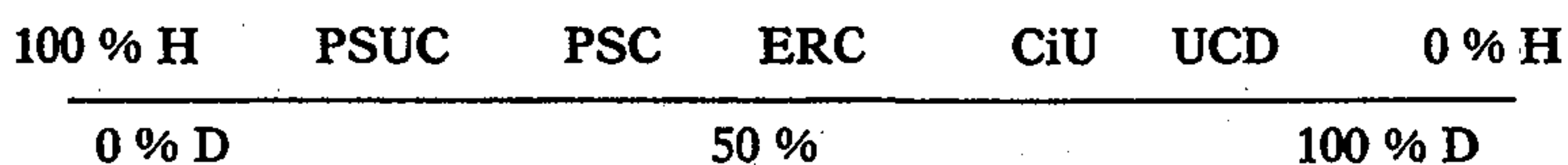
Dones

	<i>Abst.</i>	<i>AP-CD</i>	<i>UCD</i>	<i>CiU</i>	<i>ERC</i>	<i>PSC</i>	<i>PSUC</i>
79-Legislatives	34,4	1,7	22,2	7,1	2,3	19,0	3,1
79-Municipals	46,6	1,7	13,9	8,1	3,1	16,3	4,0
80-Parlament Cat.	44,3	—	13,6	11,4	4,5	14,4	2,8

que torna a inclinar-se cap a la dreta en les parlamentàries-80. És un vot molt polaritzat entre UCD i PSC, als quals poc a poc va atancant-se CiU.

Igualment que en la participació, les tendències d'evolució del vot segueixen la tònica general: forta davallada d'UCD en les municipals-79 i lleuger retrocs en les parlamentàries-80; creixement progressiu de CiU i ERC, sobretot en les legislatives catalanes; decreixement continuat del PSC i variació irregular del PSUC que millora la seva implantació entre l'electorat femení en les municipals-79 (ja n'hem parlat abans) però perd força en les parlamentàries-80 i se situa per sota del nivell que tenia en les legislatives-79.

Gràfica comparativa de la composició per sexe dels electorats

Com es pot veure la posició dels partits en la gràfica és coincident amb la classificació per tendències «dreta-esquerra» que podria establir-se entre aquestes mateixes opcions. Coincidència a la qual no pot donar-se, però, una explicació simplista.

Si fem ara una anàlisi comparativa veurem que les tendències d'evolució del comportament electoral són les mateixes en un i altre sexe, excepte alguna petita excepció. Això vol dir que els «factors conjunturals» incideixen per igual en els homes que en les dones i, per tant, que les diferències observades en el seu comportament (nivell de participació lleugerament més alt en els homes que en les dones; majoria masculina en l'electorat d'esquerres i femenina en el centre i dreta) obeeixen a factors de tipus «estructural» lligats al rol diferenciat que dones i homes juguen en la nostra societat.

Per altra banda, el fet que el percentatge de vots d'esquerres sigui més alt entre els obrers que entre els homes i que el vot conservador sigui més alt entre les mestresses de casa que entre les dones, confirma un cop més el parer determinant que juga la categoria socio-professional en el procés d'identificació de l'elector amb una o altra tendència polí-

tica, mentre que el sexe té un paper més secundari, en uns casos reforça la influència d'aquella «variable principal» i en altres l'amorteix.

4.3. Edats

18-22 anys

QUADRE 24

18-22 anys

	<i>Abst.</i>	<i>Ex.Dr.</i>	<i>AP-CD</i>	<i>UCD</i>	<i>CiU</i>	<i>ERC</i>	<i>PSC</i>	<i>PSUC</i>	<i>Nac. Radicals</i>	<i>Ex. Esq.</i>
79-Legislat.	36,0	3,4	1,2	10,3	8,6	7,0	15,5	4,4	3,4	—
79-Municip.	50,0	1,0	1,2	4,9	8,3	7,4	13,9	6,7	3,5	1,2
80-Parlam. Cat.	42,5	1,2	—	5,0	13,8	7,8	14,8	7,3	3,7	1,0

Categoria abstencionista en les legislatives-79 i les municipals-79 se situa al nivell de la mitjana local de participació en les parlamentàries-80. (Cal tenir en compte les variacions introduïdes en la mostra d'aquesta edat que ja hem explicat en parlar dels estudiants.) La introducció de joves que podien votar per primera vegada no pot explicar, però, el sensible increment de la participació en les parlamentàries-80 ja que a les eleccions del 79 el grup d'electors que podien votar per primer cop era encara més nombrós i el seu nivell d'abstenció va ésser superior a la mitjana. La millora en el nivell de participació s'ha de situar, doncs, dins de la tònica general més participativa en aquestes primeres legislatives catalanes, millora que ha estat més sensible en els grups que havien tingut un percentatge d'abstenció més alt en les municipals-79.

Aquest és el grup d'edat que presenta una distribució de vot més dispersa i la seva orientació és esquerrana. L'opció majoritària en totes les eleccions és el PSC. Cal remarcar també la bona implantació de l'ERC i, sobretot, de CiU que en les eleccions al Parlament de Catalunya se situa al nivell del PSC en rebre el vot de bona part d'aquells votants UCD en les legislatives-79 que s'havien abstingut en les municipals-79; també el PSUC hi millora la seva implantació d'elecció en elecció. Finalment cal esmentar que és en aquest grup on tenen una millor implantació les opcions de tipus més radical: independentistes, extrema dreta i extrema esquerra.

23-42 anys

QUADRE 25

23-42 anys

	<i>Abst.</i>	<i>Ex. Dr.</i>	<i>AP-CD</i>	<i>UCD</i>	<i>CiU</i>	<i>ERC</i>	<i>PSC</i>	<i>PSUC</i>	<i>Nac. Radicals</i>	<i>Ex. Esq.</i>
79-Legislat.	32,3	0,4	0,4	18,1	6,9	0,4	23,2	7,3	0,4	1,6
79-Municip.	40,6	—	—	10,3	8,2	4,8	20,7	8,8	0,3	1,2
80-Parlam. Cat.	43,6	—	—	9,9	10,6	5,5	15,3	6,7	1,1	0,2

Presenta un nivell de participació molt proper a la mitjana, excepte a les municipals, en les quals és sensiblement superior. En aquest grup, el continuat increment de l'abstenció es realitza fonamentalment sobre la base de l'electorat UCD en les municipals-79, i de l'electorat socialista en les parlamentàries-80.

Per altra banda presenta, com el grup anterior, una orientació esquerrana del vot que s'equilibra, però, en les parlamentàries-80. Al mateix temps la distribució del seu vot és molt menys dispersa que en aquell grup, amb el PSC com a opció majoritària i UCD com a segona força, molt per sobre de la resta d'opcions malgrat les importants pèrdues que ambdós partits han tingut des de les legislatives-79.

43-62 anys

QUADRE 26

43-62 anys

	<i>Abst.</i>	<i>AP-CD</i>	<i>UCD</i>	<i>CiU</i>	<i>ERC</i>	<i>PSC</i>	<i>PSUC</i>
79-Legislatives	33,8	5,1	19,4	4,2	2,1	19,8	6,2
79-Municipals	48,1	1,0	13,9	6,5	2,4	17,2	5,8
80-Parlament Català	42,1	—	13,2	9,7	4,3	16,1	5,8

Aquest grup mostra un nivell de participació molt semblant al de la mitjana excepte en les municipals en les quals és inferior. Tot sembla indicar que també en aquest grup el fort descens de la participació en aquestes darreres eleccions es conseqüència, sobretot, del comportament

abstencionista d'un important sector de votants AP i UCD en les legislatives-79.

L'electorat de 43-62 anys ja no és majoritàriament esquerrà sinó que es troba repartit a parts iguals entre l'esquerra i el centre-dreta. El PSC continua essent l'opció majoritària, però amb molt poc avantatge sobre la UCD, i també cal remarcar la contínua millora de la implantació de CiU.

63 anys i més

QUADRE 27

63 anys i més

	<i>Abst.</i>	<i>AP</i>	<i>UCD</i>	<i>CiU</i>	<i>ERC</i>	<i>PSC</i>	<i>PSUC</i>
79-Legislatives	31,0	1,7	25,0	9,1	5,7	21,6	2,3
79 Municipals	47,7	—	12,6	7,2	5,4	17,1	2,3
80-Parlament Català	43,8	—	15,8	9,9	6,9	13,9	3,0

El grup de més edat presenta uns nivells de participació propers a la mitjana. També aquí s'observa clarament que l'increment de l'abstenció en les municipals-79 es produeix, fonamentalment, en base a les pèrdues d'UCD, però és també considerable, en aquest cas «l'aportació» del PSC.

Excepte en les municipals, és un grup inclinat cap al centre i la dreta amb UCD com a opció principal. El seu vot és bastant concentrat en els partits majoritaris però en un grau més baix que el grup anterior.

Comparant els quadres respectius, poden apreciar-se les diferències entre el comportament electoral d'aquest grup i el dels «jubilats» sobre la base de la diferent composició sociològica de cada un: el conjunt de majors de 63 anys s'inclina més cap a UCD i CiU i menys cap a ERC i PSC que els jubilats. Si, com hem dit abans, la diferència de composició entre ambdós grups és el major percentatge de dones entre els majors de 65 anys, les diferències observades en el comportament electoral són plenament coherents amb la tendència majoritàriament conservadora del vot femení que hem constatat més amunt.

En síntesi, doncs, el factor edat no provoca diferències apreciables en el nivell de participació. En canvi sí que són diferenciats els comportaments dels grups d'edat pel que fa referència a la inclinació i a la concentració del vot: tendència majoritàriament esquerrana i distribu-

ció dispersa en els grups més joves (18-22 i 23-42) mentre que s'observa un equilibri de forces o majoria de centre-dreta i una distribució més concentrada en els grups de més edat (43-62 i més de 63).

5. EVOLUCIÓ DELS ELECTORATS (1979-1982)

5.1. *Aspectes generals*

El darrer punt de la nostra enquesta era realitzar un estudi de prospectiva sobre l'evolució del vot davant d'unes eleccions que s'haguessin celebrat en aquells moments. I això amb un doble objectiu: a) obtenir una «fotografia» de l'estat d'opinió de l'electorat en aquell moment; i b) analitzar les variacions en la composició dels electorats mitjançant un estudi individualitzat de la trajectòria del vot dels enquestats.

Pel seu caràcter conjuntural, els resultats de l'enquesta d'opinió s'han de situar sempre en el context del moment en què s'han realitzat les entrevistes. En el present cas cal tenir en compte quatre elements definitoris del context polític en el qual va realitzar-se:

1. La crisi de la UCD havia esclatat i acabava de produir-se l'escissió del seu sector més progressista.

2. La «gran dreta» promocionava la figura de Fraga Iribarne i el seu projecte de «majoria natural» per tal de decantar cap als seus interessos la crisi de la UCD. La victòria d'AP en les eleccions al Parlament de Galícia consolidava i prestigiava aquesta operació.

3. Al mateix temps aquesta situació reforçava l'alternativa socialista que, a més a més, comptava amb els efectes favorables de les recents victòries electorals a França i a Grècia.

4. Els comunistes es trobaven també en una greu crisi interna tant a nivell català com estatal, però encara no havia cristallitzat definitivament l'escissió en el PSUC.

Aquests són, doncs, els elements específics del marc en el qual s'han de situar els canvis en el comportament electoral dels ciutadans i que ara entrarem a analitzar.

A nivell de Lleida ciutat, d'haver-se realitzat unes eleccions legislatives a les Corts espanyoles en el moment que va fer-se l'enquesta, els resultats haurien estat els següents:

Com es pot observar AP-CD experimenta un avenç molt important; també incrementen el seu percentatge el PSC i més lleugerament, ERC i CiU. En canvi el PSUC reulava, encara que poc i la UCD sofria un espectacular descens.

QUADRE 28
Resultats legislatives/Sondatge legislatives 1982

	<i>Prospectiva Legislatives-82 (% s/participants)</i>	<i>Reals Legislatives-79</i>
1) PSC	34,0-36 %	30 %
2) UCD	15,0-16 %	27 %
3) AP-CD	11,5-12,5 %	5 %
4) CiU	11,0-13 %	11 %
5) PSUC	10,0-13 %	14 %
6) ERC	6,0- 7 %	5 %

Aquestes variacions implicaven una modificació important en el panorama polític lleidatà, passant d'una estructura bipartidista (PSC-UCD) amb dues forces secundàries (PSUC i CiU) i dues minoritàries (ERC-AP), a una altra estructura amb clara hegemonia del PSC i evolucionant la resta d'opcions cap a un més gran equilibri de forces entre elles.¹⁰

Però si bé és important captar les tendències d'evolució del vot, tant o més important és analitzar com es produeix aquesta evolució, com es realitzarien els transvasaments de vot; cosa que ens permetrà un millor coneixement de la dinàmica del comportament electoral a Lleida ciutat.

Per això, analitzarem opció per opció en un doble sentit: *a)* orientació del vot, en les hipotètiques properes legislatives del 82, dels electors de cada opció en les legislatives-79; i *b)* orientació del vot en les legislatives-79 del conjunt d'electors que declaren la intenció de votar per una opció determinada en les hipotètiques properes legislatives-82.

5.2. Abstenció

QUADRE 29
Abstenció

<i>Comportament en les 82 Leg. dels abstencionistes en les 79-Leg.</i>		<i>Comportament en les 79-Leg. dels que s'abstindran en les 82-Leg.</i>	
41,2	22,6 % Abstenció	46,4	28,8 % No havia votat
	23,4 % Indecisos de votar		24,6 % No respon si va votar
	16,4 % Votarà PSC		17,8 % Va votar, no diu a qui
	9,5 % Votarà però indecís d'opció		9,6 % Va votar PSC
	4,0 % Votarà CiU		6,8 % Va votar UCD
	4,0 % Votarà ERC		4,1 % Va votar CiU
	3,3 % Votarà PSUC		4,1 % Va votar ERC
	2,2 % Votarà AP		4,0 % Altres 5 partits
	1,8 % Votarà UCD		
	6,6 % No contesta		

10. Segurament, els esdeveniments que s'han anat succeint després modificaran aquestes previsions. En tot cas, però, aquesta qüestió no afecta gaire l'objectiu central del nostre treball: l'estudi dels canvis de comportament de l'electorat.

Com pot deduir-se d'aquests quadres l'electorat abstencionista experimenta sensibles modificacions: el 41 % dels que varen abstenir-se en les legislatives-79 declaren la seva intenció de votar en les hipotètiques legislatives que s'haguessin celebrat a primers del 82, i com a contrapartida el 46 % dels que declaren la seva intenció d'abstenir-se en les legislatives-82, varen participar en les del 79.

Tenint en compte que aquests percentatges son exagerats per causa de la subrepresentació de l'abstencionisme «constant»,¹¹ cal situar entre el 25-30 % la renovació real de l'electorat abstencionista, proporció que podem considerar dins dels límits de la normalitat.¹²

5.3. AP-CD

QUADRE 30

AP/CD

Opció en les 82-Leg. dels votants CD 79-Leg.	Opció en les 79-Leg. dels que votaran AP/CD-82
67,9 % Votaran AP-CD	53,7 % Havien votat UCD
7,1 % Votaran UCD	28,4 % Havien votat AP/CD
3,6 % Votaran Extr. Dreta	3,0 % Havien votat Extr. Dreta
14,2 % Indecisos d'opció	3,0 % Havien votat CiU
7,1 % Indecisos de votar	3,0 % Havien votat PSC
	8,9 % No havien votat

El fort increment d'aquesta opció en unes hipotètiques legislatives és degut quasi exclusivament al traspàs massiu de votants UCD-79 que, davant la crisi d'UCD, opten per una opció més netament conservadora: el 54 % dels que declaren la seva intenció de votar AP-CD havien votat UCD en les legislatives-79. (Les aportacions d'altres opcions són molt marginals.) La composició social d'aquest electorat trànsfuga és molt semblant a la de l'electorat UCD.

En canvi, dels votants AP/CD en les legislatives només una part molt reduïda (11 %) no repetirien el sentit del seu vot en les legislatives-82, mentre que el 68 % sí que el repetiria i el 21 % es mostrava indecís.

11. El percentatge d'abstencionisme constant que reflecteix l'enquesta és anormalment molt baix. Per altra banda, no és gaire arriscat considerar que el comportament habitual de bona part de les persones que han rebutjat de contestar l'enquesta és l'abstenció.

12. Vegeu: A. LANCELOT: *L'abstentionisme electoral en France*; M. SINEAN - J. MOSSUZ - LAVAU: *Sociologie de l'abstention dans huit Bureaux de vote parisiens*, Rev. Fr. Sc. Pol, 1-1978.

5.4. UCD

L'electorat d'UCD es descomposa en diverses direccions: el 40 % dels votants UCD en les legislatives no repetiria el sentit del seu vot, un 23 % es troba indecís i només el 37 % tornaria a votar UCD. En no rebre pràcticament «aportacions» d'altres opcions, l'electorat UCD-82 queda reduït als «fidels» que repeteixen el seu vot (37 % dels votants UCD-79 i que ara representen el 88 % del seu electorat).

QUADRE 31

UCD

Opció en les 82-Leg. dels votants UCD-79	Opció en les 79-Leg. dels que votaran UCD-82
37,3 % Votaran UCD	87,5 % Havien votat UCD
14,8 % Votaran AP/CD	6,7 % No havien votat
13,1 % Indecisos d'opció	3,9 % Havien votat CiU
8,6 % Votaran PSC	1,9 % Havien votat AP/CD
8,8 % Votaran CiU	
9,8 % Indecisos de votar	
4,1 % Abstenció	

La «fuga de vots» més important es produeix cap a AP/CD (15 % dels votants UCD-79) però també cap a CiU i el PSC (9 % en ambdós casos): un important sector de l'electorat UCD-79 busca opcions polítiques més clarament definides i els conflictes interns en són un reflex fidel.

UCD experimenta pèrdues generalitzades en totes les categories socio-professionals. Entre els obrers la seva implantació baixa del 15,2 % al 6,5 % (% sobre participants) en benefici del PSC, d'AP/CD i els indecisos. La pèrdua d'electorat entre els empleats, categoria en la qual dominava el 79, expressa una desorientació ja que la majoria se situen com a indecisos. Pel que fa a les mestresses de casa la seva implantació baixa del 34,5 % al 19,5 %, i queda ara com a segona força per sota del PSC; en valors absoluts és la categoria que aporta el gruix de les pèrdues donada la similar composició de l'electorat trànsfuga i l'electorat UCD. En les altres categories les pèrdues d'implantació són també properes al 50 %. La categoria on millor es manté és entre els jubilats on la seva implantació només baixa del 28,6 % al 21,7 % (% sobre participants).

D'aquestes pèrdues, l'estructura de l'electorat centrista no se'n ressenteix, doncs, excessivament. La variació més important és l'increment de la presència relativa de jubilats en el seu electorat (passa del 9,7 % al 14,4 %) que apareixen, juntament amb les mestresses de casa, com els «nuclis durs» de l'opció UCD.

5.5. CiU

El fet que el seu percentatge en unes hipotètiques legislatives se situés en un nivell només lleugerament superior al de les legislatives-79, podria fer-nos pensar, en un primer cop d'ull, que l'electorat «convergent» es manté molt estable. Tanmateix el quadre següent és prou eloqüent per a adonar-nos que aquella «estabilitat» és només aparent.

QUADRE 32

CiU

Opció en les 82-Leg. dels votants CiU-79	Opció en les 79-Leg. dels que votaran CiU-82
40,0 % Votaran CiU	49,2 % Havien votat CiU
12,5 % Votaran ERC	30,8 % Havien votat UCD
12,5 % Votaran ERC	15,4 % No havien votat
12,5 % Indecisos dpoció	1,5 % Havien votat PSC
10,0 % Votaran PSC	
5,0 % Votaran UCD	
2,5 % Votaran AP/CD	
7,5 % Indecisos de votar	
7,5 % Abstenció	

L'electorat de CiU experimenta una important transformació: només el 40 % dels votants CiU en les legislatives-79 tornaria a votar segur per la mateixa opció, mentre que un altre 40 % no repetiria el sentit del seu vot i un 20 % es mostra indecís. Els trànsfuges de CiU van majoritàriament cap a opcions més a l'esquerra (ERC + PSC = 22,5 %) malgrat haver-hi, també, alguns desplaçaments cap a la dreta (AP/CD + UCD = 7,5 %) i altres cap a l'abstenció (7,5 %).

Aquestes pèrdues, però, les compensa amb escreix en recollir la intenció de vot del 9 % almenys dels que varen votar UCD en les legislatives-79 i la d'electors que no havien votat (per abstenció o perquè no tenien l'edat).

Aquestes variacions repercuteixen sobre l'estructura social del seu electorat que perd implantació entre els obrers i els empleats; en canvi, gràcies a la incorporació d'ex-votants UCD, millora la seva implantació entre els quadres mitjans i els propietaris i la consolida entre les mestresses de casa.

Finalment, i a nivell de valoració global, el fet de perdre electorat per l'esquerra i guanyar-ne per la dreta evidencia que, per part de l'electorat, hi ha una progressiva identificació de CiU com a opció conservadora.

5.6. ERC

Cas semblant al de CiU és el de l'ERC: el lleuger increment del seu percentatge respecte al de 1979 que sembla indicar una gran estabilitat del seu electorat amaga en realitat una sensible transformació d'aquest, menys important, però, que en el cas de CiU.

QUADRE 33

ERC

Opció en les 82-Leg. dels votants ERC-79	Opció en les 79-Leg. dels que votaran ERC-82
59,5 % Votaran ERC	53,2 % Havien votat ERC
19,0 % Votaran PSC	21,3 % Havien votat CiU
14,3 % S'abstindran	12,8 % No havien votat
4,8 % Indecisos de votar	4,2 % Havien votat UCD
2,4 % Votaran nacionalistes radicals	2,1 % Havien votat PSC

Aproximadament el 35 % dels deus votants en les legislatives-79 no tornaria a votar ERC en les hipotètiques del 82. El seu alineament amb CiU i UCD en el Parlament de Catalunya fa que el 20 % dels seus electors en les legislatives-79 hagin decidit votar ara per una opció més coherentment d'esquerra (PSC); però compensa, al mateix temps, aquestes pèrdues amb trànsfugues de CiU que volen situar-se en una opció més progressista.

5.7. PSC

L'avenç del PSC en les hipotètiques legislatives es fa sobre el manteniment de l'electorat socialista en les legislatives-79 i amb la incorporació d'electors provinents d'altres opcions.

QUADRE 34

PSC

Opció en les 82-Leg. dels votants PSC-79	Opció en les 79-Leg. dels que votaran PSC-82
70,2 % Votaran PSC	63,9 % Havien votat PSC
8,8 % Indecisos d'opció	13,4 % No havien votat
8,1 % Indecisos de votar	7,0 % Havien votat UCD
3,7 % Abstenció	5,7 % Havien votat PSUC
2,2 % Votaran PSUC	2,7 % Havien votat ERC
7,0 % Opcions diverses	2,7 % Havien votat CiU

És l'opció que millor manté el seu electorat-79: només un 14 % no tornaria a votar PSC, que es dispersa en diverses direccions mentre que el 70 % repetiria el sentit del seu vot i el 16 % es mostra indecís.

La pèrdua del 14 % de votants-79 es veu compensada amb escreix per la incorporació d'electors amb comportaments diversos en les legislatives-79: fonamentalment persones que s'havien abstingut, joves que no tenien edat per votar, votants d'UCD i del PSUC; en menor proporció també n'incorpora que havien votat ERC o CiU en les legislatives-79.

A nivell global, l'oferta política d'ampli espectre que presenta el PSOE i una conjuntura favorable per raons diverses (els trets principals de la qual ja hem esmentat en iniciar aquesta part del treball) explicarien aquests moviments.

5.8. PSUC

La pèrdua d'iniciativa política del PSUC i del PCE i els conflictes interns en ambdós partits semblen ésser els factors que determinen un retrocés en l'acceptació del PSUC per part de l'electorat.

QUADRE 35

PSUC

Opció en les 82-Leg. dels votants PSUC-79	Opció en les 79-Leg. dels que votaran PSUC-82
58,8 % Votaran PSUC	69,1 % Havien votat PSUC
21,2 % Votaran PSC	8,8 % Havien votat PSC
12,5 % Indecisos d'opció	5,9 % Havien votat Ext. Esq.
5,0 % Indecisos de votar	13,2 % No havien votat
2,5 % Votaran Ext. Esq.	2,9 % No responen opció 79

Del conjunt d'electors que varen votar PSUC en les legislatives-79 el 21 % votaria ara PSC, i el 17 % es mostra indecís i només el 59 % tornaria a votar PSUC.

Aquestes pèrdues no es veuen compensades per les «aportacions» que rep d'electors amb divers comportament en les legislatives-79: dels electors que declaren la seva intenció de votar PSUC, el 13 % s'havien abstingut o són joves que no havien pogut votar, el 8 % havien votat PSC (representen el 2 % del vot socialista en les legislatives-79), el 6 % l'extrema esquerra i el 3 % són persones que no havien declarat la seva opció de vot-79 (i que potser ja havien votat PSUC, encara que no té massa sentit «amagar» el vot comunista en el 79, i declarar-lo com a intenció de futur).

Els fets que varen produir-se posteriorment en el PSUC: culminació de l'escissió d'un sector important d'afiliats per a constituir un altre partit, i la recuperació de la política i la imatge eurocomunistes, són factors que modificarien, amb tota seguretat, aquestes dades, i situarien el PSUC en millor posició per a recuperar els trànsfuges al PSC amb la possibilitat, però, de perdre el sector de l'electorat més directament identificat amb l'escissió.

CONCLUSIONS GENERALS SOBRE EL SISTEMA DE PARTITS A LLEIDA

A més de les conclusions particulars a què hem arribat en parlar de cada opció podem establir, en síntesi, les següents conclusions generals:

1. Ens trobem a Lleida amb un *sistema multipartidista*, com a nivell de Catalunya, estructurat en dos «blocs» molt ben definits ideològicament i sociològicament:

— El *bloc de centre i dreta* format per AP/CD, CC-UCD i CiU, amb forta implantació entre les mestresses de casa, les capes mitjanes assalariades, els petits propietaris i els treballadors autònoms i, sobretot, entre l'electorat femení en general.

— El *bloc d'esquerra* format pel PSC i el PSUC de composició fonamentalment obrera, jove i masculina.

2. La «*permeabilitat electoral*» entre aquests dos blocs és molt reduïda; es realitza bé directament o bé per mitjà de l'ERC, situada entre mig d'ambdós blocs i que actua com a «cambra de comunicació» entre ells. Aquesta reduïda permeabilitat indica un *posicionament ideològic bastant definit per part de l'electorat*.

3. En canvi els *traspassos de vot a l'interior de cada bloc ja són molt més importants* (sobretot, en el període que estudiem, en el bloc de centre i dreta), evident indicador que *la identificació entre elector i opció política concreta no és encara gaire consolidada*.

ENCUESTA DE OPINIÓN PÚBLICA
DESCRIPCIÓN SOCIO-ECONÓMICA

I) NÚMERO DE CUESTIONARIO:

II) SECCIÓN ELECTORAL:

III) BARRIO:

1. SEXO:

- ☐ Hombre.
- ☐ Mujer.

2. EDAD:

- ☐ Entre 18 y 23 años.
- ☐ Entre 24 y 32 años.
- ☐ Entre 33 y 42 años.
- ☐ Entre 43 y 52 años.
- ☐ Entre 53 y 62 años.
- ☐ Entre 63 y 72 años.
- ☐ Más de 73 años.
- ☐ En blanco / No contesta.

3. PROFESIÓN:

- a) Del entrevistado:
- b) Del cabeza de familia:

4. CATEGORIA SOCIO-ECONÓMICA:

- ☐ Empresario con más de 5 asalariados.
- ☐ Empresario con menos de 5 asalariados.
- ☐ Asalariado.
- ☐ Régimen de explotación o negocio familiar.
- ☐ Otros.
- ☐ En blanco / No contesta.

5. CATEGORIA SOCIO-PROFESIONAL:

- ☐ Obrero.
- ☐ Empleado.
- ☐ Cuadro Medio.
- ☐ Propietario de actividad industrial o de servicios.
- ☐ Empresario agrícola o ganadero.
- ☐ Funcionario Público.
- ☐ Clérigo.
- ☐ Estudiante.
- ☐ Jubilado.
- ☐ Ama de casa.
- ☐ Sin empleo.
- ☐ Otros.
- ☐ En blanco / No contesta.

6. NIVEL EDUCACIONAL:

- ☐ Sin estudios.
- ☐ Estudios Primarios.
- ☐ Bachiller Elemental o EGB.
- ☐ Bachiller Superior o BUP.
- ☐ Formación Profesional.
- ☐ Diplomado Grado Medio.
- ☐ Diplomado Superior.

7. LUGAR DE NACIMIENTO:

- ☐ Cataluña.
- ☐ Andalucía.
- ☐ Resto España.
- ☐ Extranjero.
- ☐ En blanco / No contesta.

CUESTIONARIO

8. ¿Con frecuencia lee usted un periódico de información general?

- ☐ Cada día.
- ☐ A menudo.
- ☐ De vez en cuando.
- ☐ Casi nunca o nunca.
- ☐ En blanco / No contesta.

9. ¿Ve usted los programas informativos de TVE?

- ☐ Asiduamente.
- ☐ A menudo.
- ☐ De vez en cuando.
- ☐ Casi nunca o nunca.
- ☐ En blanco / No contesta.

10. ¿Escucha usted los programas informativos de alguna emisora de radio?

- ☐ Asiduamente.
- ☐ A menudo.
- ☐ De vez en cuando.
- ☐ Casi nunca o nunca.
- ☐ En blanco / No contesta.

11. ¿Se interesa usted por la política?

- ☐ Bastante o mucho.
- ☐ Un poco.
- ☐ Muy poco o nada.
- ☐ En blanco / No contesta.

12. ¿Cree usted que la democracia, los partidos políticos y las elecciones libres son necesarios para el buen gobierno de un país?

- ☐ Sí.
- ☐ No.
- ☐ Da lo mismo.
- ☐ No sabe / No contesta.

13. El hecho de que Cataluña tenga Estatuto de Autonomía, Gobierno y Parlamento propios, ¿cómo lo valora usted?

- ☐ Positivamente.
- ☐ Negativamente.
- ☐ Indiferente.
- ☐ No sabe / No responde.

14. De las consultas electorales democráticas que se han celebrado (2 elecciones a Cortes, Referéndum sobre la Constitución, Elecciones Municipales, Referéndum sobre el Estatuto de Autonomía de Cataluña, Elecciones al Parlamento de Cataluña), usted ha participado:

- ☐ En todas.
- ☐ En la mayoría.
- ☐ Sólo en algunas.
- ☐ En ninguna.
- ☐ No sabe / No contesta.

15. *Cuando usted no ha ido a votar, ¿cuál o cuáles de estos motivos han influido más en ello?*

- ☐ Porque no tenía la edad.
- ☐ Porque no le satisfacían las alternativas que se le presentaban.
- ☐ Porque al ser sólo para Cataluña no le interesaban mucho.
- ☐ Porque aquel día no pudo ir a votar.
- ☐ Porque creyó que su voto no era importante.
- ☐ Porque las anteriores elecciones no habían servido para solucionar los problemas más urgentes.
- ☐ Porque estaba cansado de tantas elecciones.
- ☐ Porque no le interesaban las elecciones en general.
- ☐ No sabe / No contesta.
- ☐ Otros (indíquelos):
- ☐
- ☐

16. *Cuando usted ha ido a votar, ¿lo ha hecho siempre por el mismo partido?*

- ☐ Sí.
- ☐ No.
- ☐ No sabe / No responde.

17. *Si usted no ha votado siempre a un mismo partido, ¿puede decirnos cuál o cuáles de estos motivos han influido más en su decisión de votar por otra opción?*

- ☐ Porque el partido al que usted votó anteriormente no actuó conforme usted esperaba.
- ☐ Porque prefería el candidato de otro partido.
- ☐ Porque una cosa son las elecciones de ámbito español y otra las exclusivas para Cataluña.
- ☐ Porque creyó que así su voto sería más útil.
- ☐ Porque se lo recomendaron personas de su total confianza.
- ☐ No sabe / No contesta.
- ☐ Otros (indíquelos):
- ☐
- ☐

18. *A su juicio cuáles son los principales problemas que tiene planteados nuestro país? (Señale un máximo de 5.)*

- ☐ Que los precios suben más de prisa que los salarios.
- ☐ La poca atención y control del Gobierno a cuestiones como: la Sanidad y Salud Pública, la Enseñanza, la Vivienda, Jubilación...
- ☐ El terrorismo.
- ☐ El bajo rendimiento de muchos trabajadores.
- ☐ La incapacidad de muchos empresarios.
- ☐ El paro.
- ☐ El que un reducido grupo de grandes capitalistas controlen la mayor parte de la economía del país en su propio beneficio particular.
- ☐ Las excesivas pretensiones de los trabajadores en cuanto a: salarios, horarios, fiestas...
- ☐ La delincuencia y la inseguridad ciudadanas.

- ☐ Otros (indíquelos):
- ☐
- ☐
- ☐
- ☐ No sabe / No contesta.

19. ¿Cuáles de estas medidas cree usted que serían más adecuadas para solucionar los problemas más graves que tiene planteados el país? (No señale más de 5.)

- ☐ Conceder reducciones de impuestos a los empresarios para estimular las inversiones privadas que creen empleo.
- ☐ Que el Estado mediante un aumento de los impuestos sobre los grandes beneficios y fortunas, aumente las inversiones públicas creadoras de puestos de trabajo (empresas públicas, hospitales, viviendas sociales...).
- ☐ Ceder a empresas privadas parte de los actuales Servicios Públicos.
- ☐ Prohibir las horas extras para crear nuevos puestos de trabajo.
- ☐ Adelantar la edad de la jubilación para facilitar la incorporación de los jóvenes al trabajo.
- ☐ Que haya mayores facilidades de despido para poder modernizar las empresas.
- ☐ Mejorar la vigilancia policial.
- ☐ Aumentar la participación de los trabajadores en el control y gestión de las empresas.
- ☐ Mayor control público de sectores económicos tan básicos como la energía y la Banca.
- ☐ Otros (indíquelos):
- ☐
- ☐
- ☐ No sabe / No contesta.

20. ¿Puede decirnos, por favor, si usted decidió participar o no en las siguientes consultas electorales? (Señale con una cruz —x— la casilla correspondiente a su opción.)

SÍ	NO	No re- cuerda	No con- testa

Elecciones Legislativas a Cortes (15-junio-1977)
Referéndum constitucional (6-diciembre-1978)
Elecciones Legislativas a Cortes (1-marzo-1979)
Elecciones Municipales (3-abril-1979)
Referéndum sobre el Estatuto Catalán
(25-octubre-1979)
Elecciones Legislativas al Parlament
(20-marzo-1980)

21. ¿Podría decirnos, por favor, la opción política a la que usted votó en cada una de las siguientes elecciones? (Señale con una cruz —x— la casilla que corresponda a su opción en cada elección. Para facilitar la respuesta se indican los nombres de los dirigentes más conocidos de cada partido.)

Congreso Diputados
(15-junio-1977)
Congreso Diputados
(1-marzo-1979)
Ayuntamientos
(3-abril-1979)
Parlamento de Catalunya
(20-marzo-1980)

Alianza Popular - Coalición Democrática. (AP, CD)
(Fraga Iribarne)
Fuerza Nueva, Falange Española
(Blas Piñar)
Centristes de Catalunya (Unión de Centro Democrático)
(Adolfo Suárez, Anton Canyellas, Manual Sárraga)
Moviment Comunista, Lliga Comunista Revolucionària, Partit del Treball, ORT, PCOE, OCE-BR
Esquerra de Catalunya
(Sólo 15-junio-1977)
Esquerra Republicana de Catalunya (ERC)
(Heribert Barrera, Audet, Dr. Puigvert)
Nacionalistes d'Esquerra (BEAN)
(Xirinachs)
Partido Socialista de Andalucía
(Rojas Marcos) (Sólo 20-marzo-1980)
Pacte Democràtic per Catalunya (PDC)
(Sólo 15-junio-1977)
Convergència i Unió (CDC-UDC)
(Jordi Pujol, Maria Rubies, Joan Oró)
Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE)
(Felipe González, Joan Raventós, Antoni Siurana)
Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC)
(Santiago Carrillo, Pere Ardiaca, Magda Ballester)
Unió Democràtica de Catalunya-Centre Català
(Sólo 15-junio-1977)
Otros (indicarlo):
.....
No votó
No sabe
No contesta

22. Si *ahora se convocaran* nuevas elecciones legislativas a Cortes, ¿participaría usted en ellas? (Señalar con una cruz —x— la respuesta correspondiente a su opción.)

- ☐ SÍ.
☐ NO.
☐ No sabe
☐ No responde.

23. Si *ahora se convocaran* nuevas elecciones legislativas a Cortes, ¿a cuál de estas opciones votaría usted? (Señalar con una cruz la respuesta correspondiente a su opción.) (Si estuviese indeciso entre 2 opciones, puede señalarlas.)

- ☐ Fuerza Nueva, Falange Española (Blas Piñar).
- ☐ Coalición Democrática (Fraga Iribarne).
- ☐ Socialistas (PSC-PSOE) (Felipe González).
- ☐ Moviment Comunista, Lliga Comunista, Partit del Treball, PCOE, OCE-BR.
- ☐ Nacionalistes d'Esquerra (BEAN).
- ☐ Unión de Centro Democrático (UCD) (Leopoldo Calvo-Sotelo).
- ☐ Convergència i Unió (Jordi Pujol).
- ☐ Esquerra Republicana de Catalunya (Heribert Barrera).
- ☐ Comunistas (PSUC-PCE) (Santiago Carrillo).
- ☐ Partido Socialista Andaluz (PSA) (Rojas Marcos).
- ☐ No sabe.
- ☐ No votaría
- ☐ En blanco / No contesta.
- ☐ Otros:

10. Eleccions a Lleida entre 1890 i 1936:
Una explicació de la tipologia
electoral provincial

Conxita Mir Curcó
Professora d'Història
Estudi General de Lleida

Aquest article constitueix un breu resum de la meua tesi doctoral «Evolució del comportament electoral a la província de Lleida entre 1890 i 1936», llegida a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat Autònoma de Barcelona, el novembre de 1982. La necessària síntesi del seu contingut ha fet que en el present treball es ressaltessin fonamentalment algunes de les interrelacions existents entre comportament electoral i estructura socio-econòmica de les terres de Lleida, tot oblidant l'evolució històrica d'aquest comportament, part important de la tesi doctoral que acabo d'esmentar.

I. PRECISIONS METODOLÒGIQUES

Sense entrar en explicacions sobre el mètode de treball seguit en l'anàlisi de cada una de les èpoques històriques estudiades en aquest treball —la Restauració Monàrquica i la II República—,¹ sí que vull referir-me al caràcter obligatòriament «ecològic», des del moment en què no és possible tenir accés directe als individus, de la investigació electoral històrica, perquè crec que calen algunes matisacions terminològiques en relació amb la paraula «ecologia» i al significat que ha arribat a assolir en els estudis de sociologia electoral desenvolupats fins ara, als quals el meu vol incorporar-se.

1. Entre 1890 i 1923 van celebrar-se 16 eleccions generals que s'han estudiat particularment, així com els comicis provincials i municipals que van tenir lloc durant aquest mateix període. Pel que fa als comicis de l'època republicana, s'han estudiat els generals de 1931, 1933 i 1936, els municipals de 1934, els del Parlament Català de 1932 i els de compromissaris per a l'elecció del President de la República de 1936. Tots els comicis a Corts han estat tractats en base als escrutinis dels 320 municipis de la província de Lleida.

Entre els investigadors electoralistes ha existit una polèmica més o menys cordial a l'hora d'adoptar un dels models metodològics defensats per cada una de les principals escoles de sociologia electoral. Es parla d'estudis ecològics, conductistes, individualistes, i cada autor tendeix a adscriure's a algun grup o a fer-los compatibles.

La diferència bàsica entre ells sorgeix a l'hora d'escollir la unitat de treball. Els investigadors dits «ecologistes» consideren el grup —una col·lectivitat— com l'actor electoral bàsic, que es comporta com a unitat, i defineix alguna o algunes tendències que el caracteritzen: abstencionista, d'esquerreres, etc. Els resultats electorals adquireixen una representació geogràfica i poden ser interpretats per condicionaments econòmics, polítics, socials, etc., definits sobre el mateix territori.

Els individualistes fixen el seu objectiu en l'anàlisi de les respostes dels individus, que interpreten a partir de considerar alguns estímuls que incideixen directament sobre ells: polítics, socials, familiars, psicològics, etc.

També hi ha geògrafs electorals que es limiten a representar cartogràficament els resultats i a interpretar-los segons relacions amb d'altres dades electorals recollides a indrets i períodes cronològics diferents.

A partir del plantejament metodològic escollit per un autor, el major problema sorgeix quan s'intenta extrapolar conclusions, sigui del grup social a l'individu o viceversa. L'estudi ecològic tracta d'explicar el comportament electoral de grups en relació amb variables, els valors de les quals són coneguts pels mateixos grups, i així presentar, per exemple, coeficients de correlació. Però aquests coeficients només són vàlids en el nivell estructural en què s'han format —municipis, comarques, circumscripcions, etc.—, i sempre hi ha el risc de voler canviar de nivell, aplicant les relacions descobertes entre variables donades per a col·lectius als individus que les formen. Així mateix, tampoc les conclusions formades a partir de l'estudi de respostes individuals no permeten generalitzar i explicar inequívocament les característiques de la població.²

L'Ecologia sorgeix de les Ciències Naturals com a disciplina que tracta de comprendre el funcionament d'unitats constituïdes inseparablement per comunitats d'éssers vius i per l'entorn en què viuen. En suma, l'Ecologia estudia unes unitats dites ecosistemes. Els ecosistemes es defineixen per unes propietats físiques, químiques, demogràfiques, etcètera..., i estan organitzats de tal manera que les modificacions d'una propietat posen en moviment tots els components del conjunt, fins al punt que, al cap d'un temps, res del que hi ha no és igual al que hi havia abans.³

El símil biològic ens diu que un suposat tractament ecològic aplicat

2. Luis LÓPEZ GUERRA: *Niveles de análisis, falacia ecológica y falacia contextual*, a «Revista Española de la Opinión Pública», núm. 48, Madrid, abril-juny 1977, fa un bon plantejament d'aquesta problemàtica.

3. Ramon MARGALEF: *Perspectivas de la teoría ecológica*, Blume, Barcelona 1980, 1.ª reimpressió. Especialment el capítol «El ecosistema como sistema cibernético», pp. 5-27.

a les Ciències Socials o a la Història, a més de la seva irrenunciable visió antropocèntrica, hauria de partir del principi que tot funciona com un tot i del corollari que les conseqüències d'un canvi puntual es transmeten a tot el conjunt. Per tant, l'anàlisi ecològica del comportament electoral —definit per propietats com grau d'abstenció, orientació del vot, etcètera...— ha de partir sempre de la delimitació d'un ecosistema, definint un grup humà més el seu entorn físic, social, cultural, econòmic, religiós, polític, etc..., i unes propietats d'interrelació entre aquests subsistemes —grup humà i entorn— que l'investigador fa confluïr cap a l'explicació causal del fenomen que li interessa estudiar. Així mateix, per una aprehensió més completa, hauran d'incorporar-se a l'estudi els mecanismes d'autoregulació que tot ecosistema posseeix davant possibles tensions exercides sobre un factor i, també, dels mecanismes d'intercanvi amb d'altres ecosistemes situats fora dels seus mateixos límits geogràfics.

Una anàlisi ecològica és, per definició, complexa, i requereix la possessió d'un gran banc de dades fiables, i un tractament precís i exhaustiu, que solament pot fer-se per equips d'investigadors especialitzats en diferents branques de la ciència. Per tot això, si bé en la investigació sobre el comportament electoral de la província de Lleida s'ha partit de pressupòsits metodològics que volien aproximar-se al model que s'acaba d'expressar, val a dir que, en molts aspectes, aquesta investigació que aquí es presenta pateix de certes limitacions —manca d'un banc de dades electorals sistematitzades prèviament, estudi poc exhaustiu de variables extraelectorals, etc...— que potser invaliden una definició estricte ecològica, i és també difícil de delimitar fins a quin punt pot definir-se com de geografia electoral, sociologia, o història. Potser la resposta podria trobar-se en l'artificialitat de la compartimentació de la inabastable realitat, que és una sola, en ciències amb objectius i metodologia diferents.

II. *ALGUNES QÜESTIONS A RESPONDRE*

A l'inici del treball, i en base a una interdisciplinarietat metodològica, pretenia trobar resposta a algunes de les qüestions que prèviament m'havia plantejat:

¿És possible definir, en qualitat de generalització, un comportament electoral determinat per a tota la província de Lleida?

¿Els escrutinis de la II República van reflectir algun tipus de tradició de vot construïda durant la Restauració Monàrquica?

¿El comportament electoral es pot explicar d'acord amb un cert determinisme dels factors extraelectorals vers els factors electorals?

L'assignació d'un comportament electoral a un ample territori és una operació aritmètica, els factors de la qual són comportaments particulars. Només pot considerar-se el comportament electoral com una

realitat global, i no com un artefacte estadístic, quan existeix homogeneïtat entre els diversos escrutinis d'una demarcació electoral. Però, qui fixa els límits d'aquesta demarcació? La diferència entre comportament general i comportament particular depèn de la subjectivitat de l'investigador o, més pròpiament, de l'àmbit territorial que es proposi estudiar. Aquell que estudiï les eleccions d'un país és possible que es doni per satisfet quan trobi similituds entre els escrutinis de diverses províncies. El que treballa sobre una província cercarà homogeneïtat entre comarques i entre municipis. D'altres trobaran més apropiat investigar comportaments individuals. En qualsevol cas, sempre és possible i desitjable que convisquin i es complementin diferents nivells d'anàlisi.

Sota aquest criteri d'homogeneïtat, i després d'haver aprofundit en la història electoral de la província de Lleida dels anys de la Restauració i de la Segona República, puc afirmar que no és possible definir un comportament electoral per a tota la província de Lleida. Sense necessitat de qüestionar l'artificialitat de la divisió provincial, pot afirmar-se que només s'han trobat comportaments característics quan s'ha descendit a nivells geogràfics inferiors. En realitat, com menor era l'extensió de les zones que considerava, menys distingibles eren les conductes dels municipis que les componien, però ha calgut fixar un límit que em permetés definir diferents comportaments sense perdre la perspectiva de conjunt. Així han sorgit *quatre tipus de comportament electoral*,⁴ tal com poden observar-se en el mapa referit a la tipologia electoral provincial: el detectat als municipis de la plana regada de Lleida —comarques del Segrià, les Garrigues, part de la Noguera, la Segarra i l'Urgell—; el corresponent a la comarca del Solsonès i municipis limítrofs de l'Alt Urgell, la Noguera, la Segarra i l'Urgell; el definit pels electors de les comarques més grans de la muntanya lleidatana, incloent els dos Pallars i l'Alt Urgell, excepte l'extrem meridional; i, com a quart tipus, l'enregistrat per dos petits nuclis de municipis corresponents a les comarques de la Vall d'Aran i la Cerdanya lleidatana.

El comportament electoral pot o no sustentar-se en una tradició de vot, segons que les seves característiques tinguin o no tinguin persistència al llarg d'una època històrica. Es fa difícil parlar de tradició de vot en un país en què els períodes democràtics han estat epílegs d'una dictadura i pròlegs de la següent. No obstant això, en aquest treball s'ha tractat d'esbrinar si les característiques electorals en zones que en algunes eleccions de la Restauració van gaudir d'uns escrutinis no falsejats, reapareixen durant la Segona República. Feta l'esmentada observació, pot dir-se que tot i que la província de Lleida, durant la seva història electoral, va manifestar un comportament electoral global a l'uníson amb els canvis que s'anaven produint a Catalunya i a Espanya, el seu territori posseeix algunes àrees político-electorals amb estructura pròpia, amb

4. Vegeu les notes aclaratòries finals, on s'explica com s'ha establert aquesta tipologia.

un persistent comportament electoral que reflectia *una tradició de vot* capaç de sobreviure als canvis polítics.

La definició de zones caracteritzables per l'estructura del seu comportament electoral ha conduït en cada cas al descobriment *d'altres tipus d'estructures* que defineixen igualment aquestes zones. Dit d'una altra manera, les fronteres que s'establien com a conseqüència del pas d'un tipus de comportament electoral a un altre s'aproximen en gran mesura a les determinades per d'altres diferències, com ho són les referides a l'estructura de la propietat agrària, la topografia, l'analfabetisme, etc.⁵ (Vegeu mapes sobre l'estructura de la propietat agrària.)

III. LA INTERRELACIÓ D'ESTRUCTURES: COMPORTAMENT ELECTORAL I VARIABLES SÒCIO-ECONÒMIQUES

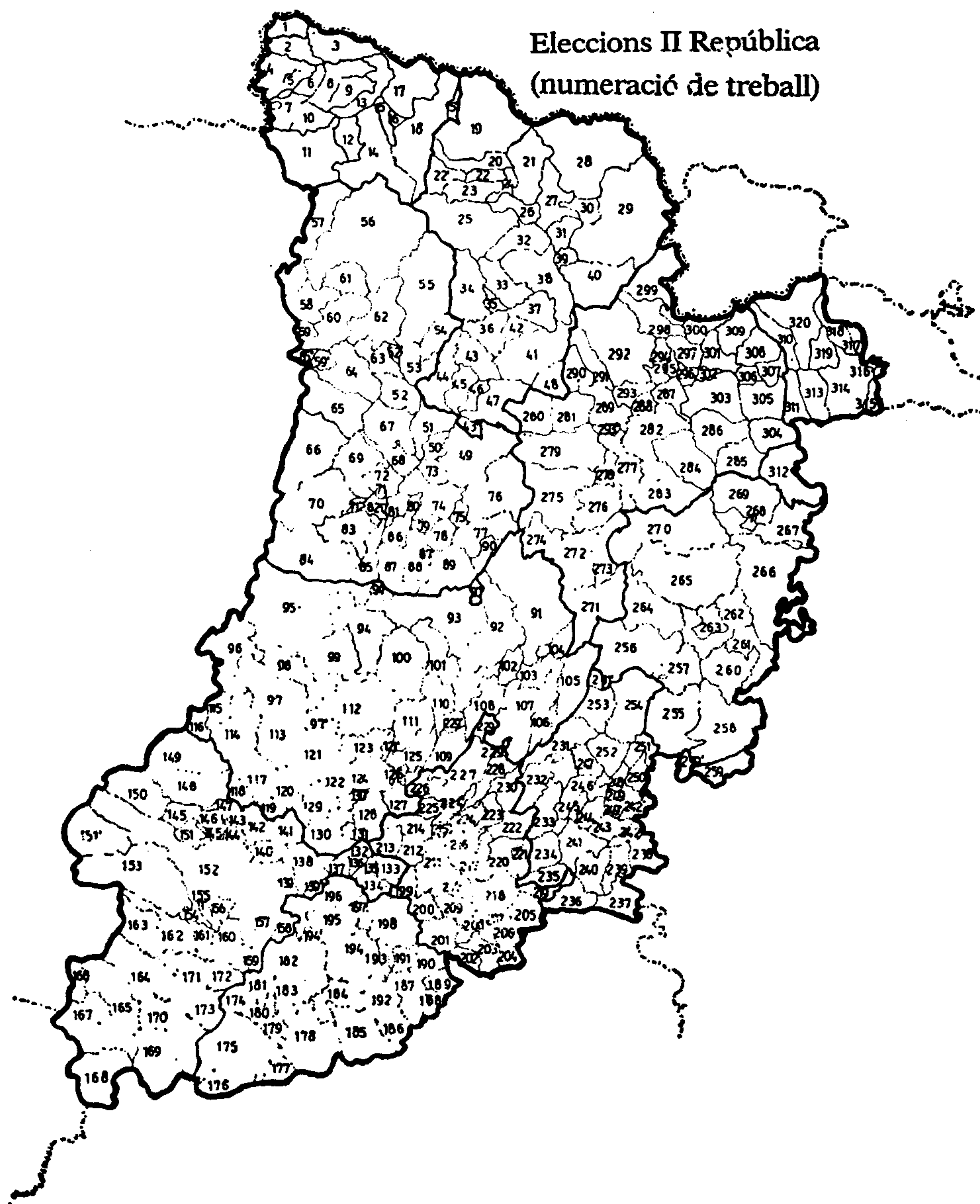
El comportament electoral observat en un sol escrutini pot aplicar-se com a efecte de l'acció combinada d'una sèrie de factors de tipus polític, ideològic, sòcio-econòmic, geogràfic, etc. Algunes d'aquestes causes, per la seva permanència, son estructurals —super o infra— i d'altres, per la seva accidentalitat, conjunturals.

Els factors conjunturals —com una campanya electoral, un partit polític governant, etc.— poden arribar a explicar, fins i tot malgrat els factors estructurals, els resultats d'un escrutini. Però quan un mateix tipus de comportament electoral persisteix durant un temps perllongat i revela, per tant, l'adquisició d'una tradició de vot per part de la comunitat, només pot ser investigat a partir de l'anàlisi d'un seguit de condicionants que gaudeixin d'un mateix grau de persistència, o factors estructurals.

El mateix comportament electoral es converteix, en aquest cas, en un factor estructural més dels que defineixen la «manera de ser» d'una collectivitat, i, en aquest sentit, ja no pot simplificar-se com a efecte —o sigui donat amb posterioritat— d'unes causes pre-existents. Ha passat a ser contemporani dels seus mateixos factors explicatius, interaccionant amb ells i, d'alguna manera, fins i tot modificant-los.

Després d'haver estudiat el procés de formació d'una tipologia electoral sobre l'artificial marc geogràfic de la província de Lleida i d'haver investigat la seva relació amb d'altres variables, pot deduir-se que el comportament electoral que defineix una demarcació geogràfica no és independent d'altres factors que també poden servir per a delimitar-la. D'aquests factors, crec possible dir que *va ser l'estructura de la propietat de la terra el principal condicionant d'entre els que determinaren el*

5. Vegeu la cartografia de variables com l'analfabetisme, l'índex d'industrialització, altitud, densitat de població, contribució per elector, etc., a la tesi doctoral de l'autora.

LA VALL D'ARAN

- 1 Bausén
- 2 Lés
- 3 Canejan
- 4 Bossost
- 5 Arres
- 6 Vilamós
- 7 Bordes, les
- 8 Arròs i Vila
- 9 Betlan
- 10 Gausac
- 11 Viella
- 12 Escunyau
- 13 Vilac
- 14 Arties
- 15 Gessa
- 15' Marimanya
- 16 Salardú
- 17 Bagerque
- 18 Tredòs

EL PALLARS SOBIRA

- 19 Gil
- 20 Sorpe
- 21 Unarre
- 22 València d'Aneu
- 22' Comunitat de Son
- 23 Son
- 24 Esterri d'Aneu
- 25 Espot
- 26 Jou
- 27 Estaon
- 28 Lladorre
- 29 Alins
- 30 Esterri de Cardós
- 31 Ribera de Cardós
- 32 Escaló
- 33 Surp
- 34 Llessui
- 35 Altron
- 36 Enviny
- 37 Rialb de Noguera
- 38 Llavorsí
- 39 Tírvia
- 40 Farrera de Pallars
- 41 Soriguera
- 42 Sort
- 43 Estac
- 44 Montcortès de P.
- 45 Peramea
- 46 Gerri de la Sal
- 47 Baén
- 48 Castellàs

EL PALLARS JUSSA

- 49 Hortonedà de la onca
- 50 Claverol
- 51 Pobla de Segur, la
- 52 Senterada
- 53 Pobleta de Bebeí, la
- 54 Mont-ros
- 55 Torre de Cabdella, la
- 56 Barruera
- 57 Vilaller
- 58 Llesp
- 59 Pont de Suert
- 59' Selles
- 60 Malpàs
- 61 Durro
- 62 Benés
- 63 Sarroca de Bellera
- 64 Viu de Llevata
- 65 Espluga de Serra

- 55' Trepadús
- 66 Sapeira
- 67 Serradell
- 68 Salàs
- 69 Gorp de la Conca
- 70 Fígols de la Conca
- 71 Tremp
- 71' Claret
- 72 Talarn
- 73 Aramunt
- 74 Orcau
- 75 Sant Romà d'Abella
- 76 Abella de la Conca
- 77 Isona
- 78 Conques
- 79 Figuerola d'Orcau
- 80 Suterranya
- 81 Vilamitjana
- 82 Palau de Noguera
- 82' Puigcercós
- 83 Mur
- 84 Sant Esteve de la Sarga
- 85 Guàrdia de Noguera
- 86 Sant Serni
- 87 Llimiana
- 87' Els Obacs
- 88 Sant Miquel de la Vall
- 89 Sant Salvador de Toló
- 90 Benavent de la Conca
- 90' Montadó

LA NOGUERA

- 91 Baronia de Rialb
- 92 Anyà
- 93 Vilanova de Meià
- 94 Fontllonga
- 94' Rúbies
- 95 Ager
- 96 Tragó de Noguera
- 97 Os de Balaguer
- 97' Gerb
- 98 Avellanès, les
- 99 Santa Linya
- 100 Alòs de Balaguer
- 101 Artesa de Segre
- 102 Tossal, el
- 103 Ponts
- 104 Tiurana
- 105 Vilanova de l'Aguda
- 106 Cabanabona
- 107 Oliola
- 108 Tudela de Segre
- 109 Prèixens
- 110 Foradada
- 111 Cubells
- 112 Camarasa
- 113 Castelló de Farfanya
- 114 Algerri
- 115 Ivars de Noguera
- 116 Alfarràs
- 117 Albesa
- 118 Portella, la
- 119 Torrelameu
- 120 Menàrguens
- 121 Balaguer
- 121' Quadra de Flix, la
- 122 Vallfogona de Balaguer
- 123 Sentiu de Sió, la
- 124 Belcaire d'Urgell
- 125 Montgai
- 126 Bellmunt d'Urgell
- 127 Penelles

- 128 Linyola
- 129 Tèrmens
- 130 Bellvís
- 130' Remolins
- 131 Pool, el
- EL SEGRÀ
- 132 Palau d'Anglesola
- 133 Golmés
- 134 Miralcamp
- 135 Mollerussa
- 136 Fondarella
- 137 Sidamon
- 138 Bell-lloc
- 139 Alamús, els
- 140 Alcoletge
- 141 Vilanova de la Barca
- 142 Corbins
- 143 Benavent de Segrià
- 144 Torre-Serona
- 145 Torrefarrera
- 145 Malpartit
- 146 Rosselló
- 147 Vilanova de Segrià
- 148 Alguair
- 149 Almenar
- 150 Almacelles
- 151 Vilanova d'Alpicat
- 151' Alpicat
- 152 Lleida
- 153 Alcarràs
- 154 Sonadell
- 155 Montoliu de Lleida
- 156 Albatàrrec
- 157 Artesa de Lleida
- 158 Puigverd de Lleida
- 159 Aspa
- 160 Alfés
- 161 Sunyer
- 162 Torres de Segre
- 163 Soses
- 164 Aitona
- 165 Seròs
- 166 Massalcoreig
- 167 Granja d'Escarp, la
- 168 Almatret
- 169 Maials
- 170 Llardecans
- 171 Sarroca de Segre
- 172 Alcanó
- 173 Torrebesses

LES GARRIGUES

- 174 Granyena de les Garrigues
- 175 Granadella, la
- 176 Bovera
- 177 Pobleta de la Granadella
- 178 Juncosa
- 179 Torms, els
- 180 Soleràs, el
- 181 Cogul, el
- 182 Castellldans
- 183 Albagés, l'
- 184 Cervià de les Garrigues
- 185 Pobla de Cérvoles
- 186 Vilosell, el
- 187 Vinaixa
- 188 Tarrés
- 189 Fullela
- 190 Espluga Calba, l'
- 191 Omellons, els
- 192 Albi, l'
- 193 Floresta, la

- 194 Borges Blanques, les
- 194' Agregat de les Borges B.
- 195 Juneda
- 196 Torregrossa
- 197 Puiggròs
- 198 Arbeca
- L'URGELL
- 199 Vilanova de Bellpuig
- 200 Belianes
- 201 Maldà
- 202 Omells de na Gaia
- 203 Vallbona de les Monges
- 204 Rocallaura
- 205 Guimerà
- 206 Ciutadilla
- 207 Nalec
- 208 Rocafort de Vallbona
- 209 Sant Martí de Maldà
- 210 Preixana
- 211 Bellpuig d'Urgell
- 212 Castellnou de Seana
- 213 Utxafava
- 214 Ivars d'Urgell
- 215 Barbens
- 216 Anglesola
- 217 Vilagrassa
- 218 Verdú
- 219 Montornès de Segarra
- 220 Tàrraga
- 221 Talladell, el
- 222 Figuerosa, la
- 223 Claravalls
- 224 Tornabous
- 224' Tarròs, el
- 225 Fuliola, la
- 226 Castellsèra
- 227 Agramunt
- 228 Puigverd d'Agramunt
- 229 Donzell d'Urgell
- 229' Puelles-Montclar
- 230 Ossó de Sió

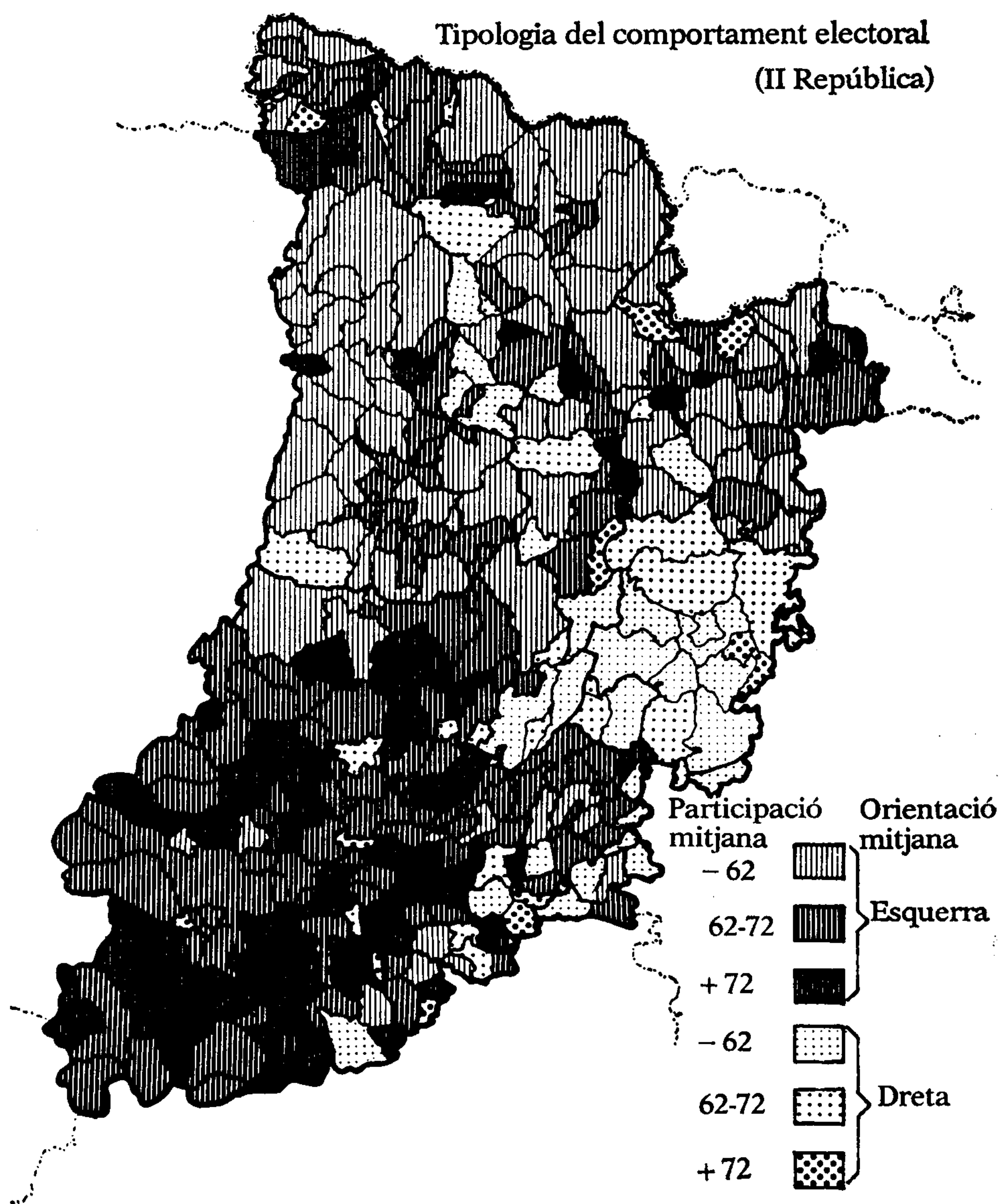
LA SEGARRA

- 231 Florejacs
- 231' Cases de la erra
- 232 Pallargues, les
- 233 Aranyó, l'
- 234 Granyanella
- 235 Granyena de Segarra
- 236 Montoliu de Cervera
- 237 Talavera
- 238 Freixenet i Altadill
- 239 Sant Antolí i Vilanova
- 240 Sant Pere dels Arquells
- 241 Cervera
- 242 Estaràs
- 242' Farran-Alta-riba
- 243 Oluges, les
- 244 Prenyanosa, la
- 244' Cardosa
- 245 Tarroia de Segarra
- 246 Torrefeta
- 247 Guissona
- 247' Agregat de Guissona
- 248 Sant Quim de la Plana
- 249 Sant Ramon del Portell
- 249' Manresana, la
- 250 Ivorra
- 251 Torà de Riubregós
- 252 Massoteres
- 253 Sanatija
- 254 Biosca

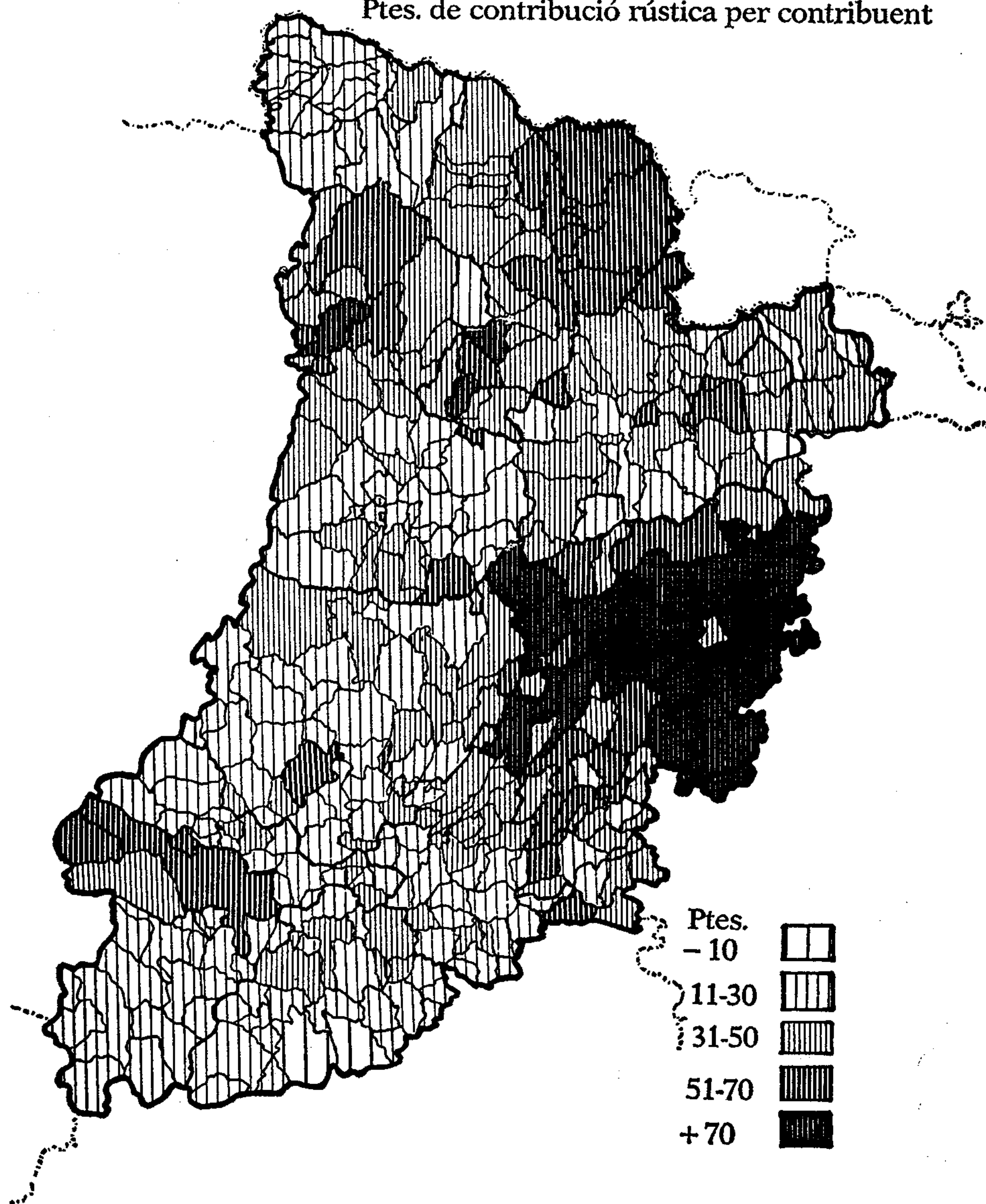
EL SOLSONÈS

- 255 Llanera
- 256 Pinell de Solsonès
- 257 Llobera de Solsonès
- 258 Pinós de Solsonès
- 259 Molsosa, la
- 259' Anfesta
- 260 Riner
- 261 Clariana de C.
- 262 Oliús
- 263 Solsona
- 264 Castellar de la R.
- 265 Lladurs
- 266 Navès
- 267 Guixers
- 268 Sant Llorenç de Morunys
- 269 Coma i Pedra, la
- 270 Odèn
- L'ALT URGELL
- 271 Bassella
- 272 Peramola
- 273 Oliana
- 274 Gavarra
- 275 Montanissell
- 276 Coll de Nargó
- 277 Figols d'Organyà
- 278 Organyà
- 279 Cabó
- 280 Taús
- 281 Guàrdia d'Ares, la
- 282 Tost
- 283 Alinyà
- 284 Vansa, la
- 285 Tuixén
- 286 Fòrnols
- 287 Arfa
- 288 Pla de Sant Tirs, el
- 289 Noves de Segre
- 290 Guils del Cantó
- 291 Pallerols del Cantó
- 292 Castellbò
- 293 Parròquia d'Hortó
- 293' Barida
- 294 Aravell
- 295 Castellciutat
- 296 Seu d'Urgell, la
- 297 Anserall
- 298 Ars
- 299 Vivís
- 300 Arcavell
- 301 Estimariu
- 302 Alàs
- 303 Cerc
- 304 Josa de Cadí
- 305 Cava
- 306 Arsèguel
- 307 Toloriu
- 308 Aristot
- 309 Bescaran
- LA Cerdanya
- 310 Músser i Arànsér
- 311 Vil·lec i Estana
- 312 Gósol-Berguedà
- 313 Montellà de Cadí
- 314 Bellver de Cerdanya
- 315 Riu del Pendís
- 316 Prats i Sampsor
- 317 Eller
- 318 Talltendre
- 319 Prullans
- 320 Lles

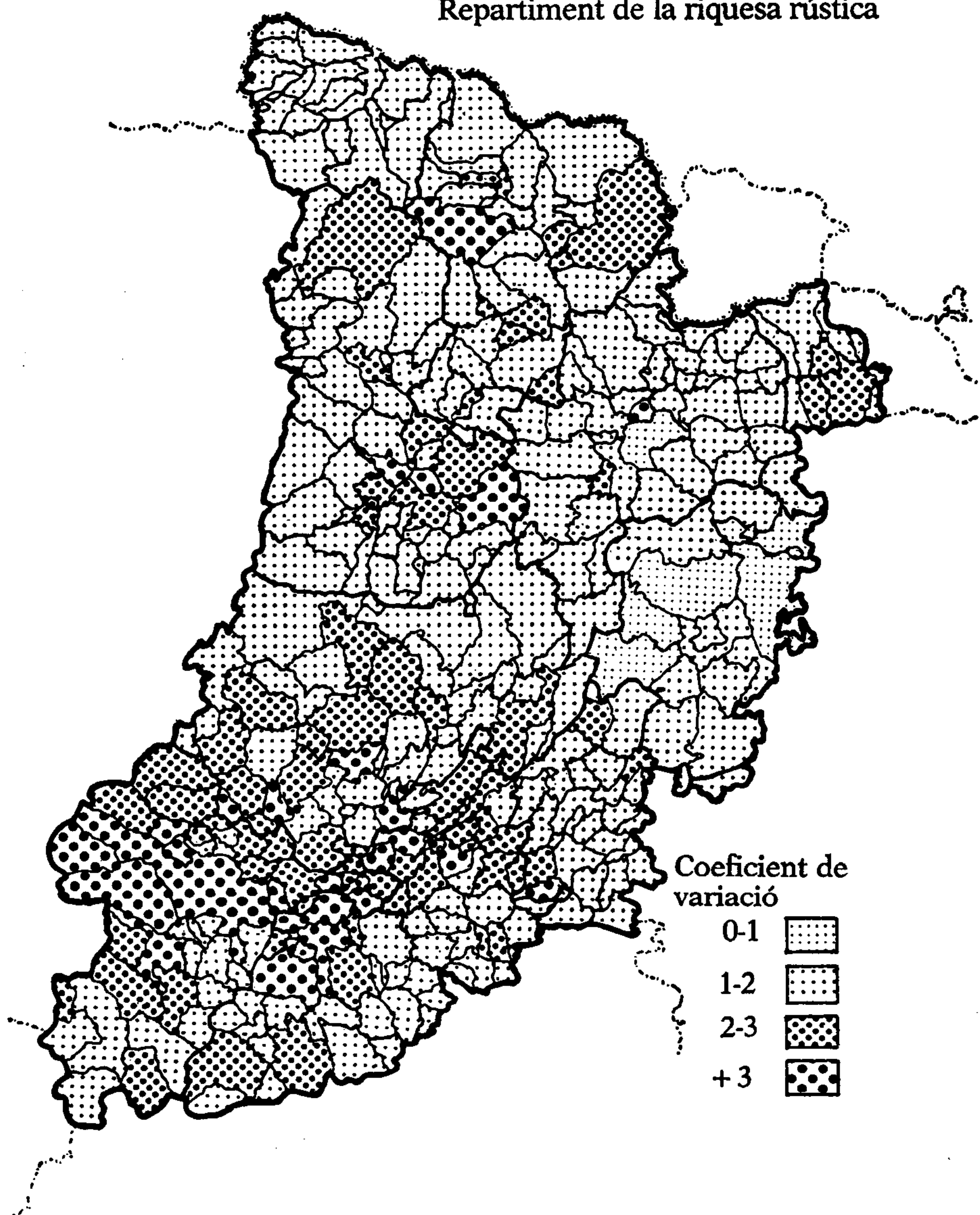
Tipologia del comportament electoral (II República)

Ptes. de contribució rústica per contribuent

Repartiment de la riquesa rústica

comportament electoral dels lleidatans; la seva influència només es manifestà quan va produir-se la confluència d'altres factors que actua-
ren reforçant la seva acció.

Així s'ha pogut constatar analitzant els diversos factors explicatius dels tipus de comportament electoral establerts a la província de Lleida.

1. TIPUS PRIMER

A les comarques de la plana regada s'ha observat que durant la Restauració Monàrquica, els districtes electorals d'aquesta zona —Lleida, Balaguer i les Borges—⁶ foren els únics sobre els quals podien precisar-se algunes àrees geo-electorals de característiques més o menys estables quant a participació i orientació del vot. Un grup de municipis pertanyents als tres districtes —la Fuliola, Ivars d'Urgell, Linyola, Bellvís, Mollerusa, Miralcamp, Juneda, les Borges, etc.— va formar una subzona definida —llevat d'alguns casos aïllats— per la seva inclinació republicana i per la baixa concurrència a les urnes: abstencionistes abans de 1907, moderadament participatius després d'aquesta data.

Els escrutinis de la República es caracteritzen perquè observen uns elevats índexs de participació i una orientació de vot predominantment cap a l'esquerra reformista, amb una concentració exclusiva dels sufragis comunistes (vegeu quadre pàgina 340). El seu comportament fou estable i homogeni i es consolidà una tradició de vot que tenia les seves arrels en la Restauració Monàrquica. Aquesta estructura de comportament electoral responia a la interacció d'una sèrie de factors extraelectorals, conformatos essencialment per l'estructura econòmica, de base sobretot agrícola.

El repartiment de la riquesa rústica d'aquesta zona, amb la terra més rica i productiva de la província, esdevé molt desigual a causa de la coexistència de petits i grans propietaris. La presència d'un nombre important d'infrapropietaris que, per a viure, havien de prendre terra en parceria o arrendament, o s'havien de convertir en jornalers agrícoles, tenia unes conseqüències socials i polítiques de gran abast, resultat de l'estratificació classista que es produí a cada municipi.

El suport polític d'aquests petits propietaris, dels parcers, arrendataris i dels jornalers fou cercat per les forces d'esquerra, que concentraren la major part de la seva activitat política en aquesta zona. Una àrea que gaudia d'una topografia que possibilitava l'existència d'una xarxa de comunicacions capaç de posar en contacte tots els seus municipis amb la capital, Lleida, centre polític, social i cultural més important de la província. D'altra part, l'espectre relativament ric i implantat

6. Durant la Restauració Monàrquica la província de Lleida estava dividida en 8 districtes uninominals: Lleida, les Borges, Balaguer, Cervera, Solsona, La Seu d'Urgell, Sort-Viella i Tremp. Durant la II República la circumscripció electoral era la província, però els resultats electorals han estat treballats a nivell local i comarcal, seguint la divisió comarcal de la Generalitat de 1936.

Elecció		La Cerdanya	L'Alt Urgell	El Pallars Sobirà	La Vall d'Aran	El Pallars Jussà	El Solsonès	La Noguera	L'Urgell	La Segarra	El Segrià	Les Garrigues	Conjunt provincial
1931	P	75.70	68.24	63.39	76.52	65.83	59.04	76.26	69.16	59.32	72.77	76.33	70.68
	CR	98.60	89.55	85.92	93.93	82.39	54.47	80.51	83.72	83.57	88.25	91.38	85.30
	PCR	0.47	8.79	18.39	0.21	18.21	0.33	13.97	14.94	10.54	5.22	3.82	9.43
	BOC	0.47	0.29	1.20	1.71	2.92	0.16	7.82	2.82	0.86	7.69	3.12	4.67
	PAC	0.12	3.10	0.25	—	2.07	44.71	0.71	4.43	11.59	0.59	—	3.19
	Lliga	0.47	1.71	3.77	3.14	2.13	43.34	1.60	1.56	4.79	2.28	0.44	3.22
	B	0.47	0.96	0.46	0.36	0.38	0.66	0.30	0.56	1.07	0.34	1.07	0.54
1932	P	73.36	63.87	59.52	72.36	57.32	61.61	69.65	69.52	63.80	65.08	70.59	66.04
	ERC	79.52	55.53	58.16	57.43	61.73	31.30	50.73	45.90	48.03	52.51	61.00	52.76
	FP	17.59	40.57	36.46	40.30	32.76	62.56	39.62	47.03	48.33	35.49	30.43	39.04
	BOC	0.38	0.99	0.69	0.60	3.00	0.05	8.33	4.56	1.16	8.63	5.02	5.33
	PSOE	—	—	—	—	0.10	—	0.20	0.05	—	2.09	0.03	0.63
	B	—	—	—	—	—	—	0.04	—	—	0.28	—	0.09
1933	P	49.59	52.16	49.49	50.78	41.49	54.99	61.16	63.83	63.90	63.79	64.34	61.30
	ERC	69.98	45.71	38.71	55.51	52.98	26.35	47.00	44.32	38.20	50.90	52.00	47.37
	UD	29.51	54.00	60.96	43.43	46.39	73.59	46.48	53.82	60.94	39.33	44.64	47.84
	FOP	0.50	0.29	0.33	1.06	0.63	0.06	6.52	1.86	0.86	9.77	3.36	4.79
1936(L)	P	65.47	62.15	61.25	69.05	60.99	60.92	71.85	75.91	66.29	76.30	75.66	71.17
	FE	70.38	47.28	49.64	58.16	56.88	25.89	51.08	45.61	41.85	62.09	53.58	53.02
	FO	29.43	51.77	44.36	32.02	33.58	73.53	44.74	52.49	56.38	36.57	46.68	44.42
	D. Riu	0.39	1.79	13.61	24.31	17.06	2.25	3.42	0.91	2.21	1.38	0.31	3.55
1936(C)	P	55.99	20.23	38.90	28.58	33.79	37.06	45.20	45.75	30.73	48.94	43.31	41.93
	FE	70.48	68.53	73.31	96.21	74.56	39.31	73.77	64.61	57.92	80.34	75.78	73.12
	Lliga	18.57	25.79	26.58	2.33	22.69	59.88	24.71	34.74	40.11	18.16	19.92	24.91
	B	0.30	0.63	0.36	1.46	0.65	0.25	0.16	0.22	1.06	0.56	0.58	0.48

P = participació; CR = Coalició Republicana; PCR = Partit Catalanista Republicà; BOC = Bloc Obrer i Camperol; PAC = Partit Agrari de Catalunya; ERC = Esquerra Republicana de Catalunya; FP = Front Proporcionalista; UD = Unió de Dretes; FOP = Front d'Obrers i Pagesos; B = Blancs; FE = Front d'Esquerrres; FO = Front d'Ordre; (L) = Eleccions legislatives; (C) = Eleccions Compromisaris.

de les organitzacions polítiques s'ha d'explicar perquè era en aquesta zona on es concentrava la major densitat de població. Això significava que l'actuació dels partits polítics esdevenia sempre més rendible aquí que en cap altre lloc. Hom sabia que assolir el suport dels electors de la plana era l'inici més segur de poder aconseguir un escó.

Tanmateix, eren aquests electors els qui entre 1900 i 1940 havien experimentat un procés més accelerat d'alfabetització i havien mostrat més inquietuds a l'hora de procurar-se informació, fets reflectits en una abundant premsa comarcal i local.

Sembla possible establir una generalització i dir que les zones on la riquesa rústica estava mal repartida entre propietaris mostraren una tendència electoral d'esquerra, identificable amb un comportament polític de classe. La persistent correlació negativa que hi ha entre les pessetes de contribució rústica per contribuent i els percentatges de vots a les candidatures encapçalades per l'ERC corroboren també la dependència que pot haver-hi entre la riquesa dels contribuents i l'orientació del vot. (Vegeu taula de correlacions.)

I que l'estructura de la propietat rústica era un factor determinant resta també palès en constatar-se, a partir de l'anàlisi de correlació, la quasi independència que hi ha arreu entre el comportament electoral i els factors referits al grau d'industrialització. Això porta a considerar que els factors socials i econòmics que a Lleida poden condicionar les actituds polítiques són de base quasi exclusivament agrària. El botiguer, l'artesà o el petit industrial, abundants en aquesta zona de la plana, estaven immersos en una economia fonamentalment agrària, de què depenien estretament. La seva presència dins d'un municipi no era res més que un indicador de l'estat de desenvolupament de les activitats agrícoles.

En suma, esdevé possible que, aquí, l'estructura de la propietat rústica no determinés solament un simple espai social disposat per a ser abordat pels partits, sinó que donés lloc a actituds polítiques, nascudes en el si de la comunitat i manifestades, entre d'altres formes d'expressió, a través del vot.

2. TIPUS SEGON

El Solsonès i la plana seca no permeten descriure, abans de la Segona República, unes pautes sostingudes de comportament electoral que caracteritzessin els districtes d'aquesta zona: Solsona i Cervera. Indrets primer d'implantació dinàstica i després d'alternança liberal regionalista, demostraren major predisposició a investir un determinat candidat amb la representació parlamentària que no a celebrar veritables eleccions, sense que la manca de disputa electoral fos un impediment a l'hora de confeccionar unes actes de votació amb unes elevades cotes de participació.

Així i tot, proclamada la República, es va consolidar un comporta-

[illegible]

ment electoral, l'inici del qual podia ben bé arencar de la Restauració, donada l'íntima relació que ja durant aquests anys es va establir entre aquesta zona i les forces polítiques més conservadores.

El comportament electoral de l'època republicana resta definit per una notòria variabilitat en els índexs de participació, amb una certa tendència a l'abstenció —que invertia així la tendència observada durant la Monarquia—, per una orientació a la dreta, especialment acusada al Solsonès, i per una relativa homogeneïtat territorial d'aquestes variables.

Anant als possibles factors explicatius d'aquest comportament, s'ha de constatar de nou que la particular estructura econòmica d'aquesta zona originà una sèrie de factors extraelectorals, l'acció dels quals condicionà el comportament polític dels seus electors.

El Solsonès era la comarca que mostrava la major riquesa respecte al nombre de contribuents i, alhora, la que gaudia d'una millor distribució d'aquesta riquesa entre els seus propietaris —menys nombrosos, en relació amb el nombre d'electors, que en d'altres indrets—,⁷ que posseeixen unes explotacions agràries considerables —amb poques propietats d'ínfima o excessiva extensió—, amb una gran parcel·lació, cosa que anava lligada a l'existència d'un bon nombre de terres treballades en règim de no propietat, especialment en règim de parceria.

Els índexs de correlació permeten estimar que a les zones on la riquesa rústica era elevada i la seva distribució entre propietaris igualitària, manifestaren una sostinguda tendència de vot vers la dreta.

L'origen de la riquesa dels propietaris del Solsonès no està en la qualitat de la terra, sinó en l'extensió mitjana de les explotacions familiars, que no va generar ni assalariats ni infrapropietaris que poguessin contrarestar les actituds suposadament dretanes dels propietaris més o menys ben situats. Els agricultors que resten sense accedir a la propietat de la terra, són, potser, membres de la família dels propietaris o parciers; però aquest últim grup no constitueix un nucli social políticament conflictiu. La dispersió de la població en petites ruralies i la manca d'una xarxa de comunicacions suposava també la dispersió de qualsevol tensió, que si existia es plantejava i es resolia a nivell individual i familiar.

Tanmateix, aquests factors neutralitzaren el desenvolupament d'una activitat viva per part de les forces polítiques, manca d'activitat que, alhora, es veia agreujada per un elevat índex d'analfabetisme. Per contra, la institució eclesial fou fonamental en aquesta comarca: sembla que la parròquia era pràcticament l'únic lloc on s'establien relacions al marge del treball de la terra. Va ser freqüent, al llarg de tot el període estudiat, que el púlpit participés activament en les campanyes electorals. Tenint en compte el tipus de bel·ligerància que un sector del clergat va

7. La relació $\frac{\text{contribuents}}{\text{Cens electoral 1932}} \times 100$ és superior a 100 a totes les comarques menys al Segrià, que només és de 90, i al Solsonès, que tot just arriba a 64.

mantenir davant la República, el baix nivell d'alfabetització, la manca d'una activitat política viva, etc..., és lògic que aquí es conformés un marc adequat a la implantació electoral de les forces de dreta, especialment preocupades a arrelar en aquests indrets i dipositàries d'un sufragi emès, ja per un afany conscient de conservació de l'estructura socio-econòmica, o de submissió a aquesta estructura, o per una clara reacció contra una República socialitzant.

Entre el comportament dels electors del Solsonès i els de la plana seca, pertanyents a les comarques de l'Urgell i la Segarra, cal establir, però, algunes diferències. En realitat, sols és possible considerar els pobles d'aquestes dues comarques inclosos en aquest segon tipus com a dipositaris d'un comportament electoral situat en una zona de transició entre el de la plana regada i el del Solsonès. Els canvis tant dels factors electorals com dels socio-econòmics no es fan mai d'una manera brusca o sense transició.

3. TIPUS TERCER

Els dos Pallars i l'Alt Urgell observaren, de municipi a municipi i d'elecció a elecció, tal heterogeneïtat en la pràctica electoral que, durant la Restauració, esdevé impossible descriure una línia d'actuació concreta seguida pels electors d'aquesta zona. La discontinuïtat de comportament és el tret més característic d'una zona que presumiblement, fins proclamada la República, no va viure una afluença real d'electors a les urnes. No debades les actes dels districtes de Sort, Tremp, i la Seu anaren persistentment lligades al cacicat riuista-llarista.⁸

Amb la República, aquestes notes diferencials no s'esborraren del tot. Van baixar els increïbles índexs de participació de la Restauració, però va continuar una orientació de vot poc consolidada, i és possible encara observar una heterogeneïtat de comportament força acusada. Només resta fora d'aquest panorama electoral el comportament observat als municipis situats en els marges de les carreteres i els cursos hidrogràfics importants.

En aquesta zona muntanyenca es fa difícil recórrer a l'estructura econòmica per tal de cercar els factors més explicatius del seu comportament electoral. Globalment, la muntanya lleidatana es caracteritzava per un tipus d'activitat agrícola-ramadera que comportava l'existència d'un propietari mitjà més potent que el de la plana, i per una distribució de la riquesa entre propietaris situada en una posició intermèdia entre el mal repartiment de la plana i la bona distribució del Solsonès.

Ens trobem amb una collectivitat electoral formada gairebé en exclusiva per propietaris i cal preguntar-se per què una realitat econòmica,

8. Referit als liberals Emili i Daniel Riu i Periquet i al republicà Josep Llari diputats, durant la major part de la Restauració, dels districtes de Sort-Viella i Tremp, respectivament.

més o menys comuna a tots els pobles, produïa uns escrutinis locals heterogenis en l'espai i inestables en el temps.

Sembla que el factor explicatiu més important s'ha de buscar en la geografia física del territori, que esdevé, en gran mesura, factor determinant de les condicions polítiques d'aquestes comarques.

La majoria dels pobles estaven aïllats per una accidentada topografia que facilitava uns comportaments electorals independents entre si. És molt simptomàtic que els escrutinis més coherents fossin coincidents amb els cursos de les vies de comunicació que travessaven la muntanya. Fou al llarg de les valls del Segre i de la Noguera Pallaresa on s'installà una tendència més participativa i d'organització més homogènia durant tota la Segona República. Els pobles allí situats eren els que oferien un major rendiment a les campanyes electorals dels partits polítics, ja que la seva major densitat de població anava unida a una major accessibilitat. Així mateix, aquests pobles coincidien amb les zones d'índex d'analfabetisme més reduït.

Per contra, els municipis allunyats d'aquests dos eixos principals eren abandonats per les forces polítiques en les seves campanyes electorals, i gaudien d'un índex d'analfabetisme superior. Davant d'això, és possible que les formalitats administratives en els col·legis electorals de molts d'aquests pobles fossin mínimes, igual que les possibilitats d'exercir un control democràtic sobre els escrutinis. A partir d'aquests pressupòsits, potser es poden interpretar no sols els fraudulents escrutinis de la Restauració, sinó també la impossibilitat de construir-se una veritable tradició de vot durant la Segona República, mancant com mancava el temps perquè es produís la necessària concurrència de tot un seguit d'elements que haurien fet plausible la formació i la consolidació d'un comportament electoral estable. Era fonamental que la propaganda de les forces polítiques arribés arreu per tal de poder renovar una tradició cultural que lligava els electors d'aquests indrets a institucions vigents, com podia ser el cacic. Unes institucions que els podien donar confiança per por del desconegut i que, per tant, els sotmetien al seu control. Les forces polítiques d'esquerra reformista o obrera eren ben conscients que en aquest sentit sofriren un retard respecte a les forces de dreta, no superat durant els pocs anys que va durar la República.

4. TIPUS QUART

Format pel comportament electoral observat a dues comarques de la muntanya lleidatana, la Vall d'Aran i la Cerdanya, s'ha de considerar com una excepció que no pot ser explicada sota cap de les perspectives emprades en l'estudi del tipus de comportament de les altres comarques del Pirineu lleidatà.

Potser la seva petita magnitud esdevé un condicionant capaç de fa-

cilitar la constitució de tendències de vot estables i sostingudes en el temps.

Durant la Restauració formaven part dels districtes electorals de Sort-Viella i la Seu respectivament. Per aquesta època es fa difícil endevinar algun tipus de comportament més o menys definit. No obstant això, proclamada la República, ambdues zones es caracteritzaren perquè gaudiren d'una elevada participació, d'una inclinació majoritàriament favorable a l'ERC, i d'una acusada homogeneïtat de comportament.

Penso que aquí a més dels factors econòmics i geogràfics, potser els de caire sòcio-cultural van tenir una importància semblant explicativa del comportament electoral. Ambdues zones eren, ja el 1900, les més alfabetitzades de la província. La Vall d'Aran establí les seves relacions econòmiques amb els departaments pirinencs de França i és possible que s'hi desenvolupés un cert mimetisme polític, que la portà a acceptar la República com un règim polític que donava nom a un país veí més ric i avançat.

IV. *CONSIDERACIONS FINALS*

La història electoral de la província de Lleida ens diu que abans de les eleccions de la Solidaritat Catalana, el conjunt provincial investia invariablement el torn governamental, al dictat dels successius ministres de la Governació. A partir del 1907, Lleida donà entrada a les influències regionalistes i consolidà una implantació republicana, ja intentada des del 1901, i finalment assolida gràcies al suport de les forces polítiques barcelonines. Des d'aquest moment, Lleida s'inseria en la peculiaritat de la realitat electoral catalana. La proclamació de la República fou molt ben acollida segons mostren els sufragis emesos el 1931. Les eleccions del Parlament Català suposaren un triomf per a l'ERC, com a la resta de les circumscripcions catalanes. Lleida també es va sumar a l'avenç conservador de 1933 i donà les seves majories a la coalició comandada per la Lliga. Per últim el Front d'Esquerrres triomfava en els comicis de febrer de 1936. No obstant això, aquest avançament al ritme electoral del país no era exponent de cap esperit unitari col·lectiu, sinó que resultava de la presència constant d'un potencial electoral d'esquerra, enfront d'un altre, no menys lleial de dreta —amb la seva millor representació a la plana regada i al Solsonès (plana seca), respectivament—, junt amb un electorat d'orientació incerta que era el que acabava decidint qui s'enduria els escons. No poden infravalorar-se aquests aspectes de la particular història electoral de la província de Lleida sota el pretext que, en conjunt, mai no va manifestar comportaments electorals que entressin en conflicte amb un marc més general.

S'han ressaltat la interrelació entre estructures —electoral i sòcio-econòmica—, però, no obstant això, cal repetir que la possible determinació d'unes estructures per part d'altres mai pot ser ni única ni unívoca. A Lleida sembla que va ser l'estructura de la propietat de la terra

el factor més influent sobre el comportament electoral, però no fou l'únic que va exercir la seva acció sobre l'electorat, encara que aquest visqués exclusivament de la terra. A més, la seva influència no es va deixar sentir ni de la mateixa manera ni del mateix grau en les diverses zones que s'han estudiat. Són, com ja s'ha assenyalat, molts els factors que s'han d'investigar en la seva interrelació amb una realitat tan complexa com ho és el comportament electoral, i cap procés humà funciona inexorablement al dictat d'una llei determinista que digui «a aquestes causes corresponen aquests efectes». Sempre acabarem topant amb la imprevisibilitat de les respostes de l'individu, imprevisibilitat basada en la seva llibertat.

Notes aclaratòries: Encara que les precisions metodològiques sobre el treball original surten una mica del marc del que ha de ser un article resum de les conclusions més importants a les quals s'ha arribat en l'investigació, crec necessari referir-me, ni que sigui succintament, al procediment de càlcul dels vots obtinguts per les diverses candidatures en lluita al llarg de la II República —donada la confusió que pot crear-se a l'hora d'interpretar el quadre de resultats que s'adjunta—, i al mètode seguit per a representar geogràficament els diversos tipus de comportament electoral establerts a la província de Lleida.

1. *Procediment de càlcul dels percentatges de vots obtinguts per les diverses candidatures en lluita.*

La legislació electoral vigent durant la II República deixava que l'elector que acudia a les urnes confeccionés la seva pròpia llista, incloent-hi el nombre de candidats que creïés més convenient fins arribar a un nombre màxim preestablert per cada província. La província de Lleida elegia sis diputats, però els seus electors no podien anar a votar amb llistes que superessin els quatre noms. Fet l'escrutini eren proclamats els sis candidats més votats: quatre per «majories» i dos per «minories». Els partits polítics podien —i així ho feien— confeccionar i distribuir paperetes de vot amb candidats afectes al partit, adoptant la seva pròpia estratègia comptable. Així, la Coalició Republicana de 1931 va presentar sis candidats —és a dir, va anar al màxim—, però va haver de distribuir entre els electors llistes amb diferents combinacions de quatre noms que asseguressin l'elecció dels sis. El mateix any, la resta dels partits van presentar llistes de dos noms, optant, per tant, només als escons per «minories». El 1933 i el 1936 totes les llistes eren de quatre noms —és a dir per «majories»— a excepció de la candidatura individual de Daniel Riu. El 1932, la mecànica electoral era la mateixa, tot i que variava el total de diputats a escollir.

Donada la lliure potestat de l'elector a l'hora de confeccionar la seva candidatura —al marge de les preparades pels partits, que podien emprar-les o no—, el càlcul del nombre *exacte de votants* a una determinada candidatura és, a vegades, un problema complex, per no dir impossible de resoldre. Si els candidats d'una mateixa llista apareguessin a l'acta de votació amb el mateix nombre de vots la deducció del nombre de votants que es van decantar per aquesta llista seria directa. Però si, com succeeix freqüentment, hi ha diferències entre els vots dels diversos candidats d'una mateixa llista, no hi ha més remei que aproximar estadísticament el nombre real de votants. Per fer això poden seguir-se diversos mètodes de càlcul. Cap d'ells, però, i això com advertiment previ, és òptim.

Un mètode pot ser el de considerar el nombre de votants per llista el resultat de dividir per quatre la suma dels vots dels candidats integrants de cada llista tant si és per majories com si només és per minories. No es pren en consideració el fet que hi hagi electors que per disciplina de vot respectin les llistes per minories i només votin dos noms. Com que això succeeix en més d'un cas, el total de votants obtinguts —dividint per quatre— serà inferior al nombre de votants real que figura a l'acta d'escrutini.

L'altre mètode possible consisteix a dividir el total de vots de cada llista de partit pel nombre de candidats que té, o bé per quatre, si aquest nombre és superior a quatre. Ara sí que es pren en consideració el fet que alguns electors respectessin les llistes minoritàries, però, com que això no era un fet general, el total de votants obtingut serà superior al nombre de votants de l'acta, ja que aquells votants que haguessin votat, per exemple, a dues candidatures per minories —fent ús del dret a escriure quatre noms en la seva papereta de vot— són comptats per partida doble.

Per últim, i com a solució salomònica, hi ha la possibilitat d'oblidar el nombre total de votants de l'acta de votació —o considerar-lo només per a obtenir alguns índexs, com per exemple la participació— i crear-ne un altre de nou, sumant els votants de cada candidatura en lluita obtinguts aplicant algun dels procediments de càlcul esmentats. Només en aquest darrer cas els percentatges de vot de les candidatures poden sumar 100.

En el meu treball no he oblidat el nombre total de votants de la font original perquè, si es tracta de reconstruir la història, la conveniència que els percentatges de vots de les candidatures sumessin 100 no m'ha semblat raó de prou pes per a fer-ho. D'altra part he optat per emprar el segon dels procediments de càlcul assenyalats, essent conscient que arrossegava un error per excés —els percentatges de vots de les candidatures sumen en certs casos més de 100— però, també, que donava valor a la disciplina de vot, seguida de manera notòria —especialment el 1931, any amb bon nombre de llistes per minories— a les comarques políticament més actives de la plana regada: el Segrià, les Garrigues i la Noguera.

2. *La tipologia electoral* s'ha resolt establint unes zones geogràfiques, diferenciabls pels valors que adopten algunes variables electorals de síntesi: l'orientació del vot, la participació i el coeficient de variació del comportament electoral. L'orientació del vot s'ha obtingut agrupant els percentatges de sufragis de les candidatures d'esquerra de les eleccions legislatives de 1931, 1933, 1936 i del Parlament Català de 1932, i fent la mitjana aritmètica en cada municipi. S'han diferenciat tres nivells de pobles: amb orientació global esquerrana —mitjana superior la 65 %—; pobles amb mitjana situada entre 35 % i 65 %; pobles d'orientació global dretana —menys d'un 35 % de vots a l'esquerra. Pel que fa a la participació, també s'ha calculat la mitjana aritmètica dels índexs participatius de les eleccions esmentades, diferenciant també tres nivells: pobles amb una mitjana superior al 72 % (mitjana provincial més cinc punts); pobles amb una participació compresa entre el 62 % i el 72 %; pobles amb participació inferior al 62 % (mitjana provincial menys cinc punts). Per tal d'esbrinar el grau d'estabilitat d'aquests dos aspectes del comportament electoral s'ha calculat el coeficient de variació conjunta que la distribució dels valors d'orientació i participació adoptava a cada poble. La representació cartogràfica d'aquest coeficient de variació pot trobar-se a la tesi doctoral de l'autora. En aquest article només es reproduïx la representació cartogràfica dels valors locals de l'orientació del vot i de la participació. L'escalat d'aquest mapa s'ha reduït amb relació a la distribució inicial dels valors d'aquestes variables. Per tal d'aconseguir una representació gràfica més manejable i intuïtiva, els tres nivells d'orientació del vot s'han convertit en dos —esquerra o dreta segons la mitjana d'orientació fos major o menor del 50 %—, tot mantenint els tres de participació. En suma, s'ha repartit el nivell intermedi d'orientació dels pobles situats entre un 35 % i un 65 % de mitjana de vot a esquerra entre els extrems. Finalment, cal dir que a la comparació entre aquests mapes de la tipologia i els que representen individualment les variables de cada elecció, s'afegeix la impressió qualitativa que s'extrau respecte a l'homogeneïtat del comportament al llarg de l'espai de les diferents zones establertes.

Les fonts a partir de les quals s'han confeccionat els mapes sobre l'estructura de la propietat agrària provenen dels repartiments individuals de la riquesa rústica i pecuària dels municipis de la província de Lleida per als anys de la II República, localitzats a la Delegació Provincial d'Hisenda.

Abstracts

Josep M. Vallès, Electoral Sociology Team, Autonomous University of Barcelona. *The territorial distribution of votes in Spain between 1977 and 1982: a commentary in electoral geography.*

The expression of electoral choice, as the main phenomenon in the political participation of the masses, may be studied from different perspectives. One of the simplest and most traditional is the graphical definition of the territorial distribution of votes. From this graphical description, that is by means of cartography or mapping, it is possible to derive research hypotheses which must then be validated or rectified by resorting to other techniques of analysis.

It is just such preliminary work which is presented in the following pages, in which we compare the corresponding maps with the results of the first three general elections to the Spanish Congress (Congreso de los Diputados) to be held under the democratic monarchy in 1977, 1979 and 1982 respectively. The study includes, first of all, an overall, synthetic appreciation of each of the three elections and, subsequently, a commentary on the territorial distribution of voter turnout and of the electoral strength of the main country-wide parties and coalitions. Finally, a brief comment is added with respect to the way in which the existing electoral system distorts strictly proportional representation.

Josep M. Vallès. *Voting behaviour and the consolidation of the parliamentary monarchy (1977-1981).*

This text, which is a revised version of that presented in May 1982 at a Conference on the consolidation of the parliamentary monarchy in Spain, seeks to examine the case of Spain in terms of certain explanatory models which relate voting behaviour in a given society to the degree of stability shown by the political system.

Without attempting any thorough treatment of the valorative concept of the term «stability», the study aims, first of all, to describe the features or characteristics of Spanish voting behaviour during the period 1977-1981 and refers to such features as «tendentially stabilizing» or «tendentially destabilizing». Secondly there is an endeavour to situate this voting behaviour within a wider context where other variables come into play: patterns in the relationship between elites and the masses, characteristics of the party system, the position of other collective agents (agents of economic power, the bureaucracy, the armed forces, the mass media), the multidimensionality of cleavages, political culture, etc. Finally, as a result of these contextual considerations, the following hypothesis is put forward: that voting behaviour is not the decisive factor in assuring or undermining the stability of a democratic political system.

A necessary addendum is presented in the form of a revision of the study based on the elections of Octobre 1982 which reveal elements both of continuity and of change with respect to the preceding electoral period.

José Ramón Montero Gibert. *Introductory note on abstention rates and the mobility of abstentionists.*

Since the pionner work of Merriam and Gosnell, political scientists have been concerned with the study of abstention. The French school of electoral sociology distinguishes between *necessary* abstentionism, or «abstentionnisme de force majeure» (abstentionism by force of circumstance), *local* abstentionism, which Goguel calls structural abstentionism, and *political* abstentionism. Aside from the constant block of necessary abstentionists, and the relatively stable group of local abstentionists, political abstentionism, being a function of the electoral situation, depends on factors which are highly varied and unforeseeable.

The behaviour of abstentionists is not usually stable and in fact they are intermittent voters. An empirical study has shown us that regular voters represent only 56 % of the Spanish electorate as against 72 % of the British electorate. In addition, there are 11 % of regular abstentionists among Spanish voters and only 1 % among British voters. The total percentage of habitual and regular abstentionists in Spain is as high as 48 %, compared with 13 % in Britain.

The mobility observed in abstentionism in Spain points to the need to investigate further the possible causes of the existence of patterns which differ from those found in most western democratic systems.

Josefina Elias. *Profile of the abstentionist in the 1978 constitutional referendum and the 1979 municipal elections in the districts of Sant Gervasi and la Guineueta.*

In the city of Barcelona, abstentionism in the April 1979 local elections is higher than in the 1978 referendum. Of the two districts studied, Sant Gervasi's response to the constitutional referendum proves to be less than to the local elections, whereas in la Guineueta participation in the referendum is greater than in the local elections.

This difference can be readily understood since the Left laid considerable emphasis on the importance of the constitution, whereas some right-wing forces, such as AP, displayed a more hesitant attitude. In the local elections, on the other hand, the higher income areas were acutely aware of the importance of the distribution of power at local level. The results of the 1980 Catalan parliamentary elections show once again the decisive influence of the lack of interest on the part of the working classes, who appear to think that the central government is the most important, an attitude which is not hardly surprising in view of the centralist and authoritarian character of the previous regime.

Another conclusion is that the groups which form a minority within certain contexts show a higher rate of abstention. This may well be a consequence of their awareness of their marginal position, of the small amount of influence they can exert in somewhat hostile surroundings. The wage-earners of Sant Gervasi and the students of la Guineueta would appear to be examples of this phenomenon. However, highly qualified women seem to constitute an exception to the rule in that their rate of participation is higher in more proletarian-type contexts.

Which of the customary explanations of abstentionism are confirmed and which are not?

In our sample, the highest rate of abstention is among the young in both areas. Women abstain more than men and highly qualified professions less than unskilled occupations, this being true of both men and women. In terms of age, middle aged voters (40-60 years) participate most, followed by the older group (60 %).

As for the influence of sex within age groups, women do not abstain to a significantly greater extent than men, except those aged over 60 in la Guineueta and those in the middle-aged group in both areas. With reference to socio-professional categories, it is within the wage-earning category that women are found to abstain more than men, that is, lack of interest in politics seems to be greatest among female manual workers and office and shop employees. Among housewives, on the contrary, there is a fairly high rate of participation. Thus it can perhaps be deduced that women do not necessarily take a greater part in politics when they go out to work.

Manuel Bonachela. *The elections of 23 May 1982 as part of the process whereby the Andalusian autonomous community was established.*

The present study analyzes the most outstanding traits of the process whereby the autonomous community of Andalusia was established, according to the provisions of Article 151 and other relevant clauses of the 1978 Spanish Constitution. It also examines the most important aspects of the electoral evolution of Andalusia between 15 June 1977 (the date of the first democratic elections to be held in Spain since the Civil War) and 23 May 1982, when the process towards Andalusian autonomy culminated in the election of the first Andalusian parliament, in accordance with the terms of the Andalusian statute of autonomy.

The author considers that the way in which Andalusia moved towards self-government was important, not only on account of its influence on electoral developments in Spain after 1979, but also because of its implications for the definitive pattern taken on by the territorial organization of the state, as laid down in Section VIII of the present Spanish Constitution.

For both these reasons, the convergence of a whole series of circumstances converted the elections of 23 May 1982 in Andalusia into a veritable key to the analysis, not only of foreseeable electoral developments in Spain, but also of the political and electoral arguments that would be invoked by the different social, economic and political forces in the forthcoming general elections. The Andalusian elections were held at a time when the early dissolution of the Spanish parliament and the calling of elections before the end of the year (as in fact happened on 28 October) was already a subject of repeated discussion, and hence the Andalusian contest was used as a trial ground for the experimentation of political and electoral strategies and tactics.

Montserrat Treserra i Pijoan. *Osona 1936-1982.*

Ecological analysis reveals the existence in Osona of four fairly homogeneous zones: the Plan of Vic, consisting on two subareas (the city and its surrounding districts), the Ter Valley, and the two mountainous zones on either side of the Plan.

From the electoral point of view, leaving aside a few purely local Phenomena (such as the impact of ERC in Lluçanès under the Second Republic), it can be said that, generally speaking, the overall right-left patterns from the previous period of democracy are maintained, though the majoritary shifts to some extent away from ERC to a party situated more to the centre-right, CiU.

The left continues to draw its main strength from the Ter Valley although here, as elsewhere in Osona, CiU dominates. In the mountain zones —Lluçanès and Collsacabra-Guilleries— where the more right-wing

forces, nowadays AP and UCD, are to be found, the role played by CiU, in comparison with these latter parties, is a more progressive one.

How can the shift to the right of workers in the Ter Valley be explained?

One possible cause is the rise in the standard of living which leads to a drop in awareness of social and labour demands, with few strikes, very low union membership rates, and a fairly complacent, conformist attitude which is quite consistent with the characteristic moderation of the people of Osona. In addition to this, a reinterpretation of history since the disaster of the Civil War can also be detected. This has led to the non-transmission by left-wing families of their own special set of values, to the accentuation of the cultural tradition, to demands in favour of the Catalan language, and to the obliteration from history of everything that for confrontation between two Catalonias. Thus there appears to exist a will to agree upon a moderately conservative model of society, situated above party divisions and capable of incorporate the promotion of nationalist feeling and ideology as a key element above class conflicts, the latter being attenuated by a situation of relative prosperity since Osona is precisely one of the parts of Catalonia that are least affected by unemployment.

Lluís Flaquer. *Vote and charisma: a study in electoral anthropology.*

This study employs a model that has not formerly been put to great use. While it is common to find studies in electoral sociology which use the borough as a unit of analysis in all types of elections, and it is usual to interpret municipal elections in terms of the local context, it is only rarely that studies attempt to clarify the meaning of country-wide, regional or local voting behaviour with reference to the local context. Most studies in electoral sociology are of the macrosociological type and seek to explain the voters' choice using socio-economic variables related to the social structure of the country or in terms of the voters' perception of country-wide or regional political issues. In this study, however, election results in a borough in the Girona area are analyzed using the borough itself, not only as the unit of analysis, but also as the context to which the decision of the electorate is related. This microanalytical perspective, which the author terms electoral anthropology, is not intended to challenge the validity or legitimacy of the others, but to complement them.

The aim of the first part of the study is to show the decisive importance of the social basis of the party's support at local level in terms of the results obtained in each of the elections. In addition to the social structure, it is important to bear in mind the balance of power at local level and its evolution over time in order to understand the variations shown by different election results. In the second part of the article we introduce the subject of charisma as a factor which determines the cohe-

sion of a coalition and the projection of its image in the eyes of the public.

Francesc Pallarès. *Voting behaviour in the city of Lleida (1979-1982): social structure and evolution.*

Survey conducted between 15 December 1981 and 31 January 1982 with a sample of 720 citizens of Lleida.

The 23 questions in the survey instrument seek to ascertain the political opinions and voting behaviour of the respondents. The study is of particular interest in that it attempts to analyze the evolution of the voting behaviour of the people of Lleida since the 1977 general elections.

The overall conclusions at which the author arrives are as follows:

1. In the city of Lleida, as elsewhere in Catalonia, we find a multiparty system structured into two blocks which are well defined, ideologically and socially.

a) The *centre and right-wing* block, formed by AP/CD, CC-UCD and CiU, which commands wide support among housewives, middle-class wage earners, the owners of small businesses, self-employed workers and, above all, female voters generally.

b) The *left-wing* block, made up of PSC and PSUC, which consists fundamentally of young, male manual workers.

2. The electoral permeability of these two blocks is somewhat limited, with ERC situated in an intermediate position and acting as a half-way house between them. This lack of permeability indicates the existence of fairly clearly defined positions among the electorate.

3. This lack of communication between the two large blocks is compatible with the continual transfer of votes between the different parties within each block and this is an obvious indication that voters have not yet identified clearly with any single party.

Conxita Mir. *Elections in Lleida between 1890 and 1936: an explanation of the provincial electoral typology.*

Until 1907 the province of Lleida systematically supported the party in power in Madrid, following the dictates of successive ministers of the interior. From the formation in 1907 of the Catalan nationalist coalition, Solidaritat Catalana, however, Lleida became part of the Catalan electorat mainstream. The proclamation of the Republic (1931) was very well received there. The following parliamentary elections brought the victory of ERC as in other Catalan constituencies. Then in 1933

Lleida joined the shift towards conservatism, giving support to the coalition headed by the Lliga Regionalista and subsequently in 1936 the left-wing common front was victorious. In Lleida, a potential left-wing electorate was always present, together with an equally loyal right-wing force (commanding most support in the irrigated part of the plain and the Solsonès), and a group of undecided voters who in the end determined who was to win the seats in parliament.

The possible interconnection between socio-economic and voting structures has been pointed out, but it should be recalled once again that this can be neither the sole factor nor an unequivocal one. It appears that in Lleida the most influential factor in voting behaviour was the ownership of land, but it was not the only one and was not felt in the same way or to same extent in the different zones which have been studied.

Three types of area may be identified: 1) the irrigated lands of the plain, 2) the non-irrigated part of the plain (Solsonès), 3) Pallars and Alt Urgel, 4) Cerdanya and Vall d'Aran.

The irrigated part of the plain was traditionally the area where the highest level of political mobilization was found, the most cultured area and that with the most extensive communications network. Here left-wing forces won the support of a large number of small landowners and tenant farmers, while the middle and upper income categories leaned towards the right. The Solsonès was an area of considerable agricultural wealth, distributed on a largely equal basis, this producing a predominantly right-wing orientation and a high abstention rate.

As for the remaining two areas, the first (Pallars and Alt Urgell) shows a lack of homogeneity that can only be explained by its physical relief, while in the other (Cerdanya and Vall d'Aran) a certain tendency to follow the example of French politics may be the only hypothesis capable of explaining its voting behaviour under the Second Republic.

ESTUDIS ELECTORALS

1. *Equip de Sociologia Electoral (UAB). SOBRE LES ELECCIONS LEGISLATIVES DEL 1977.* 360 pàgs.
2. *Equip de Sociologia Electoral (UAB). LES ELECCIONS DE 1977 A CATALUNYA.* 488 pàgs., + diversos mapes fora de text.
3. *Equip de Sociologia Electoral (UAB). ATLAS ELECTORAL DE CATALUNYA 1976-1980.* 256 pàgs.
4. *Albert Balcells, Joan B. Culla i Conxita Mir. LES ELECCIONS GENERALS A CATALUNYA DE 1901 A 1923. Relació dels resultats electorals dels resultats electorals de 1869 a 1899.* 684 pàgs.
6. *Josep M. Vallès. REFORMA ELECTORAL I COORDENADES POLITIQUES.* 72 pàgs.
7. *Equip de Sociologia Electoral (UAB). EL COMPORTAMENT ELECTORAL A L'ESTAT ESPANYOL (1977-1982).* 360 pàgs.

En preparació:

5. *Mercè Vilanova. ATLAS ELECTORAL DE CATALUNYA DURANT LA SEGONA REPÚBLICA.*
8. *COMPORTAMENT ELECTORAL A CATALUNYA, 1979-1983. Eleccions legislatives i municipals.*
9. *LES ELECCIONS AL PARLAMENT DE CATALUNYA, 1980 I 1984.*

Fundació Jaume Bofill

Edicions de la Magrana